

GERLEI JÓZSEF

*Feltámadás
New Yorkban*

Gerlei József

Feltámadás New Yorkban

TISZTELT MEGRENDELŐNK, OLVASÓNK!

Gerlei József: Feltámadás New Yorkban

című könyvének 4. oldalán olvasható :

„Ez a könyv a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg.”
Ez a közlés – sajnálatos módon – nem fedti a valóságot. Mivel a nyomdai munkálatok végén derült ki, hogy a Minisztérium anyagilag nem támogatja könyvünket, az idézett sor törlése lehetetlenné vált.

E támogatás megvonásával magyarázható a könyv magas ára. (285. – Ft)!

Úgy gondoljuk azonban, hogy Gerlei József atya, aki a domonkos rend tagja s a katolikus szellemű szépróza kiemelkedő alakja, megérdemli az irodalomserető olvasók figyelmét. Kiadónk alternatívája ugyanis a kiadásról való lemondás, vagy a magas áron történő megjelentetés volt. Mi az utóbbi mellett döntöttünk, s reméljük, Tisztelt Megrendelőnk, Olvasónk is egyetért ezzel.

A könyv 1000 példányban jelent meg!

Tisztelettel:

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT

Az Apostoli Szentszék könyvkiadója

Gerlei József
Feltámadás New Yorkban

Novellák

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
az Apostoli Szentszék Könyvkiadója
Budapest

Lektorálta: Vidor Miklós

Ez a könyv a Művelődési és Közoktatási Minisztérium támogatásával jelent meg

ISBN 963 360 680 2

© Gerlei József

Szent István Társulat

1053 Budapest, Kossuth Lajos utca 1.

Felelős kiadó: Dr. Ákos Géza

Felelős szerkesztő: Farkas Olivér

Műszaki vezető: Névény Tibor

Műszaki szerkesztő: Stefan George

Készült: 14,75 A/5 ív terjedelemben (92-055-1)

Szedés: Szent István Társulat

Nyomta: Tax-Druck Kft.

Felelős vezető: Képešy László

Nyári napok

I.

Vasúti állomás úttal.

A sorompót már leengedték. A kis peron üres, veri a nap. A bakker utolsó tárcsázik, hangja kihallatszik a fülkéből:

- Igenis! Köszönöm.

Pimpegő csengetés, a visszaakasztott kagyló hangja.

Berkó kilép a küszöbre, hóna alatt a piros zászlócska. Ebben a pillanatban fehér füstgomolyag tűnik fel a kukoricás fölött - a mozdony feket bogárként felkúszik a tájra. Berkó bakancsa szaporán igyekszik a lámpavas mellé. Kihúzza magát, s mikor a hatalmas alkotmány rágördül az ő síneire, arca megmerevedik: egy percre visszatér rá gyermekkorának ijedt döbbenete.

Megérkezett a 9 óra 25-ös.

Péter leszáll, bőröndjével ellépdel a bakker mellett.

- Adjon Isten, Berkó bácsi!

Minden úgy vár rá, mint tavaly, tavalyelőtt és minden évben. Fejét alig kell fölemelnie, hogy a falu nevére pillantson, mely a paradicsomi boldogság, a vakáció, a víz és a fény elemeiből állt össze: Sárvízi.

Harminc évvel ezelőtt nem állt meg itt a vonat. Húsz évvel ezelőtt megállt, de mivel várótermet nem látott,

egy gondolatig tétovázott, majd tovább indult. Egyszer aztán az emberek két kivénhedt vagont láttak az árokszélien – odasodorta az idő. Oldalukat csakhamar ellepte a gaz, áttört a repedéseken és megtelepedett a szögletekben; valahonnan két pad is került. Miként a zátonyra futott hajókban is egykettőre berendezkednek a halak és a moszatok.

Most egy napnak kitett új váróterem támaszkodik a bakterház falának. Ajtaját tegnap óta nem nyitották ki. Átforrósodott levegője makacsul őrzí a tegnapi utasok szagát.

Péter benyit. Berkó fölengedi a sorompót, aztán a váróterem küszöbére áll.

- Ménkü csapjon ebbe a melegbe! Kilenckor már úgy izzad az ember, mint egy ló.

Leveszi hivatali sapkáját, kendőjével megtörli vörösré főtt homlokát.

- Kánikula - toldja meg Péter.

- Meggyüttél nyaralni. Hát apád? - (Együtt verekedték végig a háborút.)

- Megvan.

- Hányadik osztált végezted?

- Most érettségiztem.

- Hujha, akkor már úr vagy! Aztán még most is pap akarsz lenni?

A baktorszobában sürgető csengetés. Berkó átmegy, intézkedik. Hosszú csend. Asztalhoz ül, köhint néha; ír vagy számol. A szolgálat szolgálat. Nem jöhet vissza a válaszáért.

De úgysincs válasz.

Péter leül, szemben a légyiszokkal borított naptárral; valaki mókás figurát rajzolt 1941 második számjegyéből. Mennyi csend és béke van egy elfelejtett falusi váróteremben! Az áttört falon – nyílásában egy vaskályha szüntelen a télre gondol – hallatszik Berkó faliórájának lihegése. Lassan megtölti ezt a negyedórát.

A lóré késik, a falu messze van.

„Aztán még most is pap akarsz lenni?” Tavalý még úgy érezte, hivatása van, de azóta csak független szegénységre és szabadságra vágyik. Fél mindenkitől, aki szabadságát kéri. Láta Pest nyomorát, egy tehetetlen társadalom pöffeszkedését, a változásra várók eltévelyedését. És mindenütt, amerre nézett: kiszolgáltatottság, lealázó függés, szolgaság . . . Pap lehetne, áldozat az engedelmesség oltárán, de már nem tudja elhinni, hogy Istennek öröme telnék olyan áldozatban, mely tétlen belenyugvás történelemben vajúdó terveinek elsikkasztásába. Lehetetlen, hogy Isten akarata legyen az önzők uralma, a kényelemben és előítéletekben fuldoklók merevsége. Ki kell szabadítania magát ebből a társadalomból, nem szabad áruba bocsátkoznia ezen a rabszolgavásáron! S ekkor, szomorú, kilátástalan téli napokon, mikor nem tudta, hová mentse magát, egyszer csak megcsapta a Sárvíz két partján terülő rétek és szénaboglyák forró lehelete, mint a tiszta szegénység és szabadság üzenete.

A váróterem előtt elmegy valaki. Az idősebb Viczkyfiú. Kerékpárját nekitámasztja a peron oszlopának. Apja mellett ő a malom vezetője. Kétszáz hold fekszik mögöttük. Naphosszat ott áll a malom dohogó zajában, arcán,

vállán, szőrös karján lisztpor. Most kockás térdnadrágban, széles, anyányi mellével úgy feszít, akár egy elkallódott tenorista. Vékony karvalyorra hegyes kis álla fölél hajlik. Szája is kicsiny, keskeny és zárt.

Beszól a bakterhoz:

- Berkó bácsi, mikor megy a posta? - Majd beljebb lép, halkabbra fogja a szót: - Holnap reggel behozhatja a búzáját. De kettőnk közt maradjon!

Berkó feltápáskodik mocskos asztala mellől, csak vastag hüvelykujja marad a szélén. Arcának barna agyagtálán aluszékonyosság. De mihelyt megérti, miről van szó, hosszú szálú szemöldöke felszalad - nyakig érzi magát a cinkosságban. De hát mit tegyen? Órletési engedélye nincs, eldugott búzája meg ott rohad udvara végében a kukoricaszár alatt.

- És mennyi megy ki belőle?

- Legyen nyugodt öreg, nem csapom be! Maga is jól jár.

- Mégis.

- Harmincöt.

Berkó számol. Két vonat közt már számtalanszor meghányta-vetette a dolgot, de nem akarja mutatni, hogy örül az üzletnek.

Péter mindent hallott.

Akkor lép ki, mikor Viczky Imre a kerékpárjáért nyúl. A malmos elfehéredik. Pokolba kívánja ezt a pesti fickót. Tavaly csúnyán összerúgták a port valami úr-paraszt kérdésben.

Az állomás mögött felzajdulnak a lórésínek. Az öszvér most fordul az uradalom tejeskannáival az akácok

alá. Alig várja, hogy kisebesedett fülét a hűvös lombba mártsa, s megszabaduljon a rátapadt bögölyök hatától.

II.

Vasárnap délután a Sárvíz partja tele van szórva fürdőzőkkel. A zsilip, akár egy bástya, ellenáll a víznek. A végtelen rét zöldjében sötét buggyanások és karcsú lángok a fák.

Péter kerékpárja felszalad a hídra. Először néz szét idén a parton.

Ez az a rét, ezek azok a szénaboglyák . . .

A fiúk már integetnek. Ott van Bandi, egy nyugdíjas pesti rendőr fia; jövőre érettségizik, kérvényezi a karpaszományt, leszolgálja a két évet – ha addig vége lesz a háborúnak –, aztán két lábbal ugrik a rendőrtiszti állásba, melyet apja készített elő neki dicséretes szolgálatával. Ott van Kelemen Lali, a korcsmáros fia, sápadt, szőke fiú; abbahagyta Fehérvárott a gimnáziumot, most apja mellett üti az időt, s már nőügekkel dicsekszik. S végül a tanító fián, a kis Herczegen kívül egy mindegyiküknél idősebb fiú, Asztalos Feri, a falu egyetlen szabójának segédje. Komoly, lassú beszédű, de nem engedi ki kezéből a kezdeményezést.

– Gyerünk a zsilip alá – kiáltja.

A hézagos gerendák közt négy méterről sugárzik a víz; vastag, zöld nyaka, akár egy tengeri sárkányé. A robaj elnyom minden hangot. Feri megy elől, nyomában Péter

és a többiek. Megkerülik a zuhogót, ott, ahol a víz lassan visszafolyik a part mentén. Hátukat a zsilip gerendáinak szegzik, úgy lépnek a zuhany alá.

- Hahóóó... Prühühüüü... Búúú!...

A sodrás egymásután kapja le őket lábukról, és löki maga előtt a sima cementen a kövek felé.

- Vigyázz, a kövek!...

De a köveken túl elcsendesül a víz, fölötte egy bokor mögött horog mereng, másik végén Bonkáló kántortanító hadonászik.

- Fiúk, az ebadóját! Elzavarjátok a halaimat!

De már oda is siklottak a horog alá, és vidáman néznek fel a kántorra.

- Az ebadóját! - kiáltja nevetve Bonkáló, míg kezét nyújtva sorra felrántja őket a meredek parton. - Legalább halászlét csinálhatnék belőletek.

Leül egy kőre, kinyitja kukacosdobozát, új csalétket tesz a horogra. Túl van a hatvanon; háta hajlott, arca barázdált, haja, bajusza deres, de szeme vidám, még mindig életerőről beszél. Csak fürdőruhában látszik, hogy öreg. A meztelen öregség szomorú.

Fél éve temette el a feleségét. Alig várja, hogy a gyászév leteljen - el akarja venni cseléd lányukat, a szép, lusta Maricát. A lány már nem fiatal, az egész falu mégis botránkozik rajtuk. Ezért-e, vagy mert már rendesen részegen ment fel orgonálni, Bonkálót két hónapja lemondatták a kántori állásról.

A fiúk érdeklődve állják körül. Nem a horog érdekli őket - azon a halon jártatják kajánul szemüket, mely a szép Marica horgára akadt.

Bonkáló urat senki sem érti meg. Rajong a gyermekekért, de felesége elcigarettázta hangját, elpocsékolta idejét – elsikkasztotta életükből valahogy a gyermeket is. Pedig mindent elvégzett helyette. Télen-nyáron korán kelt, hogy megetesse a csirkéket és a kacsákat, mielőtt felesége fölébred. Az asszonyt csak nyolc után lehetett látni, hangosan tett-vett, de csak félkézzel – a másikban cigaretta füstölt.

Bonkáló ma boldog: Marica gyereket vár. Csak az a kár, hogy nem tarthatják meg az esküvőt a gyermek születése előtt.

A horog elkészült, a fiúk továbbállnak. Bonkáló Péter után szól:

- Nem beszéltél Viczky Imrével? Az előbb keresett.

Arra mutat, ahol egy kisebb társaság hasal a fűben, egy fa árnyékában.

A Viczkyek társasága külön fürdik, külön heverészik, külön örül a víznek és a napnak. De nem egyszer rajtakapni őket, hogy némán, irigyen nézik a többieket. Akaratlanul is elvágyódnak mesterségesen tenyészített, zárt világukból. Soponyai református igazgatóék, a báróék csúnyácskája, Baba és egy idegen szőke lány közt ott van az elmaradhatatlan Csorvássy Katinka; apja nyugdíjas őrnagy – anyja is nyugalomba vonult már: feladta a másfél évtizedes harcot Katinka férjhezadásáért. Endre, az ifjabbik Viczky-fiú vörös hajával olyan közöttük, mint egy ideges láng. Dadog. Ez az egyetlen megindító rajta. Különben elkényeztetett és rátarti.

- Sz-sz-szervusz - mondja Péternek.

Pónilovát leckézteti; az állatoktól is elvárja, hogy szenvedjenek azért, mert őt szolgálhatják.

Imre fölkel, Péter elé megy, nem engedi a társasághoz. Közel lép, hogy senki ne hallja:

- Ugye a múltkor nem hallottál semmit.

Nagylelkűségre számít. Péter hallgat. Aztán hidegen a malmos szemébe néz:

- Nem emlékszem semmire.

- Köszönöm, számítottam rád – hadarja gyorsan Imre. Kitüntetést osztogat, nem veszi észre, hogy nem kell senkinek. Aztán fennhangon:

- Arról van szó, hogy színdarabot akarunk rendezni. Egy kis nyári szórakozás... neked is jó lesz. Beszéld meg a barátaiddal! Szereplőkre van szükségünk.

- Milyen célra rendezitek?

Imre egy pillanatra elakad.

- A református templom javára. Remélem, nem akadály.

A református iskola szomszédságában már vagy tíz esztendeje lerakták a templom alapját. Derékig állnak a falak, de vastagon benőtte a gaz, mintha feledtetni akarná, miért akadt meg az építkezés. „Kevés volt a pénzünk” – mondják, de van más magyarázat is. A tény ma már csak annyi, hogy az alapok mögött teniszpálya áll. Soponyainé játszik rajta barátnőjével és néhány fiatalemberrel; minden évben mások, s mindig az ő vendégei.

Kerek, fekete arca most is közömbös cigarettája füstje mögött. Férje mellette hasal, még feketébb, mint ő, talán szemének mély tüze miatt; ez a tűz azonban már csak

befelé ég. Kopasz fejét a fű fölé ejti, nem néz föl, de nyilvánvaló, hogy az egész színdarab az ő gondolata.

– Eliz, bemutatjuk a barátunknak – mondja Imre foghegyről, fölséges többszben. Aztán csípősen Péter felé: – Hogy is hívnak? Mindig elfelejtem.

Nem tudja megtagadni természetét: mindenkit megmar és megaláz egy váratlan szóval.

Eliz nem áll fel, csak meleg, bátor kis kezét adja mosolyogva.

– Úgy vártuk már magát! – mondja. – Szereplők nélkül semmit sem kezdetünk.

Nagy barna pillái elegendő árnyékot vetnek szemére, hogy fejét egy kissé elfordítva a fiú szemébe nézzen. Egész lényé várakozó, szemében halk könnyöggéssel, hogy szórakoztassa, szeresse már valaki.

A parti füzek alól hosszú árnyak csúsznak a vízre.

Már csak a gyerekek fürdenek. Péter a hídról nézi őket. Izmaiban a víz lágy hűvössége. Arca piros; olyan, mint egy gyümölcs, megtelt napfénnel. Szeme issza a hanyatló délután aranyában úszó rétet. Távolabb egy szénásszekér indul, mögötte egy ember összegereblyézi az elmaradt szálakat. A fiúk most érnek fel a hídra.

– Mit nézel rajta? Nem láttál még szénásszekeret? – kérdi Bandi.

– Milyen jó lehet ezeken a réteken élni, kaszálni, szénát forgatni, eső előtt boglyába rakni, aztán a szekérré, a pajtába!...

Asztalos Feri összehúzza a szemöldökét, a rétet kémleli. Becsületos arca megfeszül:

- Ezek a dőbörkei uraság cselédei; vasárnap is hajtják őket.

Péter mondani akar valamit, de a többiek indulnak, Feri az élre hág, gépe ellenállhatatlanul vonja maga után a kis csapatot a kaptató felé.

III.

Határ.

Az ég akár egy ponyva. Füllesztő alatta a levegő. Egyik sarkát egy távoli jegenye tartja, másik kettőt a sárvízi templom keresztje és a szilasi uraság víztornya. A negyedik sötéten csüng a földre. Eső készülődik.

A kerékpár meginog a porban. Péter beletapos. A határnyi csöndben hallani a kerekekről lepergő por nesztét.

A fecskék alacsonyan repülnek, át-átvillannak az úton, a kerék előtt. Valahol fenn pacsirta fúrja magát az égbe, dala visszacsorog a földre.

Ezek a földek vannak legtávolabb a falutól. A Zichygrófok osztották ki cselédek között még a tízes években. Tarján András tíz holdat kapott; mire letörlesztette, meghalt, és itt hagyott egy pirosarcú kis özvegyet két leánnyal. A nagyobbik Pestre került, a kisebbik az anyja mellett maradt. A rozoga kis ház - kölcsönből vették ezt is - lassan újjászületett. Cementgyűrűs kút került az udvarra, szürke pala a tetőre, padló, előbb az első, majd a hátsó szobába. Aztán a nyitott kéményt befalzták,

köves lett a konyha, fehércempés a tűzhely, s a falon megjelentek a minták.

Az utolsó években azonban belefáradtak.

- Sok a munka - mondogatja Tarján néni. - Nem bírjuk már ketten. Megrokkantunk; nekem a lábam meg a szívem, Terusnak a dereka. Vóna csak férfi a háznál! De így akarta az Isten.

Hite olyan egyszerű és erős, mint az ősanyáké. Akármilyen dandárja van a munkának, ha megszólal délben és este a harang, egy percre megáll, ujjait összekulcsolja, s lehajtott fejjel csendben imádkozik. Egy percre a csend is imádkozik körülötte.

A kerékpáron fölegyenesedve már látni őket.

Fésű József bácsi, a feles, a félig rakott szekéren áll, Lőrinc pedig apjának kényeket adogat.

- Segíteni jöttem! - kiáltja a kocsira Péter.

Ez az utolsó rakodás. Ha eső előtt nem viszik haza, beázik az asztag, s várhatnak a csépléssel.

A feles maga elé böki a villát, és eltörli kajla bajszát készülődő szavai előtt:

- Nagyanyád küldött? Annak is az Isten súgta meg.

- Meg a józan esze. Odanézzen!

Fölöttük még süt a nap, de észak felé, lassan készülődve kék felhők acélosodnak.

- Jó, hogy gyüttél - mondja kedvetlenül Lőrinc. - Megrándult a vállam. Nem végeztünk volna.

Esetlen, nyakigláb kamasz, apja csavaros esze nélkül. Nem szeret a gazdaságban dolgozni, nem lustaságból, hanem mert - nem tudja miért - tele van a feje gondola-

tokkal. Semmi sem jó neki úgy, ahogy van. És nem tudja tartani a száját. Minden forró köcsöghöz hozzáverődik.

Józsi bácsi izzad, a fiúk villája működik. A kévék egymásután szállnak a magosba. Mikor az utolsó is fölkerül, Péter felkiált:

- Kész.

Az öreg huncutul kinevet sörtéi közül:

- De bele is izzadt ám a Józsi bácsi fenekel!

Lőrinc feldobja a kötelet, apja elkapja, és a másik végén lenyújtja. Péter belecsimpaszkodik, Lőrincsel együtt a hátsó rúdhoz köti. Feldobják az öregnek az ostort és gyeplőt, s a lesüllyedt kerekek nyikorogva megindulnak.

Péter még marad. A föld végébe megy. A dús akácok egyszerre új képre nyitják szemét: a rét közepén magas élősövénnel zárt kastély. Csak két tornyocskája látszik a hatalmas díszfenyők között. Körülötte cselédházak, ösvények és egy fasor. Éppen egy ember megy alatta, kitöltve időnként a fák világos közét. Fa, mely lombját végigviszi az úton. Aztán kilép a fasorból, és lombjavesztetten megy tovább.

Péter leül, háta mögött apróra töredezik a szekér zaja. Egyszeriben meglepi a vágó: egy ilyen csendes kastély levegőjében élni, megtelni a tágas, barátságos szobák hangulatával, zongoraszóval, vágódó, tiszta dallamokkal...

Megrezen... Mintha ezt várná, amióta itt ül: a kastélyból egy bricska fordul a faluba vezető dűlőre. Ketten ülnek benne. Remeg körülöttük a levegő, mögöttük páratól bágyadt az ég. Talán ő az... Itt nyaral?... Csak két világos foltot lát: a ruhája?... A haja lebbenése?...

A bricska elporzik; pora fehéren áll az út fölött. De az aranyló rozstáblákon sokáig ring még Eliz szemének érett mosolygása.

Míg kerékpárjára kap, hirtelen, mint előbb a vágy, belévág hűtlensége. A szabadságot oda tudná adni Elizért? – a független szegénységet a kastély örökre zárt nyugalmaért? ...

A határ elsötétedik.

A kastély fölött már fenyeget a vihar. El-elmordul az ég, mintha fenn üres lazsnakot ráznának, a szegények lazsnakát.

Péter hazafelé kerekez. Keze a kormányon; néhány légy rajta utazik vissza a faluba, az istállók és konyhák melegébe.

IV.

A „Zöld Béka” nagytermében, hátul az udvarban, napok óta ég este a villany. A terem közepére púpozott száradó búzát lányok és fiúk kerülgetik.

Megkezdődtek a próbák.

A szereplőgárda nagyszámú. Imre rendező, Endre sűgő, Eliz gazdag úrilány, Bandi kapitány, Katinka méltóságos asszony. Mindenkit előléptettek, csak Asztalos Feri maradt szabólegény. Péter konferál és díszletez. A magyar táncot Barnabás kíséri, a bogárdi református kántor; pirosképű, szőke fiú, tavaly került ide; magyar-nótákat és táncdalokat szerez. Próba után saját szerze-

ményeire tanítja a társaságot, vagy foxot játszik, s akkor tizenegyig folyik a tánc.

A kották közül előkerül egy Mozart-darab is, két hegedűre.

- Hívjátok át az új kántorotokat – indítványozza Barnabás.

- Nem jön az ide – mondja hidegen Imre. De enged a nógatásnak, átmegy a szomszédba.

Soltész Gábor négy éve tanít a községben, de csak két hónapja kántor; Bonkáló utóda. Az idősebb lányoknak három év után is megdobbán a szívük, ha róla hallanak. Hullámos haja, meleg, barna szeme és hegedűje meghódította őket. De mióta megházasodott, hegedűje hallgat. Pedig a falu legszebb lányát vette el, Hódits uradalmi gépész Icukáját. Az öreg megszédte magát az uraságon; ez sem volt elég neki: cséplőgépet vett, hogy a falu népét is lefölözze. Lányának villát építtetett a falu közepén, a község legszebb házát – csak két embernek börtön. Mindenki tudja, hogy rosszul élnek.

- Úgy látszik, nem akar átjönni.

- Nehezen mozdul el hazulról.

- Rö-röstelli m-m-magát előttünk – mondja gúnyosan Endre.

Végre nyílik az ajtó, s Imre maga előtt tuszkolja Soltészt. Alig van túl a harmincon, mégis, mintha elrepült volna fölötte az idő. Elnyűtt, zsírosnyakú kabátja, kopott hegedűtokja, esett háta, szemüvege a közeli szomorúság áporodott levegőjét árasztja. Hajába már fehér szálakat húzott a korai öszülés.

- És ezért adott az öreg Hódits egy hízott disznót a Bonkálónénak.

Bonkálóné boronálta őket össze. Soltész négy lány közt habozott, de Bonkálóné értett hozzá, hogyan tegye féltékennyé. Tulajdon asszonyi győzelmének tartotta a férjfogást, s úgy örült, mintha a vőlegény őt vinné nászra. Az esküvő napján azonban, mikor a hatalmas urasági pajtában folyt a tánc, valaki kihívatta a menyasszonyt a kapuba és addig csókolgatta könnytől nedves arcát, míg az apja vissza nem kergette az ura mellé. Bonkálóné csapdája volt, egy pécsi fiú, akire Soltészt féltékennyé tette. Aztán a fiatalok beköltöztek a házba; de a menyecskébe, mintha kilenc ördög bújt volna: olyan eszelősen kezdte rázni börtöne rácsait, hogy az ura belesápadt. De összeszorította a fogát és hallgatott. Hallgat azóta is.

- Régen nem játszottam már - mondja bocsánatkérő mosollyal, míg álla alá igazítja a hegedűt.

Mindenki hallgat.

A két hegedű szava egymásba fonódik, mint a megérett párok suttogása. A lányok vidám, gondtalan szeme elmélyül. Imre kinéz az ablakon. Bandi észrevétlenül játszik Kárász Zsófi, a legjobb táncos hajával, míg a lány el nem unja, s a kezére nem üt, de olyan gyöngéden s olyan mosollyal, hogy inkább jutalmaz, mint büntet. Endre nem illik a társaságba; ezt úgy fejezi ki, hogy az egyetlen nem falubeli lánnyal foglalkozik: Eliz elé ül, és hosszan, kutatva a szemébe néz. De a lány nem viszonozza - lesüti szép tekintetét, egészen úgy, mint Péter az ablaknál.

A zene hullámai mintha egymás felé sodornák őket. Eliz megáll és vár: „Jönnie kell az úton, a fák alatt”. De

Péter késik. Eltévedt, vagy továbbment? De a hullámok áradásában nem lehet megállni. Menni kell tovább, egyedül. Péter már érzi, hogy nem tud megmaradni a földi dolgoknál. A zene azelőtt is, most is tovább viszi. Itt kell hagynia mindent, Eliz szépségét, meleg, bátor kis kézzszorítását is... De merre megy? Maga sem tudja – messzebbre, magasabbra, ahol csak lelkiismerete lesz a vigasza. Elszakad a szeretettől, Eliz szemétől, de vár-e rá valahol egy nagyobb szeretet?...

Eliz felnéz, de tekintete nem találkozik Péter szemével. Érzi, ez a perc elrabolta tőle. Úgy tetszik, feszülten figyel valamire. Leeresztett pillája alatt szeme ég, de ha ráemelné, megfagyna tőle. Eliz elfordítja a fejét, szemében kialszik a sugár, arca is elsötétül hirtelen, mint egy magányos ház, melyet rövidzárlat ért.

A terem végében halkán nyílik az ajtó: Andorka főjegyző a feleségével. Elizért jönnek. Andorka arcán bosszankodás, hogy tisztelnie kell a hegedűszót, s nem állíthatja magát tüstént, harsányan a társaság közép-pontjába. Nagydarab hústorony. Gyér haját hátrafésüli, puffadt arcán egyetlen, értelemre valló kifejezés: „Én vagyok a főjegyzőtök!” Csaknem minden héten végigviszik a község hintáján a falun – tökrészezen, ahogy a kocsis rátalál a szőlőkben. Ez a heti szemleútja.

- Brávó, brávó! - kiáltja végül, és hanyagul összeveri a tenyerét. - Ej, de szomorúan vigadnak!

De karjának hirtelen mozdulatával szava is fölcsattan:

- Bort ide, bort! Az egész társaságnak! Mit? Nem isztok? Gyerünk, gyerünk! - kidülledt szemmel csap-

kod, intézkedik, aztán mikor a bort felszolgálták: – Igyunk! Szervusztok! Szervusz, Cicám!

Nem ez ma az első pohara. Felesége a borba mártja színtelen ajkát; karcsú asszony, arcán a kihűlt szeretet fáradtsága. Nem szól, beleunt a veszekedésbe. Nem érti, hogyan lehetett erre az emberre nyolc évig esztelenül féltékeny. Talán büszkeségből, talán közömbösségből nem néz senkire, csak Imrét tünteti ki egy bágyadt mosollyal.

– Jöjjön, Imre, kísérjen haza minket! – mondja neki, s Elizre néz. – Ugye, Eliz, megvünk?

A sötét udvarból zavaros hangok buknak be az ablakon. Valaki behajol, s mikor a főjegyzőt meglátja, leveszi a kalapját:

– Főjegyző úr, a cséplőgép levágta a Csikér Mihály lábát.

Döbrent csend.

– A keserves mindenségit! – kiáltja Andorka. – Persze, mert éjfélig is dolgoznának, hogy a másik el ne egye előlük. Telhetetlen parasztja! Hol van az az ember?

– Ide hoztuk az udvarba.

– Ide az udvarba! Miért nem a színpadra? Mi vagyok én, Poncius Pilátus, hogy hozzám gyüttök?

– Orvosért a hintót . . .

Andorka kimegy, maga után rántja az ajtót; káromkodik, mint a jégeső. Odakinn négy ember leteszi a gádor lépcsőjére Mihályt; tompán jajgat, mögötte vastag, sötét csík húzódik a második háztól, ahol a baj történt.

Kisvártatva Andorka visszatér, rekedten megkérdi:

– Ki ért az elsősegélyhez?

- Gyere! - mondja Asztalos Feri Péternek, s a két fiú szótlanul kisiet.

Andorka a néma társasághoz fordul:

- A fene egye meg! Nem elrontották az esténket!

V.

A „Zöld Béka” és a templom szemben áll egymással. A kocsmá ajtajából éppen a templomközbe látni, melynek két fasora úgy tartja ujjai közt a templomot, mint egy csengős dobozt. Tizenegykor majd kissé fölemeli, hogy a csengők megszólaljanak.

A torony órája háromnegyedet mutat. Mikor a nagy-mutató a tizesre ér, kinyílik a kocsmá ajtaja, és egy hattagú társaság lép ki rajta; csupa borissza és templomkerülő. Bonkáló és cimborái. Leöntötték már jócskán a vasárnap délelőtt melegét.

Végigmennek a fason, egyenesen a templomba; Berkó egy kis tütü reményében mindig körülöttük lebzsel; most, mint a hátvéd, néhány lépésre elmarad, szeme tétován mereng pirosló orra fölött. Aztán ő is felmegy a kórusra, s mielőtt Soltész megérkezne, elretezeli az ajtót és odaáll őrnék.

A plébános már az oltárnál van, mikor a sekrestye felől megérkezik Andorka a feleségével és Elizzel; a szentélyben van a helyük.

Velük átellenben Csorvássyné ül Katinkával. Az őrnagy nem jár misére. Mintha csak ezt gyászolná, Csorvász-

syné tiszta feketében jár. Csak látni kell, amint feketeharisnyás, vékony lábát maga elé rakosgatja járás közben. Nemcsak mozdulatai – gondolatai is tele vannak szőrszálhasogató kicsinyességekkel. Képzületét keresztül-kasul járták már a férges gondolatok. Mindenütt testi és lelki szennyet szimatol. S mivel szaglása kifinomult, meg is találja – másokban.

Péter a sekrestyében áll. Csak egy kissé kell elmozdulnia, hogy lássa Elizt, ápolt haját, aranyóras kis csuklóját. Mily messze van Eliz a szegénységtől! De mi is a szegénység? Egyszerre nem érti, hogyan ürülhetett ki ilyen hirtelen ez a szó. Ebben a percben úgy rémlik, képzelődés, öncélú játék az egész. Egyedül marad értelmetlen áldozatával, ha nem talál neki oltárt. Szorongás fogja el: sivatagi csönd, éjszakányi sötétség környékezi. Fény kellene, világosság... Csak nem eltévedni, nem elveszteni élete értelmét...

A plébános kifordul, felolvassa az evangéliumot. Az Örömhír gyarló hangon verdesi a levegőt.

Sárvízinek nincs szerencséje papjaival. Jó papok, de rossz szónokok. A plébános még nem öreg, de idegessége megtöri; hatvanasnak látszik. Ujja görcsösen belékapaszkodik a miseruha nyakának kivágásába, szeme az idegességtől kidülled és egy helyre mered, a jobb sarokba, akkor is, ha kezével a bal oldalnak magyaráz, térde pedig az egész beszéd alatt erősen reszket. A sekrestyében Pölhös, a mészáros, fennhangon kijelenti:

- Nem való ez már plébánosnak. Ha beteg, váltsák le!

Az öreg sekrestyés odahajol a mészáros szőrös füléhez, és a beavatottak hangján suttogja:

- Leváltanák, én mondom neked, de ha nincs kivel.
Kevés a pap.

Pétert mintha szíven ütnék. De az ütés helye csodálatosképpen nem fáj – inkább, mintha utat nyitna valakinek, aki még nem érkezett meg.

„Ha a ti igazságtok felül nem múlja az írástudókét és farizeusokét, nem mentek be a mennyek országába...”

A ti igazságtok... A plébános körülnéz, de a rácson túl csak azokat látja, akiknek igazsága mindig felülmúlta az írástudók és farizeusok igazságát. Az egyszerű nép itt van: gazdák, földnélküli parasztok, cselédek. Csak azok nincsenek itt, akiknek a mai evangélium kemény szava szól. De mit is mondana nekik? Nem vonná-e örökre magára haragjukat? A kegyúrét; a báróét, aki lesajnálja és feléje sem néz; a képviselőét, hisz úgy nyerte meg a népet, hogy bányájából követ adott a Szent István Otthon építéséhez. A Viczkyek pedig, meg a dörbörkei uraság – kálvinisták.

A ti igazságtok – a nép iránt... Rájuk van bízva a nép igazsága, de ők nem adják meg neki: elsikkasztják az Örömhírt, megcsúfolják Krisztust, szégyenbe döntik az egyházat. Nem mennek be a mennyek országába, de azokat sem engedik bejutni, akik miattuk élnek embertelen sorban, szívük megkérgesedik, s megtelik káromlással... „Jaj nektek, ti írástudók és farizeusok, mert eljön a nap, mikor mondjátok a hegyeknek: Szakadjatok ránk! – de senki sem könyörül rajtatok!”

Mily örömmel kiáltaná el Jézus átkát megcsúfolói fölött – de nincsenek jelen. Van fülük a hallásra, de nem

hozzák ide. Keresztények – evangélium nélkül. A főjegyző? Úgy visszhangozná eltorzítva szavait, akár egy üres boroshordó. Csorvássyné? Áldozásai mindinkább belesodorják önhitt megigazultságába . . . Visszateszi hát kis tarsolyába ezeket a régi igéket, melyek még ma is égetik. Már megérkezésekor magával hozta őket – nyugdíjába is magával viszi. Nehéz lesz tőle a poggyásza . . .

Elmondja igénytelen beszédjét, és folytatja a misét.

Andorka az egész beszéd alatt a padon nyugtatja kezét, fejét lehorgasztja és a pad alá néz. Otthon is ül így az ember, pohár mellett. Úrfelmutatáskor sem mozdul. Egy légy száll arcára, onnan az orrára, majd a homlokára. Elhessenti, aztán belsőzsebébe nyúl, zsebkendőt húz elő, gyöngéden leitatja vele gyöngyöző homlokát. Megadja magát ezeknek a parasztokkal közös kellemetlenségeknek, de érezteti velük, hogy az ő bőre érzékenyebb a légycsípésre, a veríték pedig nem illik a homlokára.

A nagymisének vége. A harang szinte magától szólal meg a nagy hőségben. A fasorban egymás felé hajolnak a kendők.

- Mi történt, hogy Bonkáló énekelt?
- Azzal a boros hangjával.
- Nem engedték föl Soltész tanító urat. Ott állt mise végéig a kórus ajtajában.

- Ejej!
- Ebből megint baj lesz.

A fasor végén a nép kettészakad, s végigkocognak az úton, a nap verése alatt. Az emberek bebújnak elsötétített szobáikba, és bekanalazzák forró levesüket.

De a sekrestye körül izgatott kis csoportok állnak.

Nagysokára nyílik az ajtó. Megjelenik a plébános. Mögötte Soltész. Egy gondolatig tétovázna, aztán a plébános kilép, Soltész pedig visszahúzódik. A téglázott átjáró mindössze néhány lépés. A plébános föl se néz, a papkert falába vágott ajtóhoz lépdel. Keze idegesen motoz a reteszen – valaki bedrótozta.

Háta mögött egy részeg hang felvisít:

– Kést a szívébe!

– Elhallgass! – torkollják le a többiek. Berkó belekarol, távolabb vonszolja; Bogdán Berci nem ellenkezik, húzhatja magát; olyan, mint egy villámütött.

A plébános ismeri, akár a tenyerét. Az iskolában sem bírt már vele. Aztán Berci elvett egy gyenge lányt, halálra gyötörte, s itt maradt egy árvával. Már kétszer gyulladt meg benne a pálinka. A plébános saját kocsiján hozatott neki orvost. A gyereket is el kellett venni tőle. Tavaly intézte el az ügyet az árvaszékkel. Anyai örökségét a gyerekekre íratta. Berci egy napon arra ébredt, hogy egyedül maradt fenekedő természetével.

A plébános megfordul, szeme ide-oda ugrál az arcon. Tudja, miről van szó, mégis eléjük lép. Ekkor többen köréje gyűlnek. Péter mellette áll; ott van Fésű József bácsi is Lőrincsel.

– Mit akarnak, emberek?

Bonkáló emberei közelebb húzódnak.

– Csak a kántort... Hogy Bonkáló tanító úr maradjon a kántor... Követeljük!...

József bácsi arca hirtelen kigyullad, közékük lép.

– Eriggyetek haza! Részegek vagytok. A testület

választott, mi dógotok vele? Lódujjatok, míg békével vagyunk!

Míg apja vitázik, Lőrinc a plébános mögé kerül, leszedi a reteszről a drótot. Péter a plébánoshoz hajol:

- A kisajtó!

A plébános végignéz a veszekedőkön. Már egyik sem figyel rá. Ismeri az embereit. Tudja jól, mi van a szavak mögött. Csak Bogdán Bercit sajnálja. Megfordul, ott-hagyja őket. Átmegy Péterrel az udvaron, a kútnál gondolkozva megáll.

- Mit gondolsz? - mondja. - Tudnak ezek még egészenesen gyűlölni? Gyűlölni a bűnt, a jogtalanságot, a szolgaságot?

A kút vályújába egy katicabogár esik. Kis szárnya pöttynyi ernyőt nyit a vízre - szállni próbál, de belefárad, s féloldalt billen.

A plébános lehajol, ujját a vízbe mártja, a bogár alá csúsztatja, és kiemeli. Aztán a napra tartja, s mikor megszáradt, útnak bocsátja.

- Látod, ha nem tartanak fel a kisajtóban, előbb megyünk el a vályú mellett, és ezt a katicát senki sem menti meg.

VI.

A szalma pora vastagon kúszik a gyümölcsös felett. Csak a fák orma látszik ki belőle kékesen. A gabona illata keveredik benne az emberi verejték szagával.

A cséplést befejezték.

A traktor most húzza végig a cséplőgépet az udvaron. Hangya, mely szúnyogot cipel. A diófa ága megreccsen, hórúkk-ok hallatszanak. A cséplők nekifeszítik vállukat a gép oldalának, hogy a magas hídra segítsék. Arcukat belepte a homály, szavuk csak ennyi:

- Jóccakát!

A konyhában Tarján néni vacsorát ad a gépésznek és a felesnek. A sültszalonna szaga kiárad a nyitott ajtón.

- Csak mondd meg, Lajos, te tudod a legjobban! - mondja József bácsi. Kenegetteti magát Hóditscsal.

- Úgy van, én is mondom - feleli a gépész. A feles előretolt szűk arcába néz; a bajusz alatt megmaradt két metszőfogat barnára pácolta a dohány.

Isznak egyet vacsora előtt. Hódits két kövér ujjával átfogja gyöngéden a pohár oldalát; kezén a szőrszálak töve eltelt olajjal. Amióta nem titok, hogy egyetlen lánya házassága boldogtalan, mindenütt ingerlő tekinteteket lát. Úgy érzi, mindazok - az egész falu -, akiken megszedte magát, elégtételt vesznek rajta, s féktelenül gyönyörködnek kudarcában. A kövér kis ember hallgatag lett, megtört, már csak lézeng; sűrű szemöldöke mögül gyanakodva fürkészi az emberek arcát. Fésű szószaporítása fölmelegíti; szeme kibúvik odvából, és sápadtan, huncutul csillog.

- Így van bizony - erősíti József bácsi. Amióta én vagyok a Babi néni felese, minden évben jobb a termés.

Tarján néni eléjük teszi a petrezselymes krumplit, az aranyosra sült, begirizdelt szalonnát, és nevetve zsörtölődik:

- Nono, cigány is a maga lovát dicséri. És a lapon?
- A lapon... Magának a lapon is olyan termés kőne, mint a dombon. - Szájához emeli a poharat. - Nézze, ez itt ráesik a dombra, oszt lecsúszik a laposra. Így van az eső is. Ahun sok az eső, ott jó a rét, de gyöngö a gabona, hát!

- Hát, hát, magának minden csak hát! De mikor mondtam, hogy ott mélyebben kell forgatni.

- Ó, Szűzmáriám, mi mindent ki akar csikarni abbul a gyöszös földből!

- Gyöszös a maga fehebűbja, az igen! Első a föld a határba.

- Hinnye, galambom öreganyám, micsoda vín, házsártos öregasszony lett magából! Mit nem tesz az emberrel a vínség!

Hódits szemöldöke magasan, hangját kiereszti; úgy nevet, hogy aranyfogai kilátszanak.

- Együnk! - kiáltja. - Ránk romlik ez a fáintos szalonna.

Ott a kés a tányér mellett, de azzal nem menni semmire.

A két ember előveszi a bicskáját, beleböki a szalonnába, szel a habfehér kenyérből, aztán jól megérdemelt falatozásba kezd.

Az udvaron csendes beszélgetés. Péter áll a kapuban Lőrincsel és Mérges Antallal, a cséplőgép etetőjével.

Ebben az órában a legszomorúbb az est. A nap már elhagyta a földet, a csillagok még nem ütöttek sátrat az égen. Egyszínű homályba fullad minden.

- Elkötöttem a térde fölött – meséli csöndesen Péter.
- De sok vért vesztett, csupa vér lett a kezünk. Csak meg ne haljon!

- Az – mondja rá Mérges Antal. Cigarettdörpögés.
Száras, szótlan paraszt.

Arcát keményfából faragták. Rágyújt. Sötét szeme hidegen villan a világra. Isten a megmondhatója, mi a véleménye róla. Szótlansága mozgó mélységeket takar. Senki sem tudja, hányadán áll vele, s ha szól neki, hogyan válaszol.

- Tavaly a Hódits masináján, idén a Nagyokén – mondja túlságos keserűséggel Lőrinc, a kapubálynak támaszkodva. – Azok se ismernek Istent.

- Villany nélkül nem volna szabad csépleni.

- Oda úgysem ér a villany.

- Hacsak a hold nem süt.

- Öreg este is cséplünk, mégsem tart ki az eleség – mondja Mérges Antal. – Július elejétől már köszönömre eszünk. Az asszony meg most várja az ötödik gyereket.

Szavai, mint a dobra hulló borsószemek. Pörög a sorssal.

- Valahun hiba van – állapítja meg sötéten Lőrinc, s belevörösödik a bosszúságba, hogy évei nem adnak elegendő súlyt szavainak. – Tudom is, hogy hun.

Olyan a másik mellett, mint egy ügyetlen utánzat.

- Nagyot mondtál – szegzi le Mérges Antal.

- Ott van a baj, hogy a paraszt egyre több lesz, a föld meg nem szaporodik.

- A szegénység a legnagyobb átok.

Péter szeme kitágul; már nemcsak őket látja, hanem három millió földnélkülit, kifosztottan, elkeseredetten. Szót várnak, de senki nem szól hozzájuk. Mintha számukra elapadt volna az isteni igazság válasza is . . . Mert senki sem él értük, senki nem mondja ki az Isten igazát . . . Szíve fájdalmas sajjággal telik meg: kinyílik ismét a seb, melyet az öreg sekrestyés szava nyomán valaki ejtett rajta; vádat érez, mintha miatta késlekednék a szó, miatta apadt volna el a válasz, mert ő is vonakodik az igazság eszköze lenni. Mélyet lélegzik, mintha valami nagyot fogadna magába. Lelke kitágul, aztán megnyugszik. Valami befejeződött benne.

Mérges Antal eldobja cigarettáját, tagoltan mondja:

– Majd megszaporodik a föld, ha megosztjuk. Vagyunk hozzá ölögen.

Szemében kaszák villannak, éllel a kastélyok felé.

Az est lehűl. A három ember fölött kitarkul az ég kendője. Hűvös hálót bont a szél, végighúzza a fákon, fészükre tereli az eltévedt madarakat.

Az ezernyi csillag végtelen békét szór a nyugtalan emberi szívekre.

VII.

A templom könnyű reggeli fényben fürdik. A torony körül makulátlan kékség. A keresztet hálás fecskék szegik körül. A fákról vadgalamb bűgása hallik és verebek élénk csevegése. Időnkint, nem tudni honnan, füttyent egy rigó.

A hársak koronáin mély nyugalom; az ég alig lélegzik.

Sehol senki. Nyáron a plébános korán miséznek. Csak a sekrestye van nyitva; az öreg sekrestyés leteríti az oltárt, a szekrények kulcsát ráfordítja. Mikor minden kész, kisujjára akasztja a misekancsókat, hogy bevigye a plébániára, térdet hajt, kikocog, és a hűvös falak közé zárja a csöndet.

A kertben a gyümölcsfái közt reggeli sétáját végzi a plébános. Tar koponyáján meg-megcsillan a nap fénye. Péter mellette lépdel.

- Szóval a szabadságod félted, igen, a szabadságod - ismétli, hogy a legjobb választ megtalálja. - Pedig az evangélium Örömhír, szabadságot hoz - szabadulást a tévedésektől, a bűntől... Nélküle, ellenére minden más szabadság - igen, egyoldalúság, öncsalás...

Főlemeli ujját, hogy Péter közbeszólását, megelőzze, sikertelenül.

- Öncsalás az is, ha hisszük ezt, de sehol sem látjuk megvalósulni.

- Sehol? No, persze, persze! - tesz némi engedményt a plébános. - Az elveket emberek csomagolják, és emberek osztják ki...

- Tele hibákkal és előítéletekkel...

- Igen, tele hibával... De miért csodálkozol ezen? A hússal együtt meg kell vennünk a csontot is... Számolni kell az emberekkel... Csak az a fájdalmas, hogy éppen bennünk olyan sok az evilági, a természetes, pedig mi a természetfölötti világ hírnökei vagyunk, az Örömhír sáfárai... S ha kevés bennünk a természetfölötti, elveszünk a természetesben. Függetlenség, erre van szük-

ségünk, hogy fölül emelkedjünk az önzésen, az osztályok és előítéletek korlátain... Ma pedig... csak körül kell nézni!... De ezért mindegyikünk maga felelős, mindenki maga... Roppant felelőség!

Míg a kifejezésért küzd, hangja eltompul, majd élessé válik, homlokán megfeszül a bőr, szája lázasan remeg. Péter még nem látta ilyennek. Aggodalom és ittasult szeretet, keserű vád és földöntúli megbocsátás tusakodik arcán. Félti az evangéliumot azoktól, akik hirdetik, de nem értik meg, vallják, de mindig azt hallgatják el belőle, ami kényelmetlen – félti mindenkitől, mert úgy érzi, mindenki csak bemocskolni tudja, megvalósítani nem.

– Csak egy orvosság van – kiáltja a megrémült gyümölcsfák között. – Szentnek lenni!... Mert a szentek nem korlátoztak, csak mi vagyunk azok.

Péter lehajtja fejét – arcán semmi sem látszik, de lelke most bújik ki egy iga alól. Végleg? – maga sem tudná megmondani.

– Ha csak szentséggel lehet... – mondja tétován, s arra gondol, vannak, akik kisebb áldozattal többre mennek. De ki tudja! Lehet, hogy a földi célokat is csak profán szentséggel lehet megvalósítani. – Igen, igen! – mondja gyorsan, nyomatékkal, s az öreg törheti a tejét, mit jelent ez a két lázas szó, s a levegőbe szűr égő tekintet.

A torony órája felet üt. A tanítólakás kéméiyén kelepelni kezdenek a gólyák.

A „Zöld Béka” redőnyeit még nem engedték föl. A „Hódits villa” ablakai azonban tárva; az egyikén egy

takaros szőke asszony rongyot ráz ki: Soltészné. Kora reggeltől sűrög-forog, hogy meg ne kelljen állnia. De csak magával törődik és a lakással. Szüntelen munkával zsbibasztja magában a boldogság vágyát, kínos tisztasággal kárpótolja magát a szerelemért.

Péter elmegy a községháza előtt - a zárt zsaluk mögött Eliz még alszik.

Nincs tisztább öröm, mint leereszkedni a békés úton. A munka verejtéke még nem lepte el a falut, a nap nem tette kínzóvá a levegőt. A villanypóznákat átnyalábolja a fény, s a fehérre meszelt kilométerkőben mi sem olyan természetes, mint a ferdesége. Az árnyékok olyan könnyűek még, hogy minduntalan föllebbennek léptei előtt.

A létezés mély csöndje ömlik el mindenem - hangtalan biztonság, mely Péter lelkében összeolvad a megtalált élet örömeivel. Soha ennyire nem volt a magáé - soha ennyire nem volt az Istené.

A palatető fölött pipál a kémény - Tarján néni begyújtott a reggelihez. A füst kéken kanyarog az égre, mint az egyszerű, öreg szívek áldozata.

Péter benyomja a kisajtót; az első-szobába megy, a díványra dobja magát, s a kékre festett gerendákat nézi.

Később Tarján néni a hátsó konyha ajtajában elkiáltja magát:

- Péter, gyere, kész a reggeli!

Míg Pétert várja, kilép a napra; aszott kis teste, árnyékával együtt, úgy áll az udvar földjén, mint az óra két mutatója.

A nap most emelkedik a falu fölé - beragyogja a plébános kertjét és Berkó síneit, a Sárvíz partját és az új

kazlakat, a házak tetejét és az alattuk összekuszálódott sorsokat – besüt az első-szobába is, de Péter arcát nem éri el.

Alszik kimerülten, mint birkózó a küzdelem után.

Az Úr kutyái

Az öregember egy júliusi vasárnap délután kedvet és erőt érzett magában arra, hogy fölmenjen a Várba, a Hilton szállóhoz. A lapokban azt olvasta, hogy Szilveszterkor megnyitják.

Bezárta hát sötét kis albérleti szobáját, magukra hagyta pár órára egyszerű, szedett-vedett bútorait, könyveit és breviáriumát, s a Keletinél felszállt a metróra. Mikor a mozgólépcső kitette a Moszkva téren, a fortyogó kőkatlan közepén, szinte letaglózta a nap.

A felüljáró korlátjába kapaszkodott – mostmár nemcsak szédült, hanem fulladt is.

A busz elérhetetlen távolságban várt rá a végállomásban. De megvárta. Alig rogyott le az egyik ülésre, a motor felbúgott, s nem telt bele két perc, átsiklottak a Bécsikapun. A Vár falai közt voltak.

Az öregember leszállt, s mélyet szívott a csendes, tiszta levegőből. Mintha ódon kisvárosba tévedt volna, ahol régóta várnak rá.

– Igen... itt kellett volna élnem – dünnyögte maga elé. – De elmulasztottam... S már késő...

Mikor a dohányzást abbahagyta, azt hitte, elpártol tőle a köhögés és a fulladás. Nem így történt. Ma már tudta, hogy a feje körül az a harsonazengés, amit csak ő hall, a végét jelzi mindennek, amit a földön látott és hallott, s valami újról ad hírt, ami mégis készületlenül éri majd.

Végigment a Fortuna utcán, s egyszeriben ott állt előtte a Miklós torony, a szálló két szárnyával. A szobák ablakai vakok és üresek még, a deszkapalánk mögött nagy a felfordulás.

Az öregembert mintha húzta volna valami – nem a Mátyás templom felé ment, hanem balra, az Iskola lépcső irányába. A kis közben állt. Megtorpant, nem mert tovább menni. Aztán mégis elindult. Ez már az építkezés területe volt.

– Hé, van itt valaki? – mondta a falaknak.

Az őr valahol beljebb hűsölt. Egyetlen gerenda vagy lécszem állta az öregember útját. Az alagsor félig felrakott falain át a Dunára látott, s feltűnt az Országház kupolája is. Aztán befordult az egyik ajtón, s csaknem elállt a lélegzete – a régi kolostor kerengőjén találta magát.

– Halló!... Halló!...

Most már nyilvánvaló volt, hogy az őr nincs sehol.

Az öregember megnyugodott, otthonosan körülnézett, s leült az egyik meszes kőre. Elnézte a kerengő boltozatát s a csúcsívesen formált ablakkereteket, melyekből még hiányzott az üveg. Tudta, hogy mindez csak álom – az építészet modern anyagokba álmodja vissza azt, ami valamikor itt állt.

Aztán felállt, kezét a mellén összekulcsolta, s hangosan recitálta:

– De profundis... clamavi ad te Domine!... A mélységből kiáltok...

S úgy rémlett neki, hogy abból a megmaradt néhány kőből, amit a falakba építettek, felhangzik a régi barátok

mormogása: – Domine exaudi vocem meam... Uram, halld meg szavam!... – Így talált rá a kislefű.

– Hát te? ... – ijedt föl gondolataiból az öregember. – Hogy kerülsz ide?

– Itt lakunk a Várban – mondta a kislefű félénken, s látszott, hogy ő is most jár itt először, mert akár egy kislefűnek, torkában dobogott a szíve. – A bácsi itt az ő?

– Dehogyan... Én Pestről jöttem át ide.

– És eltévedt a bácsi?

– El – hagyta rá az öregember. – Sétáltam a Várban, s egyszerűen itt találtam magamat.

A kislefű szeme felmosolygott – most már mindketten tudták, hogy jóbarátok. De az öregembert ismét elfogta a köhögés, utána pedig valahányszor kifújta a levegőt, szája ijeszten felduzzadt.

A kislefű szemére felhő futott. Mintha máris elveszítették volna egymást.

– Beteg a bácsi? ...

– Pszt! – mondta az öregember, s csipentett egyet a szemével. – Itt nem szabad hangosan beszélni.

Nagy meleg tenyerébe vette a kislefű egyik kezét, lassan körbejárta vele a kerengőt, s közben elmondta neki, hogy azok a szerzetesek, akik itt éltek, fehér ruhában jártak, s egész nap csendet tartottak. Csak zsolozsmázásuk hangját vitte le a szél a Dunára.

A kislefű lábujjhegyen lépedelt tovább, s odahajolt az öregember füléhez:

– Most mi is csendet tartunk, ugye, bácsi! – suttogta.

– Igen! ... – mondta az öregember; érzékeny ujjával hosszan végigsimította az egyik kapuzat sárgára vénült

kövét. – Látod, ezen a kapun át léptek a szerzetesek a templomba.

A kisfiú ámulva nézett rá, mintha egy elvarázsolt világba vezetne volna.

– Most mi is a templomba lépünk? – kérdezte.

– Oda – mondta az öregember. – Hacsak ebben az állványerdőben a fejünkre nem dől egy létra.

– Zumm!... Itt esik le mindjárt az orrunk előtt – játszott a kisfiú, de egyre erősebben kapaszkodott az öregember kezébe.

Lécek alatt bujkáltak, majdnem beleestek egy meszesládába. Aztán az állványok elfogytak, s a szabad ég alatt álltak a régi templom közepén.

Az öregember egészen föllekesült.

– Látod, itt élt Juliánus barát – mutatott körül. – Innen indult...

– Ismerte őt a bácsi?

Az öregember egy pillanatra értetlenül nézett a kisfiúra, a múlt és a jelen összefolyt benne.

– Hát persze!... – mondta. – Innen indult hétszáz évvel ezelőtt az ősmagyarok felkutatására.

– Nem hiszem el...

– Mit nem hiszel el? – vágott a kisfiú szavába az öregember.

– Hogy élnek még ősmagyarok.

– Elpusztították őket a tatárok. Hallottál már a tatárjárásról?

A kisfiú tétován megvonta a vállát:

– Hát... nem sokat – mondta. – De az iskolában majd biztosan fogunk róla tanulni...

- Julián barát is az Úr kutyái közé tartozott - mondta az öregember. - Azokat hívták így, akik ebben a kolostorban laktak.

A kisiúnak tetszett ez a név.

- Az az Úr, ugye, a jó Isten... Julián barát is futott az Úr után?... Nekem volt egy kiskutyám, mindig futott utánam...

- Láttál már bernáthegyit vagy eszkimókutyát?... Ugye, milyen hűségesen segítenek az embernek... Felkutatják a szakadéokban, a hómezőn...

- Én is szeretnék ilyen kutya lenni - mondta eltökélten a kisiú.

- Nocsak! - nézett rá csodálkozva az öregember.

- Mert én már ministrálni is járok.

Az öregember megállt a romos szentély közepén, átnézett a Dunán - szeme a Keletin túl azt a kis utcát kereste, ahol magányosan élt évek óta. Arra gondolt, hogy beszűkül az ember, hogy eltűnik az évek, hetek és napok gazos sűrűjében... Pedig a remény ellenére is tudni kell remélni... Előre nézni, és a távolba mutatni...

- Nézd, ott lakom - mondta a kisiúnak, s kezénél fogva felhúzta maga mellé egy kőre. Szeme fürkészően kémlelte a napban izzó pesti háztetőket, karja előre mutatott. - Látod ott a Népstadiont és mellette azt a karcsú tornyot?...

- Igen - mondta a kisiú, de igazában nem látott semmit.

Később is csak arra emlékezett, hogy erősen szorította az öregember kezét, aztán a bácsit újra elfogta a köhögés, a vállára támaszkodott, s leült a kőre. Arca hirtelen

verejtékezni kezdett, szájaszéle elkékült, vizet kért, aztán mégis azt mondta, hogy nem kell víz, csak maradjon mellette.

Végül lassan kibotorkált az állványok alatt, s a kisfiúnak azt mondta:

- Ha majd itt minden elkészül, újra eljövök... És akkor itt találkozunk.

De ebből nem lett semmi.

A kisfiú hiába kereste Szilveszterkor a tömegben, s hiába a következő nyáron is, a sétálók között, mikor a nap olyan erősen tűzött, mint azon a vasárnap délután. Az öregember nem jött többé.

Pedig a kisfiú szerette volna megmutatni neki Julián barát szobrát, amint szakasztott úgy mutat a Népstadion felé... S hogy az a másik barát Julián mellett - ő maga, csak egy kissé nagyobb alakban.

A lélek

Már reggel éreztem, hogy valami nincs rendben.

Amint fölbredtem, úgy tetszett, kapcsolatunk egy parányit lazult. Ez elég volt ahhoz, hogy már a mosdásnál ne értsük meg egymást. Én a szappan után akartam nyúlni, ő a fogkefét fogta meg; mikor kávéjához kenyeret vágott, vigyázni akartam az ujjára – mindig én vigyáztam rá –, ő azonban ügyetlenül megvágta; mikor pedig elmentünk a főiskola kerítése mellett, én be akartam menni az öreg előadására, ehelyett ő, szinte ösztönösen, tovább ment a város felé.

- Dehát hova sietsz? Nem értelek! – mondtam, de meg sem állt.

Tapasztalatból tudtam, hogy nagyon nehéz tőle elszakadnom, így hát engedtem, s vele tartottam, de még csak nem is sejtettem hová. Voltak pillanatok, mikor nem láttam benne tisztán. Mihelyst azonban befordult abba a kis utcába, mely a vasút mellett húzódik, s tele van sivár, kertnélküli házakkal, tüstént Marika jutott az eszembe.

- Marika... - dúdoltam - Marika... Hozzá megyünk?

Bólintott, sápadt, kurta mosoly vonta félre a száját. Valami bánthatta, valami hajtotta, amiről én nem tudtam. Sajnáltam; már beleegyeztem, hogy bárhová követelem. Hogyan tudhattam volna, hogy éppen ezzel taszítom arra, ahol az a döbbenetes meglepetés várja?...

Hiába feszengetem, rosszat sejtve, hiába beszéltem neki erről a sejtelemről – neki más, még rosszabb sejtései lehettek, s nem tudtam, menekül-e tőlük, vagy eljűk siet. Vakon ment, mint mindig, ha nem hallgatott rám. Utólag meggondolva, én sem tudtam nála többet – nem menthettem volna meg.

Aztán meg úgy gondoltam, én vagyok okosabb, nekem kell engednem. Egyetlen mentségem, hogy nemcsak neki volt szüksége rám, én sem tudtam nélküle megenni a földön. Hasonló volt ez már a szerelemhez; mert mi más a szerelem, mint fölismerése annak, hogy önzésünk csak egy valakiben találja meg számítását.

Az én számításom azzal végződött, hogy egy lélek csak tulajdon testében lehet boldog; nélküle, ha szabad is, kevés önmagának, hiányzik valamije.

Éppen ezen rágódtam, amikor légiriadót fújtak.

A mi városunkban senki sem vette komolyan a légiriadót: boldog kis sziget volt, elhúztak fölötte a gépek. Igaz, ezen a napos decemberi délelőttön megtelt menekültekkel, frissiben érkeztek s máris ugrásra kész minisztériumokkal. Sőt erre a napra hívták össze valamelyik kollégiumba az országgyűlést is . . .

De ő nem volt menekülő képviselő, nem tartozott egyik minisztériumhoz sem, hát akkor miért bántották? Diák volt, elsőéves főiskolás. Kinek ártott?

Megállt egy kapu előtt, kétszer is csöngetett, egyre türelmetlenebbül – senki sem nyitott neki kaput. Néhány járókelő fölszegett nyakkal fürkészte a nap felé szálló szúnyogokat. Fölpillantottam én is; már csak azt láttam, hogy a szúnyogok pörkölt szárnyal hullanak a

városra. De nem, nem ők hullottak mégsem, hanem valami más.

Csak annyi időm volt, hogy őt a gyalogjáró tövébe rántsam. Utolsó közös gondolatunk az volt: „Egy kicsit korán oldották ki...”

Egy kattanást hallottam, mint mikor a vonal végén valaki leteszi a kagylót, s máris kívül voltam. Valami hatalmas huzat vihetett ki belőle, bizonyára a légnyomás, aztán jól becsapta mögöttem az ajtót, hogy vissza ne mehessek.

Nagyon megijedtem, rimánkodni kezdtem: – Nyiss ki, engedj vissza, nem bánod meg! – Zokogtam, mert nemcsak őt, magamat is sajnáltam.

Most aztán jól kitessékelték. Egy szempillantás alatt ruha nélkül maradtam – pőrén, csak pusztá életem maradt, semmi más. Megvallom, nem sok kedvem volt ehhez az új élethez, már csak azért sem, mert folyvást éreztem, hogy néz valaki, nemcsak néz, lát is. Saját titkaival szeret az ember egyedül maradni. De itt erről szó sem lehetett. Látása és emlékezetem egybeesett. Nem aludhattam el, nem szórakozhattam, nem fordíthattam másra a figyelmem – nem bújhattam meg többé a test homályában. Tanulásomra, munkámra nem hivatkozhattam, mert nem volt többé semmi munkám. Magamra kellett gondolnom, csak magamra, s ez elég munkát adott.

– Hogyan? – tűnődtem. – Már megítélték?

Mi tagadás, meglepett, hogy nem volt ceremónia, sem trón, sem angyalok. Inkább olybá tűnt az egész, hogy azelőtt is így volt, de most lehullottak a színek, a

tapinthatóságok . . . Nem volt hát szükség senkire, hogy ide vagy oda taszítson – súlyomnál fogva oda húzódtam, ahol helyemet tudtam.

S ekkor ért a másik meglepetés: nem tűzbe kerültem, hanem a földre. Szent igaz, hallottam már helyhez kötött lelkekről is, akik így vezekelnek. De én? . . .

Úgy látszik, túlságosan váratlanul szakadtam el a földtől, s emlékeim súlya visszahúzott. Hisz annyi mindent vártam az élettől! Csupa tűz voltam, csupa láng – teljesületlen vágyakozás . . . Talán ez a földi tűz és földi láng hívott vissza, hogy benne megtisztuljak . . .

Vacogtam, de nem a hidegtől; a léleknek a fagy már nem árthat. El akartam bújni valahova, de körülöttem mindennek volt kisebb-nagyobb lelke, mely az állatokat érzőkké, a növényeket tenyészőké tette. A lelketlen dolgok pedig olyan sűrűek voltak, hogy sehogysem tudtam beléjük hatolni. A szél, csak ő engedte meg, hogy belébújjak. Meg is tettem; belekaptam játékosan a fal tövében fekvő test tömött, göndör hajába, hogy elúzzem irtózatosságot. Azzal áltattam magam, ha mozog a haja, már csak karját kell megmozdítania, hogy éljen.

- Sziii . . . Duduuu . . . - ismételtem hol a jobb, hol a bal fülébe.

Most már azért sem hagytam itt, hogy megmutassam, nemcsak vezeklésből maradok a földön, hanem mert nagyon szerettem azt az életet, melyet ebben a testben éltem, s korainak és kegyetlennek tartom, ami történt. Meg aztán: alighogy megszoktam benne a helyem, máris otthagytam? Nem is sejtik, milyen nehéz, milyen gyötrel-

mes volt ezt a testet pólyáskorától magamhoz alakítani!
Most kezdtem egy kissé kényelmesebben elhelyezkedni
benne . . .

Tizenkilenc év, milyen rövid! S mennyi minden, amit
még nem ismertem, s csak az ő társaságában ismerhettem
volna meg. Itt van például az idő – valósággal túlcsoordul
még most bennem az öröm, ha az időre gondolok – arra,
hogy nem tizenkilenc, hanem hetvenkilenc évig élhettem
volna. Szerelmes vagyok az időbe. Igaz, örökké szeretnék
élni, de olyan örökkévalóságban, mely untalanul sok
hetvenkilenc évből áll.

Ebből az időből szusszantott ki ez a test az orrlukán át.

– Kolláth Béla! – szólítottam nevén, ahogy az iskolá-
ban szokták, s vártam, hogy felugrik és felel.

De neve is csak bennem vert visszhangot.

Egy ideig elhitettem magammal, hogy ő az, akihez
beszélék, de ez az elűzhetetlen csönd megállította. Hátra-
hőköltem – az évek óta együtt élt elemek nem siettek
ugyan az oszlással, de lustán, észrevétlenül elmozdultak
már, s undok, gúnyos fintort vágtak rám. Míg én az
embert kerestem, helyébe valami nyálkás szörny telepe-
dett: a rothadás.

Fölnéztem az égre:

– Hát ezért él az ember?

Ekkor vonult el fölöttünk az utolsó hullám. Utána
csönd lett, olyan csönd, amelyet még nem hallottam.
Kisvártatva megszólaltak a szirénák; két hosszú bőgés
jelezte, hogy a légiveszély elmúlt.

De ebből én nem hallottam semmit. Most döböntem
rá, hogy nem hallom a hangokat, inkább valahogy tudom

és értem őket. Két csönd vett körül: az eltávozott bombázóké és egy másik, egészen az enyém, új világomé, ahol nincs többé szükség a hangok közvetítésére. S egyszeriben egy hanglemezre kellett gondolnom; a sarki patikus fiánál hallottam első ízben, később többször is az *Egy kis éji zenét*. Most fájni kezdett a zene is, az, melyet már csak az emberek hallgathatnak. Mert a zenének szüksége van a test öbleire és alagútjaira, akárcsak a hegedű fájára, hogy emberi legyen.

Más változás is történt. Valaki letörölt a dolgokról minden színt. Első zavaromban minden összefolyt előttem, semmit sem tudtam megkülönböztetni egymástól. Aztán ehhez is hozzászóltam: a dolgok kitisztultak, színek nélkül is láttam mindent.

A házából emberek jöttek elő, mézsportól fehér vállal, mintha nagyon messziről érkeznének. Arcukon árnyékot hoztak, nem volt erejük letépni.

Kiáltozni kezdtem:

- ÖrüljeteK, hiszen éltek! Nem mi temetünk el titeket, hanem ti temettek el minket . . .

Olyikuk fölfigyelt, mások meg legyintettek, s számolni kezdték a halottakat.

- Legalább ötszáz halott - mondta egy remegő szakállú tekintélyes öregúr.

- Ugyan, kérem, most jövök a Várkerületről: van ezer is! - erősítette egy csupasz szájú, kobakos férfi, aki megszokta, hogy neki csak igaza lehet.

- Na látja, ugye megmondtam - válaszolt szomorúan az öreg, mintha az előbb azért mondott volna ötszázat, mert biztos volt az ezerben.

A kobakos felhördült:

- Ezer? Megvan az, kérem, háromezer is!

Az öreg legyintett, s ezzel a mozdulattal, melyhez karját sem emelte meg, hűségesen kifejezte, hogy nem bánná, ha maga is ott feküdne a háromezer között.

Rájuk kiáltottam:

- Mindegy... nekünk már mindegy! De nektek tovább kell élnetek!

Egy asszony is rájuk szólt:

- Mit vitatkoznak? Nem látják azt a szegény fiút a fal mellett?

A két férfi megfogta a testet, s bevonszolta a kapu alá. Egy lány éppen akkor jött fel a pincéből; szájához kapott, felkiáltott:

- Béla! - S szemében valami rémmel befordult a lakásba. Marika volt.

A felső utcából megindultak az emberek a város felé. Valaki egy hétéves kisiút hozott az ölében; meglátta a másik testet, nem vitte terhét tovább, melléje fektette.

- Az utcán futott lefelé - mondta. - Légnyomás érte.

Pedig csak mélyen, nagyon mélyen aludt. Két kis lábfeje kifordult, de az aztán nagyon kifordult szegénynek. Furcsa, hogy egy kisiú alvás közben a lábfejét ennyire ki tudja fordítani. Ha felébred, majd maga is elcsodálkozik rajta. S azon a cseppnyi vérfolton is, mely odaszáradt fehér, összeszűkülte orrocskája alá...

Egy néni, fehér haján fekete csipke, odatipegett:

- Inkább én haltam volna meg, inkább én - motyogta sírva. - Mit szól majd szegény anyja, ha rátalál?...

- Ez a háború, néni - szögezte le a kobakos, aki megszokta, hogy neki csak igaza lehet. - A fiatalok meghalnak, az öregek maradnak.

- De egy hétéves gyerek!...

Csóválták a fejüket, senki nem értett semmit.

Megremegtem - az emberek életét elborította az értelmetlenség. Milyen lehet ekkora teherrel élni?...

Még egyszer ránéztem a két testre, aztán óvatosan, nehogy elszakadjak a földtől, átlibbentem a házak fölött. Egyetlen hely vonzott még, a házunk - emlékeim súlya vitt oda.

A sarki patika előtt jól ráléptem a törött kirakatüvegre, hogy észrevegyék érkezésem. Csakhogy az üvegnek is könnyű voltam, meg sem nyisszent a lábam alatt. Persze, mert még mindig azt éreztem, hogy van lábam, akárcsak az az ember, akinek már régen levágták. Nekem egész testemet vágták le.

Befordultam a sarkon, de nyomban meg is álltam - házunk fele nem volt sehol. Néném a kapuban állt, lába előtt kis motyó; a házba nézett, s omló könnyeit törölgette, mint akit kikergettek, s várja, hogy visszahívják.

Felrohantam a veranda lépcsőjén. Az ajtó kiszakítva; egy csirke lépdelt be rajta, kényesen-óvatosan emelgetve lábát a romok fölött. „Ha anyám látná, gondoltam, kötényével egykettőre kitessekelné a kisasszonyt.”

A csirke egy halomhoz ért: elborította a rom, felismerhetetlenné tette a vakolat pora. Ránézett, aztán lassan, értetlenül átlépdelt rajta.

Én mozdulni sem tudtam.

A rom alatt egy félrefordult női test hevert, keskeny kis váll, két sovány, kislányos lábszár, egy irányba torzulva.

- Anyám - suttogtam; olyan könnyű volt s olyan nehéz föléje omolni.

Nem tettem mást, ismét a téli szélbe bújtam, utolsó emberi melegemmel meglangyosítottam; lágyan elfújtam a port a drága arcról, a könnyű szoknyát pedig, mely *abban a pillanatban* térde fölé lebbent, csöndesen lehajtottam.

Öcsém a kidőlt falú szobában állt, szokatlanul éles, egyoldali világításban. Arca csupa könny, de nem mozdult, csak fejét forgatta ide-oda, kezével jobbra-balra nyúlt, mégsem fogott meg igazán semmit.

Úgy tetszett, elveszített valamit, s keresi, de nem találja - nem találhatja soha többé.

Dehát lehet neki bármi is drágább annál, aki ott fekszik a sarokban? . . . Mi történt vele, hogy anyja számára nincs egyetlen mozdulata sem? . . .

A csirkére néztem; állati értelmetlenséggel sétált a hulla körül.

S az öcsém, s kinn a néném - őket mi taszította *ilyen* mélyre? . . .

Két pap járta a házakat, haldoklókat kerestek. Feljöttek a lépcsőn, az egyik rám meredt. Észrevettek? De nem, átnézett rajtam, s anyám testére mutatott.

- Van ott valaki - mondta. - Szegény asszony!

Az idősebbik bekiáltott a szobába:

- Az édesanyja ez a halott?

Öcsém felnézett, eltorzult szájjal igent mondott,

tétován bólintott is, de szeme, mint a felzavart alvóé, erőtlenül lesiklott a halotról.

Az idősebbik fölemelte kezét, imát mormolt.

Felhasználtam az időt, s a fiatalabbik fülébe kiáltottam:

- Ti is, ti is!... Elcsuklott a hangom; azt akartam mondani: „Ti is meggondolhatnátok, hogy ne az utolsó órán érekezzetek az emberek életébe. Bezzeg, az élőktől féltetek! Ne a halottakat térítsétek, ők már nem ölik egymást!...

Az ember elkeseredésében néha mond olyat, ami igazságtalanságnak tetszik, mégis igaza van.

De hiába is beszéltem volna, a pap nem figyelt rám: tele volt a feje mindenféle tudással, s az ilyenek nem szívesen fogadnak el tanácsokat.

Mégse higgye, hogy megszabadult tőlem! Egy ideig úgysis a földön kell maradnom, hát jól kihasználom az időt. Kísérteni fogom - sok embert fogok kísérteni. Eljárok hozzájuk, ott gubbasztok emlékezetükben, örökké eléjük idézem az áldozatok elnémult testét, s a repülőgépeket, melyekben emberek ültek...

Felszaladtam a padlásra, hogy valami zajt csapjak. Egy gerendát akartam letaszítani, hogy megijesszem, felrázzam őket.

Ekkor közvetlen fölöttem egy hangot hallottam:

- Fiam...

Megérintett, s máris távozott. Fölnéztem, de csak egy fényes villanást láttam. Lehet azonban, hogy csak az ég fordult egyet szikrázó tengelye körül.

De a hang itt maradt bennem: nem hívott, inkább

figyelmeztetett – úgy látszik, tudott rólam mindent. Belőle értettem meg, milyen oktan voltam az imént: kishíján magam is abba a bűnbe estem, aminek áldozata vagyok. Azt hiszem, mindenki így válik gyilkossá: a jó látszatért. No, és ha ember ölünk, sok embert, jobb lesz a világ? ...

„Fiam...” – zsongott bennem tovább a hang, s megértettem belőle, hogy anyám nem gondol bosszúra – mindenkinek megbocsátott. Nem jóváhagyás volt ez, mert aki helyesel, nincs mit megbocsátania. A szeretet válasza volt. Így válaszol minden sérelemre. Így akar mindent jóra fordítani ...

Fény gyűlt bennem, több, mint amit testem valaha is befogadott; láttam egy igazságot, mely a földön előttem hevert; láttam a szeretet két arcát: a megbocsátót és a büntetni kénytelent. S láttam, hogy sem erő, sem hatalom nem adhatja vissza az emberek nyugalját, csak ez a meg nem alkuvó megbocsátás.

Vágy támadt bennem, hogy elmondjam ezt az embereknek. De kinek mondjam el? Ki hallgat manapság egy lélekre? ...

Különben is: némaságra vagyok ítélve. Csak éreznem szabad – érezni és szenvedni. Nem elég a magam tüze, a földhöz köt egy másik is, az embereké: gyűlöletük és szorongásuk, félelmük és bizonytalanságuk, mely lázként gyötéri őket, s gyötör engem is.

Napestig csatangoltam a borzalomtól megőszült városban. Ott ültem az épen maradt házak ablakaiban, s néztem, hogyan emelik szájukhoz a kenyeret az életben maradtak. Mások autókra és háromkerékű kocsikra

rakták a halottakat, s mivel sok volt a hulla, egyre tisztéletlenebbül bántak velük.

Mikor meggyújtották a lámpákat, kiválasztottam egy szeles utcasarkot, akár a koldus. Már csak a széllal tudtam elűzni némaságomat.

Két ember közeledett: egy férfi és egy lány a pamutgyárból. A férfi valami kis olajos faládikát vitt, másik kezével a lányba karolt. Mintha nem is ebben a városban járnának, romok között. A foghíjas házak közt tömören álltak a sötétség pótlásai.

Szélszóval sziszegtem. De csak a sarki lámpa fénye libbent meg tőle. Loppal mögém kerültem, s – erről már sosem szokom le? – beszélni kezdtem:

– Úgy, úgy, szeressétek csak egymást! De ne csak egymást, hanem minden embert! Értitek, mindenkit – az ellenséget is . . .

Hirtelen megakadtam. Megállított, hogy ez így bizony egyoldalúan hangzik. Talán ha mindenkihez egyszerre szólnék, akkor igen!

Már a remény ellenére kiáltoztam:

– Mindegy, csak szeressetek! Győzzétek le a rosszat jóval! Bocsássatok meg, legyetek kérlelhetetlenek! Engesztelhetetlenül szeressétek az embert!

A lány magához szorította a férfi karját, s fölnezzett rá – szeme mindent elmondott.

A lecke egyik felét már tudták. A másik felét, a szeretet *parancsát* ki tanítja meg nekik? . . .

Magukra hagytam őket. Hadd tanulják meg a romoktól, ha akarják . . .

A magasból még egyszer szelíden szólítottak:

- Édes fiam . . .

Anyám hívott. Megremegtem a távoli boldogságtól.
Ez volt búcsúzásunk és találkozásunk.

A nyár hamuja

Vasárnap kezdődött, a nyár utolsó vasárnapján.

Mikor kijöttünk a miséről, a hőségben átfutott rajtam a hideg. Magam sem tudom miért, hirtelen gyanússá vált szememben a fény, s hogy a park fái roskadoznak a nap terhe alatt. Emil jókedve s a magam elégedettsége is így hatott rám. Mégis, szinte oktanul, átadtam magam nekik.

- Erre menjünk - mondta Emil; görcsösen és mélyen szívta a cigarettáját.

- Jó - mondtam, s arra mentünk, ahol a sétányon egy magányos nő jött szembe velünk.

Micu taian érzett valamit, húzni kezdte apja kezét.

- Ne erre, apu, hanem arra!

Miért képzeltem, hogy az a nő ott magányos, én pedig boldog anya vagyok? Nem tudtam magamtól megtagadni ezt a természetes kis diadalt.

A nő lassan közeledett, mintha kiszemelt volna magának minket. Mikor elment mellettem, alulról fölfelé, majd fölülről lefelé végigmért. Nem volt benne megvetés, mégis megállt bennem a vér.

- Ki volt ez a nő? - kérdeztem Emilt, mert mindenem azt súgta, hogy ismeri.

- Hát... senki - mondta zavartan. - Hogy is mondtam...

- Miről beszélsz? Ismered talán?

- Ahogy vesszük – mondta. – Ott dolgozik...
- Hol? – S megálltam. – Akkor miért nem köszöntél neki?

Azt a szót vártam, ami leleplezi.

- Hát... szóval mert látni akart téged.

- Engem?... Mi közöm nekem... – De már tudtam, hogy van közöm hozzá, mert Emilnek is van.

Ijedtemben nem tudtam, hová tegyem ezt a jelenetet. Kérjek magyarázatot itt a gyerek előtt? Vádoljam Emil olyan dolgokkal, amikről talán nem is tehet? Mérgesítsem el a helyzetet, adjak lehetőséget – még többet ennek a nőnek?

Magasabb volt nálam, talán műveltebb is, de járásában volt valami bizonytalan. A gazdátlan nők járása csak látszatra szabad és fesztelen, valójában nem az. Lehet, hogy ez a nő csak tolakodik (mint az unatkozó nők általában), vagy érdeklődik csupán (nem ártatlanul, persze), s csacsiság az egész.

S mi van, ha régóta folyik ez az ügy, s elérkeztünk az utolsó felvonáshoz? Ha Emil tudatosan árulta el magát, hogy elindítsa a leszámolást? Ha gyilkosaim elhagyták rejtekhelyüket, s kiálltak elélem az útra?...

- Megfájdult a fejem – mondtam. – Menjünk haza.

- Nem csoda – mondta Emil pimaszul. – Nagy a hőség.

Úgy mosolygott, mint akinek arcát más nap süti – nem az én napom. Az előbb még arra gondoltam, tegnap jött meg a Balatonról, egy kongresszusról, s félig még ott van. De a kongresszus csütörtökön befejeződött (a lapok véletlenül megírták). És a péntek meg a szombat? Eddig

sosem kérdeztem magamtól ilyet... Hol volt Emil két nap nélkülem?...

Fél óra sem telt belé, s minden a visszájára fordult. Kettőnk bizalma és őszintesége is, melyre már csak egyetlen szerep várt: hogy tisztázza válásunkat.

Előbb azonban hétfő jött, kedd és szerda, rekkenő hősséggel. S Emil bujkálása kettőnk magánya elől. Sápadt, ugrásrakész közöny. Rajtam pedig az áldozati állapot némasága és kábultsága a tagló előtt. Az ég úgy vakított, hogy nem lehetett semmit elhinni neki. Pedig minden lehetséges volt még – minden és semmi.

Végre csütörtökön elkaptam a szemét.

- Velünk vacsorázol ma este?

- Igen - mondta gyorsan. - Miért ne?

Hangja a régi volt, én mégis kihívást olvastam ki belőle.

Hát két ember kapcsolata nem lehet meg anélkül, hogy egyszer meg ne nyíljon alattuk a kételkedés szakadéka? Nekem már az is pokol volt, hogy ez az eszembe jutott.

Vacsora alatt alig beszéltünk. Együtt nyúltunk egyszer a kompótos tál után, de Emil szó nélkül átengedte nekem. Arra kellett gondolnom, hogy válhatna áru-lómmá az, akinek keze még most is együtt nyúl velem a tál felé?...

A kávé után Emil cigarettára gyújtott. Újra ez a görcsös mohóság; egész a körömhegyig szívta a csikket. Majd hátralökte a széket, s felállt.

- Sétálok egyet - mondta. - Nehéz napom volt.

Éjfél körül jött haza. Micu már rég aludt. Én néztem a falat, fülemben a hátralökött szék recsegése. Meglepte,

hogy ébren várom. Hozzám lépett, hogy befejezen egy régi mozdulatot, mely már az életünkhöz tartozott. De félúton abba hagyta. Így is megéreztem rajta az idegen parfümöt.

Ez az utolsó inger felkorbácsolt.

- Júdás! - kiáltottam, de abban a pillanatban tudtam, hogy gyerekes és nevetséges vagyok. - Elárultad a szerelmünket, a gyermekünket, mindent! . . .

Első ízben kellett látnom, hogy a szavak már nem ugyanazt jelentik neki, mint nekem. Valahol szörnyű repedés tátong, elnyeli a hangot, az én hangomat, s nem adja vissza.

- Jó - mondta, s ágyam szélére ült. - Beszéljük meg!

Iszonytató éjszaka következett. Már fél éve ismerik egymást. Minden szabad percét nála tölti, azt is, amit a betegeitől rabol el. Júliusban kivett egyheti szabadságot, mikor én Micuval az anyámhoz utaztam. Azt is vele töltötte egy pilisi menedékházban. A kongresszusra is magával vitte. Nem tud lemondani róla. Tudja, hogy örülség, mégis! Ha akarom, itt alszik néha, a gyerek kedvéért. Mert Idának így is jó, ugyanis albérletben lakik, s nem fogad el semmit. Ha pedig elhagyná, Ida öngyilkos lenne . . .

- És én, én? - néztem rá, akár egy örült. - Ha én öngyilkos leszek? . . .

- Te erős vagy, nem féltelek.

- Erős? - mondtam. - Nézz rám! Az én erőm te voltál.

- Nem - mondta. - A te erőd máshol van. Nincs szükséged rám. De őt nem hagyhatom magára.

Befogtam a fülem:

- Ne folytasd!

Ránkvirradt. A hamuszürke levegőben Emil arca is kifosztottnak látszott. Pedig talán csak kialvatlan volt. És hazug. Azt hazudta magának, hogy talált végre valakit, akinek ő lehet a támasza. Valakit, akit megmenthet, pedig éppen ő tette szerencsétlenné. S minket hagyott itt támasz nélkül, kiszolgáltatva a halálnak...

Ördögi volt – nem a gonoszsága, hanem a kuszálsága.

A redőny résein át megjelent a gyilkos nap. Emil kiment a fürdőszobába, lemosdott, s felöltözve jött vissza.

– Megbeszélem veled a dolgot – mondta.

Még hat óra sem volt.

– Tégy, amit akarsz – mondtam már az ajtónak.

A bútorokból egyszeriben kifutott az élet, máshová költözött, itt csak egy élőhalott maradt. Vagy jóra fordulhat még minden? Mit akar Emil megbeszélni azzal a nővel? Semmi sem adhatott már kárpótlást ezért az éjszakáért, mely jobban megalázott, mintha eladtam volna magam.

– Nem akarok élni nélküled – mondtam annak az összeesett megöregedett szőke asszonynak, aki visszánézett rám a tükörből.

Tudja egy férfi, mivé válunk – porrá és hamuvá –, mikor bevallja, hogy fel tud cserélni bennünket mással? Nem tudja, különben nem tenne ilyet. Vagy hazudna és tagadna körömszakadtáig, mert a hazugság is jobb, mint ez a bizonyosság.

– Anyu – állt meg mögöttem a tükörben Micu.

Visszavittem ágyába, de nem akart tovább aludni. Apja papucsába lépett, kezét pedig magassarkú cipőmbe csúsztatta, s így mászta körül négykézláb az asztalt.

- Nem teszed le azonnal! - kiáltottam rá. S különös, Micu nevetésében vettem csak észre, hogy az ablak alatt a fán egy rigó már pirkadat óta egyfolytában füttyül.

Megfésülködtem, s lementem Micuval a parkba. A fák fölött a kíméletlen ég kései lobogása, egyetlen felhő vizsgálatára nélkül. Belenéztem a napba, majd le a földre, hogy hamunak lássak mindent. Az emberek feketén kóvályogtak a hulló pernyében. Már csak megszenesedett csontjaikat láttam.

- Iszonyú, iszonyú! . . .

- Erre menjünk, anyu! - húzott Micu a templom felé. Nem azért, hogy bemenjünk, hanem mert gazdáik minden reggel arra sétáltatták a kutyákat, s Micu meg akarta simogatni őket.

Leültem az egyik padra. Szemem előtt a templom falai. A szentély egyik színes ablaka mély tűzben égett, mintha nem a naptól kapná fényét, hanem belülről.

- „Te erős vagy, nem féltelek” - hallottam Emilt. Soha hazugabb vizsgálatást ember nem mondhat az embernek. Mert akit nem féltenek többé, erőtlenné válik. Az embert csak a személyes féltés, a szeretet féltése mentheti meg, hogy gyöngeségében el ne merüljön.

S arra kellett gondolnom, aki a szentély ablakának belülről azt a másik fényt adja. Arra a személyes megsemmisülésre, amely a szeretet féltésével tölti be ezeket a falakat. S azt az űrt is, amit az élet hagy untalan maga után. A nagy hiányt s az örökös kis sivárságokat. Azt is, azt a semmit, amivé én váltam.

Nem emlékszem, meddig ültem ott. Percekig? - órákig? . . .

- Micu, Micu! - kiáltottam, mert nem láttam sehol. - Gyere, otthon vár apu!

Ez hatott. Micu már rég nem a kutyákkal játszott, hanem a fűben egy szelíd rigót keresett. A rigó nem szállt el, csak ugrált előtte, mintha játszana vele.

Micu otthagytá, kezét gyorsan a kezembe adta, s indultunk haza.

- Apu vár, apu vár - ugrált mellettem.

De otthon nem várt senki. A lakás teljes nappali fényben olyan volt, mintha dulakodás nyomait viselné. Mintha meggyilkoltak volna benne valakit.

Micu sírni kezdett.

- Anyu, te hazudtál. Hol van apu?

Lerogytam egy székre, Micut két térdem közé állítottam.

- Nézz rám, Micu - mondtam. - Anyu sosem hazudik.

Magam is hittem, hogy nem hazudom, annyira akartam, hogy Emil ebben az órában hazajöjjön. Pedig erről szó sem lehetett már, hiszen elmúlt tíz óra, Emil kilenckor megkezdte a rendelést.

Felhívtam a rendelőt. A nővérke vette fel a kagylót. Emil még nem volt benn, de telefonált, hogy késik. Ha megérkezik, átadják neki az izenetem, hogy hívjon vissza.

- Látod - mondtam Micunak. - Apu azért nem jött meg, mert sürgős dolga akadt. De fel fog hívni.

Mostmár ez mindig így lesz? Elkezdődött Micu számára is a hazugság korszaka? - a felnőttek hazudozásáé? . . . Azé a hazugságé, melyre az életnek szüksége van, hogy elfödje a tengernyi becstelenséget? . . . Én talán

kibírom, de Micu belepusztul. Lassan, a szemem előtt, s mire felnő, nem ismerek rá, s ő sem ismer meg engem. Az apját pedig talán megveti, de majd így mentetgeti: „Ha nem értettétek meg egymást...”

Hogyan magyarázzam meg majd neki, hogy az ő élete sem a megértés hiányának esett áldozatul?... Hogyan adjam vissza neki a hitet az emberekben?... Hogyan óvjam meg attól a hamis okoskodástól, hogy a meg nem értés mögé bújjon egyszer majd ő is az adott szó, a hűség és az áldozat elől?...

Mindenki csak az életével bizonyíthat. De lesz-e alkalmam arra, hogy Micu előtt más férfiak közeledését, azt a bizonyos megértést, mely birtokolni akarja a hűség és az áldozat helyét, visszautasítsam?...

Lerúgtam a cipőmet. Micu menten lecsapott rá, cipőtől belelépett, s klappogva végigsétált a szobán, majd a tükör előtt kezdte illegetni magát.

- Anyu, olyan szép akarok lenni, mint te.
- Olyan leszél - mondtam. - A cipőm azonban tedd le.
- Jó, leteszem - mondta. - Éhes vagyok.

Enni adtam neki, aztán nekiláttam a lakásnak. Azt akartam, mire Emil váratlanul beállít, rend legyen. Semmi sem emlékeztessen az elmúlt éjszakára.

Éppen végeztem, mikor megszólalt a telefon.

- Este ne várj - mondta a kagylóba Emil. - Az eredmény semmi.

- Igen, semmi. - S a villára ejtettem a kagylót.

Álltam a lakás közepén.

Valaki a napba újra szórní kezdte a hamut.

A korlát

Jaj, Istenem!

Kriszti megmarkolta a korlátot.

A lépcsőházban állt, lába az első fokon – nem volt ereje tovább menni. Megrohanták az emlékek; huszonkét évvel ezelőtt Béla ide hozta ebbe az öreg bárkába: lift nincs, a kapualj sötét, a fal omlik, a levegőben a házmester konyhájának szaga. A ház és a harmadik emeleten a lakás összeforrt kettőjük boldogságával. Szinte már szégyellte mások előtt, úgysem hitték volna el.

S most . . .

Két hónapal ezelőtt kísérte be Bélát a kórházba. Másnap három óra hosszat ült a padon, míg kinyílt a műtő ajtaja, s eltolták előtte Bélát. Mikor beengedték hozzá, már ébren volt, s mosolygott. Ebbe a mosolyba szeretett belé egykor, ez a mosoly tartotta hálójában boldogságukat. Mint aki napba tekint, Béla mosolyának bűvöletében élt – ami rajta kívül volt, zsongító homályba borult, elvesztette fontosságát.

– Egyetlenem! – súgta fülébe Béla, mintha nagy útról tért volna vissza.

Igen, úgy tetszett, új élet kezdődik számukra, s túl a veszélyen folytatnak valamit soká, nagyon soká... Mámor volt ez is, mint mikor alvó gyermekeik fölött súgták egymás fülébe. Béla most is ezzel a szóval öntött új életet szerelmükbe.

S akkor – a folyosón várta a főorvos; kezét két nagy tenyerébe fogta, s nagyon lassan, akár az ölü orvosságot nyomta vérebe, egyenesen a szívébe:

– Asszonyom, nyugodjék meg... férjét felnyitottuk, és... bevarrtuk.

„Felnyitottuk és bevarrtuk...” – Kriszti újra megszorította a korlátot: csak fusson ki az ujj hegyéből is minden vércsepp, mint abban a pillanatban, mikor ezeket a kegyetlen szavakat hallotta! Különösképpen az emlék jobban fáj, mint a valóság. Fejét fölszegte, hogy kibírja a szavak utolsó támadását. Szeme előtt a korlát fenn összeszűkül – két hónapja onnan akarta levetni magát. Úgy érezte, ha Béla meghal, utána kell futnia, hogy találkozzanak a halálban.

Addig azt hitte, erős hite van; akkor belátta, hogy csak a boldogságban tud hinni. Ez a két hónap telve volt lázadással. Istennek ezen a világon is meg kell mutatnia, hogy szereti övéit. Ha ő végtelenül boldog, miért választja el egymástól a boldogokat?... Más Istenre lett volna most szüksége, de nem találta...

Az első emeleten állt, a korlát észrevétlen fölvezette. A fordulóban el kellett eresztenie, mert derékszögbe fordult.

„Mikor jön Lali haza?” – Nem emlékezett rá, hogy fia milyen ürüggyel ment el délben hazulról. – „Trudi négykor jön ki a laborból, ötre itthon lesz!” Legalább nem marad egyedül ebben az órában.

A korlát simasága következett. Jó volt megfogódní ebben a hűvös bizonyosságban, akár abban a gondban, mely két gyermekéhez kötötte. Vádolta magát, hogy Béla ezeken a hétköznapi gondokon már kívül esett.

Kétségbeesetten kapott emlékei után. Két hónap óta minden nap meglátogatta: előtte fogyott le, előtte nőttek meg szemei, s velük együtt nőtt bennük valami kiáltás, melyet már nem lehetett elnémítani. A csonttá-bőrré aszott arcok kiváltsága ez a szem – utolsó üzenet az élőknek. Ma már alig volt Bélának hangja, de mosolya – ha tudta volna, milyen ez a mosoly! – most sem hiányzott róla.

Erősen átkarolta Kriszti nyakát, s a régi, kedves szavakkal búcsúzott:

– Én édes, édes egyetlenem! . . .

Kriszti megállt; áthajolt a korláton. Tudná most követni a halálba? Az orvos azt mondta, bármelyik órában . . . A nővérke felírta a telefonszámukat is.

Bármelyik órában? . . .

Ott kellett volna maradnia. De nem, Béla félreérthetetlenül elküldte. Hirtelen élni kezdett benne Béla egyik mozdulata: kezét fölemelte, s erőtlenül kétszer az ajtó felé intett. Hogyan érthette félre? – csendesen távozott, hogy ne fárassza. Pedig Béla azt akarta, hogy *abban a percben* majd ne lássa . . .

„Én édes egyetlenem . . .” Most már tudta, ezek a szavak és az a mozdulat az életbe küldték vissza. Megnyugvás szállt belőlük, s az a bizonyosság, hogy nem fogja Bélát többé élve látni.

Ujjai lassan csúsztak fölfelé a korláton; olyan volt most mint valami vastörvény: kemény és egyenes. Csak azt tudta róla, hogy nem engedi eltévedni, s fölfelé vezet – nem azért, hogy átvesse magát rajta, hanem, hogy a zuhanástól megvédje.

Miért lázongott eddig, mit várt az élettől? – örökkévalóságot? ... Mikor gyermek volt, mindenre úgy csodálkozott, akár a váratlan ajándéokra, mely nem az övé. Nehezen szokta meg, hogy amit szemén, fülén át befogadott, az a tulajdona. Talán a csodálkozást nem lett volna szabad abbahagynia. Igen, mindent szívéhez szorítani, de aztán eltolni magától...

Két hónap, micsoda iskola volt! Két hónapra volt szüksége, hogy el tudjon szakadni mindentől – minden emléktől, hogy visszamehessen gyermekeihez. „Én édes, édes egyetlenem...” A szavakon túl ez volt Béla üzenete.

A korlát fogta a kezét, túl a második emeleten is, s lakásuk felé vezette. Nem ígért ez a lakás többé boldogságot – valami mást ígért, amiért mégis érdemes élni, a másokért élők boldogságát. Mozdulatlan boldogság, állóvíz, melyet csak a halál köve csobbant szét, a végső találkozás gyors és édes rebbenése.

Az utolsó fordulóban szembejött vele valaki; föl sem nézett.

- Anyu, de megijesztettél! – hallotta Lali hangját.

- Miért? – mosolyodott el halványan Kriszti.

- Úgy jöttél fel... – azt akarta mondani: mint egy öregasszony, de így folytatta: – Olyan sápadt vagy!

- Korán hazajöttél – nézett fia arcába Kriszti: fel akarta inni a fiatal arcból felé patakzó életet; Béla élete, Béla arca volt... mosolya is hasonlított hozzá.

- Apu? – borult el Lali szép homloka egy pillanatra, de látszott, hogy ma este nem szeretne rosszat hallani, találkája van.

- Menj csak! - engedte el Kriszti. - Apa jól van, egészen jól...

Utána nézett a korláton át; egész testével nekitámaszkodott, hogy érezze oltalmazó erejét; lenn a földszinten Lali keze egy pillanatra feltűnt a korláton, hogy gyorsabban vehesse a kanyart, aztán eltűnt - Kriszti csak az akna szürke követ látta, a sarokban a három szeméttartóval. Két hónapja ott akarta utolérni Bélát...

Nem, nem szabad játszania a korlát kísértésével. Síkos és csúszik; ha egy kissé jobban kihajol; ha lábujjainak parancsolna, hogy lökjék meg; ha úrrá lenne rajta a szédület...

Megborzongott; de tudta már, hogy ez volt az utolsó roham, s ő visszaverte. Fenn állt a harmadikon, három lépésre lakásuk ajtajától. Két kézzel markolta a korlátot, egész testével szembe fordult az űrrel, hogy leszámolhasson vele.

Itt fenn kora tavaszi világosság öntötte el az emeletet; didergő, böjti fény, mely mindig, mindenütt egy szederjes testre hull a fán. Fenn van tehát ő is a hegyen. Agyáról fokozatosan váltak le a fátylak, s egyszerre úgy tetszett, itt a magasban találkozott azzal a másik Istennel. Összerázkódott.

A lakásban eszeveszetten megszólalt a telefon.

Görcsösen a korlátba markolt. Aztán lassan elengedte. Nem volt többé szüksége rá.

Táskájába nyúlt, a zárba dugta a kulcsot, lassan, hogy keze remegése miatt el ne tévessze, majd kétszer megforgatta, s úgy ment át az előszobán, mintha az ajtó mögött egy halott hívná.

Mikor a kagyló után nyúlt, a készülék elhallgatott. Egy ideig némán nézte, de már tudta, hogy hiába. A csend olyan volt, mintha ebben a percben szűnt volna meg egy szív dobogása.

Megállt a szoba közepén, s ezt az új csendet hallgatta. Ebben fog élni, míg a halálban újra nem találkozik Bélával.

Leült a heverő sarkára, s fülelt. Most már örökké hallgatózni fog, egy kissé félre fordított fejjel, semmibe vesző tekintettel.

Várja a hívást.

Valse triste Annának

Előre megyek, Anna követ.

Az eső vert be, nem jártunk még ebben a presszóban. A vázaszzerű, hatalmas hangulatlámpákkal jól tagolt helyiségben, a kávé illata és a dohányfüst mélyén, egyetlen asztal szabad. Mikor meglátjuk, sietni kezdünk, pedig nem jön a nyomunkban senki.

- Szerencsénk van - mondom, de Annán egyáltalán nem látszik, hogy szerencsésnek érezné magát.

Háttal ül a lámpának, hogy minden árnyékát arcába szórja. Sima hajában esőcseppek csillognak; ha hozzányúl, nedves tőlük a keze. Ettől levert, vagy mástól? ...

- Miért oda ülsz? - kérdem. - Eldugod magad.

Elismerésnek szánom, de nincs ma sikerem a bókokkal. Úgy hangzik, mintha mindig árnyékba ülni, örökösen előnytelenül mutatkozni már-már egyet jelentene az ápolatlansággal. Csakhogy Anna ápoltsága a magas átlagot is felülmúlja - mi van hát velem? Engem is kikészít ez az eső? ...

- Ó - mondja, mintha követ dobnának egy tóba.

- Mit akarsz ezzel mondani?

- Semmit.

Úgy ül mellettem, mintha vesztegetné rám az idejét. Én meg úgy, mint akinek, maga sem tudja mitől, rossz a lelkiismerete. Mi tagadás, természetem nem simul eléggé

Anna fénylő, jeges tisztaságához, ahhoz a teljes egyértelműséghez, amit sosem tudok magamban megközelíteni.

- Ez a rohadt eső!

- Mi bajod az esővel? - S felém fordítja ázott vonásait, szája elernyed. - Zöld lombszaga volt, felhőszaga, rétszaga...

Egy pillanatra pórusai mintha kinyílnának a világ minden esőcseppjének. Féltekeny vagyok az esőre.

- Lombszaga? Tönkverte ezt a délutánt.

Anna arca bezárul, nyugalma szikrázik.

- Te az esőt okolod?

Nem akarok hinni a szememnek. Szája körül, homloka árnyékában fáradt, öreg kis ráncok gyülekeznek. Szándékosan csúnya, hogy engem sértsen.

Túlságos igyekezet kap el.

- Egész jó kis hely - dörzsölöm össze a tenyerem.

- Ne erőlted magad!

- És a falon ezek a rajzok se rosszak.

Valóban, miért erőltetem magam? Ügyetlen támadások ezek Anna rosszkedve ellen, s hogy feledtessek valamit, amiről tudom, hogy létezik, csak még nem emlékszem rá. Hát persze! - kiugrik a sorozatból egy kép: negyedórája, mikor a Hármashatárhegyről lejöttünk, a buszon egy lányt bámultam, s amint Anna észrevette, úgy tettem, mintha a lány feje fölött az Opara-rúzs reklámja érdekelne. „Legközelebb ilyet kapsz tőlem”, mondtam Annának.

Két duplát rendelek, s a bóbítás pincérnő után szólok:

- Egy puncsos szeletet is kérünk.

Megfogom Anna kezét – a puncsos torta az ő kedvence. Hallgat. Köszönje meg talán, hogy úgy bánok vele, akár egy beteggel? A presszó kirakatablakán még nem húzták el a függönyt. Kinn elsötétült óbudai utcák úsznak az esőben. A közelben egy új ház kapualja világít, arrébb hatalmas tűzfal tövében földszintes pékség.

A zongorához ül egy nő. Inkább háziasszonynak nézné az ember, s nehezen hiszi el neki, hogy „Szeretni kell, ennyi az egész”. Mintha bizony a háziasszonyok nem ismernék a szerelmet! . . .

– Csak ne énekelne!

De a nő énekel; szemének, orrának és sötét lyukhoz hasonló torkának meghosszabbított vonala éppen a mi asztalunkat metszi.

– Miért? Neked énekel – mondja Anna.

– Ugyan!

– Mert szemezel vele is, mint azzal a . . .

– Azzal a kivel?

S a buszon vagyunk újra, egyszerűen nem tudom levenni szemem arról a lányról. Pedig mellette Anna drágakő. A háziasszony mellett pedig, aki ott a zongora mögött rántást kever, szóval . . . Nem értem magam. A nő a Mélodie d’amour-t gyötri, száját csücsöríti, s akár egy puskával, pontosan megcéloz vele: „Su-su-susognám . . .”

Lehet ezt sokáig bírni? . . .

A szomszéd asztalnál fizetnek. A lánynak csak a hátát látom, s kacér nyakát, melyről a haj csigavonalban kúszik fölfelé, s a csúcson aranyszőke tornyocskát alkot. Feláll, kihúzza magát, s míg kabátjáért hátranyúl, zöld szemét rámveti.

- Tyüha!

Trópusi meleg önt el. A lány valami állatra emlékeztet, vadmacskára vagy párducra, melynek lustán villámló írisze s aranyló bőre megtelt kábító napfénnel.

- Csupa test - mondja Anna.

- Az - nézek utána. - Sajnálom a fiút.

A fiúnak valóban nem sok jót jövendölök. Tartózkodó ízléssel öltözik, s iszonyú becsületes ábrázata van. Amint a lány nyomában lépdel, el sem lehet képzelni, hogy a lány más is legyen számára, mint a választottja.

- Csak ne sajnáld! - mondja Anna. - Megérdemli, ha nem tudja, hová teszi a szemét.

„Azt éppen tudja”, szeretném mondani, de csak ennyit kockáztatok meg:

- Hátha csal a látszat.

- Mit gondolsz, miből öltözik ilyen jól ez a lány?

Nem tudom.

- Na, látod! - mondja szomorú diadallal Anna. - Ettől a fiútól nem fogad el semmit, mert el akarja vele vetetni magát. De elfogad mástól.

- Mástól? ...

- Micsoda gyerek vagy! - hatódik meg hirtelen. - Minden férfi ostoba.

Alamuszin hallgatok - nem, a férfiak nagy része szemet huny, mert egy időn túl már csak hinni akar. S Pali jut eszembe (régén barátom volt) - az ürge.

És én? - ebben a percben én is csak nagy gyerek vagyok. Anna pedig? - ő az a lány, aki azt hiszi, neki kell majd megvédenie ezt a nagy gyereket az efféle csapdáktól.

De lecsap rám:

- Ó, ez a mindenható mosoly a szád szögletében! - S leteszi kezéből a villát. - Ilyenkor messze vagy tőlem! . . . És utállak, utállak! . . .

Mától hiszek abban, hogy a mosollyal is el lehet mondani mindent.

Anna a levegőbe mutat:

- Hallod? . . . Az emlékeid . . . Ott mennek, nélkülem . . . Mert még nem mondtál el magadról semmit.

Loppal odanézek, ahová mutat. Huszonkét évem ott vonul fejük magasában, s a jelen gyöngye anyagát morzsolja. Két hónapja járok Annával.

- Nem is tudom . . . Azt hittem, nem érdekel - mondom. - És a tieid?

Ez már kerülő, s tudom a végét is. Anna rámnéz, szeméből kihull minden titok.

- Hiszen tudsz mindent.

- Azt is, akitől még mindig jönnek a levelek?

Soroljam, hányszor ismételtetem el vele ismerőseit, az életében megfordult férfiakat? Kezdve az egyetemen azokkal a srácokkal, akik fölényesen így léptek le: „Aztán szólj, ha férfira van szükséged!”, folytatva egyik tanárján (nem nősul addig, míg az anyja él), végül eddig a házas pókig? Mind csak arra jó, hogy újra meg újra átéljem: mit tagadott meg tőlük, s mit adott nekem.

- Minden levelét olvasod.

- De a fényképét nem láttam.

Így kínozom tovább, pedig tudom, hogy nincs tőle fényképe. Illetve visszaküldte neki, mikor engem megismert. Az én kívánságom volt; ezen akartam lemérni, mit

jelentek Annának. Előtte tette borítékba, megnézni azonban nem engedte.

- Mert nem volt már érdekes.

- És ha elválnak? - firtatom, s már-már kívánom is. Magam sem tudom, azért-e, hogy újra elhódítsam tőle Annát, vagy hogy átengedjem neki.

- Más nő boldogtalansága árán? - S ismét látom szemében azt a bizonyos egyértelműséget. - Te tudnál így boldog lenni? ...

- Ezen ma nem nagyon török a fejüket a nők.

- És te?

Fogai közt tart, mint zsákmányát a vizsla. Vagy inkább, mint a kölykét mentő anyaállat? - hiszen tűz fenyeget, árvíz sodor.

- Nem tudom. Az a kérdés ...

Menthetetlen vagyok. Hiába minden. Hogyan mondjam el valakinek, aki hisz mások boldogtalanságában, hogy én a boldogságban sem hiszek? ... Valahogy úgy, ahogy a gyilkos sem hisz igazán mások életében. S persze, a halálában sem.

- Nos? - teszi ujjait kezemre Anna. - Elkezdted?

- Mit kezdjek el? - húzom vissza karomat.

Anna mutatóujját az asztal lapjára nyomja, körme elsápad.

- Tedd vissza, kérlek, tedd vissza!

Ő nyúl a kezem után, visszateszi az asztalra, simogatni kezdi. Kérés van benne, s valami az orvos gyöngédségéből műtét előtt.

Hogyan valljak, ha nincs bűnöm? Vagy ami majdnem ugyanaz - bűntudatom ... Egy fikarcnyi szükségét sem

érzem, hogy gyónjak. Két hónapja Anna éltet, az a vágy, hogy magamhoz kössem. Eddig rendben. De nem tudom elviselni, hogy én legyek a boldogsága. Na, meg a boldogtalansága is...

- Nos? - ismétli erőtlenül.

Hallgatok. Számít az a pár eset?

S hogyan magyarázzam meg Annának, hogy nem a felsorolástól félek. Három lány, két asszony. A számok nem mondanak semmit. Annának sem. A nők könnyen megbocsátják, ami előttük történt. Anna sem a nőkre kíváncsi, hanem arra, hogyan szakítottam velük. S arra, nem ő lesz-e a következő?...

- Szóval nem beszélsz - mondja. - Félsz talán?

- Hogy elítélsz? Dehogya!

Magamtól félek, de nem mondhatom meg. Attól a perctől, mikor igazán vallani kezdek. Mert attól fogva nem lehetek többé egyedül. Leszámolás lenne, Anna pedig nem adna több lehetőséget. Én viszont csak magamnak vagyok felelős, ami azt is jelenti: senkinek. Tehát magamnak sem. Nincs kedvem felelősdit játszani. Hiszen nincs törvény kívül sem. Illetve van, de mindig más. Egyszer a sivatagé, másszor az őserdőé. Hol a tűzé, hol meg a vízé, s mégis, úgy rémlik, valahol a mélyben minden jó. Nagyon jó. Persze, nem egyszerre mindenkinek. Mit tehetek én ez ellen? - ilyen a természet háztartása. Az élet egymással táplál bennünket.

- Jó - hallom Annát. - Úgy veszek, ahogy vagy.

Végre. Ezt vártam, mégsem leszek tőle nyugodtabb. A zongorán gyors számok peregnek. Csupa drága banalitás. „Legyen a Horváth kertben Budán...”, „Jaj, Cica eszem

azt a . . .” Pedig ehhez a lassúdad haldokláshoz, Annához és a világhoz valami elnyújtott, alakatlan dallam kellene, amely lustán, mégis körbe forog velünk, akár az örvény. Anna sápadt, hangja kifakult, szeme nem mond már semmit. Mintha magától bódulna bele abba a körbe, amit ő vont körém.

- Ne add a vértanút! – szólok rá kíméletlenül.

- Jó – mondja halkán. – De mire gondolsz?

Nyakára hajlok, magamnak is váratlanul. Haja eltakarja arcomat – hálámat és szégyenemet. Egy percre kiszolgáltattam magam, de a következő perc szabaddá tesz – az mindig az enyém.

Megőrrültem? – valami arra kényszerít, hogy Annát újra elesettnek és kiszolgáltatottnak lássam. Olyannak, aki hasonlít Ábelhez, én meg ott csókolom hátul a nyakát, ahova Káin a doronggal sújtott. Miért van, hogy a gyöngeség látványa felkorbácsolja bennem a kegyetlenséget? . . .

- Semmi, semmi – nyugtatom, de csókjaim és ujjaim lázasan keresnek a nyakszirtjén valamit, terepszemlét tartanak jó előre.

- Mi bajod? – húzódik el Anna. – Olyan diadalittas a szemed.

- Jó szó – térek magamhoz. – Szebbet nem találsz?

- És kegyetlen.

- Ez már inkább – nevetek.

Az ablak mellett fölnyerít három hülyefiú-frizurás. Ezek aztán utálják a kávé. Előttük talpas poharak, félig dzsinnel. Lábukat az asztal alatt egymásba akasztják, mintha egyetlen gyökér virágai volnának. Az utca kőkoc-

kái síkosan fénylenek mögöttük – pikkelyek egy óriás hal testén. A presszó is a hal hátán úszik valahová... De hová?

– Micsoda idő? – mondom, s ezt gondolom: „Micsoda akvárium!”

Miért ülünk itt ennyien, s mit akarunk egymástól? Könyökünk majdnem összeér, mégis fuldoklunk a közönytől. Üres akvárium, tátogó halakkal... Szinte tapintom életem ürességét. Azt a közömbösséget, amivel a természet tűzből vízbe ejt engem is, s kifáraszt, mint egy megrettent állatot. Ettől vagyok talán kegyetlen?... Igen, attól, hogy látom már, én sem vagyok erős – s akár az volnék, akár gyöngé, mindenképp vesztés leszek.

Átkozottul bánom már, hogy ide jöttünk, hogy egyáltalán elindultunk, itt vagyunk, s pocsékoljuk az időt. S ha itt hagyom Annát, mi vár rám?... Egy másik Anna, s egy harmadik?... Egyikhez sincs kedvem.

Majdnem fölnevetek. Hát persze – az esőtől van az egész. Majd az jut eszembe – nem ezek azok a drága percek, mikor a sors megengedi, hogy kártyáiba lássak?...

– Beszélj! – kérlel Anna. – Szörnyű a hallgatásod.

– Hazudjak?

– Jó – mondja. – De legalább ne bámulj más nőket, mikor velem vagy.

Arra ocsúdok, hogy újra egy karcsú, fekete nőt nézek, amint barátnőjével kigyózik kifelé az asztalok között.

– Te is hordhatnád így a hajad – mondom komiszú.

– Én? – szörnyed el Anna, s hátradől, hogy jól megnézzem. – Mondd, ismersz te engem egyáltalán?

Igaz is, kivel tévesztem össze minduntalan? Hiába, titkon valami könnyebben kezelhető nőre gondolkok, akitől hiúságom és testem megkapná a maga napi adagját.

- Üres vagy te is, üres, üres... - hajtogatja.

„Hiszen éppen ez jár az eszemben: üres akvárium, üres élet”, szeretném mondani; ehelyett alakoskodom:

- Miről beszélsz?

- Miről? - tör fel Anna szeméből a könny. - Láttam, az a zöldszemű is tetszett, pedig ízléstelen volt.

- Miféle zöldszemű?

Kezem meggyőződés nélkül mellemre nyomom. Ingem alatt érzem szívem dobogását; ez az állati kis rángatózás az egyetlen, ami fenntart a mélység fölött.

- Más egy hajviselet, s más az, aki viseli.

Na tessék! - ismét hazudok. Mert mikor arra a becsületes képű fiúra azt mondtam: sajnálom - igazánban azt akartam mondani: irigylem. S tetszik nagyon a fekete nő is azzal a micsodás hajjal: egyetlen nagy, laza hullám az egész - igaz, hogy túlságosan nagy és szeszélyes hullám, s egyetlen célja, hogy feltűnő legyen - mégis...

A zugivók diadalával állapítom meg magamban, hogy van érzésem a különös, szeszélyes szépség iránt. Az is eszembe ötlök, talán ez az érzék az egyetlen, ami tartalmassá tudja tenni az életem.

- Ne sírj - fogom át a vállát.

Mellette a helyem, de meddig? S mi kell ahhoz, hogy egy férfi egyhelyben maradjon? - elég Anna szépsége, hűsége és egyértelműsége? ... S mi lesz azzal az emésztő hiányérzettel, ami a zöld szemek és szeszélyes hajviseletek láttán fog el?

Valahonnan felbukkan egy mondat, mindig kemény dió volt, sosem tudtam feltörni: „Mert szép a lemondás...” Ez az, amihez nem értek – sem én, sem azok a srácok ott az ablaknál. Már a harmadik fordulónál tartanak, a szomszéd asztalnál leszólítanak két lányt, majd áttelepednek hozzájuk, poharaikkal együtt.

Engem is elkap valami, feléjük intek:

– Igaz, fiúk, mi már így születtünk! Vége a kenyérjegyeknek! Mi már nem tudunk, nem is akarunk lemondani semmiről!...

Anna sápadtan mosolyog:

– Futni szeretnél? Mehetsz.

– Azért fogom a kezed, hogy el ne fussak.

Egyszeriben úgy tetszik, az esőnek és Anna rosszkedvének előre kitervelt értelme van. Annyi esetlegességen át valami lényegeshez jutottunk, ami kőként ül meg természetem mélyén. Nem beszélünk róla, mégis tudjuk, hogy mind a ketten ezt a követ tapogatjuk. Szónál élesebben hasít belém, hogy ettől függ minden. El kellene távolítanunk, de nem megy. Ketten kevesen vagyunk. Csak egy harmadik erő segíthetne. Én azonban nem hiszek a harmadik erőkből.

A zongora újra szól, ének nélkül. A Bonjour, Kathrine hangjai vonakodó, kínos lassúsággal másznak elő a ládából, folyondárként a nő nyakára tekerednek, a torkát fojtogatják. A kiszolgáló a zongora fedelére tesz egy konyakot, a nő fél kézzel utána nyúl, ráemeli egy magában ülő, keskeny bajuszú férfira (ő fizette neki), s dúdolván belekortyol: „Bonjour, Kathrine”.

Találkozás ez, vagy már búcsúzás?...

- Menjünk! - pattan fel Anna.

Futtában fizetek. Mikor a zongora mellett elmegyünk, a nő bágyadt mosolyt küld felém, valahogy így: „Minden részvétem a tiéd”. A zongora összes fogaival harsogja utánunk: „Bonjour, Kathrine...”

Kinn esik, s fúj még a szél is. Anna a kijáratban megtorpan. Mintha megszeppent volna.

- Hajtsd fel a gallérom - súgja halkán.

Mi ez, bocsánatkérés? Felhajtom kabátja gallérját. Hallom, hogy újra súg valamit, de nem értem. Foga vacog, belső remegés rázza.

- Mikor jön a villamos? - kérdi.

Nem tudom, nem is akarom tudni. Szélárnyékban állunk, holmi szigeten. Arréb a szél szoknyákat, esőkabátokat cibál. Pedig fordítva van minden. Mi állunk a sötétben, ránk kavar esőt és hideget a szél, s azok ott távolodnak tőlünk, egymáshoz bújva, körülöttük elérhetetlen nyugalom.

Az ajtót kinyitják, meleget csapnak ránk.

- Fázol? - kérdem, hogy mondjak valamit.

- Igen. - S nem tehet mást, belém karol.

Fölöttünk a bejárat világosságában és a neonfényben jól lehet látni az eső éles, hegyes szálkáit. Alulról visszafelé kibetűzöm a presszó nevét is, de nincs időm összerakni.

Felbúg a villamos. Hogy a köveken el ne csúszunk, egymás kezébe kapaszkodva szaladunk a megálló felé.

A harmadik nap

Már harmadik napja voltak Firenzében.

Hiába jártak benn jócskán szeptemberben, ezekben a napokban száraz meleg fojtogatta a várost. A sirokkós déli széllel jött, de nedvességet nem hozott.

Szállást az Arno túlsó partján kaptak, a Piazza del Carminén, melynek egyetlen kopár díszje a templom volt, Masaccio freskóival. Éjjel becsukott ablaktáblák mögött aludtak, mert a tér mocskos kövezete és a házak fala óriás garázként dübörögte vissza a beálló és kora hajnalban induló kocsik motorjának zaját. Fáradtan ébredtek, s alig indultak neki a városnak, Márton szemében feltűnt az a sárgás fény, amely kimerültségét jelezte.

Egyenesen Rómából érkeztek; két nap alatt megnéztek mindent, amit lehetett, s ez szinte a csömörig fokozta bennük a telítettség állapotát.

- Ennyi szépség együtt! - mondta Eszter. - Halálosan belefárad az ember. Mi van még hátra? . . .

Márton sorolni kezdte:

- A Medici-ház, a San Lorenzo, a Medici-síremlékek . . .

- Elég, elég! - nevetett Eszter. - Annyira fáj a lábam, hogy álmomban már vér csorog a bokámon.

Húsz évvel volt fiatalabb Mártonnál, az évek során azonban hozzáöregedett. Két gyerekük született, de valami különös oknál fogva egyik sem maradt életben. Ez

volt az első csapás – észrevenni egymás szemében a kutató fényt: ki a hibás? Melyikükből hiányzik az az erő, hogy végrehajtsa közös szándékukat? ...

Aztán következtek az újabb sikertelenségek. Először a körülményekre gyanakodtak, később kitűnt, hogy Márton alkalmazkodó ösztönének lassúsága és különös természete bosszulta meg magát – szókimondása lassan korlátokat emelt köréje.

Márton – állása mellett – írogatott is. Esztert azzal kötötte magához, hogy házasságuk előtt megmutatta neki egy színdarab kusza vázlatait. Utána az esti órákban még elpepecselt tervei fölött, de az állólámpa fényében Eszter egyre világosabban látta, hogy sem a színdarabból, sem a többiből nem lesz semmi. Gyülekező belső nehezteléseit szerelme emlékei alá temette.

Az utolsó napok mintha elviselhetetlenné növelték volna ezeket a titkolt nehezteléseket. A levegőben pattanásig feszült valami. Úgy indultak neki a napnak, hogy végre túljutnak egy görcsös állapoton, vagy... vagy...

Délelőtt a Medici-házat nézték meg, benne a házikápolnát, melyet Gozzoli festett ki. A homályban álló szűk helyiségben mintha maguk is a múltba süllyedtek volna. A falon körben, az ezüstösen zöld toszkán tájban udvarával együtt az öreg Cosimo, a fiatal Lorenzo és húgai – az egész vadásztársaság valami dermedt mozdulatlanságban, mintha egy áttetsző tó fenekén bénulás érte volna őket.

– Menjünk innen! – mondta borzongva Eszter. – Fázom...

Rossz hatással volt rá ebben a percben a sok régi arc, amely maga sem tudja, hogy halott, s úgy tesz, mintha élne.

- Jó - mondta Márton. - Akkor menjünk a San Lorenzóba.

De a San Lorenzóból gyorsan kifordultak, mert a templomból nem lehetett megközelíteni az új sekrestyét - Michelangelo művét. Kívülről jutottak el hozzá, árusok sátrain át; Eszter minduntalan elakadt köztük, hogy emléktárgyak után nézzen.

Végre megtalálták. Ugyanaz az érzés fogta el őket, mint Rómában a Sixtusi kápolnában - megérkeztek, jelen vannak. Szemük előtt ott ragyogott Michelangelo titokzatos alakjainak márványteste: a Hajnal és az Alkony, a Nappal és az Éjjel. Évszázadok óta ugyanazt a tartást ismételték, hogy valami lényegesre hívják fel az emberek figyelmét.

Márton kinyitotta útikönyvét:

- Itt az áll, hogy ezekből a titokzatos szobrokból valami mély tragédia árad...

Eszter megállt a Nappal előtt.

- Miért nincs ez az arc befejezve?

- Dehogyan nincs! - ellenkezett meggyőződés nélkül Márton, de menten visszakozott: - Valóban...

Elnémult, de nem attól, hogy egy félbehagyott arc nézett vissza rá, hanem a hasonlóságtól. Mintha tükörbe nézett volna, a Nappal-arc úgy meredt vissza rá. Az ő arca is elnagyolt, kuszán barázdált, mintha az a bizonyos művész munka közben meggondolta volna magát, hogy erejét más munkába ölje.

De felelős-e az ember az arcáért, meghatározhatja-e arcvonásait? ...

- Mi lehet az oka? - kérdezte Eszter.

- Nem tudom... Talán valami meghasonlás...

Évek óta kóros tehetetlenség és levertség gyötörte. Úgy rémlett, az évek egyre-másra siklanak ki a kezéből, már nem képes megfogni őket. Eljutott tulajdon korlátaihoz, semmi dolga ebben a világban. Egy nagy hodályházba zárták - minden szoba egyforma és mindegyik üres. Akármelyikbe nyit, ez az üresség ásít rá. S néhány év óta - amióta rendetlenkedik a szíve - ebben a hodályban feltűntek a falra rajzolt nyilak is - arra van a kijárat.

Ekkor megállt előttük valaki. Egyenruhába bújtatott tagjai, hosszú nyakán billegő feje, széles mosolya után holmi cirkuszi kikiáltónak is nézhették volna. A teremőr volt.

- Ungheresi? Magyarok? - kérdezte, s széles, laza taglejtésekkel magyarázta, hogy a magyarok mind ilyen vastag útikönyvet szorongatnak a kezükben.

- Si, si... - Márton bosszús kis pillantást vetett otromba könyvére (legalább két kötetben adták volna ki!), s kényszeredetten nevetett.

- Én voltam Budapest... olasz követség... portás - mondta a teremőr. - Budapest bellissima... magyar ember gentile...

Hogy megmutassa, mennyire szereti őket, intett, hogy kövessék. Fölvezette őket a kis oltár emelvényére, szembeállította a kupola ablakával, melyen besütött a délelőtti nap fénye, s hangosan magyarázni kezdett. Először nem értettek semmit, aztán a teremőr mozdulatai nyomán -

akár egy varázsló intésére – az egész sekrestye, a hajlott fedelű szarkofágokon nyugvó szobrokkal együtt, beleilleszkedett valami egyetemes, nagy körforgásba.

– Si, si... Igen, igen... köszönöm... Grazie...

Eszter nagy barna szeme kitágult, megnyílt előtte a titok: az emelkedő nap fénye a Hajnal és a Nappal arcát érte, de eljön az Alkony és az Éjjel is... Minden élőnek meg kell élnie a szépségre ébredés és a búcsúzás fájdalmát, a születés és a halál szomorúságát.

Mikor kifelé lépdelték, megszólalt:

– Igen... Erről van szó, miért születünk, ha távozzunk?

Kinn egy ideig kábultan álltak a nap verése alatt.

De Mártont nem engedte el a Nappal arca. Azért maradt félbe, hogy az Éjjel annál tündökletesebb legyen? Mert kevés az ember ideje mindenre?... Vagy mert az Élet vágyódik titkon arra, hogy félbemaradjon, s eljusson a Halál asszonyi ölelésébe?...

S mégis... Márton pontosan tudta, hogy Michelangelo kiszabadította magát tulajdon búskomorsága fojtogatásából. Igen – ezek az alakok itt mind arra a harsonszóra várnak, amelyet Michelangelo évekkel később a Sixtusi kápolna falára festett, a feltámadás harsonáira.

S szinte magának is érthetetlenül, felvillanyozva azt mondta:

– Igen... ez a harmadik nap ígérete.

– Miért? – ingerkedett vele Eszter. – Mit akarsz itt a harmadik napon megígérni?... Hogy megváltozol?

Márton karonfogta, s szinte vonszolta a vásári sátrak között.

- Igen! ... De nem gondoltál még arra, hogy minden erőfeszítés hiábavaló, ha nincs az a nap, a harmadik?

- Melyikre gondolsz?

- Húsvét hajnalára ... Az elhengerített kő hasadékán át fény és élet árad a zárt, véges világba ... Csak ezért érdemes, csak emiatt lehet folytatni, újra kezdeni valamit ...

Eszter ránevetett:

- Márton, téged kicseréltek.

- Lehet ... Tudod, azok a nyilak feltűntek már a hodály-ház falán, de nem igaz, hogy minden szoba üres ... Például az egyikben Michelangelo van ... a másokban Dante, Beethoven, Mozart ... S mindegyik tovább vezet.

Egyszeriben hűs szél csapta meg arcukat.

Mi ez? Csak nem múlt el a sirokkó?

Fejük fölött beborult. Kisvártatva meleg eső paskolta a háztetőket. Egy árusnál szőlőt vettek, az utcai csapnál megmosták - ez volt az ebédjük, két kis paninival. Utána jó erős kávét ittak állva az egyik sarkon.

Márton a kis üzlet ajtajába állt, az eső lágy fonalait nézte, s mikor újra kitisztult, azt mondta:

- Látod, újra süt ... S amíg a nap ragyog, mindig lehet a Nappal arcán faragni valamit.

Magdolna

Az alagút csaknem öt percig tartott.

Mikor a vonat ismét napfényre ért, Firenze előtt a dombokon feltűntek a ciprusok, mintha örömeiben a táj kivont karddal tisztelegne.

- Jé, az akácok! - lelkendezett Sárrika, a töltés árkába mutatva. - Idáig kísérték minket.

- A derék hazai akácok - mondta Olga, halvány mosollyal.

Nem vette le szemét a ciprusok kis csoportjairól. Mintha lelkéből törtek volna fel ezek a sötét lobbanások. Gyászukkal és pompájukkal úgy hatottak, mintha egy sziklába vágott üres sír körül állnának.

Cigaretájába szívott, s hogy leplezze magát, játékosan mosolygott.

- Mit érezhetett Mária Magdolna... - kezdett bele, de elharapta.

- Miről beszélsz? - Sárrika gömböc volt; akárhol értek hozzá, gurult, pattant, nevetett. Olga azért hozta magával, hogy az úton legyen kihez szólania.

- Mit érezhetett... mikor a sírkertben Jézus a nevéen szólította?

- Fogalmam sincs - nézett rá értetlenül Sárrika. - Bizonyára azt, hogy felismerjék.

- Csak azt? Semmi többet?...

- De hogy jut eszedbe ilyesmi? S éppen most!...

- Semmi, csak... Hát nem különös? – mintha nem is pár napja zajlott volna le a nagyhét!

Húsvét keddjén indultak el Pestről. Olgához túl közel volt még a nagyhét kábulata s az a didergő, valószínűtlen hajnal, mikor az asszonyok a sírhoz mentek.

- Ne érints!

- Mi bajod? – buggyant ki Sárikából. – Hozzád sem nyúltam.

- Ezt kellett hallania... Attól, aki azelőtt az egész város előtt megengedte, hogy hozzá nyúljon: lábát a könnyeivel mossa, hajával törölhesse...

- Ja úgy!... Máskor meg mintha valami olajat is öntött volna a fejére...

„És betelt a ház a kenet illatával” – emelte fel lágyan a hangját Olga; utolsót szívott a cigarettán, s kidobta az ablakon. – Volt már részed igazi barátságban?

- Á, a férfiak mind egyformák.

- Mintha én nem tudnám!... Éppen azért.

- Tudod, hogy most senkim sincs. – Sárika elvált asszony volt, hibáján kívül. – Egyedül élek... és irigyel-
lek. Azért jöttem veled, hogy tanuljak...

- A főnököm is el akart kísérni erre az útra... Persze, nem önzetlenül...

- Ezt akarom megtanulni tőled... Bátran élni egyedül.

- Bátran?... – tágult ki Olga nagy szürke szeme. – Ki tudja?... De nézd, már meg is érkezünk.

Mire szállásukra értek, Firenze lágy, meleg esőben ázott. Egy óra múlva a város kövei sötéten csillogtak a víztől és a napfénytől.

- Induljunk! - mondta Olga. - Minden perc drága.

Ha arra gondolt, évek óta mit vár ettől a várostól, halk remegés fogta el. Az Uffiziban úgy kívánta a találkozást Botticelli Primaverájával, mint öt évvel ezelőtt azzal a férfival, aki az ő lényét ehhez a képhez hasonlította. Várt rá Michelangelo Dávidja is, az a két keményen rajzolt, varázsos férfikéz, amely egymaga képes volt őt évekig hatalmában tartani. S ott volt ő maga is - mint olyan sokszor elképzelte - a Medici kápolna egyik sírján: az Éjszobra, lustán elnyújtott tagjaival, sajátos fejtartásával, befelé forduló mosolyával.

Az utóbbi időben azonban történt vele valami. Egyre jobban vonzották Fra Angelico keveretlen, égi színei, s a San Marcóban a szerzetesi cellák sora, mindegyikben a Fölfeszített, a kereszt tövében egy magányos szenttel.

- Igen - mondta magában. - Egy percben mindenki magára marad Veled...

- Min jár az eszed? - Sárrika már másodszor szólt hozzá hiába.

- Semmin... Képzeld, tizenhét éves koromban azt hittem, én vagyok az Éjszaka... - Nem merte bevallani, hogy még ma is hitt egy kicsit benne. - Tudod, az az alvó női alak a Medici kápolnában, aki várja a Hajnalt.

- Nem rossz!... Majd arra is sor kerül... De most siessünk, nyitva még a Keresztelőkápolna.

A nyolcszögletű homályban ragyogtak a kupola arany-mozaikjai. Krisztus arca merev volt, kifejezéstelen. Nem - Olgának most nem erre volt szüksége. Aztán történt valami. A fényszórók kialudtak - az egyik fülkében lágyan világítani kezdett egy szobor.

- Ki ez? - Sárrika előre nyomakodott. - Valami középkori vezeklő?

- Nem - súgta Olga ösztöne. - Talán Keresztelő János? - S mikor felismerte, elszorult a torka: - Magdolna.

Sötét, napszitta test - a nagyon érett fa anyaga. A haj csomósan hull a sovány vállra; a megnyúlt tagokat csimbókos állati szőrruha takarja.

- Mária.

Hosszú, sovány lábujjai, akár a finom karmok, a sziklára tapadtak.

- Nagy ragadozó - gondolta Olga. - Csak a legnagyobb zsákmánnyal elégedett meg. De a zsákmány erősebb volt nála, egészen magával ragadta.

Fölnézett Magdolna arcába, mely tele volt árnyékkal, akár a válla gödrei.

- Hol van a szépséged, hová lett? Kifosztott vagy, szétmarta a töredelem és a válás fájdalma... Mintha nem is magadat siratnád... Mert ő kilépett az érzékelés világából, s téged is kifelé hív belőle... Pedig mennyire szomjazod a barátság jeleit: az odanyújtott lábat, az el nem vont kezét és fejet, s a szavak védelmét: „Hagyjátok őt, ne bántsátok!...”

A teremőr elsétált mellettük.

- Maddaléna - mondta csak úgy. - Donatello.

Az emberek bólogattak, de látszott - tanácstalanságuk mélyebb. Nem értették - nem akarták megérteni, mire való egyáltalán ez az önsanyargatás, ez az értelmetlen áldozat.

- Nem értem - mondta Sárrika. - Ki kívánja ezt az embertől?

- Pedig... követték még jó néhányan. - Olga kifelé lépdelt már. - Talán valami belső egyensúlyért... S ha nem, akkor a világ láthatatlan egyensúlyáért... Hallottál már az engesztelőkről? Akik másokért... érted? - S hangjában nevetés bujkált: - Mondd, nem hasonlítunk rá mi is... egy kicsit?

- Én aztán nem - tiltakozott kedélyesen Sárka. - De ha jól látom, te sem nagyon, ebben az arany szandálban, a frissen festett körmeiddel.

- Van, aki belül hordja a szőröcsuhát - akarta mondani Olga, de csak magában beszélt: - És te... hogy bírod ki majd?... Ezt a nehéz barátságot, a barátnak járó jelek nélkül...

Kinn álltak a Dóm-téren, a harmadik lépcsőn.

- Nézd - mutatott Olga a Paradicsom kapujára. - Én sem akartam minden áron egyedül maradni. Egy nő életében mindig akadnak alkalmak a megalkuvásra, a félmegoldásokra, a tisztázhatatlan helyzetekre... Engem sem kerültek el... De valahogy mindig lekoptak rólam...

- És akiről nem kopnak le?

- Talán ez a kegyelem... Előbb vagy utóbb... mindenkiről lekopnak... ha ő is akarja egy kicsit.

Ghiberti kapuja előtt a tolongásban egy fiatal nő állt, karján gyerekekkel. Valami útikönyvet böngészett. A gyerek beleszapott a könyvbe, a könyv a földre repült; valaki belerúgott, egy másik láb rátaposott, aztán egy kéz fölemelte, s visszatette a nő kezébe.

- Látod, ilyen egyszerű a dolog - mondta Olga - Más üti ki a kezedből a könyvet, más rúg bele, más ta-

pos rá, s megint más emeli föl, s adja mosolyogva a kezébe.

Sáríka a Paradicsom kapuját fürkészte.

- Egy megveszekedett szót sem értek az egészből.

- Nem is fontos... - Olga a kápolna fölött húzó galambokat nézte. - Vannak nagy madarak, melyek csak a legnemesebb táplálékkal érik be... Addig is, míg az a Hajnal el nem jön...

Három kiméra

- Szóval te is így!...

Ancsur hátradőlt a heverőn; valamikor szép lófeje a fali szőnyeget csúfította. Erős, kifejező vonásai az évek során elmélyültek, többféle értelemben is. Egy idő óta bátran öregedett, a kelleténél is bátrabban.

- Ez van - mondta Magdolna.

Előbb az ócska karosszékben ült, amely az ószeresnek sem kellett volna. Mikor aztán házassága történetében odaért, hogy Tihamér aljas gazember, erőt vett rajta a nyugtalanság, a téglavörös subaszőnyegre telepedett, Ancsur lába elé; törökülésben folytatta, majd hasmánt fordult, dzsines poharát maga elé állította a parkettára, s felvont szemöldökkel, állát tenyerébe fektetve hallgatott.

- Te kis tekergő! - lökte meg Ancsur harisnyás talpával Magdolna csípőjét; cigarettájába szívott, s orrán át lassan fújta ki a füstöt. - Különben, a presszóban alig ismertelek meg.

- Én azonnal fölfedeztelek.

Magdolna, orrán óriási napszemüveggel, már háromkor beült az egyik Váci utcai presszó kerthelyiségébe. Korán jött el hazulról, hogy Tihamér otthon ne találja. Két napja jött meg a Balatonról. Ott ismerkedett meg Tamással; ötre volt találkájuk. A nap éppen beletalált a kicsinosított aknába - akárcsak negyvennégyben a bomba. A füstös gerendák és a leborotvált szobafalak alatt a

napernyős asztalok gombái úgy hatottak, akár az élet makacs tenyészete.

Mikor Ancsur a homályos belső részből kilépett a napra, valóban fölfedezés volt. Mintha gyermekkorában lobogóját lengették volna meg Magdolna előtt, persze, már egy kissé kopott állapotban.

Ancsur le sem ült, tüstént felhívta Párisi utcai szobájába.

- Fölfedeztél? - mondta. - Mondd bátran, hogy alig ismertél rám. Megcsúnyultam.

- Ugyan! - mondta sietve Magdolna. - Érdekes vagy, mint mindig. - S azt gondolta: „Te csúnya vagy, én rút; csak az a szép, aki boldog.” - Ezer éve nem láttalak.

- Kábé tizenöt. Várj csak, huszonhárom éves voltam, mikor faképnél hagytam az öregeimet... Úgy van, tizenöt lesz októberben.

- Na, látod! Ez több is, mint ezer. Ha meggondoljuk, hogy minden csalódás után ötszázat öregsünk...

A ködből kiemelkedett a Nefejejs utcai ház, mely belül rondább volt, mint kívülről, teleszórva a háborús repeszdarabok himlőfoltjaival. Megjelent az a nap is, mikor Ancsur az egész ház szeme láttára bevágta maga mögött az ajtót, s két táskájával elköltözött a szüleitől.

- Akkor én legalább is háromezer éves vagyok. Vagy négy... - Ancsur hosszú lábujjai a két papucsot keresték, de az egyik valahol a heverő alatt csellengett. - Hova a francba!...

- Emlékszel, mikor megrendezted a nagy kivonulást?... Az ajtónk előtt, mentél el, én kiugrottam a folyosóra, és agyoncsókoltalak.

- Az én exodusom?

Ancsur az asztalhoz bicegett, cigarettás kezét távol tartotta magától, mint valami áldozati parazsat, amelyen jó adag hamut egyensúlyozott, a másikkal pedig nyakon fogta a dzsines üveget. - Tartsd a poharad!... Igyál, ha már fölmerészkedtél bútorozott albérleti kéjlakomba!... Mikor találkoztok?

- Ötkor... A Vörösmartyban. - S Magdolna az órájára nézett. - Még csak fél öt.

- Minden tiszteletem Vörösmartyé, de mondd csak, hogy a Zserbóban. „Ó, Tihanynak riadó leánya...” Micsoda ásatag hülyeség. Akkoriban így udvaroltak?...

- Ez Csokonai.

- Hát akkor: „Nem hal meg az, ki milliókra költi...”

- Ez meg Arany.

- Ahhoz képest elég nagy marhaság. Hát nem?... Különben is, te vagy a tanárnő, nem én.

- Ühüm - kortyolt a poharába Magdolna. - Kémia és rajz.

- Jé, most jut eszembe! - csapott a térdére Ancsur. - A Nefelejts utcában ki szoktál ülni az ajtótok elé, egy viaszosvászonnal letakart sámlira, és mindig csak rajzoltál. Rajzolj le engem is!...

- Majd egyszer - háritotta el Magdolna. - Nem is tudod, milyen jókor érkeztél.

- Én mindig jókor érkezem... A temetésemre is akkor érek oda, amikor éppen szükség lesz rám.

- A régi vagy - nevetett Magdolna. - A házban te voltál a nagylány, a példakép, az igazi mai nő... Hogy csodáltunk, mikor elköltöztél abból a börtönből!...

- Hány éves is voltál te akkor? Tizenegy vagy tizenkettő?...

- Nyolcadikos... Tizenhárom.

- Az orrod és a szád közt mindig bujkált egy mókás kis mosoly. Ez eltűnt, de a szemed és az állad vadító. És ezek a piszok férfiak!... A legjobb úton vagy, hogy letöröljenek az arcodról minden mosolyt. Igyál!...

- Ha így itatsz! - csuklott el váratlanul Magdolna hangja. - Mindjárt vigyorogni kezdek.

- De most rajtad a sor... Nesztek, egy kis szarv, mert elrontottátok az életünket!... Tudunk ám bosszút állni mi is, csak... mindig egy kicsit későn... Várj, töltök.

- Ohó - húzta el a poharát Magdolna. - Becsípek, mire mennem kell.

- Van még fél órád. Elmész?...

- Persze, hogy el - mondta sietve Magdolna, mintha maga is attól félne, hogy meggondolja magát. - Így beszéltük meg a fasorban.

- Nyerítenem kell... a fasorban... - vihogott Ancsur, s kiöblösítette a hangját: - Nem mondhatnád romantikusabban?...

Ancsur kitöréseiben volt valami pazarlás, amit mindenki irigyelt tőle. Magdolna tizenöt év után sem vett rajta észre semmi változást. Hacsak arra nem gondolt, Ancsur végül is jól gazdálkodott-e ezzel a bőséggel.

- Tudod - mondta, mintha Ancsurt nem is hallotta volna -, augusztus utolsó hetében a parton már hűvös az idő, a nyárfák örökké zúgnak. S ez olyan idegesítő... A fecskék sem tudják miért, csak érzik a változást... Én sem tudom, kitől búcsúzom... Tihamértól, mert már

torkig vagyok vele, vagy tőle... akiről az előbb beszéltem... Akitől a fasorban... érted?...

- Tilhamér pedig ott állt, és bólogatva helyeselt.

- Nem állt ott. Két nappal előbb elutazott.

- A mintaférj. Egyenesen a falvédőről.

- Rosszabb - mondta Magdolna. - Dicsekszik velem, akár valamelyik szerzeményével, amit Chopintól meg Brahinstól lopkodott össze (meg tudnám mutatni a kottákat). Valósággal tálcán mutogat a barátainak...

- Jó, hogy nem kínál fel nekik.

- De ha komolyra fordul a dolog, úgy vonul vissza a harcból, hogy maga elé tart... Otthon aztán egész éjjel hallgathatom a gyanúsításait...

Ancsur akkorát ugrott, hogy csaknem összeroskadt alatta a heverő.

- Mert őkelme tudni akarja, kivel is él ő egy fődél alatt... Kísérteties.

- Micsoda?

- Az ismétlődés... Mintha a magam esetét hallanám, két évvel ezelőtt. A válás után fél évvel volt egy halálbe-születes doktorkáim. A múltamat firtatta. Kidobtam...

Magdolna a hasáról a hátára fordult, fel akart ülni, de visszaesett; erre elfoglalta előbbi helyzetét.

- Ismétlődés?... Hiszen minden csak ismétlődik...

- Úgy bizony, leányom - kántálta Ancsur.

Rájuk jött a nevetés, folytak a könnyeik, alig tudták abbahagyni.

- Sokat ittam - törölgette a szemét Magdolna, s megpróbált felállni. - Mennem kell. - S kinyújtotta a kezét. - Nem segítenél? Nem mondtál még magadról semmit...

Ancsur lenyújtotta a tenyerét, rántott egyet Magdolna karján. Magdolna fölemelkedett, de egyensúlyát veszítve Ancsur mellé huppant a heverőre.

- Én, kicsikém?... Hát én bizony nem vagyok az a zászló, aminek te gondolsz... Először azzal a fiúval futottam, aki miatt összeveszttem az öregeimmel... De annyi eszem már nem volt, hogy akkor vesszek össze velük, mikor van már albérletem... És Pesten egy albérlet!... Hozzá költöztem, akár egy buta vidéki liba, akit a Keletiben leszólítanak... Ugye, untatlak.

- De mennyire! Folytasd.

- Nem éreztem meg, mikor kell lelépni... Mikor pedig rájöttem, egyszerre mindegy lett minden. Jött az akkori főnököm, egy öreg autós. Valamikor autóversenyző volt. A felesége akkor bejött, és kiverte a huppot. Erre otthagytam a vállalatot... Ahelyett, hogy leválasztottam volna az öreget az utált családjáról... Mert hát volt három gyereke is... Ez vagyok én, ez az állat!...

- Majd megveszek egy gyerekért - mondta maga elé Magdolna. - De Tihamér nem engedi... Ha elpusztulok, lesz neki más... Érzem, hogy ez jár az eszemben.

Ancsur oldalt ránézett a lehajtott nyakra - olyan volt, mintha a taglóra várna.

- Szegénykém - mondta. - Igyál. Ez jót tesz majd.

A dzsin maradékát Magdolna poharába töltötte, s körülnézett a sarokban álló üres üvegek között; egyenként fölemelte őket, meglötyögtette, aztán nagy zajjal visszaejtette, úgyhogy egymásra dőltek.

- Megvan - mondta diadallal, s nyakon fogott egy Vat 69-es üveget. - Képzeld, utána nem az öreg hiányzott, hanem a kocsi. Erre kikezdttem egy fiatal taxisofőrrel... Ha volt egy szabad fél órája, bevágtam magamat melléje, kimentünk a szabadba... Na, idd ki! - aztán ezt is megkóstolod.

- Én ezt sosem kóstolom meg - mondta Magdolna eltökélten; semmivel sem fejezhette volna ki jobban bizonytalanságát, mint ezzel az eltökéltséggel.

- Ismered azt az érzést, mikor senkit sem okolhatsz? - változott meg Ancsur hangjának színe. - Egyedül maradsz, mint ok az okozattal... És minél tovább tart, annál kevésbé akarsz már más lenni... Ez aztán a rabság. - Hajába túrt, keze nem találta a helyét. - Néha már ott tartok, hogy... ne neved ki!... láncok csörgését hallom.

Arca egy pillanatra összeomlott, szemé elrévült, mint-ha kábítószeren élne. Aztán megrázta magát, s átmenet nélkül fényes kancanyerítésbe kezdett.

- Sose szégyelld, ez van! - mondta. - Menj, vár rád!

- Van még negyed óráam - nyugösködött Magdolna.

- Jó - mondta Ancsur. - Sok is. Most már öt percbe beleférek. Nem fázol?...

Elővett egy hőszugárzót, Magdolnára irányította, s bekapcsolta.

- Festesd meleg színűre a falakat - mondta Magdolna.

- Van még egy cigid?

- Sárgára vagy pirosra? Vannak dolgok, amiket nem lehet festéssel fölmelegíteni... A Nefejejs utcában a másodikon laktunk, de a mi lakásunk sosem kapott napot, tudod, attól a tűzfaltól.

- Nem mindegy, mi fogja el a napot? ... Előlem az anyám fogta el, az Albert bácsijával együtt ... Az meg ott micsoda?

- Magnó. Bekapcsoljam?

- Zene kizárva! - intett Magdolna, s majdnem ki-lötyyentette a poharát. - Mi van rajta?

- A folytatás ... Ha nagyon egyedül vagyok, bekapcsolom, s besuvasztom a heverő alá. Férfi az ágy alatt.

A szalagon valóban egy férfi beszélt, de a felvétel mintha más-más időben készült volna. Nyugodt beszélgetések voltak, halk köhécseléssel, majd hűvös tárgyalás, ilyen kifejezésekkel: „Te tudod, szívem, engem nem érdekel...”

- Ki ez?

- A negyedik, a férjem ... Ez még a válás előtti szöveg. Ancsur megállította a magnót. - Most figyelj! Ez közvetlenül a válás után történt. Még most is elfog a düh ...

A szalag újra megindult. Ancsur beszélt, szidta a férfit, hogy két nappal a válás után ide tolja a képét és a jogaira hivatkozik. Aztán a férfi hangja: „Hát nem érted? ... Hát nem voltam a férjed? ... Van már valakid? ... Na ugye! Hát nem voltam jó neked? ... Inkább velem, mint mással ...” Aztán Ancsur: „Megőrjítesz ... Most váltunk el ... Nem vagyunk észnél ...”

A magnó járt, de már üresen.

- Ez az egész? Mintha kulcslyukon néztelek volna benneteket - nevetett Magdolna. - Mint gyermekkoromban az anyámat és Albert bácsit. Engem kinn hagytak a konyhában, a szobába zárkóztak, de a kulcsot az ajtóban hagyták ...

- De most már menned kell, nem várakoztathatod! ...

Magdolna ivott, szája széle nedves maradt.

- Miért ne! Engem is örökké csak várakoztattak. Várnom kellett, míg Albert bácsi elmegy; s mikor anyám megsejtette, hogy figyelem őket, ha Albert bácsi belépett, el kellett mennem hazulról – akkor is, ha kinn zuhogott. Ismered a zsúfolt mozik ürességét? ... S miért váltatok el?

- Látod, ez az – pattant fel Ancsur, mintha megszúrták volna. – Az embernek először hányingere van, aztán megszokja ... Pedig már az első alkalommal hányni kellett volna, kihányni az egészet ... Akkor nem történik meg, amit az előbb hallottál. Ja, hogy miért? Jobbra-balra csalt, mikor az ő gyerekét vártam ...

- Mennyi az idő?

- Az a gyanúm, hogy elkéstél ... Fél hat lesz ... Most már nem vár rád.

- Dehogynem – mondta Magdolna, s két díszpárnával bevackolta magát a sarokba. – Adj valamit, száraz a torkom. – Leemelte a polcról Ancsur poharát, s belekortyolt. – A férfiak mindig ... megvárnak ...

Nyűgösen fészkelődött, akár egy gyerek. A párnákat csapkodta, majd levett a polcról egy figurát, amelyben zöld gyertyacsonk állt.

- A Notre Dame tornyának egyik kiméréja. – Ancsur kivette Magdolna kezéből, s visszatette a helyére. – Hasonlítsz rá, ha állad a tenyeredbe rakod ... Te vagy, esetleg én vagyok? ... Az ilyen gondolkozó kis szörnyekre mindig szükség van ... Azért vannak, hogy annál szebbek legyenek a szentek. Különben vacak gipsz, Párizsban vettem a bolhapiacon ...

- Tudod, mi bősztít fel? ... Hogy az anyám egyszerűen eladott a férjemnek ... Te legalább kitörtél, de én otthon vártam be a sorsomat ... Albert bácsi lelécelt, anyám pedig valósággal gyászba öltözött ... Azóta nem akart tudni rólam ... Ismered azt az érzést, mikor nem kellesz senkinek? ... Egyszer aztán felfigyel rád valaki, s azt hiszed ... Nem szerelem volt, annál több - létszomj.

- A létszomj eloltójának pedig Tihamér a neve.

- Tihamér, aki a testemen kívül mindent el akart adni rajtam.

- És el is adott mindent - kántált ismét Ancsur. - Az utolsó szögig ...

- Még a gyerek utáni vágyamat is ... Mert most már az sem kell, semmi sem kell ...

Bánatosan szemlélték poharuk fenekét.

- Fuccs! - mondta Ancsur. - De várj csak! Kószál még valahol egy kis alja vermutom. De nem gondoltad meg magad? Talán még ott találsz.

- Ühüm - viháncolt a párnák közt Magdolna. - Le-föl sétál a terasz előtt, rőföli a járdát, egy-kettő, három-négy ... egészen negyvenötig. Aztán visszafordul, és kezdi előlről ... Én meg benn kuksolok az egyik eldugott sarokban, és várom ...

- A sarokban ..., s vársz ...

- De mondom, hogy ott ülök ... Miért nem keres meg? ...

- Csakhogy te itt ülsz ... Ki sem lehetne vakarni a sarokból.

- Hát akkor jöjjön ide! - nevetett Magdolna, s szeme vadul, nedvesen csillogott. - Keressen meg! Segítsen! ...

Ismered a zalai partot? A víz ott sokkal gyorsabban mélyül, mint a somogyi oldalon... Utánam úszott, meg akart fogni. Azt mondta: „Segítetek!”. De ennek nem volt semmi értelme. Jobban úsztam, mint ő. Ma sem tudom, mit akart vele mondani. Mégis – ez volt az a szó, amire akkor szükségem volt. Van ilyen?... Egyetlen pillanatban mindent érez az ember. A többi nem érdekes. Add már azt az alja itókát!...

Ancsur összehúzott szemmel nézte. Magdolna lágy barnára sült, sima bőre szinte árasztotta a napfényt. Feszülten figyelt – közeledett Magdolna lényének magja felé.

– Éppen azért menj! Vagy félsz valamitől?

– Magamtól... A csalódástól... A lehetőség nem szebb, ha mindig az marad?... Sosem kell csalódnunk benne. – Magdolna ujjai közt a poharát forgatta. – De lehet, hogy igazad van... Mégis – jó, hogy most már késő. Elhiszed, hogy boldog vagyok?...

– El – mondta Ancsur, s fölkelt, hogy ital után nézzen.

Járt a fürdőszobában, a hallban, végigkutatva az előszobát is, aztán eltűnt – egy időre csend lett. Magdolna a valóság fölött lebegett; valaki egy csónakba tette, s nem akarta, hogy partot érjen. Emlékei úgy úszkáltak körülötte, mint a roncsok, melyek közül csak neki sikerült megmenekülnie.

– A nagy lehetőség! – mondta, s szájába folytak a könnyei. – De én maradtam fölül, most az egyszer én!...

– Megvan! – rontott vissza Ancsur, markában valami rózsaszínű folyadék üvegét lobogtatva. – Tudtam, hogy van ebben a házban becsület. A másik albérlő szobájában

találtam... Mindig nyitva hagyja az ajtót; kisegítjük egymást... Presszós nő a drága... Képzeld el egy veszedetten jó cigánylányt, akinek egy fiatal orvos a babája.

Ancsur hancúrozva két térdel dobta magát a heverőre. Térden állva töltött, fogával tartotta a dugót, s egyre jobban raccsolt.

- Te még kislány vagy - mondta. - Neked jó útra kell térned. Csak nem képzeled, hogy a legjobb tanítványommal szégyent vallok a Nefelejts utcában?...

Újra rájött a vihogás, akár valami hurutos köhögés.

- Kapitány! - kiáltotta Magdolna. - A hajó fölszedte a horgonyt. Indulunk más vizekre!... Nincs más a hajón, csak egy fél üveg ócska meggylikőr... Brrr!

A heverő már a nyílt vízen úszott velük.

- Fél üveg ócska meggy - raccsolt visítva Ancsur. - De mi az két embernek!... Sebaj, telepedjete le! Majd én megsokasítom a ti ócska likőrötöket, hogy szomjan ne haljatok.

- Vigyázz, cápák! - húzta fel ijedten a lábát Magdolna.

A cápák valóban ott úszkáltak a heverő körül. Alattomos, lapos képüket időnként kidugták a vízből, hátrahúzott álluk a gyáva ragadozók gátlástalanságáról beszélt, s egy-egy hullám hátán a heverő alá buktak. Az egyik Tihamérra hasonlított, a másik Albert bácsira, s Magdolna csodálkozására volt olyan is, amelyik anyja szemével nézett rá. Minden pillanatban várni lehetett, hogy felborítják a heverőt.

- A macskacápák! - visította Ancsur. - Hallottál már a macskacápákról?... Akkor csapnak le áldozataikra, mikor nem tudnak és nem is akarnak védekezni.

Magdolna újra kinyújtotta a lábát, mintha a cápaveszélyt próbálgatná.

- Akárcsak én... Képzeld, a télen ülök a buszon, s lecsap rám a magasból Albert bácsi. Kiöltözött, az ujjja tele gyűrűkkel, a haja szénfekete – legalább tíz évvel fiatalabb. Le akartam rázni, de ott szállt le, ahol én, s behívott egy vodkára. Aztán...

- Aztán... ne folytasd!... Kiolvasom a poharad aljáról. - S Ancsur tudálékosan kivette Magdolna kezéből a poharat, az aljára nézett, s azt mondta: - Ez a pohár üres, meg kell újra tölteni... Különben túlságosan látni az alját.

- De csak egyszer... Akkor valahogy rossz passzban voltam: Tihamér piszok volt, nem állt mellettem senki.

- Az jó! - mondta jelentősen Ancsur, s hosszan cigarettája füstjébe nézett. - Ha áll az ember mellett valaki... egy öregúr, egy orvos, egy jó barát... Én is megpróbáltam egyszer: egy hetvenöt éves bácsi volt... Megláttam az utcán, a nyomába szegődtem... Aztán meghalt.

- Elvitte az ördög - mondta rá Magdolna. - Hess, hess!... A jó embereket mindig elviszi... Csak a szörnyetegeket hagyja itt.

- Két nappal a válás után... - Ancsur a szék lábához tette a poharát, s magasán fölnevetett. - Hiába akarom, nem tudom magamnak megbocsátani. S azt sem, hogy még mindig nem töröltem le ezt a szalagot... Nincs erőm... S ha visszajönne... De többször nem jött vissza...

- Kimérák vagyunk mi is - mondta Magdolna; egészen elázott, de az agyán mintha hideg jégcsapok ültek volna.
- Afféle házias kis szörnyetegek...

- Úgy ám! - kapott a szón Ancsur. - Mind egyformák vagyunk: én szörnyeteg vagyok, te szörnyeteg vagy, ő szörnyeteg... Mi szörnyetegek vagyunk, kivétel nélkül... Kuksolunk a tornyokon, vagy tartjuk az oszlopokat, hogy könnyebb legyen annak a kevés szentnek... Aztán a férfiak lelöknek minket a toronyból - zsuppsz! - a macska majd csak a talpára esik. Hiszen olyan szívós állat, agyonütni sem lehetne...

Most Ancsur ült a subaszőnyegen, Magdolna pedig nézte, hogyan veszi föl a poharat. De mozdulatai bizonytalanok voltak, minduntalan kuncogott, s úgy ült a szőnyegen, mintha végleg ott akarna maradni. Vonzó volt és kacér, csak éppen nem volt kéznél senki, akire pazarolhatta volna.

- Megyek! - ugrott le a heverőről Magdolna. - Valahol még utolérem...

Kapkodni kezdte a cipőjét, a táskáját, aztán Ancsur szemébe ütközött, és elbizonytalanodott.

- Hat óra. Hova mennél?... De megértelek - én is rohannék.

Magdolna a székre rogyott.

- De a címét sem tudom... A telefonszámát sem... Ismered a bizalomnak azt a fokát, mikor nem kérdezzük semmit? - Felugrott. - Ha újra elveszítem, akkor is meg kell találnom...

Ancsur sóhajtott, föltápászkodott, lerúgta a papucsát, a táskája tükrében festeni kezdte a száját.

- Akkor gyerünk! - mondta, s alsó szájaszélét a felsőre szorította, hogy a rúzs nedvesen és puhán üljön rajta. - És még rólunk mondják, hogy az erkölcsi rend oszlopai vagyunk, vagy mi a frász! . . . Na, szedd már össze magad! Két utca az egész, három perc . . .

Viharos rendetlenségben hagyták a szobát. Egymásba kapaszkodva siettek le a lépcsőn. A kapu előtt ocsúdtak rá, hogy nem hoztak ernyőt. Az eső zuhogott, a beborult ég villámlott és döngött.

- Rohanjunk! . . . - Ancsur elengedte Magdolna kezét, s futni kezdett a házak mellett. - Te csak gyere utánam! . . .

Magdolna kétszer nekifutott a falnak, aztán kifulladásra megállt.

- Nem bírom tovább! A lábamba szállt . . .

Ancsur visszalépett, karonfogta, valósággal vonszolta. Hajuk elázott, vizes ruhájuk a combjukra tapadt; Ancsur száján engedni kezdett a festék.

- Meg kell találnunk! Ha igazán szeret, vár rád . . . Helyettem is . . . Sikerülnie kell! . . .

Nem tudta már, mit beszél. Mint harci paripa fülében a trombitaszó, folyvást az járt az eszében: Menj! . . . Siess! . . . Még nem késő! . . .

Ázott ürgeként értek a Vörösmarty térre. A terasz kihalt volt, a székek az asztalokra borulva áztak. A platánok levelein csattogott az eső.

- Így nem megyek be - nézett végig magán Magdolna.

- De bejössz! - húzta maga után Ancsur. - Ki tudja, mióta esik! Esőben akkor sem mehetne el, ha akarna. Itt kell még lennie.

Végigmentek az asztalok között, benéztek a sarkokba is, de egyetlen magányos férfit sem találtak. Megálltak a kijáratban.

- Elment - mondta Magdolna, s kábultan nekidőlt a cukrászda ajtajának. - Talán el sem jött... Ez az én formám.

Forgott a gyomra. A Vörösmarty tér félrebillent előtte, valaki lesöpört róla minden fényt. Elővette zsebkendőjét, törölgetni kezdte a haját, majd a cipőjéből is kilépett, s kiöntötte belőle a vizet.

Ancsur mellette állt, s ugyanezt tette.

Karácsonyi mese

Tudod, anyu, **majd** ha te is ilyen kicsi leszel, mint én, te is látni fogod a **sok-sok** kis angyalt, aki ott röpköd a kis Jézus jászola körül. Ha nem vigyáznak, néha nekirepülnek a kis Jézus **anyukájának** is – annyira szeretnék látni, hogy mi van a **jászolban**. És az a szép ősz bácsi, Szent József nem **győzi** elhessegetni őket, mert, tudod, az angyalok **sok levegőt** fogyasztanak, és ha sokan vannak, elveszik a **levegőt az emberek elől** is.

– Hess, hess! – mondja Szent József, és abból áll az egész dolga, hogy **jó** friss levegő legyen a kis Jézus meg Szűz Mária körül. A mi apukánk miért nem jön el karácsony este **sem**? A nyáron még azt mondtad, hogy elutazott, **sok dolga** van. De most már tél van... Neki nem lenne **sok dolga** az angyalokkal, mert én csak szólok nekik, s máris **voltak-nincsenek**. Elrepülnek, föl a csilláron is túl, hogy **ne** bosszantsák aput. Mert apu, ugye, mérges ember, **nagyon** dühös természetű – engem sem szeret... Mikor **egész** kicsi voltam, akkor is azt kiabálta:

– Eriggy a **lábam** elől, mert megfojtlak!

Na, és tudod, **mi** áll az istállóban a jászol mellett? Ugye, nem tudod!... Hát majd én megmondom. Ott áll egy óriási **karácsonyfa**, akkora... de akkora, hogy a hegye átszúrja az istálló tetejét. És ott van rajta a csillag is... Úgy áll, hogy a **kis Jézus** lássa, és tele van mindenféle

csokival meg cukorral, gyertya is van rajta meg csillag-
szóró... És olyan színes üveg is, amit tavaly apu hozott
a mi fánkra...

Mégsem olyan rossz ember az az apu. Nem kellett volna elengedned... Kiabált, kiabált, de ha te nem kiabálsz vele, biztosan nem ment volna el. Én nem engedtem volna, de az óvodában voltam, mikor elvitte a bőrdönt. Anyu, ugye, te sem voltál akkor itthon?... Mert ugye, akkor utána szaladtál volna, és kivetted volna a kezéből a bőrdönt... És akkor visszajött volna, mert abban volt a villanyborotvája és a fogkefeje is... És akkor már én is hazaértem volna, apu csak nézne, én meg átkarolnám a lábát, hogy lépni se tudjon.

- Eriggy a lábam alól, te bűdös kölyök! - kiáltaná, de én annál jobban szorítanám a lábát, úgyhogy egészen elzsibbadna, és bicegni sem tudna.

- Jaj, elzsibbadt a lábam, gyorsan orvost!

És akkor elővenném a kis orvosi táskámból, tudod, amit tavaly karácsonyra kaptam, az injekciós tűt, megtönteném, így ni! - és beleszúrnám a hasába.

- Jaj, a hasam! - kiabálná apu. - Megöl ez az orvos.

Én akkor eléje állnék, és azt mondanám:

- Nem öllek meg, csak akkor, ha el akarsz tőlünk menni.

Na, mit szólsz hozzá, anyu!... Estére jobban lett, úgyhogy együtt ültük körül a karácsonyfát. Miért sírsz, anyu?... Körülültük, és én kalimpálni kezdtem a lábammal. Erre apu lehordott, hogy mire való ez, meg minden. De én tovább kalimpáltam, erre aztán kaptam egy nagy nyaklevest, és én is bőgni kezdtem...

De te ne sírj!... Én itt vagyok veled. Tudod, ha nagy leszek, megtiltom minden apának, hogy elhagyja a családját. Törvényt hozok, hogy csak az az apa mehet el, aki a pokolba akar jutni. És pénzt adok, sok pénzt annak, aki összefogdossa az elszökött apákat. Ha pedig nem találják meg őket, a pénzt mind az anyukáknak adom... Beszórom az ablakon, hogy többé ne sírjanak... és ne vigyenek haza más apát, tudod, mint a Kónya néni tette... Mert a gyerekeknek nem kell a más apa, hiába nevet és viháncol a Kónya néni...

Anyu, már besötétedett, ne vasalj ilyenkor, mert nem leszel kész, mire megérkezik a kis Jézus. Láttam a fát is a spájzban, jól eldugtad a rongyok közé, de megtaláltam. Ha azt a fát hozzák majd nekem az angyalok, akkor... akkor – legalább hadd menjek le játszani addig a Babi-val!... Vagy inkább kiállok lenn az utcán a járda közepére, és ha apu arra jön, szétterpesztem a lábam, előhúzom a koltomat, és rákiáltok:

- Kezeket föl! Maga nem tudja, hogy karácsony este minden apának otthon a helye? Igazolja magát!

És képzeld, anyu, nem veszi észre, hogy én vagyok, mert álarc van rajtam. Én akkor azt kiáltom:

- Kövessen a rendőrségre!

És apu jön utánam. Csak akkor veszi észre, hogy becsaptam, mikor belép az ajtón, meglát téged abban a szép fehér ruhában a csillogó karácsonyfa előtt. Én pedig énekelni kezdek:

- Mennyből az angyal... lejött hozzátok...

És akkor apu nagyon megijed, de én nevetek, mert nem egy nagy angyal száll le, hanem sok kicsi... Tudod, anyu,

azok, akiket Szent József elkergetett. Onnan egyenesen ide szállnak, és azt éneklik:

- Békesség... földön az embernek...

És apu nem győzi hessegetni őket a te fejed körül, mert attól fél, hogy összekócolják a hajad, pedig tegnap voltál a fodrásznál... Ugye, anyu!... És én akkor megfogok egy kis angyalt, apu zsebébe dugom, mikor nem látja, hogy ha elmegy tőlünk, akkor is legyen valaki, aki vigyáz rá, és mindig visszavezeti hozzánk...

De mondd, anyu, igazán - hol van az a sok színes üveg, amit apu tavaly hozott a fára? Ne is tagadd, láttam, mikor összetörted - rátapostál, nem véletlenül, hanem készakarva, mikor tegnap levette a szekrény tetejéről. Megtaláltam a szemétládában... Pedig nem is neked hozta, hanem nekem... Én vagyok a kicsi, nem te.

Anyu, ne sírj már!... Tudod mit, lenn a sarkon az a bolt még nyitva van. A kirakat tele van olyan színes üvegekkel... Adjál nekem húsz froncsit, ne félj, megadom abból, amit majd a kis Jézustól kapok. Veszek neked három olyan üveggömböt... Látom, te jobban siratod, mint én...

De ígérd meg, hogy örülni fogsz. Tudod, Szűz Mária is mosolygott... És ha nem mondod el senkinek, elárulom neked, mit mondott annak az ügyetlen Szent Józsefnek:

- Hagyd csak, úgyis öreg vagy már!... Eriggy a dolgodra, én majd vigyázok az én kisfiamra!

Mise a Rókarántón

Reggeli hét.

Egy öreg pap megy a szőlők között; körülötte veréb-csiripeléstől friss a levegő. Kezében bot, nehézkesen kapaszkodik a meredeken. Fölnéz; erős szálú, vastag szemöldöke beleér az égbe. Tenyerét megroskadt pocakjára teszi, aztán lecsúsztatja; pihen.

Reverendáján foltok és pecsétek. Álla borostás, nyaka megereszkedett; csak kissé bizonytalan, széles léptein látni, hogy mozdulatai azelőtt más mérethez szoktak.

Fenn az esőtől és széltől megnyúlt kápolna a sarjadó fényre csapva áll a Rókarántón.

Pár napja itt nyaral egy préházban. Senki sem tudja, ki adta neki a kulcsot. A préházat évek óta nem nyitották ki; falai nehezen emlékeznek már szüretekre. Körötte néhány elvadult tőke; kárpótlásul annál gazdagban nő a gaz; az út, a kis udvar elvesz benne; ágazolhatatlan sövény, mely a préház különös rakományát őrzí: tele van Toky bárónő egymásra hányt öreg bútoraival.

- Pár hónapra - kérte Toky báró özvegye, mikor nagy olaszos villájukból kiköltöztették őket.

- Természetesen - mondta nagylelkűen a tulajdonos, a volt vármegyei főjegyző, mert a bárónővel együtt maga sem hitte, ha van igazság a földön, pár hónapnál tovább tart ez a helyzet. De azóta négy év telt el; s a bárónő egyre

reménytelenebbül nézte, hogy a villából előbb raktár, aztán gyermeknyaraló lett.

- Pedig az uram Capriból hozta ennek a villának a tervrajzát. És a drága bútorok!...

A vármegyei főjegyző megnyugtatta:

- Ami a bútorokat illeti, maradhatnak. - S bölcsen hozzátette: - Akár ítéletnapig.

- De az egerek, a penész, a por!

Ezek ellen a főjegyző sem tudott mit ajánlani. Különben is, a bárónő Pesten élt, ő maga Zalában - egyikük sem látott a pusztulásból semmit.

Mikor egy tarokkparti után a plébános a kulcsot kérte, a főjegyző csak nevetni tudott.

- De plébános úr, ha mondom, megbánja!

Nem bánta meg. Éppen ilyenre vágyott. Különben is megszokta, hogy különcnek tartják.

Az ablakszemet lepókhálóztta, a világosság köré tolt néhány bútort, s kész volt a szoba. A rozoga barokk asztalra kép is került: Savonarola képmása; egyik fiókban Michelangelo szibillái közt találta.

Mindig úgy érezte, az ilyen esetek megóvják valamitől, amit nem tud megnevezni. Rendszerint váratlan fölfezéshez vezették, új kilátóhoz, melyről titkon, mosolyogva nézhette a gyanútlan embereket, az élet ferdeségeit.

Végre fönn van.

Melle zihál, vállát veregeti a nap.

A kápolna elé kerül: hüvelykujjával eltörli orra alját, aztán keresgélgni kezd reverendája zsebében, előhúzza egy fakópiros zsebkendő, s mögüle egyetlen ügyes mozdulattal elkapja az orrát.

A Rókarántó lassúdad, néma szárnyalással menekül vele az éjszakából. Keselyű-fejét a Balaton fölé tartja, egyik szárnya az Aranykagylóba csap, s még csupa homály, a másik fénytől zilált, s a Badacsony lábát verdesi.

A pap körülhordozza tekintetét. Tiszteletére, akár egy dárdás sereg, csillogó, rendezett hullámokban áll az öböl vize. A Balaton túlsó partját végtelenbe emelik a párák; a levegő fénytől záporos.

Úgy hat rá ez a kép: a fényszikáta víz, a lassan fényesedő párák tömege, fölötte a Badacsony sötét borulatba vont kőzsákjaival, alatta a vízbe vonszolt, jajongó nádasokkal, mint a teremtés első napjai.

Megfordul; sietség nélkül átlépdél a tisztás másik oldalára, s lenéz az Aranykagylóba. A sövény mellett a köves kis ösvény mozdulatlan.

- Hol késik a kis gyík?

Gyíkokskának hívja ministránsát, a harangozó unokáját. Jól oda kell figyelnie, ha a kövek között látni akarja, különben úgy surran fel, hogy észre sem veszi, s egyszeriben ott áll előtte csillogó zöld szemmel, dobogó torokkal.

Az Aranykagylóból észrevétlen csorog az éj a Balatonba: szürkévé mossa a jegenyék közét. Lenn fáktól terhes kis utak, utcákra fűzött házak; a házak közt szőlő, barack és mandula. A hajóállomás gyöngy a kagyló ölén; fél testével a vízbe fúrja magát. A mólót nem látni; most kihalt az is – tű, melybe nagy ritkán cérnát fűz egy hajó.

A pap meghajol, térdét simogatja, hogy türelemre bírja hasogató köszvénye iránt. Szédül is egy cseppet – ha

akarná sem hagyná felejteni ez az állandó szédülés, hogy két évvel ezelőtt kisebb szélütés érte.

A kápolna tövéből elpöcköl egy zsindelet, s óvatosan botjára ereszkedik. Arca előre összerándulva várja térdében a szúrást, de most késik. Ujja a fű hegyét súrolja – hiába, oldalt kell dőlnie, hogy vasat érjen. Végre a térd is enged, s ez egyszer ismét kezében van a kulcs.

Még egyszer lenéz az ösvényre, de a gyerek sehol.

Ministránsa nincs – ma egyedül kell miséznie. Egyedül? . . . Hiszen itt az egész természet! Öntudatlan szavait, akár a latinul nem értő gyermekét, ő emeli majd Istenhez.

A szél fúj, éppen csak annyira, hogy a fújtatóba elég legyen, s a Badacsony kőzsákjai – megannyi síp egy hatalmas orgonán – felzúghassanak. Egyik-másik vékonyan, próbaképp megszólal – a pintyőke megérkezett.

- No, jó – dűnnyögi csendesen a pap; száján beleegyező mosoly. Botja a padra akasztva himbálózik. Meggyújtja a gyertyákat, öltözködni kezd. Előbb azonban egy papírborítékból ostyát vesz elő, s bort tölt a kancsóba.

Minden kész az áldozathoz.

A lépcső előtt áll: „*Introibo . . . Bemegyek Isten oltárához, Istenhez, ki ifjúsággal vidámít meg engem . . .*” Így értelmezi magának néhány éve a zsoltár szavait, s szorongva figyel magát; nem járt-e már ő is úgy, mint más öregek – élnek még, de a dolgok helyes megfigyelése és értése rég elmaradt tőlük.

Kinn felbúg a Badacsony orgonája, aztán elhalkul, s lágyan kíséri a teremtes énekét. A kápolnába csak a friss levegő jött be, s valami a reggel fényéből. Kívül énekelnek

azok, akik nem tudtak bejönni: az igen nagyok és a parányok, az alacsonyan fekvők és túl fényesek, a máshoz tapadók, a víz alatt élők – s a szolgálatban lévő utak és hidak.

Az akác és köréje gyűlt bokrai az ajtóban állnak. Nem mernek belépni: aljukban megemésztett állatkák és levelek roncsai, piszok és sár – ágaikon bátortalan madárdal. Ők a természet városai.

– *Kyrie*... – mondja helyettük a pap, s a Glóriába kezd: „Dicsőség a magasságban...”

Pillája csukva, látja mögötte a kintről hozott tájat.

A fény terjedésével, a pára oszlásával, az árnyékok zsugorodásukkal énekelnek, a víz pedig színeivel: az öbölben fénnyel tusás, odébb sötét, mintha felszíne alatt elsüllyedt, fekete vitorlák úsznának; Keszthely felé szürke és hideg, akár egy bádogtető – kalapáccsal verték ki rá a hullámokat; aztán ismét a fényajzotta öböl, szélén síkos, arany ragyogás, már-már sikoltó, mégis édes, csiklandó, lágy hang – mellette a badacsonyi part fái s a nád árnyakkal sebes.

– Jól van, jól, csak énekeljete! Ez a ti misétek.

Száján a *Glória* utolsó szavai sisteregnek, mintha égetnék a nyelvét; szélütése óta minden szót összeprésel egy kissé.

A közelben a diófa nehéz lombjából rigó füttyöget. A harkály sem tudja megtagadni természetét: hangosan kopácsol, de csak egy szőlőkarót, hogy mindenki lássa, nem haszonból teszi, hanem hogy ütemet adjon az énekhez. A méh a kápolna tövében vadgazok közt szöszmötöl: rossz misérejáró, főlemészti a szorgalom,

de most itt marad; bekukkant néha az ajtón, s halk zümmögéssel kíséri földanya, kőbátya, szélsógor és víznéne énekét.

– Az Úr legyen veletek! – köszönti őket a pap.

Sugó-bókoló lombokat lát – zöldre festik előtte a levegőt. És fényt lát a vályús kövön, csak annyit, hogy a választ megértse: „Veled is, öregfiú!”

Nem csodálkozik – önmagát is így szólítja, ha jókedve van.

A misekönyvhöz lép, de szeme az Oratio helyett ismét a kezdősorokra téved: „Az ő szívének gondolatai nemzedékről nemzedékre...” Első pillanatra csak valami nyugtalanság éreztetni vele, hogy hibázott. De a nyugtalanság alatt új nyugtalanság lapul, állandóbb és mélyebb, mely mintha a rég ismert szavak felbolygató, új értelméből fakadna.

„Hogyan? – tűnődik. – Istennek minden nemzedék, minden század számára van egy gondolata? De hát – ha van ilyen – hová rejtette?... Talán a történelembé, a fejlődő élet anyagába?...”

Hatvanhét év alatt egyszer sem találkozott vele. Mindig csak örök isteni igazságokkal s gyarló alkalmazásukkal, ennek a nemzedéknek szánt isteni gondolattal azonban soha... Pedig lennie kell valahol! – ki fojtotta el, ki ragadta magához?... Csak nem jutott idegenek kezére?

A *Leckében* Pál beszél hozzá, a Tarzusi, valami széleségről és magasságról, mélységről és hosszúságról, hogy ő is beteljék Isten egész teljességével. Be kell vallania, sosem értette ezeket a szavakat. Szédül tőlük, akárcsak

utóbbi időben a szószéken. Szavak, szavak – szavakká koptatott valóság . . . Pál világokat átfogó hite! . . . Kispap korában azt hitte, majd hozzáérik. Mi történt hát, hogy eltávolodott tőle? Mióta ilyen törpe? Azt még csak sejtí, mi a magasság, de a szélességhez nem ért semmit. Annyi gyóntatás után hogyan tudná, mi a mélység, de tudja-e vajon, mi a hosszúság?

„Kicsinyek lettünk – gondolja –, nem értjük a világot, s a világ sem ért már minket. Bezárul velünk a kör, magunkra maradunk. De hát nem éppen gazdagságunk, a magasság és a mélység birtoklása vette el eszünket? Hozzászoktunk, hogy ne igazodjunk senkihez, mert túlságosan igazunk van a világgal szemben, hogysen tanuljunk tőle.”

Füle hányadszor hallja már a *Gradualé*-ből kicsendülni ezt a csöndes, szelíden feddő hangot, mégis most érti meg igazán: „Tanuljatok tőlem, mert szelíd vagyok és alázatos szívű!”

Nem, bizonyosan nem az egyszerű népnek, a szenvedéstől megszelídültnek, a szegénységtől megaláztatottaknak szóltak először ezek a szavak, hanem a Hetvenket-tőnek – velük osztotta meg első ízben a Mester hatalmát és erejét, ők ittasodtak meg legelőbb igazsága bírásától. Itták az igazságot – szívták a mérgét is: a szellem kevélysége és megkövesedése kísértette őket.

Milyen alázatos, milyen emberi ő, az Igazság, az Egyetlen, a Nélkülözhetelen! – ezernyi esetlegességék közt hányodik, felcsillan a tömegben, eltűnik a porban, rábizza magát az adódó helyzetre, hogy semmi se legyen benne felülről erőszakolt, idegen, hanem minden egészen

emberi. A Végleges, a Megföllebbezhetetlen ő, mégsem merev és lezárt, hanem – hogy az ember érzékei számára kifényesedjék – mielőtt közli magát, hosszan elnézi a halászok, parasztok, szőlőmunkások és háziasszonyok munkáját, a természetet – tanul tőlük.

És ő, hatvanhét év alatt tanult-e tőle? – magába tudott-e fogadni minden emberi értéket, minden igaz ügyet, bármily mélyre kellett is érte szállnia. Utána ment-e, akármilyen hosszú út, széles szakadék választotta el tőle?

Igaz, paptársai mindig lázongónak tartották, a megbízhatóság testületében afféle nyugtalan elemnek, de különcknek is, s mindkettőt természete rovasára írták. Így vették el súlyát annak, amit mondott. S nem volt-e igazuk? Nem ő a hibás, hogy gondolatait sohasem tudta úgy képviselni, hogy le ne torkolják? Egyedül maradt: elnyelte a falu unalma, a sáros utak, a gazdaság... S mégis – mindezt most csak ürügynek érzi: valahol más baj is történt, fiatalabb éveiben a lendülete, a szíve körül...

Az *Offertorium* csöndes vádjában telt el egész élete: „Vigasztalót kerestem magamnak, de nem találtam...”

Most kétszer is elolvassa, minden szót külön ejtve, hadd mardossa, hadd keseredjék meg tőle fenéig a szíve. Szípg, szeme megkönnyesedik, de öregember könnyei már ezek – minden kis szélről megerednek. Ismét a régi szorongás próbálgatja rajta hatalmát: arra a szüntelen, könyörtelen ébrenlétre gondol, mely egyetlen, elfordíthatatlan szembenézés lesz azzal, aki egyszer, harmincöt évvel ezelőtt ezekkel az isteni szavakkal kérte, hogy egész szívet adjon neki, de ő elfordította tekintetét...

Harmincöt éve történt, egy pesti lakás fürdőszobájában, borotválkozás közben. Ott találtak rá először ezek a szavak. Latinul mondta ki őket, mint annyi más szót, a papi zsoltos öntudatlan ismétléseit. Ez azonban más volt: valaki a szemébe nézett, s úgy mondta ki őket. Egy útról jött éppen, a maga útjáról... Már lesett rá... Egy kapu alól lépett eléje; megfogta szelíden kabátja hajtókáját, a szemét kereste. Nem emlékszik már, mit válaszolt neki, talán mormolt valamit, s félrenézett. Az idegen nem tartóztatta fel: gyötrelmes engedékenységgel, szomorúan hátralépett, s útjára engedte. Ez fájt akkor neki a legjobban. Miért nem rázta meg, miért nem emlékeztette barátságukra, senkivel meg nem osztható emlékeikre?... Miért nem hányt szemére hűtlenségét – miért nem bírkózott vele, mint Jákobbal az angyal? Igen, miért szerette annyira, hogy már-már azt akarta, amit ő akart?...

Ó, azok az utak – őnélküle! Azóta is előfordult, hogy önkéntelen kimondta szavait. Úgy látszik, elbújt valahol, titokban mégis követi: minden útjára elkíséri. Még mindig reménykedik...

És ő?... Ott áll, ahol megtérése előtt.

Váratlan volt – villámcsapás. Betévedt egy templomba; a szószék pólyájából egy csecsemőszerű pap kitért rövi karját: „Üdvözlégy kereszt, egyetlen reménység!”

Ő az a fiatalember, aki akkor megborzongott, mert idegen erő érintette? Fény hasított át rajta, összefogta egész életét – a beismerés fénye, útjai megváltatlanságáé. Minden útja lezárult – csapdába esett. De erős, nemes vad volt – nem adta magát olcsón. Összeszedte minden

rugalmisságát: elhitette magával, hogy csak ő zavarodott érzelmei bozótjába, a lezárt utak mögött nem áll senki. De hiába volt minden. Végül kifáradt, s ez a fáradtság nem sejtett, otthonos nyugalommal töltötte el. Tudta már, hogy nem a véletlen áldozata: valaki azért veszejtette el, hogy el ne vesszen. A sok közül egyetlen megváltás maradt, egyetlen út: a kereszt reménye. Ha ő is keresztre feszíti testét kívánságaival és vágyakozásaival...

Régen alszik már a test, rég nem zavarja a lelket. S mégis csupa rendetlenség, amit hátrahagyott. Mindig több gondot okozott neki, mint örömet. Mihez kezdjen most fáradt lelke ezzel a hullával a hátán?

Eszébe jut egy ima. A kispapévek érlelték meg, azóta szétmorzszolták benne az évtizedek: „Ó, Kereszt, te megmentettél és elvállaltál engem, ragadj magadhoz és fogadj el engem, hasonlatosságodra alakíts engem, hogy meghaljak általad a világnak!”

Feje mellére roskad; megindulással küzd. S mint egykor, megtérése napján ott a szószerk alatt – ismét úgy érzi, ezrek közül elsőnek száll alá a Betesda tavába...

Szétbontja a kelyhet – a *Felajánlás* következik.

A természet sorra teszi le áldozati adományait az oltárra: a levegő tisztaságát és fényességét, a víz üde lehetését, a fából és kőből való dolgok megbízhatóságát, a színek pedig azt a finom mázt, mellyel a dolgokat bevonják, hogy megkülönböztethetők legyenek.

A pap feléjük nyúl – kiválasztja közülük a Rókarántó oldalán termett bort, ezt a kesernyés, mandulás zamatot, mely a szigligeti borokat más fajtától megkülönbözteti; két csepp vizet is önt hozzá a harangozó kútjából, de

ebben a két cseppben benne van minden vágy: a párák sóhaja az ég felé, a felhők szomja a föld után . . . Az ostyát az egész természet gyúrta: a föld és a nap, az eső és a szél . . .

Reszket a keze, mikor fölemeli őket. Ilyen öreg embernek már sok mindentől reszket a keze, a füle pedig sok mindent hall, amire azt lehet mondani: igen is, meg nem is. A teremtés éneke alján most különös, szóba foglalhatatlan könyörgés kúszik fel, az, amit Pál szűrt ki egykor a teremtés szavából. Mert a sóvárgással eltelt természet Isten fiainak megnyilvánulását várja, hiszen ő is alá van vetve a hiábavalóságnak, amiatt, aki alávetette – az ember miatt . . .

A kápolna csupa titokzatos zúgás; tágulni kezd, szűk bordáit az éjig feszíti, hogy ezt a megváltatlan sóvárgást magába fogadja. Mintha fölemelné a teremtés roppant sóhaja, s zúgatná, akár egy tengeri kagylót, hogy a mindenség panaszát belesűrítse.

– Emelj magadhoz, szabadíts meg minket!

„Ti szegények – sóhajtja –, emberi hiábavalóságnak, önzésnek, kapzsiságnak alávetettek, kérjetek csak, érte-tek misézek!”

Értelme kelyhébe emeli az öntudatlan világ zokogását, minden elvetélt jóságot, minden szépséget és erőt, mely-lyel valaha visszaéltek – felajánlja, s visszaadja őket igazi céljuknak:

„. . . Mindig és mindenütt hálát adunk néked . . .”

A madarak *Sanctus*-ra csöngetnek; ebből a csöngetésből azonban senki meg nem mondaná, hol tart a mise, mert a *Glória* óta szüntelen játszanak a csengővel: sorra

adják egymásnak, megrázzák, pimpegnek vele, összevesznek rajta, mint a fiúk, ha először ministrálnak.

A pap mellére horgasztja fejét – Megemlékezés van. Olyan nehéz megemlékezni azokról, akiknek szükségük van rá. Név szerint nem is ismeri őket. Közös nevük: bűnösök. Akikre ő gondol, saját hibájukból nem jutnak el Isten fiainak nagykorúságára, s a természetet is megfosztják Isten fiainak szabadságától. Kiskorúak, fejletlenek ők, az önzés korcsai . . . Használ-e nekik, ha megemlékezik róluk, hiszen maga sem volt külön náluk? . . .

Az ajtón beröppen egy fecske, körbe villan, s izibe kiperdül, hogy szétvigye a hírt: kezdődik az *Átváltozás*.

Felhő fut a nap elé, hogy a fény ne csatázzon az árnyékokkal és a vízzel. A sziklák éle legömbölyödik. A fűszálakra tapadt apró csigák távolabb tartják magukat egymástól, hogy össze ne koccanjanak. A méh is félbehagyja a szöszmötölést, egy levélre teríti árnyékát és rátérdel.

Szinte emberi a csend . . . Már nem is emberi a béke . . .

A pap krákol, nehézkesen az oltárra könyököl, csak így tud az ostya fölé hajolni. Alsó ajka remeg az erőlködéstől, majdnam érinti az ostyát. Arcát, talán valami belső szégyentől, talán csak a megfeszített tartástól, elborítja a vér. Szavak éles suhogása hallik – megannyi kalapácsütés.

Az öreg test meginog, térdre roskad a roppant súly alatt. Térde tompán koppan a deszkán – a gödörbe zökkentett kereszt hangja. Aztán magasra emeli a Testet. Keze úgy reszket, mintha zokogás rázná. Szavakat hall ismét, hallja-e, vagy csak emlékszik rájuk? „Atyám,

bocsáss meg nekik . . .” – Aztán mikor leengedi: „. . . Mert nem tudják, mit cselekszenek!”

Ő tudja-e vajon, mit cselekszik?

A kivérett Test fehérségére néz: alatta a keményített vászon szürkének látszik – nagyon rég nem mosták ki. Egyszerre az Ő szemével kezd látni mindent: a foltos oltárterítőt, a csüggesztően kopott kelyhet s az oltárt, melyet pókhálók kötnek a falhoz. Tetején két kis szobor, rikító kékre és pirosra festve, egy férfi és egy nő szobra, ruhájukon kívül hordják a szívüket. S a gyertyatartók faragásai: tömpe fejek, kificamított tagok – a dadogó emberi szív esetlen hódolata. Valóban isteni szájalomra méltók.

S itt van ő, fura, rossz szobor, homokkőnél hitványabb anyagból. Fülét lekoptatta, orrát, állát kihegyezte a szél, szája szögletében mély csorgót vájt magának az eső. S szíve, ez az ütött-kopott papi szív . . . Állhatna-e itt az oltárnál, kezében a Testtel, ha az isteni szájalom meg nem túrné? . . .

A mise áll; a pap tétova önvádba süllyed. Otthon, falujában az öreg sekrestyés megrángatná hátul a miseruhát, felszólna neki: „No, öspörös úr, csinyájon mán valamit!” Most nem zavarja senki. Figyelme azok felé kalandoz, akik előtte távoztak a földről. Milyen lehet számukra a „béke álma”, oly bizonyos, hogy nyugodt az álmuk? Egyetlen gyónással megmenekültek a kárhozattól, de tisztulásuk lehet-e rövidebb, mint azé a társadalomé, mely bennük nem tudott megtisztulni, s az ő bűneiket ezután kell kiegészítenie magából? . . .

„*Nobis quoque* . . . Nekünk is, bűnösöknek . . .”, rezdül fel hangos mellveréssel. Miért sajog annyira ez a feljaj-

duló alázat? Csak nem azért, mert tőle sem telik több tulajdon lelke megmentésénél? „Kétezer év! – hasít belé a gondolat. – Maholnap elcsattan fölöttünk, s mi ne tudnánk mást is adni az egyetemes megváltásra váró emberiségnek, mint az egyéni üdvözülés gondját?”

Szentek egysége? . . . Ó, igen, a nagy összefogás, élők és holtak közös társadalma . . . De milyen erőtlen ez az egység, ha nem az égben, hanem a földön élőkről van szó – keresztényekről, akik szegények és gazdagok, birtokon kívüliek és birtokosok, gyengék és hatalmasok . . . Pedig volt idő . . . Mikor is? . . .

A kehely fölött megtöri a Testet, egy kis darabját elegyíti a Vérrrel: ez a néhány mozdulat az ősi nagy kenyértörésre emlékezteti, melyben a keresztények egyek voltak. Közös volt mindenük, s mindenki annyit kapott, amennyire kinek-kinek szüksége volt. Mintha az eredeti ártatlanság, a bűn előtti állapot tért volna vissza, mikor az emberi természet még a nagyobb jóra – a közös javakra hajlott.

Meghökken a fölfedezéstől: mi más ez, mint Ágoston és Benedek álma, Domonkos, Ferenc és Ignác hatalmas kezdése – de a társadalomban nem folytatódott. Csak egyszer egy pillanatra: Savonarola Firenzéjében . . .

Áldozásig csend volt; a természet néma borulatban állt: Alkotója nála időzött. Most a fűvön ismét nyílik a fény, a kápolna megvilágosodik. Újra felbúg az orgona: a fényvel teli hangok áradása és apadása lassú, ünnepélyes ringásban tartja a Rókarántót.

A fal egyszerre elsötétedik – az ajtóban megállt valaki.

Mikor a pap kifordul, az idegen visszalép, csak vékony, fekete sétabotját hagyja a nyílásban, s alig magasabban egy sárga trópusi sisak szélét.

Áldás következik.

A tövisszúró gébics tudta meg legelőbb. Eddig az akác bokrait csipkézte körül, most felröppen, s tőle telhetően utánozza a Galambot: két ág közt kifeszített szárnyal csattog.

A pap kifordul, fölemeli kezét, s szokása szerint ákombákomb kereszttel rajzol a levegőbe, akár egy ismeretlen, győztes vezér megbízottja valami nagy és örök szerződés alá.

A füvek földig hajolnak a szélben; az út mentén a jegenyék csúcsa, mint a férfiak feje, megroskad egy kicsinnyé. A méh csak fél térdre ereszkedik, aztán rászáll a trópusi kalapra; a bottal hadonászva elkergetik.

Az idegen vár, topog – nem akar tovább menni. Makacsul végignézi, hogy a pap leveti a miseruhát, eloltja a gyertyákat, karjára akasztja a botot, s ráfordítja a kulcsot. Akkor odalép, derekát mereven meghajlítja, s orra magasában feléje nyújtja kezét:

– Bocsánat! – motyogja tétován. – Van szerencsém, főttisztelendő úr, Botondy vagyok!

Boldogan topog – nagyon meg van elégedve a bemutatkozással.

Cingár kis figura tyúkmellel. Pipaszár lába fölött térdnadrág. De milyen nadrág! Egérrágta helyein hatalmas öltésekkel felvarrt foltok. Egy kéz minden áldott nap kiteszi a Rókarántóra, mint valami avitt holmit, ritka példányát egy elmúlt kornak, hogy meg ne molyosodjék;

aztán visszadugja bútorokkal zsúfolt szobájába, csecsebecséi közé.

Földbirtokos volt; most földbe nyomott kis házában él özvegyen. Egy ütődött lány gondozza. Nem fizet neki, de végrendeletet készített: mindenét ráhagyja.

Abból él, amit elad. Nagy néha egy-egy külföldre szakadt rokon is gondol rá. De a szűk lyuk lassacskán tágas lesz: hol egy faragott szék, hol egy porcelánkészlet vándorol ki az ajtón. S mit kell hallgatnia miatta a lánytól! Szegény teremtés, azt hiszi, máris minden az övé! Mikor látja, hogyan zsugorodik öröksége, olyan rikácsolást csap, mint a tyúk, mely alól elszedik a tojásokat.

Néhány hete a környék rossz tréfát űz Botondy úrral: felbiztatták a lányt, vetesse el magát az öreggel. Azóta nincs otthon nyugta – hacsak teheti, menekül hazulról.

– Mise volt, kérem, mise? – tolja ki orrán a hangokat. – Boldogult feleségemmel mi is szoktunk misére járni.

A pap ránéz: szegény, megtépázott, öreg veréb – nem tudott megbirkózni a viharral. Haja még vizes, vékony nyakába kunkorodik, nehezen szárad a sisak alatt. Ügyefogyottan forgolódik a napon, hol hátát, hol mellét düllesztzi neki.

– Valóságos orvosság – magyarázza avatottan. – De én még most is fázom. Majd úgy tíz felé...

Belülről fázik már.

A pap szórakozottan bólogat; ismeri ezt a fajtát; otthon – hogy, hogy nem – jobbára még mindig belőlük telik ki társasága; sóhajtásukat is ismeri. Úgy tesz, mintha figyelne, de gondolatai másutt járnak: „Hát ez volna az ő szívének gondolata a század számára?...”

Pillái közé csípi a tájat – változás után kutat rajta. Talán azt várta, hogy egyetlen mise helyrehoz mindent? ... A táj azonban olyan, mint fél órával ezelőtt. Csak az Aranykagyló oldala dőlt be a fénytől, s a Balaton színét emeli magához lágyan az ég – apródonkint kizöldül.

Botondy titkon rálopja tekintetét a papra: nem érti szótlanságát. Lent az út köré szaladt házak kerítéssel védekeznek egymás ellen – elaprózzák egy kis helyen az egyetlen hatalmas lélegzettel teremtett tájat.

– Nézze csak! – szólal meg a pap: szeme átfogja az egész partot. – Micsoda egység!

– Páratlan *genius loci* – hadarja a kis öreg. – Nem csoda, ha a rómaiak szerettek itt élni. A festők azt mondják, tiszta mediterrán; olasz vagy délfancia táj, lágyabb színekkel.

A pap azon kapja magát, hogy erősen szédül. Hiába borítja el a fény, a nap nem oszlatja előtte a párát, hanem növeli. Fejét csaknem szétveti valami – egy megvalósíthatatlan gondolat: jóvátenni hatvanhét év mulasztását.

Mit tegyen? ...

Ujját erőtlenül fölemeli, mondana valami, aztán maga mellé ejti. Kétségbeesett, lemondó pillantást vet a föld-birtokosra. Mit várjon tőle? – sohasem érti meg. De hát senki sem jár erre, hogy elmondja neki? Senki – sehöl senki.

Hangja torkából bugyborékol, akár a részegeké, mint-ha erővel küzdené fel magát az öntudatig:

– Igen – mondja maga elé –, az ember legnagyobb bűne... tudja mi?... a természet és a társadalom, igen, a társadalom... feldarabolása. Ez is a bűnbeesés kö-

vetkezménye... Küzdeni kell hát ellene... és éppen nekünk... mert mi komolyan küzdünk, ugyebár... egymagunk küzdünk komolyan a bűn ellen... Miért ne törekedjünk ebben is a büntelenség, az eredeti ártatlanság felé? Az egyháznak is küzdenie kell érte... intézményesen; ha kell, dogmákkal is... Nem a természet, hanem a kegyelem jogán... Kötelez rá a kegyelem!

Megáll, mély lélegzetet vesz, szemöldöke fennakad; látszik, hogy elhagyták a gondolatok. Szeme mint a parázs, melyre lassan hamu telepszik. Aztán diadalmasan felcsattan:

- De majd megint szép lesz!... Ugye, milyen szép lesz! Mikor az emberek elfogadják az isteni gondolatot, a század kegyelmét... És a természet megszabadul az emberi önzéstől... Jöjjetek, egyesítsetek! A társadalmat is... Halljátok, hogy nyög és sóhajtozik a világ a megváltás után! Folytassátok a megváltást, nemes szívek, folytassátok!...

- Nyög a világ... nemes szívek... - ismétli értetlenül Botondy; zárt szája mögött furcsa, vinnyogó köhögés, nevetéshez hasonló. - Na, én megyek, mennem kell, Isten áldja!

Kezet sem nyújt, csak ujjával bök sisakja széle felé. Vékony lábán eltámolyog; maga sem érti, valami sietésre ösztönzi.

A pap már csak egy hajlott hátnak kiáltja:

- A világosság... Vigyázzatok!... Sötétséggé ne váljon bennetek! Isten fiainak szabadsága... Adjátok meg - a világnak!

Senki sem hallja. A trópusi sisak gombja is eltűnt a szőlő között.

Roppant szószéken áll, alatta összefolynak az arcok. Előveszi a zsebkendőjét, hogy kitorolja szeméből a homályt. Le kell mennie, nem neki való már. Talán majd mások, fiatalabbak...

Megindul lefelé az ösvényen. Botját mélyen a talajba vágja. Nem a lábai tartják, csak ez a karó.

A nap már átjött a Badacsony oldalára; a kőzsákok alatt fölfehérlenek a házak – megannyi gyermekarc az orgona sípjai alatt. Nem képes felismerni őket. Az orgonán az utolsó széles akkordok zúgnak. Egy kis vonat füstje gyöngysort fűz a hegy nyakába... Tömjéneznék? – miért?...

Háta mögött felhangzik a délelőtti hajó túlkölése.

– Hívja az utasokat – kuncogja huncutkásan. – De én nem megyek...

Izzó köd, s ismét a hajó hangja, mely már a napból árad, akár egy értelmetlen üzenet és hívás. Botját maga elé döfi, mindkét kezével rátámaszkodik, hogy farkasszemet tudjon nézni vele. De nem! – a nap néma: válasz nélkül, ellenségesen néz vissza rá, mint majd az utolsó emberre a legutolsó napon.

Ki bírja ezt soká?... A pap teste megfeszül, botjához merevedik. Végül a nap nem bírja tovább – meginog az égen, s a háta mögé bukik.

Szólmunkások találtak rá; levitték a présházba, s egy kabáttal letakarták.

A közeli házakból eljött néhány asszony, megnézte a mozdulatlan testet, a kabát alól kilátszó otromba cipőket, elmondott egy Üdvözlégyet, aztán dolga után sietett; de mielőtt kilépett, mindegyik elővette zsebkendőjét, megdörzsölte szemét, hogy könny nélkül is vörös legyen.

Tizenegykor csak az orvos van a prэшázban. Az imént érkezett; mellette egy tízéves lány, akit a faluba szalasztottak érte. Kisvártatva megjelenik egy egércú kis öreg, fején trópusi kalap. Tétován álldogál a küszöbön; végre rászánja magát, kalapjához nyúl, leveszi; aztán belép, imbolyogva megkerüli a testet, mint egy felhúzott bábu; minden pillanatban feldőlhet. Az orvoshoz lép, derekát mereven meghajtja, s bemutatkozik. Kérdezni akar valamit, de botja a halott cipőjébe akad. Megszeppen, szóltanul a letakart test felé fordul, csak pillája ver ijedten.

Végre megkérdi:

- Mikor történt?

- Két-három órája - mondja az orvos. - Valami felizgathatta, de az is lehet, hogy semmi. Befejezte.

A Savonarola-képre néz, mintha a sötét, olajos arc válaszolni tudna.

A parafasisak alatt gyenge világosság támad:

- Nyolc és kilenc között? Akkor én beszéltem vele utoljára. Igen, láttam, hogy nem jó vége lesz. Felizgatta magát valami... valami... csekélységen; igen, emlékszem már: egy ostobaságon, egy semmiségen...

Madonnák

A városon köd ült, puha, csaknem meleg. Mintha nem is a csupasz, nedves köveket akarná takarni, hanem azt a titkot, amire a világ készült.

Tamás a metró új vonalán jött haza, a Duna alatt, s a Batthyány tértől gyalog tette meg az utat hazáig.

- Ez aztán a karácsonyi ajándék! . . .

Mellét csöndes öröm feszítette, aztán szorongás fogta el, de ez is valami általános ujjongásba olvadt.

- Ez igen!

S a másik ajándékre gondolt, amely majd rá vár.

Két órával ezelőtt taxin vitte át Terézt Pestre egy klinikára, mert volt ott egy szülész ismerősük, s Teréz csak benne bízott.

- Korán jöttek meg . . . ezek a fájások - mondta Teréz. - Ugye, nem haragszol! . . . Csak az ünnepek után vártam . . .

- Pihenj csak! - mondta Tamás, mikor elvált tőle. - Délután újra bejövök. Hátha . . . addig lesz valami. Legfölből három nap beiglin élek.

- Te kis csacsi! - tapogatta végig ujjjaival Teréz a borostás arcot. - Estére borotválkozz meg! . . . - Vonásai két görcs közt kisimultak. - És ha jó leszel . . . karácsonyra kapsz egy kisiút.

Tamás arra gondolt, hogy ez a simogatás és a kis csacsi talán már nem is neki szólt. Elkapta a levegőben Teréz kezét, a szájához nyomta, s letette a paplanra.

A metrón is ez a kéz járt az eszében. Teréz keze bágyadt volt, szép és gyöngéd, s minden ízével az anyaság mozdulataira várt.

Leverte sarkáról azt a valamit, ami reggel még hónak látszott, s kinyitotta a lakást. Az üres szobákban ott voltak még a készülődés nyomai – Teréz, ahogy jár-kele, a keze, ahogy elővesz valamit, s otthagyja a szék hátán, pár szava, amelytől most is tele volt Tamás és a világ közt a levegő, akár az űr a legfinomabb jelenléttel. Majd ismét a keze – az ingén, a nyakkendőjén, a szekrények ajtaján, a poharakon, a kilincsen, s végül a taxiban, ahogy görcsösen ujjai közé szorítja az ő ujjait.

De miért éppen a keze? ...

- Csirip ... csirip ...

Az erkély rácsán verebek ugráltak, aztán cinkék jöttek. A madáretetőt használták kilátónak, de enni nem tudtak, mert nem volt benne semmi.

- Adj nekik! Nem látod, hogy kérnek? - mondta Teréz. - Ez a te dolgod.

- Korai még, a kertben megtalálnak mindent.

Aztán mire észhez kapott, Teréz keze megelőzte.

Két éve voltak házasok.

- Ugye, milyen ósdi vagyok! - nevetett az esküvő után Teréz. - Velencébe szerettem volna nászútra menni.

- Velencével nem szolgálhatok. De Visegrád - az van.

Aztán mégis sikerült - egyévnnyi késéssel. Mintha az égből pottyant volna. Tamást a vállalata két hónapra Torinóba küldte, Teréz pedig Triesztbe kapott meghívót egy bélyegkiállításra.

Tamást még most is elfogta a láz, ha arra gondolt, hogyan várta Terézt Velencében az állomáson. Két napjuk volt. Az állomás környékén vettek ki szobát.

- Most beleülünk egy gondolába - mosolygott állhatatosan Teréz. - Aztán majd súgok valamit.

A Canal Grande-n gondoláztak végig. A Ca d'Oro-hoz érve Teréz végre nem bírta tovább.

- Nem is kérded, mit akarok súgni?

- Dehogynem - nevetett Tamás. - Azt, hogy szeretsz.

- Tévedsz, fontosabbat - mondta Teréz, és súgott valamit Tamás fülébe. - Igen, két hónapja.

- És ezt csak így mondod? - kiáltott fel Tamás, de hangját elnyelte egy vaporetto. - Van ennél szebb pillanat? . . .

- Nincs - mondta egyszerűen Teréz. - És talán már nem is lesz.

Tamás meglepetten nézett rá.

Igen, ki tudja, mit rejt ez a boldogság? . . . Teréz szemében is futó felhők úsztak. Egy pillanatra összerázkódtak, mintha járvány szele csapná meg őket - a válásé. De ha hűségük töretlen marad is - mi vár Terézre, azzal együtt, akit két hónapja a szíve alatt hord már? . . .

A Szent Márk téren kötött ki velük a gondola.

Teréz arca újra ragyogott. Belekarolt Tamásba, átmentek a két oszlop között, a kivégzések helyén. A Piazzettán már szólt a zene: nem olasz dal, hanem egyik Lehár-operett részlete.

- Gyere! - mondta Teréz.

Tamást egyenesen a székesegyházba húzta. Ebben az óriási ékszerdobozban nem érdekelt semmi, míg egy Mária-képet nem talált.

Tamás mögötte állt. Soha ennyire nem érezte, hogy hiábavaló minden szépség, ha az élet halálra fordul.

Kinn a téren aztán a nap és az ég összejátszott a kövek ragyogásával, hogy hordozni tudja boldogságukat.

Tamás megtorpant az egyik zászlórúd mellett, s gyors számításba kezdett.

- Most május vége van – mondta. – Nos, ha tudok még kilencig számolni, akkor karácsony körül... Ugye?

- Ühüm – mosolygott Teréz, s dúdolt magában valamit.

A galambokat etette, mintha örökké csak ezt csinálta volna.

Akkor figyelt fel Tamás a kezére – arra a megváltozott szerepre, amire ez a kéz készült.

- A világ legnagyobb bálterme – mondta, hogy örömeiben mondjon valamit. – Tudod, ki mondta ezt?

- Nem érdekel – dúdolt tovább Teréz, s kezén egy galambbal megfordult a tengelye körül.

Másnap bejárták a riók és callék útvesztőit, néhányszor el is tévedtek, aztán ott álltak az Accademia hídján, s a sodrásnak engedve a képtárban találták magukat.

- Hát persze! – kiáltott fel Tamás az üres pesti lakásban. – Bellini Madonnái... A Madonnák keze... Terézt alig lehetett elhúzni előlük.

A negyedik teremben találtak egy képet, amelyen a Gyermek a Madonna erős, határozott hüvelykujját szorítja, akár a legbiztosabb támaszt és oltalmat. Az ötödik terem képein a Madonna keze szintén a szeretet találékonyságával tartja, védi, oltalmazza a Gyermek testét, de valahogy mindig úgy, hogy mozgását ne akadályozza.

- Látod! - mondta Teréz. - Lehetetlen, hogy a Fiú ennyi gyöngédséget ne viszonzott volna...

Aztán a Frari templom következett, csaknem találomra. A mellékoltáron Bellini szárnyasoltára: a Madonna és a Gyermeke a boldogság és a béke arany ragyogásában.

Fél órán át ültek előtte szótlánul.

Ha erre a néma áhítatra gondolt, Tamást még a pesti lakásban is átjárta az izgalom. Mellette az arany homályban Teréz válla lágyan megrázkódott, könnyei folytak.

- Semmi, semmi - mondta aztán, mikor kifelé mentek. - Nem vetted észre? ... Van egy gyerekkori fénykép, amelyen te is így állsz az édesanyád térdén ... Én is így akarom tartani a te fiadat.

- Csirip... csirip! - A verebek egyre zsinatoltak, követelték a táplálékot.

Tamás diót tört nekik, almát, szalámit szeletelt, s volt a jégszekrényben egy darab sajt is, kőkeményre fagyva.

- Egyetek! - mondta, s úgy megrakta a madáretetőt, akár egy karácsonyfát. - Szép karácsonyt! ...

Egy óra múlva megszólalt a telefon.

- Szervusz öregem! Gratulálok - mondta a vonal másik végén az orvos. - Fiad született. Három kiló kilencven deka.

Tamás elsőben nem értette, hogyan lehet egy gyermek születését dekában mérni. Aztán Teréz hangját hallotta.

- Idehozták az ágyamhoz a telefont... Ugye, milyen kedvesek!... Mindenki nagyon kedves... És... és... Jöjj, siess!... Figyelj csak, ez a fiad hangja.

Tamás a kagylóban egy vékonyka sírást hallott. Semmi kétség, ez az ő fia.

- Rohanok - kiáltotta a kagylóba. - És... és figyelsz?... a metrón, a Duna alatt hozlak majd haza titeket is!...

- Ó, te kis csacsi! - hallotta Terézt, s nem tudta, a vonal hibája miatt olyan halk a hangja, vagy a könnyek fogták el. - Jó, jó, de készítsd el a karácsonyfát. Mindent megtalálsz a kishálóban...

- Már kész - füllentette Tamás, s az ablakon át a madáretetőre nézett. - Most gyűjtöm meg a csillagszórót.

S valóban - ahogy letette a kagylót, fogta a gyufát, kiment az erkélyre, a madáretető kis kéményére erősített egy csillagszórót, s meggyújtotta.

Aztán felöltözött, s elindult a metróállomás felé.

Juli néni

Egyik nap úgy kezdődik, mint a másik. Az ablakban megjelenik egy mocskos folt – kicsiny az ablak, kicsiny a folt is. Erre – ha kell, ha nem – fölkel a nap.

Juli néni már ébren van; úgy alszik, mint a madár. Addig néz, míg a homály apadni kezd, s alján, a szoba másik sarkában meglátja a másik ágyat. Mári néni még béna oldalára dőlve alszik.

Juli néni is özvegy, Mári néni is.

Juli néni férje az ostrom alatt halt meg Pesten, nem hősként, nem is bombától, hanem csak úgy a pincében egy szalmazsákon. Juli néninek kellett a hullát eltakarítania, mégpedig gyorsan. Deszka kellett, koporsó, pap. És egy talpalatnyi föld, egy tér, egy kert a közelben. Még folyt Buda ostroma, mikor Juli néni tisztességgel eltemette urát az Állatorvosi Főiskola kertjében.

Mári néni – ő más. Az ura szeplős, vörös ember volt; ivott, füstölt, izzadt, mint minden paraszt – ráadásul verte is. Az első évben elmenekült tőle. Anyjával élt, de a lányok sorsa az, hogy anyjukat eltemessék. Mári néni is eltemette, s egyedül maradt. Egyszer aztán őt is hiába várták a récék és a tyúkok; kosarat vitt a postára, letette, ráborult, s úgy maradt – féloldalára megütötte a szél.

Juli néni akkor hagyta ott pesti lakását, hogy hűgát ápolja. Ennek már két éve.

A nap a diófa koronájában tollászkodik – az ablak tele van arany pihékkel. Juli néni felhajtja a dunnát jobb lábáról, s nekilát, hogy életre dörzsölje. Soha láb ennyi dédelgetést nem kapott. Mert olyan láb ez, hogy ha félórán át nem simogatják, meg se mozdul. De ha eltalálja a kedvét, eljár egy álló nap is. S Juli néni minden reggel csak egy napot kér tőle.

Keserves percek. Juli néni ígér, könyörög, sóhajtozik. Aztán megveri lábát öklével, szidja, gúnyolja, elmondja fatuskónak, félfának. Végül elsírja magát vékonyan, a maga szomorúságára.

– Istenem, miért kell az embernek, miért kell ilyen nyomorultnak lennie? . . .

Nem felel neki senki. Csend van, az öregek, a magukra hagyottak csöndje.

Kezét a térdhajlat alá csúsztatja, s a láb apránként lemozdul az ágyról. Foga vacog a fájdalomtól, de mit csináljon, fejében szól a parancs: – menni, menni, mert senki sem kel föl helyette.

Már áll, fejét magasra szegi, arca eltorzulva szürcsöli a szenvedés napi adagját. Nincs irgalom – ma is ki kell ürítenie a poharat.

A béna is fölébredt; duzzadt szeme már egy ideje komoran kíséri nővére minden mozdulatát.

– A tálat, hozd a tálat! – szólal meg tompán, követelődzőn. Betegsége kitolta természetete határait, jó és rossz irányban.

– Még te is . . . – nyögi kölletlenül Juli néni. Az ágy alá nyúl, s míg a béna a párnának feszíti fejét, egy gyors mozdulattal alája tolja a tálat, s kimegy.

Az udvar földje pirhanyagos; az árnyékok elnyúlnak rajta, akárcsak este, de nem a fáradtságtól – most kelnek fel ők is. Friss minden, a madarak füttye, a levegő s a színek: jól felhasználták az éjjeli pihenőt, hogy felfrissüljenek. Hűvös van, de az ég magasából forróság ígérkezik.

Juli néni arcát, ezt a csontok közé süppedt arcot, tapogatja a szellő, olyan lágyan, akárcsak a körtefa gyümölcsös ágait. Csakhogy ezt az arcot már alaposan megszédtek az évek – nem maradt rajta semmi.

Első útja az ólakhoz visz; kiengedi a csirkéket, mert őket sajnálja a legjobban, aztán a tyúkokat, s csak jóval később a kiskacsákat, mert a hátsó udvar földje még hűvös, nem érte el a nap – a kiskacsák megfáznának.

De micsoda verdesést, futkosást, csipegést és hápogást csapnak! Az ő öreg szíve is megvidámodik tőle. Hogy tud örülni az oktalan állat, hogy örül a jó reggeli napfénynek, annak a kis szabadságnak! Csak az ember ne örülne? . . .

De a hátsó konyhánál már bosszúság fogadja. Amint kinyitja az ajtót, felzöng benn a legyek hada.

– Juj, ezek a bűdös legyek! Minek teremtette őket az Isten?

Életében mindent Istennel magyaráz, tőle kérdez, tőle kér számon. Senki sem tudja, mennyit szenved a legyektől. Belemásznak a tejbe, a levesbe, beköpi a húst, hiába zár előlük mindent . . . Ezért is vágyik annyira vissza Pestre. Ott nincs légy. De ez a vágy sem boldogítja – megtelik tőle önváddal: itt hagyni Mári nénit? . . .

– Bűn ez? – tépelődik. – Mit csináljak? Nem tehetek róla.

Teavizet tesz föl, de a begyűjtáshoz kukoricaszár kell. Elindul hát bicegve, végig az udvaron. Lába hasogat, de hát mindig hasogat – nem ér rá odafigyelni. Hanem a sietésben nagyon akadályozza: mint valami gereblye, útjában fölszed minden gallyat, babszárt és szalmát.

Elbukdácsol a kunyhóig, ez még csak hagyján, de megállni... Kezét maga elé tartja, úgy esik neki az ajtónak. Így marad egy kicsinyég, fúj egyet, aztán benyit, fölbont egy kévét, belenyalából, s indul vissza. Hajszájai elszabadultak, szemüvege ferdén orrára csúszik; fogatlan, befordult felső ajkával, sántikáló járásával, hóna alatt a szárt szorongatva úgy fest szegény, mint egy seprős boszorka.

Míg visszafelé tart, szemét nem emeli föl, kedvetlenül pislog, mintha gondolkozna, pedig csak a földet figyeli maga előtt, mert minden kis gödör, deszka vagy túrás az ő vesztére lapít. Gömbölyű kis válla előreesik, nyaka is, mintha láthatatlan zsák alatt roskadoznék. Senki sem veszi le már róla.

De csak hajolni ne kéne! Pedig mindenért hajolni kell. A kukoricaszárt a tűzhely elé dobja, s szálanként lehajol érte; két-három helyen rálép, eltöri, s a tűzre dugja. Keze tele van már sebekkel, nem nagy sebekkel, csak akkorákkal, minőt a tüzes vasajtó, a kamra kilincse, a kés, a tökgyalu csinál. S ezzel a kézzel vájkál a mosogatólében, kaparja össze a lábos alját, fűzi be sebtibe a cérnát, simítja el a vasaló alatt az inget, s forgatja este bóbiskolva a zsolozsmáskönyvet.

– Juli, Juliii!

A beteg hívja; ha nem hívná is, megy már; mosdóvizet visz neki, de míg bebiceg vele, lelocsantja derekát.

Fésülés és mosdatás – milyen egyszerűen hangzik. Pedig ez az ő mindennapos, megújuló csatájuk. Mári néni maga akar mosakodni, de Juli néni nem győzi kivárni, nekilát maga, s a törülközést sem bízta Mári nénire. Aztán fésülni kezdi. Mári néni jajgat, de Juli néni siet, rászól:

– Kitépem, csak jajgass! Így akarsz a bálba menni?

Mári néni vállát nevetés rázza. Azelőtt ritkán nevetett, mintha kevés dolog érdemelte volna meg, hogy nevessen rajta. Most magán nevet.

Juli néni egyszerre megáll. Teste egy percre megfeszül, vár valamit, borzongás fut át rajta, foga összeverődik, aztán vége – megy minden tovább; a fájdalom rohama elmúlt, megrázta, de nem terítette le.

– Vigyél már ki! – követeli Mári néni.

Juli néni megfogja húga lábát, a bokájánál fogva leráncigálja az ágyról.

– De hideg! – zsörtölődik. – Akár a béka.

Mári néni reggeli imáját végzi magában, de egymásra zárt ajka elhúzódik, szeme elneveti magát. Juli néni tuttyit húz a két lábra, de mikor ezzel is elkészült, s fölegyenesedik, elveszti az egyensúlyát, s megindul hátrafelé.

– Há mész? – nevet Mári néni.

Juli néni azonban csak hátrál. Végre a szoba közepén az asztalba ütközik, s megáll. Hiába, nem tud annyit hátrálni, hogy Pestig érjen. Így hát ellöki magát az asztaltól, s visszamegy az ő betegéhez. Szoknyát húz rá, fölállítja, hogy hátul megkösse. Mári néni nyögve tartja magát, aztán visszaesik. Ez kétszer megismétlődik. Vajon miféle előadás számára próbálják újra ezt a jelenetet? ...

- Ó, te isten ostora, te!
Döcögés a válasz.
- Az vagy, hiába nevetsz!
Mári néni elkomorodik.
- Ne búsulj, nem soká!
- Sose félj te attól! Egyszer már nem köllöttél a kaszásnak.
- Nem köllöttem - ismétli tétován a beteg.
- Te csak pihensz, de én? Én bizony előbb elmegyek, mint te.
- Elmész . . . - veri vissza a szót Mári néni értetlenül.
Nem tudja elhinni, hogy itt maradhat egyedül, bénán, Juli néni keze nélkül.

Juli nénit is bántja, de mennyire bántja, hogy türelmetlen. Ilyenkor úgy érzi, hiába szenved annyit, nem érdemel Istennél semmit - egyre rosszabb lesz. De hát ő is beteg . . . Kórházban volna a helye. Fürdő, iszap kellene a lábának, magas vérnyomásának meg nyugodt élet, pihenés. „Tudja, asszonyom, milyen magas a vérnyomása?” - mondta neki a doktornő. Tudja, hogyne tudná! Érzi is; egy hét óta erősen szédül - viszi a feje. Meg kellene állnia egy pillanatra, egy napra, egy hétre . . . De itt? Tegnap már fölírta egy papírra gyermekei címét: értesítsék őket, ha baj éri.

Olyan ez, mintha folytonos tűzben égne . . .

Egy fiataalkori álmában tűz elől menekült, de folyó állta útját. Leborult a földre, és így kiáltott: „Add, hogy enyhén menjen át rajtam!” S a tűz átvonult fölötte, nem érzett belőle semmit. Valaki mellette állt, s azt mondta neki: „A tisztító-tűz volt.”

A föld neki már csak a szenvedés helye? – a tisztulása, hogy enyhébb legyen odaát? ...

Karját Mári néni hóna alá nyomja, másik kezével összefogja rajta hátul a szoknyát, mint egy gyereken.

– Nocsak, nocsak! – mondja Juli néni.

– Nocsak, nocsak! – biztatja magát Mári néni, s béna lábával katonásan előrerúg. Halad egy keveset, aztán a béna láb keresztbe lép, s elvész a szoknya alatt.

– No, mi lesz? Ne keresztbe lépj! Még nem vagyunk a bálban. Ne neved, hallod, mert itt hagylak, mint Szent Pál az oláhokat!

Mári néni meggörnyed, vállát rázza a hangtalan nevetés; csaknem összeroskad.

– Elesünk, azt a ...

De megemberelik magukat. Pár lépés a fal alatti díván. Mári néni a díván gödrébe huppan, lábát a kisszékre teszi, s így marad estig. Puffadt barna lábfejére legyek szállnak – ezek az ő háziállatai.

Juli néni kezében óriási bögre, benne Mári néni reggelije.

– Ne legyen ám meleg! – tiltakozik Mári néni.

Juli néni a kertbe készülődik, gyorsan lezárja a vitát:

– Van rá időd, fújjad!

Indulna már, de Mári néni utánaszól:

– Nidd-e, Juli, a körmöm! Vágd le!

– Ráér az. A magamét is úgy rágom le futtában.

– Ajha – nevet Mári néni; aztán más jut eszébe! – Szedd föl a körtét!

Juli néni nehezen megáll, megfordul:

– Mit mondasz? Nem értem.

- Hogy a körtét... meg a paradicsomot.
- Tudom jól, bárcsak ne tudnám! Örülj, hogy ülhetsz!
Csak én ülhetnék!

Átmegy a hosszú kerten a szőlőbe. Árnyék van itt, csend, fény a fűvön és a szőlő levelén. A körték mézes belén darazsak dongnak. A fák némán, bölcsen állnak. Jó volna itt megállni, kizárni mindent, leállítani a belső zakatolást is, ezt a semmilyen életet!... Figyelni a fák életét – tanulni tőlük nyugalmat, csendet, örömet, valami lényegeset, amit az ember már elfelejtett.

Lassan élni, kiszívni mindenből az ízt, s nem engedni el, tartani, tartani... Istenem, milyen lyukas edény ő!... Minden csak átfut rajta. Pedig hogy vágyott mindig a szép nyugodt öregségre!...

Összekapkodja a fák alját, s visszabukdácsol a gazos úton. Krumplit szed levesnek, főzeléknek babot. De ezt is úgy, mintha lopná. Nem mer végignézni a kerten, mert nyomban mértéktelen csüggedés fogja el: mennyi elmaradt kapálás, mennyi gaz! A paradicsom a földre dőlt, a zöldbab is túléri; meg kellene szedni őket, eltenni télire. Ott az uborka, a paprika – a kutya se törődik velük. A gaz meg vígan eszi a földet, megfojt mindent.

Menekül befelé, hogy ne lássa ezt a pusztulást. A gaz gúnyolódik vele; utánahajol, ruhájára tapad, s mikor ez sem használ, lába elé fekszik, s alattomosan elkaszálja. Juli néni elveszti az egyensúlyát, de neki ez már nem újság. Gyorsan maga elé dobja a kosarat, s mivel térde nem hajlik, derékban dől el, tenyérrrel esik a földnek. Időnként lök magán egyet, aztán vár, szuszog, nézi a gaszt, erőt gyűjt.

- De hosszú volt! - mondja, mikor végre fölegyenese-dik. - A madár se nézett volna felém.

Benn áll ismét az udvaron. De hogy mennyi idejébe került, nem kérdi senki. A baromfi köréje szalad, ő pedig fájós lábát kissé előretolva gazt vet nekik. Egy kiskacsa a papucsára hullott gazt turkálja; olyan, mintha fájós lábát apró csókokkal borítaná.

- De soká kinn voltál! - fogadja Mári néni.

Juli néni nem felel. Leül egy székre, hogy lábát pihentesse, forgójába azonban heves nyilallások törnek.

- Jajajaj!

Mindig haragudott a jajgató emberekre - most saját jajgatását kell hallgatnia.

- Fájjon, bánom is én, csak jajgatni ne kéne! Istenem, miért jajgat az ember, ha fáj valamije?

Állva hámozza meg a krumplit, állva fejt ki a babot. Mári néni komoran nézi, de mit tehet ő? Egy ideig sajnálja, aztán elfelejti, s jobban sajnálja nála a kiska-csákat:

- Miért nem keversz már a kacsáknak? Nem látod, milyen éhesek?

Aztán a virágokat:

- Elnézed azt a csibét a kertben. Leeszi a virágokat . . .

Később meg az almát:

- Lepottyant egy óma. Nídd, hogy mén rá a tik? Ne, tik, ne!

Juli néni hallja, de nem felel. Százszor megy az asztaltól a tűzhelyig, a tűzhelytől az asztalig; közben vizet húz a kútból nemegyszer. De ha legalább jó víz volna, csakhogy kemény - nem fő meg benne semmi. Jó

vízért el kell menni a Kokas utcába. S mindenre csak ő, csak ő...

A kamrába szalad, kever a kiskacsáknak, de ekkor már elsírja magát:

- Istenem, vess már véget ennek a vergődésnek! Nem bírom, nem bírom...

Van-e fohász, melyre süketebb az ég? Van hosszabb nap az ő napjánál?...

Úgy pöröl az éggel, mint Jób. Felelősségre von mindenkit: rossz lábát, a papucsot, Mári nénit, Istent, földön a gázt, égen a csillagokat. Aztán megbánja, tovább dolgozik, megbékül, beszél, fohászkozik, tárgyal az Istennel. A Sátán kezébe került, semmi kétség, türelme is kurtább, mint Jóbé, de Isten róla is megparancsolta a Gonosznak: „A lelkét azonban ne bántsad!”

De miért éppen most jutott eszébe a pincébe menni?

Körtét vitt le egy kis kosárban, hogy jó hús legyen délre; Mári néni csak így szereti. Egyenként lépett lefelé, mint a gyerekek, mégis megcsúszott.

Mári néni semmit sem hallott, csak azt látta, hogy Juli néni kezén mászik föl a lépcsőn. Úgy sírt, vinnyogva, befelé, hogy a kapun túl ne hallják.

- Mi lelt, te szerencsétlen?

Juli néni összeszorította száját, a pinceajtóba kapaszkodott, fájós lábára nehezedve fölállt. El kellett indulnia, hát elindult; vissza kellett mennie a konyhába, hát vissza is ment...

De miért folytassam!

Ebéd is volt, a beteget is kiszolgált. Mikor azonban a tálat odavitte neki, már nem bírta tovább. Lerogyott a

béna mellé, Mári néni pedig fölemelte ép kezét nővére arcához, s megsimogatta a füle alatt. Egyszerre sírták el magukat, olyan váratlanul, hogy percekbe telt, míg magukhoz tértek.

- De magunk vagyunk, Istenem, de elhagytál minket!

Mári néni ép kezével eltakarta szemét, s féloldalra dőlve rídogált. Juli néni visszaigazította szemüvegét, fölszívta orrán a könnyeket, s míg sírása megállt, elgondolkozott: „Hogyan akarhatja ezt az Isten? Oda küldi a bajt, ahol úgylis dugig van?” . . .

Mindig eltanácstalanodott, ha arra gondolt, mily távol állnak az ő gondolatai Isten gondolataitól. Ő mindig menekült a szenvedéstől, Isten pedig szereti, nagyon szeretheti, ha maga is szenvedni akart . . . Ő futott mindig a tűz elől, talán ezért érzi magát folytonos tűzben. Megtanulhatná végre, hogy csak akkor megy át enyhén rajta, ha önként elfogadja . . .

- Neszezz valakinek, hátha meghallják!

De nem kell szólni senkinek. Átjön az úton egy kövér fekete asszony, szitát kér az istenadta. Hogy megörülnek neki! Ecetesvizes borogatást rak a dagadt bokára, s elmegy orvosért. Az orvos lebontja a kötést, aztán betakarja, receptet ír, s elmegy. Juli néni feldagadt lába pedig ott pihen napestig, Mári néni béna lába mellett a sámlin.

Nézik a kertet, a csöndesen érő körtéket, a lassan visszafelé nyúló árnyékokat. Most hát Juli néninek is adott az Isten egy percnyi pihenőt - szenvedés árán. Milyen lesz majd az a hosszú, az a vég nélküli? . . . Milyen ára van annak?

Mikor hűvösödik, becihelődnek. Hogy miképp? – Isten a megmondhatója. A falak jók, nem mondanak el semmit.

Vacsora nélkül fekszenek le, pár harapás kenyérral.

Mári néni eldől az ágyán, Juli néni betakarja, aztán ő is vetkőzni kezd. Kibontja maradék kis kontyát, leoltja a villanyt, ágya szélére ül. A másik ágy felől mély szuszogás hallatszik – Mári néni már az igazak álmát alussza. Juli néni végre egyedül van: gyermekeire gondol, pap fiára, egyik levelére, s szívét lassúdadon megszállja a béke. Azt kérte benne a fia, hogy adja oda érte ezt a . . . ezt a . . . Mit is? Áldozatot? . . . Jó, hogy sötét van, most nem látna a könnyektől.

Térde alá csúsztatja tenyerét, s előbb bal, aztán jobb lábát emeli az ágyra; úgy takargatja őket, mint az anya, akinek estére egy beteg gyermek helyett kettőre kell vigyáznia. Aztán eldől ő is, kezén az olvasóval. Tompa fájdalma álom nélküli alvásba kergeti.

Ne zavarjátok őt, emberek; holdfény, te se vidd el, csak könnyítsd meg az álmát! – hisz ő az én anyám.

Két anya

Mikor Garbaczné felszállt a vonatra, hogy bemenjen a városba, a fia sírjához, furcsa dolog történt vele.

– Tessék a felszállással sietni! – mondta valaki a háta mögött.

S akkor Garbaczné látta magát, kívülről, mintha lelke egy kissé hátralepett volna, hogy megnézzze azt az őszhajú asszonyt, aki nehézkesen fölkapaszkodik a lépcsőn.

– Jó, jó – dünnyögte. – Talán várhatnak egy kicsit.

Valósággal menekült, be a fülkébe. De az a tekintet követte. Figyelte, hogyan rángatja az ajtót, hogyan bicsaklik meg alattomosan a cipője sarka, csúszik félre a kalapja.

Attól tartott, menten elpityeredik.

Milyen más, ha él valakinek a fia. Mennyire megváltozik a világ, ha egy napon megjön a hivatalos értesítés, hogy hősi halált halt itt és itt. Hazahozatta ugyan a család költségén, a város pedig (nála szolgált fogalmazóként) szép sírhelyet adott neki. De mit segít ez? . . .

Ennek tizenöt éve.

A bombázások miatt Garbaczné kiköltözött falura. Aztán végleg ott maradt. Eleinte minden héten beutazott, aztán egyre ritkábban. Az utolsó években mintha megkérgesedett volna benne valami. Jó volt ez, nagyon jó . . . Különben hogyan bírná évtizedekig az ember! . . .

De most, most... Vannak ilyen meztelen napok, mikor minden kis szellő felhorzsolja, a bolyongó felhők, az őszi avar szaga, az eső izenete. S ez a különös dolog is, hogy kívülről látja magát. Mintha kiűznék vackából az embert. Mintha már nem is élne. Addig boldog az ember, amíg saját kuckójából nézhet a világra.

Ha Endre itt volna, ajtót nyitna neki, előre menne, helyet foglalna... De ez már csak hóbort, rögeszme, álom.

Csak találna egy üres sarkot, ahol meghúzná magát erre a tizenöt percre. A motorvonatban kevesebben szoktak lenni. Üres padok, néhány utas – erre vágyik. A motor jólesően zúg, az ablakban elsárgult kukoricatáblák úsznak...

Már készült is, tagjait várta az egyik pad, közel az ajtóhoz. De a másik sarokból fölnézett valaki, és rámosolygott. Pintér Emmi volt. Hogyan is hívják a férjét? Igen, Illyei... Micsoda név!... S horgolócérnával körültekert ujjával Emmike mintha intene is felé.

- Ide tessék, Garbacz néni.
- Ó Emmike... Rég láttam...
- Bizony, régen, Garbacz néni.
- Emlékszik még Endrére?... Hozzá megyek... a temetőbe.

Endre neki udvarolt, mikor a behívót megkapta. Emmike a temetésen is ott volt. Nagyon sírt, legalábbis úgy látta.

A másik ablaktól odaszaladt egy ötéves kisfiú.
- Köszönj, Péterke, a néninek!

A kisfiú ránézett Garbacznéra, s úgy döntött, hogy nem köszön. Garbaczné kész volt egy mosolyra, de szája félúton megállt. A gyerek szeméből süvített felé a gyűlölet.

Megérezte – gondolta Garbaczné, de hogy mit, nem tudta világosan megfogalmazni.

Ő csak anya volt. Magával hozta a fiát, szinte újra bemutatta ennek a telmosolyú fiatal asszonynak. Emmike a menyé lehetett volna, unokái anyja. De, persze, akkor nem lehetne másnak a felesége, s Péterke anyja sem.

Ezt érezte meg ez a gyerek.

A múlt árnyait kis feje összetévesztette a jövő árnyékainak fenyegetésével. Az anyját féltette tőle. S tulajdon kis életét. Mintha Garbaczné holmi boszorkány volna, vissza tudná pergetni az időt, megváltoztatni a dolgok folyását...

Péterke elfordult, s visszaszaladt az ablakhoz.

- A mai gyerekek! - mondta kényszeredetten Garbaczné; hangját elnézőnek szánta, de epésre fordult.

Mikor rádöbbsent, engesztelően fölnevetett. Csakhogy nevetése is rekedt volt, akár egy agyonhajszott öreg varjú káromogása.

Illyeiné elpirult. De romolhatatlan kedélye volt. Horgolása fölött hálásan Garbacznéra nézett, mintha megköszönné, hogy egy véleményen van vele.

- Bizony, Garbacz néni - mondta. - Igazán nem is tudom, mit csináljak velük.

- Miért, hát több is van?

Nem emlékezett rá, hány éve látta utoljára Emmikét.

- Három, Garbacz néni, három - nyílt minden szónál tágabbra Illyeiné szépen vágott barna szeme. - És milyen rosszak! Alig bírok velük.

Garbaczné titkos kis örömmel figyelte, hogyan törik meg Emmike ízlésesen szedett szemöldöke, szavaiba mintha egy csipetnyi elégedetlenség gyűlné.

Persze, Endrétől jobb, szebb, okosabb gyermekei lehetnek volna. Akkor ő is odaszólhatna ennek a kisfiúnak:

- Gyere ide, Bandikám, nagymami megigazítja rajtad az inget.

Bandika pedig hozzá jönne, s szőke fejét nagymami vállára hajtaná.

Sietve blúzába nyúlt, megigazította lecsúszott vállpántját, mintha kísértést rázna le magáról, egy szőke fej kísértését.

- Három, a mai világban - mondta tompán. - Mikor minden órában kitorhet újra a háború . . .

Illyeiné a horgolás szemeit számolta, arcán újra nyugalom és elégedettség ült. S ez az elégedettség, úgy tetszett, nemcsak tulajdon ereiből táplálkozik, hanem az egész körülötte lélegző világból.

Garbaczné újra megkockáztatta:

- Minden órában . . .

S Emmike szépen formált ujjait nézte, arra kellett gondolnia, hogy ezek az ujjak nem Endrét simogatják. A szerelem perceiben más férfi csókolgatja őket.

Illyeiné sóhajtott.

- Én nem hiszek a háborúban, Garbacz néni.

Garbaczné hangja elváltozott:

- Annak idején én sem hittem. - Elővette zsebken-
dőjét, s belefűjt. - Aztán egyszer csak nagyon hittem.

- Drága Garbacz néni... - tette rá Illyeiné ujjait Gar-
baczné kezére. Igyekezett elérzékenyülni, de már távol
volt az egész, s ő annyira más világban élt. Amióta férjhez
ment, s jöttek a gyerekek, Endre alig jutott eszébe.

Garbaczné kiszabadította kezét, táskájában kezdett
kutatni. Orrára illesztette drótkeretes szemüvegét, szét-
nyitott egy kopott kis papírlapot, s talányosan Illyeinére
nézett.

- Emlékszik, Emmike, milyen szép verseket írt?

- Kicsoda? - S Illyeiné elpirult, mert ebben a szempil-
lantásban suhant át rajta, hogy akkoriban ő is kapott
Endrétől pár verset.

- Hát, Endre - mondta Garbaczné, s összepréselte
száját, hogy az elbágyadás hullámát legyőzze.

- Ó, igen.

Garbaczné megköszöri torkát, állát előretolta, a
papírt pedig kellő távolságba. Csaknem énekelt:

- „Tiszta csermely partján, zöld árnyékba rejtve...” -
S a rímelő sor így hangzott: - „Vár szívem szerelme...”

Rövid vers volt, három versszak csupán, mégis megtelt
vele a szakasz. Garbaczné hangja a motor bűgása fölött
lebegett, kihívón, engesztelhetetlenül. Sírás bujkált ben-
ne és vijjogás, az anyamadár szárnyának csapdosása fia
hullája fölött.

Illyeiné rálopta szemét az utasokra. Feszélyezett,
megdőbönt arcok néztek vissza rá. A versből egy halott
boldog időtöltése szállt feléjük a múltból. S vele az a
csermelypart és az a szerelem...

- Szép?... Ugye, milyen szép...

Illyeiné nem emlékezett a csermelyre, s a szerelemre is csak úgy, mintha a távolból kiáltana valaki. Elszomorodott. Miért kell az embereket erőszakkal kirángatni időtöltésükből, abból, amit nekik az élet jelent?... S ha egyszer mégis kirángatják őket is az utazásból, a horgolásból, s abból, amit Péterke ott a másik ablaknál játszik?...

- Péterke, gyere ide anyuhoz!

Péterke az ablak szíjával játszott. Gyeplőnek használta, s úgy rángatta, mintha a vonat előtt paripák futnának, s ő hajtaná őket.

Illyeiné újra hívta.

- Na, gyere már, ne rosszalkodj!

Péterke hallotta Garbaczné hangját, látta kezében a papírt is, s most riadtan figyelte a csendet. Valami nagyon rosszat jelentett, nagyon régít, ami szomorú is nagyon. Mit akar ez az öreg néni, rendetlen ősz hajával, s száraz, rikácsoló hangjával?...

- Ez volt az utolsó levele - mondta Garbaczné, s egy másik papírlapot vett elő. Fel akarta olvasni, de Péterke megelőzte. Úgy rontott anyjához, mint a friss tavaszi szélvész. Garbaczné csupasz kezéből a földre sodorta a levelet.

- Vedd fel a néninek! - szólt rá az anyja, de maga hajolt le érte.

Garbaczné megköszönte, de valahogy elfelejtette felolvasni. Sőhajtott, felállt, s egy kis sértett sietséggel a táskájába gyömöszölt mindent.

- Régen volt, bizony - motyogta. - Tizenöt éve...

Hangját elnyomta a motor bűgása. Az utasok szede-
lőzködtek már, senki sem figyelt rá. Illyeiné Péterkét
öltöztette. Míg a gyerek kabátját gombolta, szeme
nyugodt mosollyal Péterke szemét-száját itta. Nem
tudta elképzelni, hogy valaha is elvegyék tőle.

- Így ni! - mondta, s háromszor megcsókolta, mintha
valóban inna belőle. - Megérkeztünk, apuka vár.

Garbaczné tudott olvasni a fiatal anyák szeméből.
Tudta azt is, mit jelent nekik, ha egy férfi az állomáson
várja őket. Indulat fogta el. Ezek azt hiszik, mindig így
lesz. Játékszer nekik a gyerek, babusgatni tudják, de
nevelni nem. Aztán majd pár év múlva megnézhetik
magukat. S a gyerekeiket is. Nincs hálátlanabb a felnőtt
gyerekeknél. Tiszteld fiadat és lányodat, hogy megtúrje-
nek a földön. De még akkor sem biztos, hogy megtúrnek.
Legjobb, ha egyedül maradsz. Ha akkor veszíted el,
mikor még nem tudod meg, hogy terhére vagy... Mikor
még szeret.

Tudta, hogy igazságtalan, de beoltotta magát ezzel az
igazságtalansággal. Most már erős lesz, támadhatatlan.

Míg a leszállásra várt, hideg lett és zárt, mint egy sírkő.
Aztán majd ez a sírkő is ledől.

Búcsúzáskor csak fejét biccentette meg.

Csúcsforgalom

Az öreg Vitnyédit kikísérte fia a Moszkva térre, s felültette a 61-es villamosra, hogy átlátogasson a lányához a Verpeléti útra.

- A végállomáson leszáll, átmegy a Móricz Zsigmond körtéren, a Szent Imre-szobor mögött megtalálja - mondta neki, s magában elégedett volt, hogy ilyen világosan megmagyarázta.

Az öreg csak intett; szótlan, keszeg ábrázatára rá volt írva, hogy nem ért az egészből semmit, csak a végállomást jegyezte meg, s egy kicsit meg van szeppenve a forgalomtól. Vidéken lakott, kisvárosban, annak is egyik félreeső, csendes utcájában, s Pestet Bábelnek és Szodomának tartotta, mégis büszke volt arra, hogy fia és lánya itt lakik.

Öt óra volt, esti csúcsforgalom. Vitnyédi a hátsó peronra szorult, a vezetőállás mellé, melynek ülése most előre volt bukztatva. Megtámasztotta hátát a peron oldalán, s visszaintett a fiának, mert látta, hogy a járdáról nézi.

A kocsí megindult.

- Hova nyomnak! - mondta valaki. - Nem látják, hogy már prézli vagyok?

Senki sem válaszolt. A peron hangulata komoly volt és elszánt. Csak Vitnyédi vékony szája húzódott félre. Ezek a pestiek! Egyszeriben a vidéki ember derűs fölényével

kezdte nézni őket, s úgy vetette hátát a villamos oldalának, mintha kertjében az öreg diófának dőlne. Orra előtt egy nőből áradt a parfümök és kenőcsök fojtó szaga, egy öreg nő képén pedig annyi pirosító és púder ült, mintha bohócnak öltözött volna.

A vezetőállás függönyébe gabalyodva két jókedvű, nyurga fiú nevetgélt. Piszkos, egybeszabott szerelőruha volt rajtuk, hónuk alatt szerszámokkal teli táska – valamelyik javítóvállalat küldte ki őket.

– Jaj! – kiáltott fel az egyik, kopott svájcsapkájaához kapva. – Tönkremegy a kalapom!

– Bepiszkolják a ruhánkat! – nyafogta a másik, akinek az orra is fekete volt valamitől. – Ki fizeti meg ezt nekünk?

– Abroncsszoknyánk van...

Csuklottak a nevetéstől.

Vitnyédi nem akart rájuk figyelni, de azon kapta magát, hogy őket hallgatja. Nem voltak még tizenhét évesek. Boldogan pirultak, mintha most fedeznék fel magukat.

A kalauznő kétszer is közeledett, de megrekedt a kocsi ajtajában, s az új utasokat szolgálta ki. Mikor másodszor is otthagya őket, a fekete orrú vékonyan megszólalt:

– Kérünk két gyerekjegyet!

– Nyolchavi részletre – fűzte hozzá a másik.

Az utasok konokul őrizték közömbös vonásaikat. A túlságosan kifestett öreg nő, arcát is elfordította, mintha arca feltétlen birtoklásába akartak volna beleszólni.

Vitnyédi arra lett figyelmes, hogy könyökénél a vezetőállás korlátjának szorulva két fitosorrú, barna kislány

elfordul. Odanézett, s látta, amint komolykodva összenéznek, mintha azt mondanák: „Ezek a buták! Ne nevezzünk rajtuk!”

De a fiúk folytatták.

– Mit csináljunk? Jegy nélkül nem utazhatunk ...

– Le kell szállnunk.

– Szájonkap a faterom, ha nem mutatom fel otthon a jegyet.

– Lejár az OTP-kölcsönöm.

Vitnyédi a lányokat figyelte. Mikor tör ki már belőlük a pestiek romlottsága? Milyen komolyak, szelídek és tiszták! Tizenhat évesek, s mennyi tartózkodás van bennük, az ösztönös szemérem és a jólneveltség keveréke! Ritka ez, mint a fehér holló! S a fiúk is ebben a piszkos szerelőruhában! Nyúzott képükön nyoma sincs a szemtelenségnek. Inkább elfogultnak látszanak, rá sem mernek nézni a lányokra, pedig nyilvánvaló, hogy már őket szórakoztatják.

Míg robogott velük a villamos, Vitnyédi mintha más világba csöppent volna. Akárha aszfaltról mezei virágot szedne ... Hát ilyen is van Pesten? Alig hitt a szemének.

A lépcsőn már fürtökben lógtak. A két fiú a korláthoz szorult, a barna lányok mellé. A svájcisapkás körülnézett a sötét vezetőállásban.

– Mennyi kapcsoló van itt!

– És mennyi gomb!

Már ezen is nevettek.

– Megnyomok egy gombot, kijön egy másik gomb – mondta a svájcisapkás.

Vitnyédi elkapta az egyik kislány tekintetét, melyet seprős pillája alól rálopott a svájcisapkásra. Határozottan kiolvasta belőle, hogy a lány szeme tegezi a fiút. „Te buta, mit neveltetsz minket!” – mondta ez a szem. Micsoda gyerekek!

– Meghúzzuk az egyiket, hátha kijön valami! – mondta újra a svájcisapkás, s felnyúlt az egyik fogantyúhoz.

Ekkor hirtelen a lány keze is kinyúlt, s puhán, akár egy behúzott körmű cica, ráütött a fiú karjára.

– Ó – mondta magában meglepetten Vitnyédi, s száját is elcsücsörítette hozzá.

A fiú elpirult, s úgy vigyorgott, mint aki még nem szokta meg a műfogsorát. Vitnyédi szürke egérszeme a lányokról a fiúkra ugrált, de nem látott semmit –, semmit, ami más volna, mint amit gyerekkorában látott, maga is átélt, s ami valószínűleg így van, amióta a világ világ. Persze, ezt a nyelvet nem érti, bábeli nyelv ez, pesti nyelv, de arra igazán nem gondolt, hogy ezek a fiatalok, akiket talán nem is a napfény, hanem a neon, a higanygőz és a kirakatok fénye nevel, s Pest füstös, szennyezett levegője táplál, megejtőbben illatoznak, mint otthon azok, akik mindenáron a pestieket akarják utánozni, s azt veszítik el, amit ő ezen a zsúfolt villamoson talált meg.

Már az új lágymányosi lakótelep házai mellett húztak el. A házak egyformasága miatt egy pillanatra mégis úgy tetszett, hogy egy helyben járnak.

– Sose lesz már vége? – nyögte vállát a szorításból kihúzva a svájcisapkás; az utolsó szót izgalmában lenyelte, mert még mindig a barna kislány mozdulatára gondolt.

- Leltár van otthon, és nem találnak bennünket - segítette ki a társa.

- Hatkor behúzzák a lábtörlőt, és kizárnak - lelt rá a svájcisapkás is hangjára.

Erre többen fölnevettek. Egy férfi érdeklődve feléjük fordult, a két barna lány is. Vitnyédi megfélekedett a diófáról, s olyan otthonosan dőlt a peron vasának, mintha bennszülött pesti volna.

Jobbra kinyílt a Feneketlen tó környéke, alján egy teyérnyi csillogással. Mintha a tavat zöld ponyvával húzták volna be, de közepén behorpadt, s átütött rajta a víz. A sötét őszi ég alatt gazdátlanul állt a szabadtéri színpad.

- Már a templomnál vagyunk - mondta csendesén a másik lány, s melléhez emelt ujján megcsillant egy kis kövesgyűrű.

- Jaj, mennyi van feladva holnapra! - sóhajtott a seprős pillájú.

A gyűrűs kislány is sóhajtott, s Vitnyédinek arra kellett gondolnia, hogy két angyal sóhaja sem lehetne könnyebb. Elnézte tiszta bőruket, melyen nyoma sem volt még a festéknek - máris megszerette őket.

- Leszállunk - mondta egyszerre a svájcisapkás fiú, s a kis barna lányra sandított, hátha lát rajta valami szomorúságot.

A fekete orrú még nem értette meg, hogy valami lejárt, valaminek a végére érnek.

- Itt a meló! - kiáltotta, s nevetve visszamutatott a templomra. - De előbb bemegyünk litániára.

Ó - mondta magában másodszor is Vitnyédi, s szeme a csalódástól kikerekedett.

Ebben a pillanatban a gyűrés lány is a fiúra emelte tekintetét – szemében egy hirtelen támadt, dühös kis könnycsepp égett.

A villamos fékezett. A fiúk az ajtóhoz nyomultak, s mielőtt megállt volna, nyerítve leugrottak, aztán átvágtak az úttesten, a tér irányába, mintha zsákmánnyal menekülnének. Hogyne! – hiszen egyikük karján vitte egy barna kislány szappantól illatos kezének érintését, másikuk egy tekintet, melybe már ő fakasztott könnyet.

– Milyen buták! – mondta hangosan a seprőspillájú, s pillantásával bocsánatot kért a maszatos orrú számára.

Az öreg Vitnyédi látta még, hogy nevetgélve összesűgnek, de nem értette, mit mondanak. Nem is volt fontos. A végállomásra értek. Mozgatni kezdte állástól megmacskásodott lábát, s utolsónak szállt le a villamosról.

Könnyű szívvel indult a Verpeléti út felé.

Dzseki

Puff!

Ezt jól becsapta.

Dzseki az ajtóra szegezte tapasztalatokban elmélyült, öreg szemét. Nem nyüszített, nem kapart – tizenöt év megtanította, ha Bella becsapja nagymami mögött az ajtót, jobb hallgatni. Nagymami is ezt teszi.

Az ajtó mögött távolodtak nagymami léptei, előbb a folyosón, majd a lépcsőházban. Dzseki nagyothalló, mégis úgy tett, mintha követni tudná ezeket az édes, csoszogó hangokat a lépcsőn lefelé. S látta is nagymamit – akár egy perccel előbb –, látta régi tollas kalapjában, melyet kedve lett volna megugatni, de sosem tette; látta olyan színű kabátjában, amilyen az ő szőre; makacs kis botjával reszkető sírása ütemére veregette a folyosó követ, a szél pedig, ez a láthatatlan, goromba ismeretlen, aki az őszi levegőben lakik, már az ajtóban rátört, és a folyosón té s tova döntögette.

– Csak menjen! – kiáltotta dühösen Bella. – Ilyen időben!...

Dzseki nem értette, mit mond, de látta Bella arcát: akár egy tál, hirtelen magába gyűjtötte mindazt a haragot, fölényt és megvetést, ami egy tupírozott hajú tizenhárom éves lány testében szunnyad, s most szája vonalából és szeme gödréből előtörve haja tövéig felismerhetetlenné tette.

Dzseki nagymami szoknyája szagán, akár egy édes kis utcán végiglépdelt, lógó orral nagymami karosszéke alá bújt, karikába csavarodott, állát lábára fektette, s lapos, neheztelő pillantásokat küldött Bella felé.

Bella máskor már odamenne hozzá, simogatná és faggatná: „Mi bánt, Dzsekikém, mondd meg Bellának!” – most azonban azért sem szólt neki – tudta jól, miért szomorú.

Még egy csattanás!

Ez a szobaajtó volt. Aztán: „Pim-pam-pam, pam-pim-pim...” — Bella zongorázni kezdett.

Dzseki füle rándult egyet, mintha legyet rázna le róla. Bella azt hiszi, ezekkel a fényes, kerek dolgokkal kiveri fejéből nagymamit.

De téved!

Mikor Bella kisvártatva kijött a konyhába, hogy kenyeret kenjen magának, Dzseki ugyanúgy fogadta. Sőt ügyabban! – mostmár rá sem nézett. Nagymami megsértése után ezzel a vihogó pimpegéssel – kezében vajaskenyérrel – Bella testetlen tárggyá változott Dzseki előtt. de a testetlenség résein a vajaskenyér illata szállt Dzseki felé; lehunyt a szenvedő szemét, hogy ne is tudjon róla; orrát azonban *nem hunyhatta le*, szuszognia mégiscsak kellett.

Van mélyebb pokol az éhség poklánál?

Az emberek mással is foglalkozhatnak, de egy állatnak mégis az evés a legfőbb foglalkozása. Dzseki nyögve meghemperedett a vajaskenyér szagának lángjain. De nem mozdult – erőt adott neki az a valami, amit állat létére csak pedzett, a nagymamihoz való hűség és ragasz-

kodás, az érte kiállt aggodás és szomorúság. Nem merte még szeretetnek nevezni, mint az emberek, akik azt hiszik, csak ők képesek rá, de tudta már, közeledik hozzá, s fölemeli a vajaskenyér lángjairól, hogy boldoggá tegye.

- Dzseki, gyere ide!

Erőlködni kellett, hogy ne halljon semmit, s ne lássa a vajaskenyeret, csak nagymamit: nagymamit a lépcsőn, nagymamit az utcán - de aztán már könnyen ment az egész...

Akkor jelent meg nagymami elsőízben, mikor Bella egyéves volt.

- Jaj, de jó, nagymami, hogy hozzánk költözik! - mondta az asszonyka.

Gazdi pedig azt dörmögte:

- Meglesz mindene, mama! Csak a gyerekekre kell vigyáznia, mert mi este járunk haza.

És főzni... És takarítani... Persze, mosni is... Vasaljon is, mama, mert ma moziba megyünk, holnap pedig értekezet van!... Bevásárolhat, mikor Bellát az óvodába viszi!... Fél egyre legyen az iskola előtt, hogy Bellát átvezesse az úton... Jaj, nagymami, eltörte a készletem második poharát is, az elsőt két hete ejtette le!... Ha ez így megy!... Ne idegesíts, nagymami, látod, hogy tanulok, nem érek rá neked lejárni a boltba!... Jól nézünk ki, most meg beteg!...

Dzseki, akár a szagok és illatok világát, ezeket a hangokat is magába zárta, emlékezett minden hangsúlyra, amint kérésből követelőzésbe, lelkendezésből türelmetlenségbe és veszekedésbe hajoltak, végül pedig...

Lehunyt szemhéjára rásétált nagymami, amint a gyerekkocsiból kivieszi a Bellának nevezett ostoba kis teremtet, aki se ugatni, se beszélni nem tud, de Dzseki nagy csodálkozására két lábon akar járni. Később nagymami ráültette Dzseki alacsony, hosszú hátára, persze csak játékból, de Bella aztán komolyan folytatta. Dzseki egy ideig tűrte, majd lehasalt – egyre kevésbé bírta Bella súlyát. De hogy a hátát verje, fülét cibálja és a száját összefogja, ezt bírnia kellett. Melyik kutya szereti, ha két kézzel összeszorítják a száját? Dzseki azonban ilyenkor nagymamira nézett, és Bella minden szeszélyét elviselte.

Azt is, ha igazán verni kezdte.

Most már késő. Akkor kellett volna morognia, mikor Bella nagymamit kicsi korában először visszaütötte. Akkor most nem csapta volna be nagymami mögött az ajtót, nem kiabált volna vele...

Dzsekihez egy érzés sompolygott, a büntudathoz hasonló, csakhát nem ismerte, s megnevezni sem tudta. Mintha valamit elmulasztott volna, mintha fizetnie kelle-ne érte... Észrevétlen gyűlt benne az elmúlt évek tétlensége, s valami ellenkező tetre készült.

Felugrott, az ajtóhoz futott, fakón felvakkantott, mintha várna is, ugatna is valakit, majd dolgavégezetten visszafeküdt nagymami széke alá.

Hányszor figyelmeztette nagymamit, asszonykát vagy Bellát, hogy jön valaki, ellenség, tolvaj, idegen – mert mindenki ellenség volt egy kicsit, aki nem tartozott ide. Előbb figyelmeztette őket, mint a csengő – valami fontosat mégis elfelejtett: figyelmeztetni őket egy egészen nagy ellenségre!

Mert az utóbbi években, melyek szokás szerint tavaszi, nyári, majd őszi és téli szagokkal váltak el egymástól, s más-más szelek ficáncoltak bennük, ilyen szavakat hallott:

– Nem tud vigyázni a szőnyegre?

Máskor meg:

– Mi mossuk már a zsebkendőjét is!

Utoljára pedig Bella:

– Maga hallgasson! Nem kérdezte senki!

És hallotta nagymami reszketeg hangját:

– Elmegyek, elmegyek...

Dzsekinek egyszerre úgy rémlett, nagymami újra a széken ül, s ismétli ezeket a szavakat, ő pedig fölkel, nagymami térdére teszi fejét, s érzi, hogy a ráncos kéz megkeresi sima homlokát, végigsiklik öreg nyakán, és a ráncok közt megpihen; ő óvatosan megmozdítja örökké nedves állát, megnyalja nagymami kezét, aztán nézik egymást hosszúdadan; nagymami szeméből fényes kis gömbök gurultak elő; Dzseki nézi őket, de sehogy sem tudja megkülönböztetni azoktól, melyek most már orra hegyén is megjelentek; aztán hirtelen hátrakap, egyenesen oda, ahol a csípést érzi; átadja magát az üldözés ádáz gyönyörének, s mire foga közt roppan valami, és magához tér, nagymami már az ajtó felé tart kabátban, tollas kalapban.

Újra felugrott, hallani vélte az ajtócsapódást.

Most már ugatott, bolondul, céltalanul. Pedig az ajtó üvegén egyetlen árnyék sem mozgott. Ő azonban más árnyakat látott. Képek borultak rá, nagymami képei, sűrű egymásutánban. Alig hagyta ott az ajtót, újra vissza

kellet térnie – minden percben nagymami állt az ajtó előtt, nagymami kért bebocsátást, s ő ment el ismét, valahová messze. Végül már be sem akart jönni, csak Dzsekit hívta arra az ismeretlen helyre.

Bella rákiáltott:

– Dzseki, mész helyre!

Dzseki morgott, ugatott, az ajtót kaparta. Bella megragadta fülét, s a konyha felé vonszolta. Ekkor Dzseki – igen, ez volt az elégtétel pillanata! – a kétségbeesés, fájdalom és megaláztatás aljáról feldobta magát, s keményen, hosszan belemart Bella kezébe.

– Veszett dög! – ordította Bella.

Előkapta nagymami másik botját, s verni kezdte Dzsekit. Dzseki a szék alá bújt – máskor is bújt ide Bella elől; akkor azonban nagymami mindig megvédte. Most csak a szék két lába fogta fel Bella ütlegeit. Az ütésektől mintha egész ősi természete fölébredt volna, szeme vérben forgott, körmei megfeszültek, s fogai végre készek voltak a harapásra.

Elsőnek a botot marta meg, aztán kirohant a szék alól, Bella lábába kapott, s az ajtóig kergette.

Puff!

Az ajtócsapás kijózanította.

Kívülről Bella sírását hallotta, és embereket, amint azt mondták:

– Megveszett! Dzseki megveszett!

Dzsekit ez már nem érdekelte. Véres száját nyalogatva visszafeküdt a szék alá, orrát nagymami szoknyája tegnap ráncába dugta. Váratlanul gyöngeség szállt rá, álomhoz hasonló.

Mire a sintérautó kijött, a szürkülettel fáradtan és elégedetten Dzseki is elballagott arra, amerre nagymamit sejtette.

Mikor rányitottak, már kinyúlt.

Édes fiam

Öreg vonatkocsi ez, századeleji.

Sötétre mázolt hosszú padjain megfér a festék a piszokkal. Az ülés támlája magas, csaknem a csomagartóig ér – szűk börtöncellákra darabolja a szakaszt. Az ablakok kisdedek, amint egy ilyen alkotmányhoz illik, de azért valódi ablakok: ki lehet nézni rajtuk. Jósáztukból leereszkednek pár ujjnyit, onnan azonban se le, se föl.

Pedig ősz van, hideg reggel. A padok akár a jégtáblák. Besimult az ég is, a nap sehol.

Az egyik rekeszben négy ember. Az ablaknál egy postás (füle se látszik ki nagy füzete mögül), zöld lódenben egy iparos (fél vállal laposan a fülke falának dől) s egymás mellett két falusi lány (csak a pad szélén ülnek, akár a tyúkok).

A két szélső hely üres.

Fél óráig semmi sem változik. A postás magol, a zöld lódenes horkol, a lányokat pedig furcsa merevségben tartja az a látvány, amit egymásnak jelentenek vadonatúj kardigánban, nejlontáskával, szájukon festékekkel.

Aztán az egyik állomáson nyílik az ajtó, megáll benne egy szürkekabátos, karcsú nő. Szeme vágása szelíd, orra fitos, szemüvege vékony és törékeny, mint ő maga. Mozdulatai kellemesek, tiszteletet ébresztenek, anélkül, hogy követelnék. De valahogy az is látszik rajta, hogy ezt

a tiszteletet nemigen kapja meg, ő pedig gondolkozás nélkül lemond róla.

Helyet keres három nagy doboznak (az egyik kalapdoboz), s egy térdét verdeső szatyornak. Bőröndjét egy szeplős, szőke fiú hozza utána.

- Itt jó lesz, édes fiam! Tedd csak fel! . . . Köszönöm, édes fiam!

De a vonat már mozog.

- Jaj, édes fiam, elindult, siess, ugorj le! – mondja izgatottan, s kéken erezett kezét szívére szorítja.

A peronról az utasok ezt hallják:

- Vigyázz, édes fiam! Isten veletek! Mit izensz Szabdkára?

Mikor visszatér, négy szempár gyors sortüze éri. Az ablakhoz siet, integetni szeretne. Sógornője és unokaöccse a peronon áll, várják, hogy kihajoljon. Hiszen minden olyan roppal törént: a jegyváltás, a felszállás, az indulás . . . Futtában búcsúztak csak el, az unokaöccsét meg sem tudta csókolni.

De az ablak nem enged.

Kétségbeesetten rángatja fenn a rézfület, alul meg a szíj csonkját – hiába. Jobbra-balra néz, szeme segítség után kiált.

- Jaj, jaj – motyogja. – Ki akarok nézni . . .

Senki sem mozdul. Mindenki tudja, hogy nem lehet.

- Nem lehetne, kérem? . . .

A postás felmosolyog, egyik tenyerét mentegetőzve kifordítja. De a rémült szem bizonyosságot kér. A postás erre leteszi fületét, emelgeti, majd ráncigálni kezdi az ablakot. Nem megy. Végül abbahagyja, meg-

húzza a vállát, vigyorog, s tenyerét másodszor is kifordítja.

Ó, ez a csend, megfullad tőle! S ez a néma jelbeszéd! Mintha siketnémák közé került volna. Emberek közél, akiknek nincs szükségük lehúzzható ablakokra, integetésre, búcsúzásra.

Eláll a szívverése. Rég elkészített csapdába esett? Nem véletlen, nem tréfa, hanem valóság ez az egész?... Ha más kocsiba szállt volna, ha nem ide téved... De már késő. Így kell távoznia?... Szörnyű...

Már a raktárak is elvonultak, az ablak a földekre néz.

- Jaj, édes fiam!

Dini áll előtte, az unokaöccse, ez a piruló, szeplős, nagy gyerek, ahogy az elfutó ablakokra bámul. Sógornője szúrós szemét látja, melyben - akár egy örvényben - könnyen elvész a jóindulat. Látja őket a peron szélén, annyira a szélén, hogy fél talpuk a levegőben; képükön zavart mosoly, mintha ebben a pillanatban ébrednének rá, hogy becsapták őket.

Áll az ablak előtt, szeretné bezúzni, de nem lehet. Nem tehet semmit. Semmit, amivel bizonyíthatná, hogy nem felejtette el őket, s nem igaz, hogy már csak csomagjaival törődik.

Szája remeg, szavakat, hiábavaló búcsúszavakat próbál, babrál velük, aztán szélütötten elejti őket. Szeme megtelik, szemüvege alá kell nyúlnia, hogy újra lásson.

Eltámolyog az ablaktól, lerogy a padra. Tenyerét megfájdult homlokára szorítja. Kiáltani szeretne, de csöndben kell maradnia. Sírni, zokogni volna jó, de nincs hely,

ahol kisírja magát. Negyvennégy nyarán járt itt utoljára – tizenkét éve. Ki tudja, visszajöhet-e még? Most mégsem mondhatta ki az utolsó szavakat, talán a legutolsókat.

Torkát görcs fojtogatja; rosszullet környékezi, mélyeket kell sóhajtania.

– Ó, édes fiam! – szakad ki a melléből.

A két lány ránéz, de mielőtt elkapná tekintetüket, lesiklatják a pad alá.

A táj kivilágosodik. A felhők közt nyílás támad: egy percre kisüt a nap. S mintha az egész fülkében csak neki volna szüksége rá: egy fényes, meleg folt a térdére ül, s megvilágítja egész alakját.

Már megjelenésekor feltűnt, majd elhalványodott, most azonban ismét felhívja magára a figyelmet a cipője, ez a régies szabású, zárt, fekete félcipő, s rajta külön a por. Ez a por – ki tudná miért? – végtelenül elesetté teszi. Útról beszél, nagyon poros útról, poros úton siető, botladozó lábakról, izgalomban elvétett léptekről, melyek elmerülnek, föltámadnak, majd ismét megsemmisülnek a porban.

Ha észrevenné, bizonyosan tüstént leporolná. De lehet, hogy nem tenne semmit. Keze száz haszontalan mozdulatot végez egy szükséges helyett. Ujjai rögeszmésen simogatják kabátja sarkát; ha lecsúszik, visszateszi térdére, és simogatja tovább.

Aztán mintha felocsúdna. Kalapjához kap, megmarkolja táskáját, hogy meggyőzze magát, még nem veszítette el őket. Majd nyaklánc következik, a gombolások, a zsebek. De ez sem több egy percnél.

Válla újra kiszolgáltatottan rázkódik. Csúfot úz belőle a vonat bicegése. Száját összeszorítja, de ha állna a vonat, ha az utasok odafigyelnének, hallhatnák, hogy zárt ajka mögül vékonyka, halk sírás szüremlik.

Így telt el öccsénél ez a két hét is.

Olyan izgatott volt, hogy szinte csak átröppent rajta. Pedig hogy készült rá! Azt hitte, kiszívja majd minden óra ízét. Tizenkét évig koplalt. Tizenkét év böjtje bosszulta meg magát? A találkozás ereje roncsolta szét érzékszerveit? Bármire nézett, akármit mondtak neki, kis híján elsírta magát.

„Gizellám” – mondta az öccse (akár gyermekkorukban). „Gizellám, jól aludtál?”

Most mikor már nem fényesíthette öccse gyerekcipőit, nem moshatta meg a haját, nem köthette meg első nyakkendőjét, úgy hatott rá ez a szó, s olyan illata volt, akár kertjükben a jázminbokornak, mely alatt megbújtak, ha apjuk hívta őket.

Oda bújt akkor is, ha ez a férfi kereste.

„Gizellám, keres valaki” – kiáltotta ilyenkor az öccse. De nem azért, hogy előjöjjön, hanem hogy idejében elrejtőzzön.

Addig maradt a jázminbokor alatt, míg azt nem hallotta:

„Gizellám, elment...”

S nevettek, mert az ő haja a bokorban tele lett pókhálóval és ökörnýállal.

Az a férfi azonban váratlanul visszajött. Negyvennégy nyara volt, öccse távol. Nem tudott elbújni többé. A szobában találkoztak utoljára.

„Menekülnöm kell... üldöznek”. S a férfi elővette szolgálati pisztolyát. „Ha nem jön velem, én sem megyek tovább.”

Ő állt előtte, ingatta a fejét, s csak arra gondolt, hogy a férfi ezt nem teheti meg. S arra is (ez csak később jutott eszébe), hogy miért ez a férfi kéri tőle, hogy döntsön, s miért nem más. Más, akit nem is ismer.

S tétován, megrettenten nézte, hogyan dörren el a pisztoly, hogyan dől el a padlón az a férfi, s növekszik feje körül a tócsa.

Miért nem lőtte le őt is? ... Ezen sokat gondolkozott. Aztán belátta, hogy nem volt rá oka. Nem szerette eléggé, különben magával vitte volna. Igen, a halálba is.

Elmenni valakivel, aki nagyon szeret... Erre eddig nem is gondolt. Elmenni, akkor is, ha nem tudja viszont szeretni? ... Ebben a pillanatban úgy tetszik: igen, akkor is.

Eltette a férfit. Később saját apját is, s egyedül maradt. Várta vissza az öccsét Németországból. Aztán negyvenhatban levelet kapott tőle: megnősült, gyereke van már, a Dunántúlon él egy kisvárosban.

„Gizellám, emlékszel?” – mondta az öccse két héten át, s az ő fülében úgy hangzott, mintha összesúgnának a sógornője háta mögött. Tudta, hogy ostobaság, mégis egész idő alatt ezzel a kisértéssel küzdött.

S itt volt Dini is, az öccse fia. Éppen olyan piruló, hálás, nagy gyerek, mint az apja volt. Minden szavára fölértett. Mintha ő is kétszeres áramkörrel volna hozzákötve. Jobban, mint az anyjához.

- Ó, édes fiam...

Keze az ölében, nedves zsebkendőjét gyűri. Könnyei, mint rossz csapból a víz. Meg kellene javítani, de nem tudja, hogyan. Ennek a pihenés nélküli szivárgásnak másutt van az oka. Nincs ereje kibogozni.

- Édes fiam!

Azt hiszi, csak lélegzetet vett.

Hogy tudna most szeretni valakit - egy öreget, egy gyereket, akárkit! Öccse ki sem jöhetett az állomásra. Dini és az anyja pedig... Rossz álm volt, hogy közérjük állhat. Nincs egyetlen ember, aki értetlenül ne nézne rá, ha megkérné, hogy engedje magát szeretni, fogadjon el tőle mindent. Pedig ez az egyetlen, amiben tékozlónak lenni annyi, mint meggazdagodni.

De kire tékozolja? Az emberek gyanakvók. Védekeznek, hogy adniuk ne kelljen. De már ez sem számít. Ne adjon senki semmit. „Elmenni valakivel, aki engedi magát szeretni...”

S mivel fizetett neki az élet? Tisztességgel, melyet olyan jólesően hordott, mint a tiszta alsóruhát. S úgy fürdött benne, akár a friss vízben. Most idegennek érzi, undorodik tőle, mert hosszú ideig képes betölteni a szeretet helyét - becsapni az embert.

Szerény lányokra gondol, akik fölött elszállt az idő, s megszöktek ronda, pohos házasemberekkel; vénlányokra, amint embergyűlöletbe és önimádatba menekülnek; emberek sorsára, akik halottként járnak a földön, mert nem bírnak egyedül élni.

Ha újra kezdhetné!... De aki a negyedik tízest is felváltotta, s annak is a végére jár, mihez kezdjen?...

Sose merete bezúzni annak a szűk kupénak ablakát, melyben a sors magával cipeli. A sors? – inkább a megszokás, az emberi tekintetek rabsága. Pedig csak a szeretet fontos, az legyen érintetlen.

Igen, tudja már – a többi nem számít. Minden másra van bocsánat, csak a szeretet elsorvasztására nincs. Annak örök, kibírhatatlan magány a büntetése.

- Jaj, édes fiam! . . .

Nem tudja már, mit beszél.

Hová, kihez fusson füstszínűvé sápadt hajával, szeme sarkában a sok kis szarkalábbal, orrán a szemüveggel? Tükör nélkül is látja – nemegyszer elgondolta már –, olyan homlokán az a két tincs, mint két csengő, mely eltelt hóval. A télben jár már, valahol eltévedt . . . De az is lehet, hogy csak ment, ment, mint bárki más, s ide kellett jutnia.

A kalauz belép, a jegyket kéri.

Ez felrázza. Túlságos igyekezet fogja el, táskáját ölébe kapja. Mikor felbillen, rakoncába szedi, mint az engedetlen állatot. Aztán kinyitja, elfintorodik, kirántja belőle jegyfüzetét, s nedves szemmel figyel sorsát a kalauz kezében.

A kalauz ujjá hegyén forgatja a füzetet, több helyen is belenéz, kifogásol valamit.

- Nincs rendben? – kérdi ő, s zsebkendőjét szorongató keze futtában megmagyarázza a magyar és a jugoszláv hatóságok félreértését.

A kalauz összehajtja a füzetet, gondolkodva visszaadja, ujját sapkájához emeli, s távozik.

A vonat megáll. A postás felocsúdik, talpára ugrik, de állva sem nagyobb, mint ülve volt. Lekapja táskáját, s

átbukdácsol a térdek között. Alig lát ki szemére nyomott sapkája alól.

A zöld lódenes fölébred, a lányok összenevetnek.

- Vízontlításra - szól ő is a postás után.

Feláll, elfoglalja a postás helyét. Tömött szatyrát maga mellé állítja, rákönyököl, s kinéz az ablakon. Előre hajol, homlokát a hideg üveghez nyomja. A szélben a fák levelüket rázzák. A kukoricák helyén már csak a tökök szemölcsői látszanak. Az ég alatt seregélyek csapata húz át.

- Édes fiam...

Ebbe a két szóba kapaszkodik. Kínozza magát velük, de már ez sem segít. A távolság növekedésével az a melegség is langyulóban, amit eddig érzett.

Semmi sem marad, csak ez a belső vacogás, a beszögelt ablak és a táj, mely éppen olyan megcsalt és kifosztott, mint ő. Könny fut át rajta is - szemerkiél. De nem sokáig.

Duzzogva nézi, aztán valaki koppantóval leoltja szemvilágát. Üresség következik, végül semmi. Csak kimerült teste remegése, elnyílt szájának rezzenése sejteti:

- Édes fiam...

Szemhéján túl fák és póznák jönnek és mennek. Ő marad valahol mélyen, egy börtönben, melynek minden fala beszögezett ablak. S rajtuk túl újra fák és póznák, akár a rácsok.

- Édes fiam...

Ezt már nem mondja senki. Csak ő álmodja. Azt álmodja, hogy kihajol az ablakon, nevet és integet. A peronon többen állnak. Nemcsak Dini és a sógornője,

hanem az öccse is. „Gizellám, emlékszel?” – kiáltja nevetve az öccse. Mögötte ott áll az apjuk, s hátrább az a férfi is.

– Édes fiam . . .

Lezárt szempillája alól kisurran egy kintól elnehezült könnycsepp, nagysokára még egy, apadoz az is, végül eláll. Akár a halott ember könnye, melyben már nincs élet.

Káplánszoba

Tündöklő júliusi éjszaka volt. A vonat már eldohogott. Márk, oldalán két bőrönddel, a vasúti megálló előtt állt, s felnézett az égre. Úgy tetszett, fenn egyetlen csillag sem hiányzott – mintha mindegyik végig akarná nézni az ő indulását.

Egy órája szállt vonatra, zsebében a kápláni kinevezéssel. Sosem járt erre, nem ismerte ezt a vidéket. A falu valahol messze pihegett, mert körül nem látott semmit. Vagy itt éjszakázik a váróteremben, vagy bemegy a plébániára, s onnan reggel tovább az állomáshegyére.

A plébánia ablakai már elsötétedtek, mikor kopogott. A plébános maga nyitott ajtót, s kitarta karját, amint a zseblámpa fényében meglátta.

– Ó, ó, ó! – mondta, s ebben a három ó-ban benne volt minden: a csodálkozás, a részvét és a szeretet.

Később, az ernyős petróleumlámpa alatt megkérdezte:

– Vacsorázott már?

Márk nem válaszolt.

– Meg kell innia egy pohár tejet – beszélte rá a plébános, s maga csoszogott ki a köcsögért; papucsban járása öregebbnek mutatta, pedig nem volt több ötvennél. – Csak egy pohárral... És harapjon hozzá egy kis házikenyeret, tegnapi sütés!...

Míg a tejet kortyolta, s a puha házikenyerbe harapott, Márk úgy érezte, a tej is, a kenyér is összefog, hogy jó falusi ízével megvigasztalja.

Másnap reggel parasztszekér vitte Csemedére. Mielőtt felszállt, a plébános csöndesen azt mondta:

– Úgy induljon neki, hogy egy aposztata szobájában fog lakni. Az elődje két hónapja kilépett.

És mélyen, nyugodtan a szemébe nézett.

„Egy aposztata szobájában, egy aposztata szobájában...”, lüktetett Márk halántékán hangosan a gondolat, míg a jól vasalt szekér rázta. A fehérre meszelt ég máris párákban izzott, a dombokkal és ligetekkel telezőrt tájba fájdalom költözött.

Milyen lesz az a szoba, egy aposztata elhagyott szobája? ... Szomorú hely jelent meg előtte; beleborzongott, ha arra gondolt, hogy ott kell majd laknia. Diákkorában hallotta, hogy valahol meggyilkoltak egy papot; azt a szobát, melyben megölték, nem lakta utána senki. S neki most mégis egy ilyen szobába kell mennie. Kínzókamrába képzelte magát, melyben egy pap tüzes fogókkal sorra tépte ki magából a Krisztussal közös emlékeket; kínjától és kiáltásaitól verítékeztek a falak... aztán csönd lett, rettenetes, halotti csönd – s neki ebbe a csöndbe kell költöznie...

Előben szerette volna azt a szobát a hűtlenség, gyávaság és árulás színhelyének látni, de ettől az öntelt ítéllettől úgy futott, akár a tűztől. Újmisés pap volt, és úgy érezte, közös emberi része van minden bűnben; föltette magában, úgy akarja megérteni a bűnöket, akár az Isten. Így értelmezte magára a „Legyetek

tökéletesek!” parancsát. Mindenkinek meg akart bocsátani.

De megérteni és megbocsátani nem annyi-e, mint helyeselni? Ó, nem, nem – de makacsul hitt a megértés erejében, mely egykor visszahozta az atya karjába a tékozló fiút. Ezt az erős szeretetet meg kell érezniük azoknak is, akik egyszer odaadták tagjaikat Krisztusnak, most azonban megvonták magukat tőle.

A kaptatóról feltűnt a falu, a kis torony akácok közt úszott. A plébánia a csendes templomdombon állt. A kereszt előtt alacsony hársfa illatozott, s árnyékot adott a kőbe meredt testnek. Márk szeme a négy ablakra tapadt: vajon melyik lesz az ő ablaka? . . .

- Isten hozta! – fogadta az alacsony, ősz esperes, s két oldalt megcsókolta. Feje, akár egy behorpadt sír lámpája, két válla közé süppedt, s hangja is megváltozott, távolinak tetszett tőle. Előrement, levette az otromba kulcsot a szekrény tetejéről, kinyitotta az ajtót, s a sötét szoba zsaluit kilökte. – Ez lesz a szobája.

Márk egy pácolt bútorokkal berendezett, egyszerű, világos szobában állt.

- Az elődöm? . . .

Azt akarta kérdezni, az elődje itt lakott-e, s volt-e bútora?

- Az elődje . . . – mozgatta elgondolkozva állát a bő papi gallérban az esperes, s ujjával a padló felé bökött –, az elődje innen aposztatált. Tízéves pap volt, megnősült.

Márk azt gondolta: szóval abban az ágyban kell feküdnöm, melyben ő vergődött, azon az asztalon kell dolgoznom, melyen ő írta meg utolsó levelét.

Mikor magára maradt, úgy rémlett, kihűlt kiáltások lebegnek a levegőben, s ezeket kell beszívnia. Az ablakhoz lépett. Mélyet szippantott a nyári délelőtti betoluló levegőjéből.

Kinn, a növekvő melegben bágyadt verébcsipogás hallatszott. A domb gazverte földje, az akácok alá húzódó lósóska vastag, mérges levelei szomorúságról, elhagyatottságról beszéltek. Erre a sivár kis térre nézett az elődje, ebből a képből kellett erőt merítenie maga ellen – hasztalan.

Visszafordult, nekitámaszkodott az ablakpárkánynak, s végignézett a szobán. A falon egyetlen kép függött, az is az ágy fölött. Odalépett, megnézte. Nem akart hinni a szemének. A kép Jézust ábrázolta az Olajfák hegyén, az elfogatás pillanatában. Közelebb hajolt. Igen, Júdás ott állt Jézus mellett, és arcul csókolta. Érthetetlen. Ezt a jelenetet sosem szokták szentképen ábrázolni. Valami Passió-sorozat része lehet. De hogy került ide, éppen ebbe a szobába? Megnézte egyszer is az elődje? ... Fakó, salétromette tuslenyomat, de úgy függ itt, mint a Júdás-misztérium gyászos üzenete, mely időről időre lelép a papírról, megtestesülni vágyik ...

„Árulás?” – Márk küzdött a kegyetlen szóval. Igen, árulás – de mielőtt bekövetkezik, nem az embert árulják el érzékei, melyek eddig szolgáltak neki? S milyen fájdalmas, hogy minden döntéshez, az érzékek döntéséhez is, hozzá kell járulnia az akaratnak. „Igen, ezért ember a nevünk. A döntés képessége ...”

„Embernek lenni ...” Minél tovább nézte a helyenként kivehetetlen kép vonalait, annál inkább elfogta a sejtés,

hogy súlyos titok részleteire bukkant. Júdás Krisztustól ugyanazt kapta, mint a többi apostol: a szeretetben kiválasztás mindent betöltő élményét – mégis, tehetett-e arról, hogy apja kapzsi és kevély, anyja érzéki vérenek sűrű homálya nem engedte, hogy Jézus tekintete lelke mélyébe hatoljon? Nem engedte? – hát miért nem volt elég a harminc ezüst csengése? Miért dobta vissza Júdás az árulás bérét?

Nem tudta a választ, de arra gondolt, aki egyszer megízlelte a Krisztussal közös sors boldogságát, a nagyobbra hivatás kínját, azt többé nem elégítheti ki, ami ennél kevesebb. Elődje is... Olyan szánalom fogta el, mint egy gyerek iránt.

Egyszerre szorongás fogta el. Otthagyta a képet, szinte menekült tőle. Rádöbbsent, hogy egy szobában kell élnie vele, s hátha ő is... Mi lesz, ha egyszer őt is cserben hagyják érzékei, s vak döntésük tombolva követeli – hogy emberivé válhassanak – az akarat hozzájárulását?...

Magába nézett. A kapuk, az őrizetlen szív kapui jól be vannak zárva? Nem folyik el titkos réseken a Krisztussal egyesült személyes szeretet, a milliók közül meghívás boldogsága és a hűség bora, a lényeges hűségé, mely akkor sem engedi megfutamodni, ha minden nap bebizonyosodik méltatlansága... Hűség, hogy Krisztus általa napról napra megismételhesse az utolsó vacsora szavait és mozdulatait, taníthasson és áldhasson...

Ó, visszakapni a szabadságot! – ez az ő nagy kísértése. De czer és milliányi ember szaladgál szabadon – őt éppen az különbözteti meg tőlük, hogy önként lemondott róla. Más szabadságot kapott helyette. Mert a szabadság

semmit sem ér személyes áldozat nélkül. El tudná viselni a szív megrokkánása nélkül, hogy visszakapja, amit egyszer odaadott?...

Hangtalanul térdre ereszkedett, két bőröndje között, arccal a templom felé.

- Fogadd el... - dadogta - az én hűségem... helyette, érte, hogy visszajöjjön... hogy visszajöjjenek!... És tarts meg, Uram, tarts meg! Folytasd bennem a te áldozatod!...

Lehelete forró volt, mintha tűz csapna ki szívéből. Hallotta feláldozott fiatal vére zubogását. Homlokára finom verítékcseppek ültek.

Csend volt.

Kinn a hársfa némán állt a nap alatt. A madarak egy percre elhallgattak. A kavicson léptek közeledtek. A harangozó elment az ablak alatt, s a templomkapu kilincsére tette kalapját.

Kisvártatva megkondult a déli harangszó.

Vázlat Csilláról

Ültél a verandán, nézted a vizet.

Szélcsend volt, napok óta holt egyensúly. A kánikula entrópiája. A ház szőlők és kukoricák fulladt sűrűjében. Az út fölött izzó fehér huzalok, a nádasra rajzolódva. A vizen is ez a fehér izzás. Akár egy tüzes rostély. Néha felcsap róla egy sirály, s a nádas hús dárdáiba zuhan.

Mihály - hogyan hívhatnak egy férjet Mihálynak! - fenn jár a Kecskerágón, vázlatokat készít valamihez, magához (soha sem készül el vele). Egy negyven éves ember, aki örökké vázlatokat hordoz a hóna alatt!... Akárcsak téged - te is egyik vázlata vagy, nem tud befejezni.

Mindig arra vártál, hogy végre egész légy. Az anyaságot sem zártad ki, de egy nő teljesnek érezheti magát gyermek nélkül is. Nyolc év, ennyi csak elég, hogy egy férfi megalkossa a maga asszonyát. Kevés volt.

Egyik este Mihály:

- Mondtam már, hogy szabaddá teszek. Megmondtam az anyádnak is.

- Miért neki mondod?

- Azt válaszolta, a te dolgod.

- De miért?... Itt élek veled, melletted, nem akarok semmi mást.

- Nem tudlak követni...

- Engem nem kell követni.

- Idős vagyok hozzád, lemaradtam... Egyre jobban lemaradok.

- Tizenegy év? ... Te tréfálsz ... Ne beszélj félre!

- Ez van, semmi más.

- Le akarsz rázni?

- Lerázni? - Mihály az orrán át nevet, mintha azt mondaná: „Most jössz rá?”

De téged mindig lefegyverzett ez a fölényes kis kun-cogás. Erőt olvastál ki belőle, egyszerűen nem értetted meg, hogy a tehetetlenség jele.

Aznap este is belékapaszzkodtál.

- Akkor nincs köztünk semmi - erőltetted, s magadhoz húztad Mihály fejét, a fülét kezdted a nyelveddel csiklandozni.

Mihály megadta magát, hősként viselkedett. De reggelre nem maradt az egészből semmi. Mire felébredtél, az ablaknál állt, légzőgyakorlatait végezte (hosszú életű akar lenni), s mikor rád nézett, duzzogott, mint egy lány, akit részedtek.

Ha a parton láttalak, a többi nő közt közepesnek látszottál. De a szobában, amint széttártad fürdőköpenyed, mint szárnyait egy bátortalan kis madár, meghatódtam: még kisebb voltál, törekeny, kiszolgáltatott.

- Milyen keskeny vagy!

- Csak egyszer hittem azt, hogy úgy vagyok - mondtad. - De abból sem lett semmi ... Hisz nekem? ..

Magáztál, pedig én már fél órája tegeztelek. Én is jóval később, mint jogom lett volna rá.

Emlékszel a rövidzárlatra? És az öreg festőre, akit az erdő szélén meglátogattunk? A műteremben úgy figyel-

tük egymás hangját, mint két hangszer. A te hangod gordonka volt, azt tudom. Aztán a móló következett, Fonyód fölött a hibás Holddal (így mondtad), majd a rét közepén az az örökké susogó hatalmas nyárfa.

Arcomat a hajadba túrtam.

- Megőrjít ez a szag.

- Igen, a víz – mondtad tárgyilagosan, de hangod rekedt volt. – A víztől iszapszagú a bőröm is.

Akkor még nem fogalmaztam meg magamban, ma már tudom, milyen őstengeri tájak nyíltak meg alattam, hogyan sülyedtem veled valami állati Paradicsomba.

Utolsó szavad szemérmére és szemérmétlenségére emlékszem:

- Ne... Ne...

Férfit tolnak el így, éhes állatot etetnek ilyen vonakodó könyörgéssel.

Később bevallottad, az lágyított el, hogy hallgattam rád, s visszahúzódtam. Azelőtt senki sem hallgatott meg.

Mindent csak elvettek tőled. Mihály is, más is. Te pedig adtad: csodálkozva, meghökkenve, iszonyodva, közönynyel. Nem sejtetted, milyen nagy ára lesz. Apródonkint haltál bele.

- Élni akarok – nyögted a nyárfa törzsének dőlve. – Újra élni...

S úgy elgyöngültél tőle, hogy majdnem a fűbe zuhantál. Én fogtalak fel. Kinn az úton hangos társaság húzott el mellettünk.

- Ilyen későn? – motyogtad sápadtan.

- Az esti előadásról jönnek... Rosszul van?

Nem válaszoltál. Az utat elöntötte a holdfény. Mi is azon mentünk már.

- Csak ez marad meg, ezek az esték . . . - mondtad, s valamivel később: - Magával úgy vagyok, mintha már rég ismerném.

Csak fél év múlva hallottam, mit mondtál annak az asszonynak, akinél minden évben szobát foglaltatok:

- Most már keresek magamnak valakit.

Pedig akkor már megtaláltál.

Az asszony nem tudott róla, szememben gyanútlanul Mihályt szidta:

- Agyonproblémázza az életét . . . Ahelyett, hogy azt a ragyogó kis asszonyt ölelgetné . . . Bizisten, megérdemlik az emberek a sorsukat! . . .

Kettőkor benéztem hozzátok, hogy elbúcsúzzam. Mihályt nem találtam otthon.

- Maradjon még, várja meg - mondtad.

Nem vártuk meg. Egyáltalán nem vártuk. Ott folytattuk, ahol este a nyárfa alatt abbahagytuk.

- Este a barátnőmnél voltam - néztél rám, hogy értsem. - Elég későn értem haza . . .

A díványon ültél, a kis asztalt magad elé húztad, s egy kotta fölé hajoltál. Egy középkori francia népdalban rátaláltál valamelyik Josquin Des Prez témára. Tollad hegyét az ujjadon próbáltad ki. Az a három kis vonás később is az ujjadon maradt.

Az asszony bejött, azt mondta, be kell mennie a faluba, hozzon-e valamit a boltból.

- Fél kiló kenyeret - kérted. - És egy üveg napolajat.

S kajánul megjegyezted, hogy az utolsó cseppeket tegnap előtt az én hátamra kented.

Az asszony nevetett, én pedig másodszor is megjátszottam a búcsúzást.

- Most már várja meg Mihályt - mondtad. - Mindjárt itt lesz.

S az órádra néztél, mintha bármit is le lehetne olvasni egy óráról.

Ezután tártad ki hirtelen a fürdőköpenyed szárnyait. Akkor kezdted szállni velem. Ma sem tudom, mikor hagyott el mégis az erő, hol zuhantál le...

Mindent odaadtál, de a szerelemről hallani sem akartál. Józan voltál csak, vagy féltél a nagy szavaktól?... És a csalódástól is, persze. Neked lett igazad. Térdemen ültél, akár egy padon, távol tőlem. A hangod is távoli volt.

- Nem én vagyok az oka - mondtad. - Én nem akartam.

Hallgattam, nem tudtam segíteni rajtad. Ezt a számadást te végezted. Magaddal és Mihállyal. Akkor döbbenem rá, én vagyok az első, akivel Mihályt fölcserélted. Kiszolgáltattad magad, anélkül, hogy biztosítékot kaptál volna. Nem is kértél. Nem lett volna értelme.

Szabadok maradtunk, s ott álltunk mégis egy szörnyűség közepén. Leszállt bennünk valami. Ezt csak felszínességgel lehetett kibírni, s te értettél hozzá, hogy olyanak lássalak, aki nem csinál nagy ügyet a dolgokból.

- Jé, hogy megizzadt! - mondtad. - Maga megszépül a szerelemtől.

Kimondtad a szerelem nevét, de ismét olyan kaján mosollyal, mintha csak rám vonatkozna, te be volnál

ellene oltva. Úgy látszott, megkönnyebbültél – túl juttottál egy vonalon, amitől eddig visszatorpantál, s csaknem mindegy volt, ki segített át rajta.

Pedig egészen másról volt szó.

– Igen, nevettem, mert meg akartam hagyni a szabadságát – mondtad később. – De mást vártam.

Azt vártad, hogy ezután a teljes birtokbavétel következik. Mert mindegy, az elején vagy a végén adjátok oda magatokat – a teljes megismerésre mindig számot tartotok. Te is későn vetted észre, hogy a sorrend rabjai vagyunk. Ez úgy ütött arcul, akár egy fal, melynek a sötétben nekimegy az ember.

– Jó, ha akarja, Pesten... De ne számítson semmire.

Én is magáztalak újra:

– Adja át Mihálynak az üdvözlétemet.

Mikor a busz elment a ház előtt, a poros ablakon át mintha téged láttalak volna. Hallottad a bűgást, ki akartál jönni az útra, de elkéstél.

Szobád ajtaja félig nyitva, a fonott széket kettévágja az ajtó. A látható rész olyan, akár egy értelmétől megfosztott ábra. Mintha belőled szakadt volna ki.

Bemégy a szobába – miért? – leülsz a díványra, kottáid mellé – miért? – bámulod egy ezüst zacskón ezt a szót: *Battard*, majd ezüst alapon a piros kávéskancsót: *Café* – miért? – aztán újra: *Battard* – miért? ... miért? ...

A hamutálcán egy barackmag, három cigarettavég s két légy, elevenen, egymáshoz tapadva. A legyek szétválnak, a barackmag és a csikk marad. Ez is bánt.

– Szomjas vagyok – mondtad tompán; fölkelteél, s kimentél a fürdőszobába.

De ez csak ürügy volt. Ültem a dívány sarkán, s éreztem, hogy időt akarsz nyerni.

Mikor visszajöttél, volt a leheletedben valami fanyar illat, inkább szag, mely sehogy sem illett hozzád.

Majd a váratlan kitörés:

- Ne menjen el! Miért hagy itt? ...

Forgattad a fejed, nem engedted, hogy szájon csókoljalak.

- Kinn véletlenül az ecetes pohárból ittam.

Szád még nyitva volt, az utolsó szót formálta, mikor újra lecsaptam rá. Együtt szívtuk ínyedről az ecet ízét.

A nap elsötétült, a zsalut lágyan becsapta a szél.

- Rosszul vagyok. - Alig hallottam a hangod. - Hagyjon magamra ... Mi ez? ... Hány óra?

Az ég mellében döngött egy harang. Aztán megállt.

- Nem tudom - hazudtam, mégsem tudtam másra terelni a szót. - Talán három ...

Kitártam a zsalut, kinyitottam az ajtót, hogy megmozduljon a levegő.

- Azt hittem, befejezem ...

Tapintatos akartam lenni.

- Máskor is vagy így? ...

- Nem mondtam még? ... Miért is mondtam volna! ...

- S egy mókás kis fintorral: - Néha hallom, hogy az apám hív... Azt suttogja a hátam mögött: „Csillám... Csillácska...” Pedig már tíz éve halott. - S kihívón elhúzódtál, rámnéztél, hogy a szememben keress választ:

- Érti ezt maga! ...

Azt hittem, kezdem érteni Mihályt.

- Talán ő is csak kímélni akar - kockáztattam meg.

- Mihály? - húztad el a szád megvetően. - Volt idő, amikor egyáltalán nem kímélt. Tudja, mit mondott ma reggel? Bocsánatot kért, persze, mert este gyanakodott, s észrevette, hogy napközben párszor magára terelem a szót. Féltékeny, de csak addig, míg egy másik férfi felkorbácsolja. Be akarta adni, hogy gyermekkorában... szóval, hogy leesett a padlásról, megsérült a koponyája, attól van az egész, érti?... És hogy tulajdonképpen összetartozunk, nincs értelme újra kezdeni, meg minden... Csakhogy ez már ötödször ismétlődik.

Újra hajadba temettem az arcomat.

- Nézze, ettől fakult ki a hajam is - kaptad félre a fejed. - Ettől az... ettől...

- Nekem így kellesz - mondtam. - Így ismertelek meg... - Majd mégis hozzátettem: - De ha akarod, festesd be.

- Milyenre? - élénkültél fel.

- Valamilyen vörös árnyalatra...

Megráztad a fejed, hajad szétterült a válladon.

- Semmilyenre nem festetem be - mondtad. - Így ismertél meg.

Ekkor tegeztél első ízben. A hajad mégis befestetted. Nem akkor, hanem egy év múlva, mikor már nem találkoztunk többé. A hetes buszból láttalak meg a Kossuth Lajos utcában. Fekete voltál - ebből tudtam meg, hogy van valakid.

- Találkozzunk még? - kérdezted a Citadella bor-pincéjében. - Van értelme?... Miért nem felel?...

- Nem értelek - tértem ki a válasz elől.

Eszembe jutott, hogy az előbb elment asztalunk előtt egy lomha, szakállas fickó, agyarán pipa, orrán szemüveg, s lerítt róla, hogy egyik sem tartozik hozzá.

- Bírom az ilyen alakokat - mondtad. - Belé tudnék szeretni.

- Sokat ittál - nevettem, hiszen poharad még félig volt borral.

Lefelé jöttünk már, s te előkotortad egy megjegyzésemet.

- A múltkor azt mondtad: hátha én is csak egyik figurád vagyok.

- Ugyan, játék volt, önvédelem... Mert te is... azzal a pipás alakkal...

- Nem ismersz - mondtad. - Én is védekezem... Nekem nem szabad védekeznem?...

- Velem szemben?

- Mindennel szemben - törtél ki. - Az egész rohadt, megbízhatatlan világ ellen... Ezért nem írok többé, ha feljövök Pestre.

- Jó, ne írn - mondtam. - Én sem tudom, hogyan érek rá.

- Ha akar velem találkozni - magáztál újra -, jöjjön ki a Nyugatiba... Minden héten feljövök az Akadémiára.

- Jó, kimegyek.

Egyszer sem mentem ki.

Csak fél év múlva, mikor már tavaszodott, kapott el a láz. Akkor azonban már nem emlékeztem pontosan a vonatra. S a napra sem - kedd volt vagy csütörtök? Egyszer-kétszer odaálltam a várakozók közé, a szerencsére várva. Talán ezek voltak a legszebb órák. Hason-

lítottak a céltalan csavargáshoz, mikor az ember lefordul az útról, s egy rét közepén találja magát.

Reménytelenül belehajszoltam magam az érkezés izgalmaiba, abba, hogy meglátlak a vállak fölött. „Magával úgy vagyok, mintha már rég ismerném...” Megértettem, hogy hiányzol, s azt is, hogy hívsz.

Végül úgy kószáltam az utcán, mint a holdkóros. Kabaláztam a Kecskeméti utca és a Semmelweiss utca között, mert mind a kettőben jártam veled. Benéztem a presszókba, kerestem régi helyünket, hátha ott talállok, rám várva, magányosan. Valósággal megütött, ha valakiben a hangodra, szemed vágására, ujjaid formájára ismertem.

Most már éted, miért volt az a busz számomra rabkocsi. Minden ajtó zárva. Szerettem volna kiáltani, bezúzni az ablakot. Az első megállónál leszálltam, de hiába – abban az emberkaszalban csak a csoda segíthetett volna.

Kiéhezve értem haza.

Csak az nyugtatott meg, hogy elhittem magammal, mégsem te voltál. Ha te lettél volna, nem kerüljük el egymást.

És a hajad feketesége? . . .

Már hittem, hogy tévedek. Nincs senkid, megérezném. Talán csak keresel, ismét keresel valakit. Hátha engem . . . Hátha csak a buszból látszott a hajad feketének. Ha közelről láthatnám, bizonyára olyan volna, amelyet én mondtam. Pontosan olyan. Feketébe játszó vörös.

Ez még jobban felkavart. Ajzottan róttam esti sétáimon a Belváros utcáit. Órákon át ültem a Városkaputól

az Annáig minden presszóban. Beleszerettem vállakba, mosolyokba, odakaptam a fejem, ha egy gordonkás hang felbúgott, holott tudtam, hogy nem hozzád tartozik. Te mindig más presszóban ültél.

Megbénított, hogy nem írsz. Hallgatásodból megve-tésed egész súlya nehezedett rám. Hol vesztettelek el? ...

Még az ősszel történt, egy színházi est után.

- Mihály újra bocsánatot kért - mondtad.

- Mert feljársz hozzám.

- Nem magához járok fel - mondtad szokatlan erély-lyel. - Az Akadémiára.

- Nem mindegy?

- Ah, az ellenállhatatlan férfi - néztél vissza nyugodt gúnnyal. - Pedig csak rossz percben érkezett.

- Vagy jó percben.

De tudtam már, hogy a dolgok természete más irányba dolgozik. Minden, amit adtál, ellenem fordult. Túl könnyen vettük egymást. S a kivégzést is, melynek Mihály volt az áldozata. Ha pedig a legnagyobb dolgok nem nagy ügyek többé, a többi is süllyedni kezd.

Egy utolsó kísérlet még megoldhatott volna mindent.

- Szabadítsd meg magadat! - mondtam. - Ígérem, hogy akkor ... melléd állok ...

- Azt akarta mondani: akkor hisz bennem? ...

Késő... Beteljesedett.

- Mi teljesedett be? ...

- Maga ezt nem érti... - S egy perc múlva: - Tőle szenvedek, de szeret. És ez a kettő együtt ...

- Sze-ret? ...

Alig álltam meg nevetés nélkül. „Szeret...” – van ennél semmitmondóbb szó a világon? S éppen Mihály szájában... Vagy csak te találtad ki, hogy belékapaszkodhass?...

Komoly maradtál, nem válaszoltál. Alig értettem a szavad:

- Mi olyan kicsivel beérjük...
- Kicsivel?
- Igen, csak szeretet legyen.

Hallgattam. Láttam, hogy vár rád az újabb, a mindig megújuló halál.

- Fel a fejjel! – mondtad aztán bátorítón. – Örülök, hogy nem magától kaptam meg... Ha csak a morzsáit is...

Hiányzik még pár vonás, de talán már csak nekem.

Talán az, mikor a János-hegy lábánál két buszmegálló közt váratlanul arról beszéltél, hogy nyáron a mólón az fegyverzett le, mennyire otthon van a kezem a válladon.

- Mintha mindig csak te simogattál volna...

Akkor ott a buszmegállóban teljes erővel zúgott fel bennem az a nagy nyárfa, amely alatt bőrod iszapszagát szívtam magamba. De úgy látszik, ez is kevés volt ahhoz, hogy végleg összekössön. Az emberi találkozások nem abban az őstengeri mélyben folynak le mégsem, hanem valahol magasabban.

Aztán még le kellene írni, de részletesen, hogyan áll az öbölben a Badacsony, akár egy bivaly, mely a vizet szürcsöli. Az első napokban lekicsinyeltük, de az ötödik,

hatodik nap után nőni kezdett, betöltötte a tájat, mintha közelednék. S aztán már csak ő állt, mozdíthatatlanul, a talajba süllyesztve lábát, évezredek óta, mi pedig egyre kicsinyebbek lettünk. Veszendőbbek, mint lenni a víztől áradó rét fűszálai.

Kirándulás Pompejibe

Az öreg Kovács a Foro Triangolaren állt. Hosszú fehér nadrág volt rajta, sárga félcipővel, s fején is fehér szalmakalap. Az egyik kőkapu keretéből nézte a Vezúvot. Szelíd és zöld volt, akár otthon a Badacsony.

- Ó, a gézengúz! - markolta meg jobban a botját Kovács.

Hetvenegy éves volt, felesége három éve halt meg. Azt hitte, hamarosan utána megy. De lassacskán, észrevétlenül magára talált. Szégyen és büszkeség keveréke volt ez; hol úgy tetszett neki, hogy hűtlenségbe esett, hol meg arra gondolt, lám, ő tovább bírja. Pedig mindig ő volt a betegesebb.

- Meglásd, papa - mondta neki egyszer a felesége -, túlélisz engem.

- Azt is akarom - hunyorgott somolyintva Kovács. - Tüstént újra nősülök... És ha fordítva lesz? - firtatta elkomolyodva.

De nem lett fordítva, s ő nem nősült meg. Minek is!... A lányánál lakott, jó dolga volt. A fia pedig itt él kinn Nápolyban huszonöt éve.

- Papa, ma szabadságollak - mondta reggel Dénes. - Üzleti tárgyalásaim vannak, tudod... Hová akarsz menni?... Fölteszlek a vonatra, nézd meg Pompejít!

Kovács pillogott, ismerte ezeket a halaszthatatlan tárgyalásokat. Mert ha egy nő követelőzni kezd!...

Ráadásul a fia agglégény maradt. Kovács szimata azt mondta, nincs rendben az élete.

- Látom én, hogy itt se családod, se Istened... - mondta köhécselve, szemérmesen. - Pedig otthon még...

- Otthon... Ez más világ.

Kovács azt akarta mondani: nem a világ más, hanem te. De eszébe jutott, hogy mintha ma senki sem akarna otthon lenni, sehol, semmilyen értelemben.

A kis vonatról jól látta a Vezúv csorba, ragadozó száját. Aztán a csúcs felhőbe burkolózott, mintha így tiltakozna a szemrehányó tekintetek ellen. Kovács nem is nézte tovább.

De ami Pompejiben fogadta, felháborította. Személyes sértést látott mindenben. A puszta falak négyszögei, ezek a titokzatos ábrák - szinte nem is emberi kéz munkáinak tetszetek. Az utcák kövezetébe vájt keréknyomok Marsbeli folyosók felnagyított másának hatottak.

- És az emberek?...

Kovács minden sarokba benézett - sehol sem találta őket. Nem a turistákat, hanem a város lakóit. Ez a keresés is ahhoz az alaktalan dühhöz hasonlított, ami hatalmába kerítette, mikor a néma kövek közé lépett.

- Furcsa, hogy az élet csak úgy eltűnik...

Az új ásatások helyén még inkább elfogta ez az érzés. Üzleteket látott, söntéseket, a pultba süllyesztett nagy borosodényekkel, fehér márványasztalkákat a belső udvarok közepén; helyyel-hellyel az asztalkák tenyérnyi medencék esővizében nézegették magukat.

- Ezek azok a küszöbök, pultok és asztalok, amiket mi is elhagyunk egyszer? - dünnyögte Kovács, s porlepte

cipőjét rátette az egyik küszöbre. – De ez a némaság!... Nélkülem is ilyen elhagyatott lesz majd minden? Milyen jó, hogy utódaink közvetlen az inunkban vannak...

Váratlanul eléje tolultak felesége cipőit, kalapjai... A temetés után a lánya hetekig dugdosta előle őket, mert ha Kovács rájuk talált, elmenekült hazulról, s csak öreg este tért haza, ruháján és bőrén a talponállók nehéz szagával.

– Hát ennyire védtelen az ember?...

Fiatal pár lépett a Foro Triangolare-ra. Kovács már a vonaton látta őket. Keveset beszéltek, mint akik fáradtak a boldogságtól. Beálltak a kapu kőkeretébe – ők is a Vezúvot nézték. Úgy fogták egymás kezét, mint két gyerek.

– Ádám és Éva a Paradicsomban – dörmögte Kovács. – A kiűzetés előtt...

Végignézett már mindent, közelben a szabadtéri színházat, a fedett Odeont, s arrébb északra a rosszhírű sikátorok helyét. Itt a kis háromszögletű téren mintha a bölcsesség oszlopai közé ért volna, melyek összegeznek mindent, ami a világból érthető, s azt is, ami érthetetlen.

– Semmi új nem történik majd veletek – mondta a bajusza alatt. – Ne ámítsátok magatokat, semmi új...

Előre megmondhatta volna, mit tartogat a házaselet ennek a két fiatalnak. Irígység helyett csaknem sajnálta őket – azt az időt, amit arra vesztegetnek, amit ő már kívülről tud.

Hangosan megszólalt, botját fölemelte:

– Azon a reggelen Pompeji lakói is így álltak a kapukban... Éppen így!...

A fiatal pár megfordult, tágranyílt szemmel nézték ezt a fennhangon gondolkodó öregurat, bokájára rogygiant fehér nadrágját, fölemelt botját, amely valósággal átszúrta őket. A férfi átfogta a nő vállát, a nő pedig másik vállával, akár egy fészekbe, a férfi hónaljába fúrta magát.

- Csak nem valami őrnek néznek! - ocsúdott mérgeesen Kovács, s válla felszaladt a nevetéstől: - Vagy a kiűzetés angyalának?...

Elfordult tőlük. Mit is mondhatna nekik?... Megélt két világháborút, átvészelte Pest bombázását, Buda ostromát... Tudja, mit jelent ez a szó: Hiroshima, s pár éve megtanulta Vietnam nevét is. Már a csecsszopók is tudják, sejtjeikben hordozzák, hogy a világ minden csücske tele van atombombával, a végső pusztulás petéivel.

És mégis - Kovács soha nem érezte jobban, mint itt, a hamu városában, hogy az élet minden kis zuga őriz valamit a Paradicsom egy szögletéből. Csak a hamu adja meg magát.

- Az, amivé én is válok majd...

Feleségével abban egyeztek meg: aki előbb megy el, sírhelyet kap; aki követi, elhamvasztatja magát, hogy ott is együtt lehessenek.

Utoljára végigment azon az utcán, ahol üveg alatt azt a hamuvá gémberedett hörgőt, vonagló emberi testet látta.

- Ilyen leszek én is - gondolta egyszerűen. - Lágy szürke hamu, de test és forma nélkül... Azt majd később kapom vissza... Legalábbis remélem...

Kényszerítette magát, hogy a pompeji ember minden porcikáját a szemébe vesse. Kereste rajta, az arcon és a kézen az értelem utolsó jeleit.

- És az első jelek újra milyenek lesznek majd? ...

Lassan megnyugodott, mintha egy kéz a vállán pihent volna. De valami nem fért a fejébe.

- Az én szénám csak rendbe jön... De Pompeji lakói? ... Az ő sorsuk betelt a hamuesővel? ... És Hiroshima áldozataié? ... S azoké, akikre ezután bocsát majd az emberi kéz tűzözönt? ... Ki törődik velük? ... Ki emeli magához a sorsukat? ...

A Vezúv újra az égbe rajzolta gonosz nyugalmát. Részvétlen volt és személytelen. S az emberi gonoszság? ... Kovácsot a távoli pinea-fenyők egy percre nem a békére és a napfényre emlékeztették, hanem arra a mérges gombafelhőre, amely a világ fölött lebeg.

- Van valami végső Személyesség, ami feloldja az emberi tragédiát? ... Hiszen mindegy, milyen úton válik az ember hamuvá... A természetes halál éppen olyan mélységes seb és sérelem, akár az erőszakos ...

Azon kapta magát, hogy a téglalakú, nagy Forumon áll, körülötte az istenek templomai, a fűvel benőtt oltárok. Az egyikről körmével leválasztott egy márványdarabkát, hogy otthon asztalára tehesse.

- Ezek az oltárok nem beszélnek még az Örök Szeretetről - gondolta. - De nem elég az embernek, hogy szeretni képes, nemcsak a földet, hanem az emberentúli világot is? ...

Kovács szinte hallotta ennek a szívbe ásott szeretetnek zokogását minden utolsó kiáltásban és sóhajban.

Vissza Nápoly felé eszébe jutott valami.

- Hát persze... Dániel és társai a tüzes kemencében... Ha elégték volna, akkor is megvédi őket a szeretet

bizonyossága; mert az ember szeretetből születik, s a szeretetbe burkoltan távozik a világból... Ez több mindennél.

Az állomáson Dénes kocsival várta.

- Nem tévedtél el, papa? Hogy érzed magad?

- Én? ... Remekül. - S Kovács váratlanul megkérdezte: - Ismered Dániel és társai történetét? ... - A kocsiban hirtelen a fia felé fordult. - És egyáltalán ... tudsz te még szeretni? ...

A kocsi dugóba került. Dénes zavartan nevetett. Kezét levette a kormányról, s odatette az apja keze mellé.

- Hát persze ... papa - mondta elnézőn.

Alig várta, hogy újra gázt adhasson.

Kovács nem szólt többet. Egy ideig látta még a pompeji polgárokat földöntúli meszes színbe öltözve, amely már-már olyan, akár az üdvözültek teste a feltámasztásban. Aztán az embertelen forgalomban eltűnt minden. Ültében elaludt.

Sistina

Rómára ebben az órában szokatlanul bő, vaskos eső esett.

A vatikáni képtár termei bágyadt világosságban úsztak. Kinn villámlott, nyomában kósza morajlás hallatszott, de alig lehetett megkülönböztetni a képtár látogatóinak morajjától.

Gábor átment a termeken és folyosókon, mert otthon Pesten azt a tanácsot kapta, előbb a Sixtus-kápolnába menjen, később ugyanis a tömeg teljesen ellepi. Így sem kerülhette el a zsúfoltságot.

- Ejha, otthon nektek is ezt tanácsolták? - mormolta a fejek fölött.

A tömeg Raffaello freskóit szinte észre sem vette. Gábor együtt sodródott vele egy szűk, lejtős járaton; hatalmas, zümmögő darálóban tűntek el sorra valamenyien.

Aztán mintha belökték volna egy hodályba; a magas ablakok még nem világosodtak ki, csorgott rajtuk az eső. Itt van végre? ... Nem kell még tovább mennie? ... A falakat freskók borították, de az Utolsó Ítéletet nem látta sehol. Majd a magasban fölfedezte Michelangelo szibilláit.

- Nektek sem tesz jót ez a füllelt pára! - mondta nekik; eszébe jutott mit olvasott Goethénél: a karzatról is csak úgy láthatta a szibillákat, a prófétákat és a

teremtés történetét, ha gyertyák tucatjai égtek; füstjük korommal borította a falakat.

A mennyezeten lassan feltűntek Michelangelo szürkében úsztatott színei. Ez meglepte. Mintha lágy hamu fedné, a mulandóság hamuja az egész emberi történetet, Ádámot és Évát, Noét és a prófétákat... Ebben a mindent elárasztó szürkeségben az Éva bőrén átütő gyöngéd rózsaszín az élet szigete volt.

- Hát mégis itt vagyok? ... A Sixtusiban? ...

A legnagyobb emberi mű ege borult rá.

A levegő tele volt remegéssel. Egyre érezhetőbbé vált az emberi testek kipárolgása, s az áramütés, amit átvettek egymástól. Teljesnek látszott a nyelvek zavara és csodája: mindenki más nyelven beszélt, mégis értették egymást - a képek azonos üzenetét.

Gábor nyugtalanul nézett körül. Valami hiányzott neki. Hiszen elsősorban nem a többi freskóért jött ide, hanem azért, amit számtalan másolatban látott már. Megfordult. Csaknem egyensúlyát veszítette.

- Óh, hát itt van? ... - ocsúdott hirtelen.

Az Utolsó Ítélet fala csaknem rázuhant.

Hátrálnia kellett - Krisztus alakja tűrhetetlen súllyal nehezedett rá. Még hátrább húzódott, mintha menekülne... Pedig csak egyetlen pillantással akarta átfogni a freskót.

Erre az útra egyedül jött. Zsuzsa az utolsó héten lépett vissza.

- De hát miért nem jössz? - hüledezett kétségbeesetten Gábor. - Azt hittem, ez lesz a nászutunk.

- A nászutunk? - húzta el a száját szomorúan Zsuzsa.
- A te önzésed diadalútja lett volna... Most már látom... Különben is... - Fejét méltatlankodva elfordította, mint akit legbelül bántottak meg, de tapintata nem engedi, hogy beszéljen róla.

- Szeretlek, ez nem elég?

- Elég, csak még nem tudom mire... - Majd hozzátette: - Mire visszajössz, beérik bennem valami...

- Nem értelek!... Beleegyeztél, hogy elváljak Ritától...

- De abba nem, hogy a három gyerekedtől is.

- Ha másképp nem lehetett!...

- És a három gyereken kívül mindentől, érted? Mindentől... - mondta fojtott haraggal Zsuzsa. - Még az elveidtől is!.. És én legyek rá az ok!...

- Az elveim, ugyan!.. - kapott hirtelen rossz hangsúlyt Gábor szava. - Már mondtam, hogy szeretlek!... Ez nem több?

- Szeretlek én is, de... Egyetlen nő sem érdemli meg, hogy egy férfi feláldozza érte az elveit?... Én a legkevésbé... Ha pedig igen, akkor silány az a férfi, az elveivel együtt...

- Akkor nem utazom.

Mégis eljött. Nem azért, hogy sértett hiúsága elégtételt vegyen, hanem hogy ezzel is bizonyítsa: amit elhárított, nem változtatja meg. Vajon ezzel megmutatta-e Zsuzsának, hogy mindig számíthat rá?... Aligha. Végül azonban úgy érezte, a távolság is hozzájárulhat, hogy kitisztuljon a feje.

Keserves volt. Másképp képzelte el. Mintha minden lépésével eleven sorsokban gázolna. Minél távolabb ke-

rült Zsuzsától, annál közelebb jutott szavai lényegéhez, anélkül, hogy el tudta volna fogadni. Hiszen ez azt jelentette volna, hogy végleg elveszíti, vagy olyan házasságba vonszolja, ahol örökre tanyát ver a rossz lelkiismeret.

Velencében elveszetten nézelődött; valahol a Rialto tájékán képzelte el az első közös szobát, a mézeshetek kezdetét. firenzében annyi mindent meg akart mutatni neki, hogy mikor egyedül járta végig, szinte semminek nem érezte az ízét. Rómában is menekült mindattól, amit Zsuzsával szeretett volna megnézni. A pogány Róma emlékeibe merült, mert ezek mintha az évezredek porát szórták volna nemcsak magukra, hanem minden emberi törekvése, öröme és fájdalomra – az övére is . . .

A keresztény Róma zavarba ejtette; elsősorban nem a barokkba hajló reneszánsz épületei, hanem azok az emlékhelyek és templomok, melyek az őskeresztény múltat idézték: Pétert a fogságban, bilincsbe verve, majd fejjel lefelé a keresztben, aztán az első vértanúkat a Colosseumban . . .

Mennyire más ugyanezt képelelapon látni, mint a maga valóságában érinteni! Nemcsak ő volt itt jelen, hanem a múlt is, s ő ezekre az élő kövekre lépett. Minden lépése szembesülés volt valakivel . . . Ide még képzeletben sem hozta el Zsuzsát . . . Mert ezek a találkozások nem az ő győzelmét hirdették, azt az elégedettséget, ami otthon minduntalan elfogta, ha arra gondolt, ő nem veszhet el, mert erős a hite.

Itt a Sistinában, az ítélő Krisztus sújtása alatt, mintha ez a hit ingott volna meg.

Más volt ez a Krisztus, mint az otthonok falán függő Jézus, vérző Szívével, megbocsátó, szelíd tekintetével. Mintha Savonarola kemény, izzó tekintete égne a szemében, mellyel Michelangelo még Firenzében találkozott. Az Ítélet közelsége – igen, ezzel akarta Savonarola felrázni Firenzét. De a XX. századot? . . . Ma Michelangelo ezzel a *biblia pauperum*-mal nem írástudatlanokhoz szól, hanem azokhoz, akik megtanultak ugyan írni és olvasni, de az Evangéliumot sosem olvassák: „Távozzatok tőlem, átkozottak, az örök tűzre! . . .”

Ez a Krisztus maga volt az Erő, a Hatalom, a Végső Döntés. Mintha a végképp visszautasított Szeretetnek egyetlen válasza maradna – az Igazság. Az égen egyetlen fényforrás – a Fiú teste. Mária elfordítja fejét – végetért a közbenjárás, a könyörgő mindenhatóság ideje. De ki az élő, és ki a halott? . . . A Sistine rozsdás homályát már nem a vihar okozta – erről a falról borult az élők fölé. Végül is mi az igazság? . . . Eligazodhat magában valaha is az ember? . . .

Két éve ismerte meg Zsuzsát. Beteg férje mellett nemcsak magányos volt – gazdátlan is. Mégsem jutott vele semmire. Csak Rezső halála után, mikor a féléves gyász is letelt, tört meg a jég.

– Ha ezt előbb tudom, évekkal ezelőtt elválnék – mondta a feleségének Gábor; büszke volt arra, ha kíméletlen is, tiszta lappal játszik.

– Miről beszélsz? – döbönt meg Rita. – Mi semmiképp sem válhatunk.

– Ma tudtam meg, hogy Zsuzsa a házasságát nem templomban kötötte.

- De mi igen! - csattant fel Rita. - És ha még nem felejtetted el, van három gyermekünk.

- Már az első után rájöttem, hogy... nem állsz mellettem. Amióta a gyerekek megszülettek, te csak nekik élsz... Én nem is létezem... Minden törődésed, gyöngéd-séged rájuk pazarolod... Pedig az elején megmondtam...

- Mit mondtál meg?

- Mintha megéreztem volna... Megmondtam, hogy nem akarok osztozni rajtad.

- A gyermekeiddel sem?... Micsoda önzés!... Elájulok!...

- Ájulj csak!... És igenis, önzés!... - ordított már Gábor. - Ha önzésnek lehet nevezni ezt a reménytelen harcot... De te engem csak *arra* használtál... Mondtad is egyszer, ne tagadd, hogy jobb lenne...

- Mi lenne jobb?... Te komolyan veszel egy kifakadást?... Hogy jobb lenne férfi nélkül?...

- Ezt mondtad: férj nélkül...

- Nincs igazam?... Élet ez veled?

- Évekig vártam, hogy megváltozz.

- Gyerekeket szültem, nemcsak magamnak... Fölneveltem őket, csaknem nélküled... Keresek is, mi kell még?...

- A szöveged kifogástalan... Éppen ez a bajod... Magadnak is jól be tudod adni... Mintha tizenöt év óta üres szobában beszélnék... Rám sem figyelsz, csak ők, csak ők!...

- Eddig sose mondtad.

- Sosem mondtam? - szörnyedt el Gábor. - Évekig, évekig... aztán belefáradtam. Nem megy át a szavam

azon a falon, amit magad köré építettél... Vagy mindig is benned volt... Ebbe a csapdába estem én...

Minden ízében érezte, hogy igaza van, de önsajnálata már-már maga előtt is ellenszenvenné teszi. Nem ilyen volt ő azelőtt!... Évek során mintha alakját veszítette volna, *deformálódott*... Ettől akkora düh fogta el, hogy majdnem esztét veszítette. Belelovalta magát abba is, hogy Rita a gyerekeket ellene neveli, nincs értelme hát, hogy próbálja visszaszerezni őket.

Ebből a csapdából Zsuzsa szerelme szabadította ki; felőle fújt, járta át életét az, amit a „szabadság szelék” érzett. Azt hitte, tőle kapja vissza eredeti alakját is.

- Miről beszélsz? - fáradt el hirtelen Rita.

- Nemcsak testileg lehet képtelen valaki a házasságra, van erkölcsi képtelenség is...

- Sosem csaltalak meg... Fáradt vagyok és keserű... De a te ügyeid!... Hétszámra éjfél körül jársz haza... Mégsem mondtam soha, hogy erkölcsileg képtelen vagy.

- Ha két ember közt meghal valami...

- Ez nem érvényteleníti a házasságot... Hiszen akkor bárki... Akár egyetlen gyermek után is... Csak bizonygatnia kell, hogy meghalt valami... És a gyerekek?...

Sápadt volt a reménytelenségtől. Meddig van joga valakinek a végletes önzéshez?... Létezik valami más boldogság - becstelenség árán?... Gábor már-már megsajnálta. De nem engedhetett.

- Ma már minden lehetséges! Hiába, ilyen az ember!... Nem lehet megbéklyózni... Isten sem így gondolta...

- Hát persze! – mondta most már gúnyjal Rita. – Isten a hűtlent pártolja, az ártatlant pedig cserben hagyja, ugye!

- Megértőbb, mint az emberek . . .

Ez hát a megértés? . . .

Gábor a sújtás irányába nézett, a kárhozottakra, akiket nem látható tűz éget, hanem a Szeretet hiányától fagynak kékre.

- De hiszen én is csak szeretni akarok! – nézett fel erre a férfira. – Csak szeretni! . . .

Elítélheti az Emberfia a szerelmet? – akármilyen legyen is! . . . Ki érthetné meg jobban az embert? . . . Ha a földön nincs mindenre megoldás, nála kell lennie! . . . Minden más méltó az ítéletre – a kevélység, az önzés és a harag – ez az egy nem! . . . Ha a szerelem „erős, mint a halál”, le kell győznie az örök halált is!

- Fiam, hagyja abba! – szólt rá türelmét veszve egy öreg pap a gyóntatószékben. — A szerelmes asszonyokkal az Isten sem győzi a vitát . . . De maga férfi! . . . Hova lett a logikája? . . . Csak szofisztikára használja? . . . Legyen inkább bűnös, de azt aztán vallja be! . . .

Ide kellett jönnie mégis, hogy rádöbbenjen: ő is azok közé tartozik, akik unos-untalan letakarják Isten igazi arcát. Mintha a reneszánsz Firenzéje után a XX. század már csak olyan Istent tudna elfogadni, aki sosem ítél, mindig és mindent elnéz, különben az ember azzal fizeti ki, hogy nem hisz benne.

A Sistinában mintha fény villant volna. A fényképezők vakuja volt, vagy az utolsó lusta villám vonult el a Vatikán fölött? . . . Megvilágította Krisztus arcát, a leg-

igazabb arcot, amit festő valaha alkotott. Az igaz Ember arca volt, ettől vált jóságossá. Nem a bűnöst ítélte el, hanem az önáltatót, akinek a bűn nem bűn többé, s ezért nem is akarja bánni. Mintha már a katarzis, a tisztulás vágya is kiveszett volna belőle – a megújulás utolsó lehetősége.

Mi jöhet ezután? ...

Gábor előtt mintha az ember végső megsemmisülése tátongott volna ... Végigfutott rajta az undor. Az ember, ez a gerinctelenné vált lény mindent bemocskol ... És ő? ... Diákkora óta megvetette a nádszál-embereket ... De joga van-e ítélni fölöttük? ... S éppen neki! ... Lám, örökösen csapdák várnak rá! ... Isten meg akarja alázni? – a szerelem kísértéseibe kergeti, hogy a kevélységtől megszabadítsa?

Rálopta szemét a körülötte állók megszeppent arcára, a sötét tömegre, mely a falakon túl s itt benn is összeolvadt a festményen gyötrődő alakokkal.

Mellette valaki angolul magyarázta társának, s kinyújtott kézzel mutatta is, hogyan állt bosszút Michelangelo II. Gyula pápán. A pápa ijedten néz fel Krisztusra; a Fiú sújtása mintha először őt érné, akár egy közeledő arculcsapás – ahhoz hasonló, amit egyszer felindulásában ő adott Michelangelonak.

– Look here! – mondta. – Saját lenyúzott bőrét nyomja a pápa kezébe, arcmásával együtt, mintha azt mondaná: a bőrodet is lenyúztad!

A másik angol fölnevetett:

– Úgy látszik, másnap hiába kért tőle bocsánatot a pápa!

Gábor végignézett rajtuk.

- Hát, barátaim! - dűnnyögte magában. - Én ezt Vasarinál másképp olvastam!...

És a pápai szertartásmester!... Őt Michelangelo valóban a kárhozottak közé taszítja, mert a freskó elkészült részein kifogásolta a „sok meztelenséget”. Mintha minden művész bosszúját fejezte volna ki a „művészi igaz” megsértőivel szemben.

- Bravó, Savonarola tanítványa! - kiáltott fel magában Gábor. - Nem tévesztetted össze a meztelenséget a bűnnel!... Az élet valóságát a „füllelt érzékiséggel”, ahová a részletekben elvesző akadémikusok szeretnék magukkal rántani... Mintha nekik fejlettebb erkölcsi érzékük lett volna, mint neked!... Mintha nem nagykorúságra kellene nevelni az embert, hanem kiskorúságban tartani, a művészet és a vallás nevében!... Mintha!... Eh, pokolra velük!...

Meglepetésére az utolsó szavakat hangosan mondta ki.

- Kikre gondol, uram? - szólalt meg mögötte valaki magyarul.

- Semmi, semmi! - fordult bátra. - Ismeri bizonyára a szertartásmester esetét, akit, nézze, ott a freskón büntetésül egy kígyó szorongat...

- Aki föl akarta öltöztetni Michelangelo alakjait? - nevetett rá óriás pofaszakállával egy férfi. - Két pápának is becsületére válik, hogy nem hallgattak rá!... Íme, a keresztény reneszánsz!

- Később azonban mégis „fátylakat” kaptak!... Győzött a prudéria!

– Igaza van, de nézzen körül! ... Ma is ezt tesszük! ...

Mintha összebeszéltek volna, gyorsan faképnél hagyták egymást.

Gábor ismét magára maradt. Mit kezdjen ezzel az emésztő magánnyal? Senki sem oldhatta volna fel, csak Zsuzsa. Mire megy azonban vissza? ... Úgy rémlett neki, háborús élménye ismétlődik majd: a frontról ment haza, boldogan, hogy családi házukat végre lássa, de helyén csak bombatölcserő talált. Ha szülei után Zsuzsát is így veszíti el, ki segít ezután rajta? ... Hol rontotta el? ... S kit tegyen felelőssé, ha saját magát nem akarja? ...

– Mire visszatérsz ... – hallotta újra Zsuzsa hangját. – Beérik bennem valami!

Mi érik be? ... A teljes szakítás? ... Mást nem várhat ... Ebben a percben értett meg mindent: Zsuzsa vissza akarja adni őt a gyermekeinek.

Még egyszer Krisztus arcára nézett. És a kezére ... Még nem sújtott le ... Mintha várna ...

– Még van idő? ... De meddig? ...

Kipróbálta, tud-e még mosolyogni, lesz ereje elindulni egy másik úton? ...

Kereste Goethét a karzaton, a gyertyák és a tömjén füstjében. De Goethe elhagyta már a Sistinát, nem akarta látni ezt a lassú pusztulást. A XX. század verejtéke nem marja szét a Sixtusi kápolnát minden füstnél jobban?

A másik ajtó felé sodródott.

Szeme utoljára a teremtés egétől búcsúzott. Isten kezétől, amint Ádám kezét érinti. Mintha előlről akarna

kezdeni mindent... Az ég azonban hamuszürke volt,
nem kapott sehonnan napot.

- Van még idő?...

Nem tudott felelni rá. Az ajtón túl Michelangelo
szomorúsága kíséerte.

Mese

Nagyon egyszerű mese ez, akárki tud hasonlót.

Decemberi délután volt, gyorsan ereszkedő esttel. Ez az est azonban nem amolyan szürke est volt, mint a többi – a homály is fénylett tőle.

Karácsony estéje volt.

A pályaudvar zsúfoltan himbálódzott az imént gyúlt lámpafényben. Nemesak a váróterem – a folyosók és a nagycsarnok is megtelt utasokkal.

Kinn lassan szállni kezdett a köd.

Egy kisváros pályaudvara mindig megható, akárcsak játékvillamosai. Mindegyik úgy bukkan ki a ködből, mintha most vennék ki a dobozból, a vatta közül. Minden olyan, mint nagyvárosban, csak egy cseppet alacsonyabb és kurtább. Az emberek viszont akkorák, mint másutt – óriás játékokkal bajlódó gyermekekhez hasonlók.

A csomagok viszont túlságosan is nagyok voltak, sehogysem fértek át a szűk ajtón, nem szólva a csizmákról – nekik is kicsi volt a hely a kőkockákon, minduntalan mások lábára hágtak.

A zárt levegőben tömött paraszti szoknyák, bundák és kucsmák szaga erjedt.

A hangszóró bögött. Minden percben újra elrecsegte a szemetelőknek szánt hosszú intelmet.

Az utasok elcsigázottan túrték, hogy túlharsogja őket, eltömje a fülüket. Lógó orral állt mindenki, azok is, akik

sohasem szemeteltek, s a jövőben sem volt szándékuk szemetelni; büntudatos képpel hallgatták, hogyan kell viselkednie egy jó utasnak.

A pályaudvar személyzete tisztasági versenyben állt.

Diákok, munkások, parasztok és katonák vörös képpel kiabáltak egymás arcába, mintha összevesztek volna. Egy hivatalnok maga elé bámult, hóna alatt egy kis fenyőt szorongatott: összekötött ágai közt még dísztelen homály. Két csizmás férfi között egy micisapkás fiatalember orrának tömpeségét alig tudta ellensúlyozni előrehegyezett állával. S volt ott egy munkás is; kis faládikán ült, sötét arca ráncok hálójában.

A katonák füstöltek, a diáklányok csacsogtak, de sem a füst, sem a csacsogás nem tudta betömni a hangszóró torkát.

Aztán mégis történt valami.

A hangszóró kattant egyet, s egyszeriben belészakadt a szó.

S ekkor – mintha csak erre várt volna – a hirtelen támadt csendben új hang csendült fel valahonnan, tiszta, édes és gyermeki:

Mennyből az angyal lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok . . .

Az emberek felkapták fejüket, mintha angyal szárnyának suhogását éreznék. A tolongás megszűnt, a csomagok félrehúzódtak, a csizmák megálltak, a csoportok szétnyíltak – mindenki a hang felé fordult.

Elsőben senki sem tudta, mi történt?

De mihelyt a hangokon túl, a szavak értelmét is felfogták, loppal fürkészni kezdték egymás arcát.

Az ajtónál álló rendőr hátratett kézzel előre-hátra imbolygott a talpán; mosolyogva nézte a három gyermeket – nem volt kedve közbelépni.

Az egyik oszlop tövében álltak, mintha a meséből léptek volna elő. Ormótlan, hosszú cipőjük orra a magasba szagolt, ruhájuk pedig olyan rongyos volt, hogy valósággal a mesékből, a túlvilágból hozták: zúzos kis testük is kilátszott alóla.

Amit pedig a legkisebb fiúcska kezében tartott, az teljességgel a mesék világába tartozott: egy betlehem torronnyal és kereszttel, belül pedig csepp másvilági fényességben a Kisdéd, Anyjával, Józseffel meg a számárral.

A nagyobbik fiú énekelt, szája előtt egy kis páraoszloppal.

Ez is olyan volt, mint régi képeken az angyalok szája elé festett mennyei üzenet. Csillogó papírsüvegje félrebillett a buzgóságtól, s szőke haja kicsúszott alóla. Merész kis angyalhoz hasonlított – megsokallta az emberek gyávaságát, leszállt, hogy kiénekelje, ami a szívekben el van rejtve.

Istennek fia, aki született
Jászolban, jászolban . . .

A betlehemes fiúcska körútra indult a lábak között. Mindenkihez odament, magasra emelte a betlehemet, s tartotta a markát.

Az önzéstől hajszolt nagykörmű, szeplős kezek nem tudtak ellenállni valami varázsnak – egymás után nyúltak

zsebükbe, s versengve nyomták fillérjüket a piszkos kis marokba.

A munkás maga elé bámult; fénytelen ráncai egyszer csak megvilágosodtak: a betlehem megállt előtte. Az ember el akart fordulni, de keze a zsebe felé tévedt; előhúzta tárcáját, vaktában belenyúlt, adott valamit a gyereknek; mikor visszatette, újra elfordult, szeme azonban erősen pislogott: egy most fakadt kis fényt figyelt a lelke mélyén, s azon tűnődött, belső része mitől borult oly hirtelen melegségbe.

A tömpeorrú micisapkás jól lebiggyesztette szája szélét, hogy ráférjen minden gyerekes mese lekicsinylése és megvetése. Nem győzte mutatni, mennyire unatkozik, de titkon azon bosszankodott, hogy az ének miatt hallgatnia kell, s ha szól is, nem figyel rá senki.

A katonák rendületlenül fújták a füstöt – összehúzott pillájuk mögött emlékeztek valamire. Aztán egyenkint talpuk alá ejtették cigarettájukat, s előhúzták pénztárcájukat.

Az Ibusz újságos kalitkájának ablaka kinyílt, egy kövérkés női kéz repült ki rajta. A betlehem felé integetett, de a kisfiú sehogy sem vette észre. Az emberek érdeklődéssel figyelték. Végre egyik katona megfogta a kisfiú vállát, s a kalitka felé mutatott. Erre az integetés megszűnt, a kéz leszállt a kisfiú tenyerére, aztán ismét becsukódott az ablak, s az emberek megnyugodtak.

Mire mindenki lerótta kicsinyke adósságát, az ének is elhallgatott. A nagycsarnok megtelt ünnepélyes zsongással. A kinyílt arcok mosolyogtak: mindenki úgy érezte, hogy kapott valamit.

Senki sem vette észre, mikor tűntek el a betlehemesek. Olyan hirtelen történt, mintha a föld nyelte volna el őket. Az arcokra meglepetés ült: ami néhány perccel ezelőtt még valóság volt, egyszerre bizonytalanná kezdett válni, valószínűtlenné, akár egy mese...

A hangszórót már kijavították – újra bőgött: átvette az utasok nevelésének irányítását.

Varázsos szavakat ismételt, melyektől az emberek ismét meglódtak, s mindent feledve tülekedtek a peron felé. A csizmák újra rátaláltak mások lábára, a csomagok sem igyekeztek összehúzni magukat – érzéketlenül viaskodtak az ajtókkal és az emberekkel.

A nagycsarnok kiürült, csak a jegyváltók kapkodtak még a pénztárnál. Sorra az alacsony ablak elé nyomták képüket, bekiabáltak rajta, s aggódalmasan eltették azt az egyetlen kis papírkártyát, melyet sok nagy papírért és még több aprópénzért kaptak.

Az egyik oszlop mögül, az árnyékból éles gyermekhangok hallatszottak.

A három betlehemes fiú volt. Veszekedtek valamin. Lábuknál a kőre téve sötéten feküdt a betlehem és a süveg.

– Fogd be a szádat! – kiáltotta a szőke hajú, s mellbevágta a kis betlehemest. – Ez neked nem elég? Kapsz többet, csak kiabálj!

A kisgyerek pityeregni kezdett.

– Gyere, hagyjuk itt! – mondta lesújtóan a harmadik.

Elindultak az ajtó felé; a legkisebb sírva vitte utánuk a betlehemet.

Ők is csak az emberek fiai voltak.

Lassan eltűntek a sűrű esti ködben.

Andantino grazioso

Nyitott szemmel fekszem az ágyon, a falat nézem. A szobán és a két ágyon (a másikon nem fekszik senki) elömlik az ég derűje.

- Két nap múlva műtét – mondom az üres ágynak. – Hogyan bírom ki? . . .

- Kibírja valahogy . . . Más is átesett rajta.

Az üres ágy tisztán áll, felhuzatolva – minden percben érkezhetsz rá valaki. Most egy kerek napfolt ül rajta.

Tíz napja vagyok benn. Az első nyolc napon ketten voltunk egy tábornok özvegyével. Nyolc napon át csak azt hallottam, hogyan telepítették ki ötvenegyben Pest-ről egy alföldi tanyára, pedig az ura már negyvenhatban meghalt.

- Gyanús elemek voltunk, tudja. – És sápadt, finom kis arcában ártatlanul forgatta nagy fekete szemét. – Hát tehetek én arról, hogy belém szeretett az uram, később pedig tábornok lett belőle?

Aztán eltűnt, hazavitte a fia. Helyére leül néha futtában a kis doktor.

- Asszonyom, olyan ebben a tűzpiros pongyolában, akár egy karcsú láng.

- Ó, igen – nevetek a szemébe. – Bókoljon csak, rámfér.

- Nyugodjon meg! – teszi kezét a karomra. – Simán megy majd, nem lesz semmi baj.

- De hogyan nyugodjam meg?

Évek óta tart ez a hajsza. Végül ide kellett rogyanom, erre az ágyra. Ide vonszolt egy hatalom, ami talán nem is létezik. Előbb azonban megfosztott szépségemtől, attól, amire máskor felcsillant a férfiak szeme. Ami maradt: fényesen feszes bőröm (akár a preparált állatoké), kétségbeesett, oktalan nevetésem csak arra jó, hogy megalázzon.

- Nem ismerek magamra.

Az üres ágy hallgat. Hallom a csendben a lepedő simaságát, a párnák vasalását. Fenn járhatok, de a kertbe nem mehetek le. Meg kellene nyugodnom, de ha gondolkozni kezdek, szívem vágatni kezd, mintha üldöznék.

Ötvenhét januárjában kezdődött. Hatéves házasként voltunk. Dániel erős, nagy karjába vett.

- Nem baj Zsókám, ha nincs gyerekünk... Itt vagy te nekem gyereknek...

Elhittem, mert el kellett hinnem. A Régi posta utcában a kapuk alatt az a kis vitrin (benne Dániel műhelyének cipője) egy időre mindent megoldott. A lakástól a műhelyig az a pár száz lépés naponta megmártott a Váci utca forgatagában. Aztán néhány film, színház, hangverseny, tétlen üldögélések a Kedvesben vagy az Annában, míg Dániel a szomszéd asztalnál egyik barátjával (mindenki a barátja volt) tárgyalt - ebből állt az életem.

Akkor szoktam rá, merő unalomból, a cigarettára is.

- Már megint rágyújt!... Kap maga a főorvostól!... Még jó, hogy nyitva az ablak.

- Volna szíve... Mindjárt eloltom.

- De ne az ablakon dobja ki megint!... Itt egy papír, abba tegye... Min mosolyog?

Azon mosolygok, hogy Dániel sosem ment messzi tőlem. Hiába ültem egyedül, hiába akartak a férfiak szemezni velem, hiába hitték, hogy magányos préda vagyok – elég volt egy pillantás, hogy lássam, Dániel itt van, s pár perc múlva együtt távozzunk.

- Ez jár az eszében? ... Jókor.

Néha megjátszottuk, hogy ismeretlenek vagyunk, ő átül az én asztalomhoz, s leszólít:

- Szabad ez a hely, asszonyom?

Én pedig szemtelenül mosolygok:

- Én is szabad vagyok, uram.

- Ó, mióta?

- Amióta elhagyott a férjem..

Öt perc múlva együtt távoztunk, karonfogva. Odakinn jól mulattunk a felénk röpködő megjegyzéseken.

- Micsoda pipi! – mondta egy férfi.

Egy nő pedig rajtam szerezte be erkölcsi tőkét.

- Nincs öt perce... És már elmegy vele... Egy ilyen degeszre zabált maszekkal.

- Én degeszre? – tiltakozott nevetve az utcán Dániel, s visszafordult, mintha a tettest keresné. – Ki meri rólam? ...

- Ne törődj velük – dőltem nevetve hozzá. – Irigyek, ennyi az egész. Fáj nekik, hogy nem őket csípted fel.

Decemberben még úgy volt, hogy maradunk. Dániel azt hajtogatta, nem menekül, nincs miért. Januárban aztán jöttek a hírek, hogy semmi nem változik, marad minden a régi.

- Azt már nem! – bokrosodott meg Dániel. – Én sem a falvédőről léptem le... Gyerünk, csomagolj!

- De hiszen már rég lezárták a határt!

- Mindenütt van kisajtó... Én ismerem a kisajtókat.

Máig sem tudom, hogyan jutottunk el Sopronig. A szállodában nem kérdeztek semmit. Este még az étteremben ültem (Dániel a sarokban egy pincérrel tárgyalt), reggel már túl voltunk a határon.

- Volt pár dollárom - árulta el később Dániel Svájcban. - És tudod, azok az ékszerek is, amiket Pali mutatott.

Egyszeriben ott állt Svád Pali a Régiposta utcában, tenyerén a briliáns nyakékkal, a fülbevalókkal és gyűrűkkel.

- Nézze, Zsóka! - mondta. - Ha akarja, ez mind a magáé lehet.

Nem feleltem. Nem is felelhettem, mert Dániel belépett.

- Megszorultam, Danikám - nyögte Pali, s alacsony gorillaképe ostobán izzadni kezdett. - Mutattam Zsókanak... Ha érdekel titeket...

- Ha neki mutattad - vágott Dániel hangja -, akkor ő ki is fizeti.

- Megőrültél?

Dániel ferdén nevetett. Bement Palival a műhely hátsó részébe. Mikor kijött, úgy tett, mintha semmire sem emlékezne. Eléje álltam:

- Hogyan értetted?

- Micsodát? - bámult rám idétlenül.

- Hogy majd én kifizetem.

- Sehogy - mondta. - Különben is kidobtam a gyűrüivel együtt. Hamisak voltak.

Nem dobta ki tehát Svád Palit, s az ékszerek sem voltak hamisak.

- Miért mondtad akkor, hogy...

- Mert el akartam venni tőle a kedved.

- Csak így ismeresz?

- Palit ismerem - mondta. - Elkotyogta, hogy bukik rád. Hát abból nem eszik.

Mégis evett.

Mert alig telt el egy év, elhatalmasodott rajtam valami. Nem találtam a helyem, futni szerettem volna. Aztán megértettem, hogy haza kell jönnöm. Egyszerűen látni akartam a Gellérthegyet, éreznem kellett lábam alatt a Kígyó utca aszfaltját.

- A Gellérthegygel nem szolgálhatok - húzott Dániel.

- De aszfalt van itt is dögivel.

- Hát nem érted? Nem tudok itt élni. Hideg minden, amihez csak hozzáérek: a falak, a tárgyak, a virágok... És az emberek is...

- Tudom, mint a hullók... - bólogatott Dániel készségesen. - De kihez mész vissza Pesten?

- Veled akarok hazamenni.

- Hol élsz, Zsókám? - csókolt a nyakamba. - Az iparengedélyem fecnikben úszik lefelé a Dunán. Itt pedig dől hozzám a rendelés. S különben is, a lakásunkat már rég kiutalták. De tudod mit? - S szeme rávillant valamire, amit még csak ő látott. - Menj előre, puhatold ki a helyzetet. Ígérem, egy év múlva utánad megyek.

- Egy év múlva. - S akár a titkos megbízatást, elismételtem: - Kipuhatolom a helyzetet, és várlak.

Hiába vártam.

- Maga megérdemli a sorsát – moccan meg mellettem az üres ágy. – Még mindig őt várja.

- Mert nem tudja, milyen leveleket kaptam tőle az első években.

- Levelek? ... A papír sokat kibír.

- „Eszemben jár folyton az a hangverseny, két héttel az esküvőnk után ...”

- Kilencedik sor, harmadik és negyedik szék.

- Honnan tudja?? ... Na igen, és Schumann zongora-versenye ...

- De fölívág! Magának Lehár nem is jó.

- A középű tétel... Mintha erdei úton sétálna az ember, a fák pedig sóhajtva összeborulnak fölötte ... Ne vihogjon olyan undokul! ...

- Ki vihog magán! – Az üres ágyról a kőre csúszik a nap foltja, s kialszik, mintha rátapostak volna. – Halálosan komoly vagyok ... Akár az az Andantino.

- Én pedig lejártam a lábam, hogy haza jöhessen. Megírtam, hogy jelentkezzen a követség ...

- Azt is megírta, hogy maga albérletben lakik, két sipítózó banya közt? ...

- És hogy kérvényt kell benyújtania ...

- Hagyja azt a kérvényt! Úgysem lett belőle semmi. De az albérlet? ... Ő mit válaszolt rá a svájci főbérletből?

- Mit faggat? – lángol fel az önérzetem. – Nem hagyom magam kikérdezni.

Eleinte jól ment minden. A harmadik évben azonban történt valami. Egyre többször írta Dániel, hogy az élet sehol sem könnyű, s hogy pénzzavarai támadtak. A hazatérésről is szó esett, de már csak mint távoli álomról,

mely valahol az időn túl vár ránk. Aztán egy váratlan mondat: „Érdeklődj az öröklakások ára felől”. Mikor pedig lóhalálában küldtem az adatokat, nem is válaszolt rájuk.

- Cukorbajos a férje?
- Dehogy! Miért? ...
- Hogy olyan feledékeny.

Egy nap a Haris-közben Paliba botlottam.

- Mi a nagy hír? – kérdezte futva.
- Nem értem Dánielt – fakadtam ki. – Mintha minden levelünk kerülné egymást.

Haragomban elpirultam, mert későn vettem észre, hogy elárultam magam.

- Csak érti a virágnyelvet – mondta Pali, s mivel értetlenül néztem rá: – Amit virág helyett küld az ember szeretett hazájának ...

- És elhagyott feleségének? – Faképnél akartam hagyni, de karon fogott.

- Jöjjön, igyunk meg együtt valamit. – S a kihalt reggeli presszóban, ahol a kiskanál koccanásának is akkora visszhangja támadt, akár egy haragnak: – Ébredjen föl, Zsóka! Dani már nem jön vissza. Ezt maga sem kívánhatja tőle ... Hiszen kinn akkora tragacsa van, hogy a Váci utcába be se férne! ...

A karom után nyúlt, de elhúztam.

- Maga tud valamit – faggattam a szememmel. – Beszéljen.

De hallgatott. Akkor azt hittem, kímélni akar. Ma már tudom – semmi bizonyosat nem tudott. Akárcsak a felesége, akit – véletlenül tudtam meg –, ő küldött a nyakamra.

- Ismerted a Sós Etát? - mondta Sári, s ugyanúgy nyúlt a kezem után, akár a férje. - Azt a ványadt kis szőke nőt... Nem is értem, mit falt rajta Dani... Egy ilyen asszony mellett, mint te...

„Ó, te ostoba liba - mondtam magamban. - Ha tudnád...”

- Pali mondja, hogy volt neki egy fekete nője is... Dani ilyenkor kitette a műhely ajtajára a táblát: „Azonnal jöjök”. Érted, ugye!...

- Tévedsz, drágám - nyomtam el hanyagul a cigarettám, hogy erőt gyűjtsek. - Dánielnek nem volt se szőke, se fekete nője. Ügyfelei voltak, beszerzők, semmi más. Áthívta őket valamelyik presszóba, fizetett nekik egy konyakot... Ez a tárgyaláshoz tartozott.

- Ha te jobban tudod! - húzta el a száját Sári. - Én csak segíteni akartam.

- Dániel hűséges volt - mondtam utolsó erőmmel. - Sosem csalt volna meg.

Sári a szájához emelte a poharat, s alamuszin belemondta:

- Attól még akarhatott tőlük gyereket.

Ez már sok volt. Az órámra néztem.

- Sietnem kell valahova - mondtam; futva az arcához hajoltam, s a levegőbe csókoltam. Akkor indult el bennem a lavina.

Másnap Pali felhívott az irodában, s kertelés nélkül a tárgyra tért.

- Ráér ma este?

- Hangversenyre megyek - mondtam. - Dániellel voltam utoljára.

- Elkísérem.
- Nem bánom... De Sári?
- A feleségem?... Ő az operát csak az arckrémes dobozáról ismeri.
- A koncerteket... hogy is mondjam, nem az Operában szokták tartani.
- Sebaj - nevetett a kagylóba. - Bevalljam?... Én sem nagyon... De magával majd...
- A Zeneakadémián jó félház volt. Pali az első szám után mellém ült. Megisméltődött valami, aminek nem lett volna szabad megisméltődnie. Dániel okos, meleg hallgatása helyén valaki, aki csak arra vár, mikor adom meg magamat.
- Maga remeg - mondta, s nem engedte el a kezem. - Rosszul érzi magát?
- Összepréseltem a szám, hogy a gyöngeség rohamát legyőzzem. A zongora magabiztos léptei rég eltűntek már a zenekar sűrűjében. Derűs sétából magányos bolyongássá, erőtlen botladozássá változtak, majd heves, útvesztett kapkodásba kezdtek. Az erdő fáit nem a boldogságtól sóhajtottak, hanem a visszafojtott zokogástól.
- Zokogástól? - Az üres ágy akkorát reccsen, hogy felriadok. - Maga aztán nem takarékoskodik a könnyel.
- Nem bírom tovább - mondtam Palinak. - Menjünk.
- A kongó előcsarnokban Pali azt hitte, mondia kell valamit.
- Nem is tudtam, hogy ez a Schubert így tud.
- Schumann.
- Nem mindegy? - nevetett újra. - Menjünk ki a Szigetre.

Az üres ágy cinikusan felnyikkan:

- És nem neki volt igaza? ... De maga még nyüglődött, hogy elvált asszony lett válás nélkül.

Gyűlölöm ezt az ágyat, neki aztán semmi sem drága.

- Tudja is maga, mit jelent elvált nőnek lenni - támadok rá. - Istenem, hogy kapkodnak a fékek után - hiába. Mindenki prédának tartja őket. Egyre jobban letörnek; sírnivaló, hogyan vesz erőt rajtuk az egykedvűség ...

- Na és! Az egykedvűség jó dolog. Meglátja, ha megöregszik.

- Valami bárgyú és komisz egykedvűség ... A minden mindegy.

- Magáról beszél, kedvesem?

- Járkálnak fölényesen, mint az élőhalottak ... Csak azért nem esnek össze, mert meg kell mutatniuk, hogy nem győzték le őket.

- Úgy, ahogy mondja ... *Andantino grazioso*.

- Dehát hol hibáztam el?

- Mintha nem tudná - kaccant az üres ágy. - Seholy. Mások hiányaiból élünk.

Meglepődve nézek rá. - Maga is? ...

- Ugyan, egy ágy! - Árnyéka lustán, pimaszul nyújtózik a kövön. - Most könnyű vagyok. de tudnék beszélni egy-két esetről.

Lepedője szélén egy kifakult, régi vérfolt. Vagy csak valami erős orvosságé? Csaknem mindegy.

Belép a nővér. Fiatal még, ruganyos, barna szemében mégis minden percben megalszik a vér. Bőre alatt mintha kék lámpa égne. Az üres ágy az öregek gyanakvásával méregeti.

- Mondja, nővérke, nem beteg maga? Vagy csak rossz púdert használ?

A nővér altatót tesz a szekrényemre. - Háromszor kettőt - mondja, s már itt sincs. De itt hagyott egy félszeg kis mosolyt.

- Volt már szerelmes? - kérdem ettől a mosolytól. - Ne tagadja! . . .

- Ó, a férfiak! . . . Egyáltalán nem érdekelnek.

Szegény lány, még nem tudja, hogy minket, persze, csak a boldogság érdekel, és a férfiak keze osztja és teszi tönkre ezt a boldogságot.

- Hát csak vigyázzon! - A mosoly az ajtó felé csúszik. - Látja, én is . . . Egymás hiányaiból élünk. - A mosoly eltűnik az ajtórezen. - Majd meglátja . . . Az ember éveket abban a hitben él, hogy rábíztak valakit, aztán rádöbben . . .

- Hogy blabla az egész - dűnnyögi alattomosan az üres ágy.

Elkap az ellentmondás gyönyöre.

- Nem igaz - kiáltom, s most már tudom, hogy nekem van igazam.

Az üres ágyon szertelen jókedv vesz erőt. Viháncol, inog előre-hátra, majd - zsuppsz! - valaki mintha rádobná magát.

- Hiszen maga is tele van hiánnyal! . . . Többek közt - meddő. Jó, jó - és ha nem? Ha Dánielben volt a hiba? De akkor miért éppen ő lett a férje? És ez a Pali? Évek óta ígérette, hogy elválik Sárítól. Öt hete aztán be is jelentette . . .

- Azt hittem, örömben kiugrom a bőrömből.

- Mintha bizony joga lett volna hozzá... Vagy talán az ő ügyüket is magára bízta valaki?

- Tartoznom kellett valakihez.

- Csakhogy maguk nem keresnek, hanem gyilkolnak, öldökölnék... Persze, ha a másik hagyja magát... Mert az erősebb győz, mindig az erősebb.

Felugrom az ágyról.

- Maga beszél?... Az előbb még mást mondott.

Újra fulladok. Nyakamban az a gombóc tüstént odaér, ahonnan nincs tovább. El lehet ezt távolítani egy műtéttel?...

- Már az is baj, ha beszélek? - húzódik a falhoz az üres ágy. - Maga kérdez mindig. Nem hagy nyugodni...

Végre megsértődött. Most már hallgatni fog. De nem. Két percnél nem bírja tovább.

- Igaza van - nyöszörgi halkán, megbántottan. - Nem volt szép tőle.

- Miről karattyol megint?

- Nem volt szép, hogy azt mondta, válik, de...

- Hagyja abba!... Megtiltom.

- ...de olyan nőt vesz el, akinek pénze van.

- Ó, maga szörnyeteg.

Egész testem verejtékben fürdik. Meg kell keresnem a törölközőt, hogy a fürdőszobában lemossam magam.

- Olyan nőt...

Rácsapom az ajtót. Most már beszélhet. A folyosón csend van, az ablakok tárva. A kövér lombokon szikrázik a napfény, az eresz alatt egy galamb bűg. Lenn a völgyben tompán húz a busz.

Ujjam a pongyola zsebében egy papírlaphoz ér. Összegyűröm, aztán – ki tudja hányadszor – előveszem, és kisimítom. Dániel utolsó levele – tíz hónapja írta. Üres, semmitmondó általánosságok – a lelkiismeret utolsó moccanása. Nem válaszoltam rá. „Én is nagyon le vagyok törve...” Mi ez? Ha akarom, lapos kibúvó. Mégis – most miért olvasom másképp? Miért hiszem, hogy szemérmes hívás van mögötte, egyre erősödő kiáltás?... Vár tőlem valamit, de érzi, hogy már nem kaphat semmit?

- Hogyan jutottam ilyen mélyre?...

S elindul bennem valami, akár a zene. Lassúdad és nyugodt, a közeledés lépteihez hasonló. Úgy látszik, mégsem mindegy, kitől szenved az ember. Mit számítanak a tettek, ha a mélyben, ahol megfordulnak a dolgok, változatlan marad minden.

Ki tudja ezt megmagyarázni?... Az ember csak akkor tér vissza valakihez, ha magához tér vissza. Nem a távolság fogy el, hanem valami más.

Még nem tudok örülni neki.

Az ég magasában olthatatlan kék. Eljön az idő, mikor én is bele tudok nézni ebbe a tükörbe?...

Hátam mögött elhúz a kis doktor.

- Asszonyom, ez a pongyola!

Campo dei Fiori

Flórián atya irodalmi szabvány szerint való köpcös barát volt, ami azt jelenti, hogy megfelelt a bármiféle szerzetbélieket csúfondárosan ábrázoló leírásoknak, rajzoknak s annak a közhiedelemnek, hogy barát – barna vagy fehér csuhás, mindegy! – minden történetben legföljebb nevetséges mellékfigura lehet.

Flórián adott is erre, s ahelyett, hogy mindenáron ki akart volna bújni ebből a szerepből, inkább rájátszott néha, hadd lássák hívők és hitetlenek, az egész nagyvilág, hogy bírja humorral. Ráadásul rangrejtve járt, vagyis vad civilben, mert már jó két évtizede lehúzták róla a barátcsuhát, amit ő – rendje szokásai szerint – habitusnak nevezett.

Nos, ebben a rangrejtett állapotban, szinte álcázva igazi arcát, közeledett egy verőfényes szeptemberi reggelen a Campo dei Fiori felé. Első ízben járt Rómában; a két hete tartó jákálásban fáj a lába, s térde – teste súlya alatt – néha már bebicsaklott. Mégis két héten át csak kerülgette ezt a virágokról elnevezett piacteret, s csak az utolsó napon vállalkozott arra, hogy megnézze a tér közepén Giordano Bruno szobrát, azt a helyet, ahol Giordano testvér máglyája állt.

Kezében többször megremegett a térkép, hol a szűk utcákban tolongó árusok kíméletlenségétől, hol a felindulástól, hiszen titkolt eszményképe, soha szentté nem

avatott szentje Savonarola volt, s valahányszor az olajosképű, szikár firenzei prior képmását szemlélte, visszavágyott abba a vad és szép korba, sóhaja pedig elárulta, hogy a fehér habitus alatt szeretne ő is szikár és sovány lenni, de a természet – a tulajdon természete – ellene esküdött.

Most tehát egy másik szikár barát várja, aki nem félt a máglyától – Giordano testvér. Lehet ezt bánat, önvád és sűrű sóhajtozások nélkül kibírni? . . .

Végül mégsem a térkép igazította el, hanem az orra. Mikor a tér torkolatába ért, megtorpant – azt hitte, a bűztől nem tud tovább lépni. Torkát fuldokló görcs fogta el, szeme segítség után kiáltott, aztán menedékül valósággal berontott egy tárva-nyitva álló zöldséges boltba, mely gyümölcsdombjait az útra döntötte. Jó mélyen behajolt egy banános kupacba, tele szívta tüdejét illatával, s mellére szegzett fejjel így rontott ki a térre.

A boltosok éppen déli zárásra készülődtek, de a tér hosszában egy-két üzlet nyitva maradt. Egy fiatal fekete lány, míg kívülről felrakta a spalettákat, érdeklődve végigmérte Flórián atyát, fehér szalmakalapját, nyakába akasztott fényképezőgéppel.

Flórián atya hümmögve meghúzta a száját:

– Azt hiszem, amerikai pénzeszsáknak néz . . . Pedig ha tudná, hogy csak innen a szomszédból, Magyarországról jövök. – S végignézett fehér ingén, fehér nadrágján, mely teniszcipőben végződött. – Hát még ha látná rajtam azt a szerzetesi ruhát, amit már csak belül hordok, s ugyanolyan fehér, mint amelyet Giordano testvér visel ott fenn szoboralakján.

A szobor háttal állva fogadta.

- Ejha, Giordano testvér! - mondta Flórián atya meglepve. - Hátat fordítasz nekem? Nem ezt vártam tőled... Én testvéri látogatásra jöttem, innen a szomszéd-ból... És mégis milyen távolról!... Gondold csak meg, az 1600-as évek eleje Itáliában, túl a reneszánszon és Magyarországon, a török hódoltság évei alatt... Mekko-ra távolság!...

A tér dugig volt sátrakkal. A ponyvák lobogó lepedőként úsztak a szobor lábánál, a zöldségek és gyümölcsök színüket és szagukat lobogtatták, melyet a csatornák körül úszkáló csúszós szenny és bűz sem tudott elnyomni: „Hozsánna Giordano Brunonak! Áldott, aki a nép nevében jó...”

Flórián atya előbb sarkára állt, hogy áthatoljon a kövezetet elárasztó gyanúsán sárga tócsákon, majd lábujjhegyen kerülgette az eltaposott zöldségeket s banánhéjat. Végül a vízcsap mellől nézett fel a szoborra, egyenesen a fejére húzott csuklya alá.

- Szevasz, Giordano testvér! - mondta, s észre sem vette, hogy eléggé korszerűtlen Bruno fülének ez a köszönési forma, de hát otthon civilbe bújt rendtársai is már csak így üdvözölték egymást. - Hogy kerültél ide?... Nem erre a talapzatra, hanem a máglyára. Jó, makacs voltál... Ismertem én is, a mi zárdáink falai közt, néhány zabolátlan tehetséget, akik engedelmisséget fogadtak önként, hogy aztán a szabadság engedetlenségét többre tartásuk később... A te szerencséd az, hogy jó ügyben makacskodtál... De hát te nemcsak az engedelmisséget vetted le, hanem a habitust is...

A szobor csuklyája alatt kivehetetlen volt Giordano testvér szeme. Mintha komoran maga elé nézett volna. Mintha most, végső formájában égetné testét az a bronzruha, amit életében ledobott ugyan, de velencei pörében azt mondta róla: sújtsák bármivel, csak olyan büntetéssel ne, amely meggyalázná azt a ruhát, amelyet viselt...

- Persze, akkor bíráid közt domonkosrendi testvéreid is ott ültek – dűnnyögte Flórián atya, s szeme lassúdan megtelt könnyel. Majd huncutul oldalt mosolyintott Giordano testvérré: - Persze, máskor meg visszafizettél... Válogatott kifejezésekkel illeted a „szamar szerzeteseket”... Hát most egy ilyen kései szamar áll előtted, Giordano testvér, és meg akar követni téged a szamarak értetlenségéért... a Bibliába burkolt emberi makacsságért... De valamit azért be kell vallanom – ha a te korodban élek, egyáltalán nem bizonyos, hogy melletted állok, annyira új és szokatlan volt minden szavad, kivált ha szitkokkal és trágárságokkal tarkítottad... Talán azok közt álltam volna, akik a zárdában kedélyesen elvitatkoztak veled, de eszükbe sem jutott, hogy feljentsenek az inkvizíciónak...

A szobor egész teste ellenséges hallgatásba burkolózott.

- Eljöttem, hogy megköszönjem... – akadt meg Flórián atya ettől a hallgatástól. – Hát az egészet... Hogy például az egyház kezéből is elfogadtad a vértanúságot...

A piac zshivajgásán is átcsattant a csuklya némasága.

- Mondd, Giordano testvér, nem makacsságod kényszerítette ki?... Mert bíráid már legszívesebben elbo-

csátottak volna . . . De te a szemükbe vágta, hogy ez az ítélet nekik jobban fog fájni . . . Hát fáj is azóta egyfolytában! . . .

A nap már magasan állt; éppen beetalált a Campo dei Fiori izzó katlanába. A szobor arcát a csuklya káprázó árnyékba vonta, ugyanúgy, mint mikor teste alatt a máglya izzani kezdett.

- Tudod, amikor az ember fiatal fejjel belép egy szerzetbe . . . - mondta hirtelen magyarázkodóan. - Szóval, amikor én is beléptem, nem is sejtettem még, hogy Domonkoson és Tamáson, az Aquinóin kívül, és persze, a mi kis Margitunk mellett itt találom Savonarolát . . . és hát téged is, Giordano testvér . . . El tudod hinni, mit éreztem én akkor? . . . Mert nemcsak a szentek lettek egy csapásra őseim, hanem ti is, meg nem értettek, máglyára jutottak . . . Sőt: ti még inkább, hiszen ti úgy bukdácsolatok, akárcsak én . . . Úgy kerestétek az igazságot, a szabadságot . . . Hiszen Isten is azt akarja, hogy szabadon válasszuk Őt! . . .

Abbahagyta, nem tudta, hol folytassa. A szobor hallgatása nagyobb hatással volt rá, mint gondolta. Tiltakozik, egyetért, vagy csak csalódott, mert túl van már minden megismerésen? . . .

Hogy vigasztalja, Flórián atya böngészni kezdte a szobor talapzatának felírását.

- Pedig itt az áll - nézett fel rá -, hogy szobrodat az az évszázad állította, amelyet te megálmodtál. Mekkora dicsőség! . . . És nem tudom, hallottad-e már, hogy minden valamirevaló magyar poéta rajta feni pennáját, a szabad gondolat nevében . . .

A bronzalakon – legalábbis Flórián atya így látta – elfojthatatlan, belső nevetés hullámozott végig.

– Hát persze, a XIX. század, az ész százada! – váltott át oktatóra Flórián atya hangja, mint akinek megvan a véleménye az együgyűség századáról. – De mit szólna Giordano testvér a mi XX. századunkhoz? ... Gondold meg, egyetlen évszázadban két világháború... Haláltáborok, Hiroshima, aztán Vietnam... Közben pedig az is, amit otthon Keleten szemérmesen a „személyi kultusz” korszakának hívunk... A máglya primitív játéknak tetszik, a te máglyád is, a mi korunk körmönfont kínzó és pusztító eszközeihez képest... Hallottál például a napalmbombáról, vagy arról az agyafúrt szerkezetéről, amely elpusztít minden életet, de sértetlenül hagyja a tárgyakat, amik közt emberek laktak? ...

Szeme egyszeriben megakadt a tér szélén egy kirkaton, melyben háztartási gépek, kávéőrőlk és villanyborotvák álltak. Amennyire gömböc teste és kurta lába engedte, roppal ott termett, mintha – némi okkal – attól félne, hogy az üzletet orra előtt csukják be, s aztán csak délután négykor nyitják ki újra. Bement, körüljárt, de valahogy úgy, mintha Giordano Bruno szobrát egy zsineggel az ujjához kötötte volna, nehogy elcsellengjen; időről időre ki-kinézett rá, hogy megvan-e még.

– Na, és ehhez a híres technikai civilizációhoz mit szólna? ... Ugye, csodálsz! Meghiszem azt! Ilyet te sosem láthattál... – mondta, s kifelé intett egy villanyborotvával, mely sehogy sem hagyta magát szétszerelni. A segéd odajött, szétszedte, megmutatta a kezelését, de mikor

össze akarta rakni, a villanyborotva újra megmakacsolta magát.

Flórián kézzel-lábbal magyarázta, hogy ez nem kell, adjon a segéd másikat. A másik egyszerűbb volt, könnyen kezelhető. Flórián atya kopott fekete aktatáskájába gyömöszölte a hazulról hozott szalámi mellé, melyhez már itt vett kenyeret, a borotva tokját pedig a szeméttartóba dobta.

- Látod? - mondta Giordano testvérnek. - Mi így pazaroljuk a papírt, általában minden anyagot... Lassan elsüllyedünk a szemétben, az iparében is, amely szolgál minket... Hallottad például, hogy folyóink és tengereink elszennyeződtek?... Hogy rövidesen felborul a természet egyensúlya, és akkor az ember, az ember...

Fizetett, s kilépett az üzletből.

- Ez is megvan - mondta magának. - Otthon is megvehettem volna, de volt még egy kevés lírám... S a szoborra hunyorított: - Legalább rád gondolok majd, Giordano testvér, valahányszor borotválkozom...

Elindult balra, hogy körbejárja a teret, megnézze a házakat, amelyek látták annak idején Giordano Bruno máglyáját, azokat a lángokat... Egyszeriben egy kis trattoria előtt találta magát, teste pedig - ez a gyarló, kiéhezett test - különféle pizzák illatának lángjain perzselődött. Nem menekülhetett; egyszeriben eltűnt emlékezetéből a táskájában lapuló szalámis kenyér, be-ment és egy húsos-sajtos pizzát kért.

Mikor a papírszalvétával száját törölgetve újra a térre lépett, mintha egy kissé hosszabb ideig habozott volna, hogy Giordano testvérré nézzen. Ez kétségtelen a bűntu-

dat jele volt, de nem tartott soká. A szalvétát összegyűrtte, s nagy lendülettel dobta a szemétkosárba.

- Apropó! - fordult hirtelen a szobor felé. - Ha felborul a természet egyensúlya, szóval, ha így vagy úgy lakhatatlanná tesszük a Földet, mit szólnál hozzá, ha átköltöznénk valami más égitestre? ... Hiszen te tanítottad első ízben, hogy számtalan sok világ létezik a Földön kívül ... A baj csupán az, hogy az emberi élet középpontja - s számunkra a viláé is - a Föld marad ...

Giordano testvért mintha indulat feszítette volna, csaknem ledobta magáról a bronzkámzsát.

- ... Mert még húsz évvel ezelőtt is azt hittük, van valami élet, valami lehetősége az emberi életnek a Holdon, a Marson vagy a Vénuszon ... Azóta tudjuk, hogy sivár, élettelen por és kőhalmaz mindegyik ... S a levegő, amely körülöttünk is egyre fogy, ott egyáltalán nem található ...

Flórián atya szuszogva körüljárta a szobrot, s varázsos dobozával minden elképzelhető szögből képeket készített Giordano testvérről. A szobor ettől a sok érthetetlen szemhunyorítástól, guggolástól, kattintástól úgy feldühödött, hogy csaknem lelépett a talapzatról: különben is szét akart ütni az emberi gonoszság és ostobaság tájékán, sokkal nagyobb haraggal, mint amikor bírái előtt állt.

Flórián atya elégedetten végigsimogatta pocakját.

- És képzeld, Giordano testvér - folytatta csillagászati ismeretei ártatlan fitogatását. - Naprendszerünkön belül erre semmi remény ... Érted, ugye, semmi remény az emberi életre ... A Naprendszer pedig a legközelebbi állócsillaghoz negyventrillió kilométerre van ... Arra

sincs hát remény, hogy megtudjuk: a te számtalan sok világodban, vagyis a Mindenségben van-e rajtunk kívül élet... A Föld tehát – sokkal inkább, mint valaha – a teremtés középpontjába került, nem fizikailag, hanem secundam intentionem... Te jól ismered ezt a skolasztikus kifejezést... Vagyis az élet méltósága, a teremtés szándéka szerint. S végül is nem ez a fontos?

A szobor körül a levegő fénylett, pezsgett és szikrázott.

– Egyedül vagyunk az űrben, Giordano testvér, egészen egyedül – szívta fel orrát Flórián atya, mert váratlan könnye oda szivárgott. – És egyre nagyobb a magányunk... Tudod, a nagyokosok már kozmikus magányról beszélnek, s még büszkéek is rá... Hát én nem tudom... Pedig most lenne szükség a Miatyánkra, tudod, amire Jézus tanított minket... S amit római fogságodban magad is imádkoztál... Mert nem az a fontos, hogyan végez velünk az emberi butaság, hanem hogy otthon legyünk abban a világban is, melyet az ostobák és a gonoszok igazgatnak.

Giordano testvér mélyen lehajtotta fejét, csuklyája arcába roskadt. Flórián atya nem látta még ilyen alázatosnak. Igaz, talán csak tulajdon szeme játszott vele, de ő már ilyen volt: arra vágyott, hogy azok, akiket szeret, majd a Bárány jobbán találtassanak azon a napon. Azt sem szégyellte, ha ezért kinevetik, s szelíd erőszakkal vádolják. elégedetten nézte hát Giordano Bruno szobrát, térítése újabb eredményét.

Mikor kifordult a Campo dei Fioriról, még egyszer visszanézett, s akkor úgy rémlett neki, látja, amint a

szobor elmozdul talapzatáról, s a boldogságtól reszkető levegőben szállni kezd a sátrak és ponyvák fölött, a szőlők, banánok, répák és káposzták üdvrivalgásában.

Flórián atya kalapját feje búbjára tolta, s búcsúra emelte kezét.

- Isten veled, Giordano testvér! – kuncogott nevetve.
- Emlékszel, valamikor azt mondtad, hogy értesz a nagyotmondáshoz... Hát akkor, a viszontlátásra!...

Torzó

Délben a család még együtt ebédelt.

- Anyu, én megyek - állt fel Feri egy után az asztaltól.

- Ne menj! - mondta váratlanul Ruskóné; kenyérhéjat rágszált, ez volt ebéd utáni csemegéje.

- Edzésre megyünk Csicsával.

- Itt maradsz! - csattant fel Ruskóné. Nem értette magát. Nem szokott Ferivel így beszélni. Egy tizennyolc éves fiúnak nem az a dolga, hogy szombaton a szüleit őrizze.

- Ötre itthon vagyok - mondta Feri nyugodtan, s bement kerékpárjáért a szobába. Vadonatúj versenygép volt, két hónapja vette, s csaknem naponta szétszedte, megtisztította, összerakta - beleölte minden örömét; s bánatát is amiatt, hogy nyolcadik általános után nem vették fel a gépipariba.

- Csókolom! - köszönt, s laposan anyjára nézett. De csak a vállát látta. Csicsa egyszer elcsalta egy tárlatra: ott látott a szobrokon ilyen nehézkes, vastag vállakat. Anyjában is volt valami agyagszerű. Egyszerre félni kezdett ettől a mozdulatlanságtól. Lába a hajtókarba ütközött, a kerékpár fölketyegett.

Ruskóné hirtelen az ajtónál termett.

- Ne menj, Ferikém, ne menj!

Feri elfordult: ez a rimánkodó asszony nem az ő anyja. Apjára nézett. Ruskó némán szívta cigarettáját, s tanács-

talanul megemelte a kezét. Szőrös, tömzsi karját úgy nyugtatta az asztalon, mintha most is a volánt fogná. Hétközben a busz kiszívta minden erejét – itthon már csak nyugalmat akart. Különben is: ez az egy szem fia van, neki parancsolgasson? Az ember azért dolgozik, hogy megadja gyerekének, amit magának nem adhatott meg.

Ruskóné is magához tért.

– Jól van – mondta, s maga nyitott ajtót. – De ötre gyere haza! Kimegyünk a Szigetre.

Mégis mikor Feri kihúzta lábát az ajtón, olyan érzése támadt, hogy most már késő. De mire késő? . . . S mi volt az előbb ez az érthetetlen makacsság és elérzékenyülés? . . . Nem tudott szabadulni attól a gondolattól, hogy van valami oka, s ez az ok valahol a jövőben rejtőzik. Úgy tűnt fel előtte a jövő, mint valami távoli hely, ahova csak később érkezik az ember. Ismeretlen, titokzatos hely a látható világon kívül . . . Mi vár ott Ferire, s mi vár órá? . . .

Megrettent; sosem tudta eldönteni, hogy áll egyáltalán a másvilággal; azt hitte, most onnan izentek neki. Hiszen az is a jövőben vár mindenkire! . . . Leült, majd felugrott a székről, futni szeretett volna, ki az utcára, Feri után a jövőbe.

Az órára nézett.

Fél kettő. Hogyan bírja ki ötig? Valamiképp meg kell bizonyosodnia, hogy semmi sem volt, amit érzett.

Ruskó a szobába ment, a díványra dőlt, hasára húzta a díszpárnát, olvasni kezdett, aztán orrára ejtette az újságot – elaludt. Négykor ébredt, s újságját iszonyúan ropogtatva megjelent az ajtóban.

- Na, indulunk vagy nem?

- Megvárjuk Ferit - nézett fel rá Ruskóné fáradtan, mint akit álmatlanság gyötör. A konyhát már rendbe rakta, semmi dolga nem volt; két tenyerét térde közé szorította, mintha így akarná imára kényszeríteni magát.

Fél ötkor felmosolygott - Feri árnyékát látta az ajtó függönye mögött. Igen, el kellett múlnia ennek a szorongásnak, hogy minden újra a régi legyen.

De nem Feri volt.

Csicsa kopogott, s tüstént be is dugta szemüveges képét.

- Ruskó néni, tessék sietni! - hadarta. - A Feri bukott... az Uzsoki utcai kórházba szállították...

- Mi történt? - ugrott fel Ruskóné; sehogy sem akarta befogadni, amit hallott.

Csicsa sápadtan újra kezdte:

- A Feri kereke két villamossín közé szorult, a fék felhasította a combját... - S erőtlenül hozzátette: - Az ütőerét...

Míg Ruskó taxi után futott, Ruskóné azt hajtogatta:

- Megéreztem, ugye, hogy megéreztem!...

A kórház előtt Csicsa bátortalanul megszólalt:

- Mikor behoztuk, eszméletlen volt... Mert a feje is...

A lépcsőn Ruskóné rosszul lett.

- Jaj, fogjanak meg! Hol vagy Ferikém, egyetlen fiam!

Ruskó belékarolt, valósággal vonszolta. Szeme a fülledt falak közt ködbe borult; óriás gombákká nőttek előtte az arcok, s elpöffentek valami végső erőfeszítésben. Szerette volna megrázni ezt a nehézkes testet, fülébe ordítani valamit, amitől elhallgat.

- Miért egyetlen? ... Miért egyetlen? - sziszegte dühösen a foga közt.

Nem tudta, miért éppen ezek a szavak jöttek a szájára? Homályos, eltemetett vádak keltek életre benne, s amikor rádöbbsent, hogy ezeket sziszegi, elhallgattott.

Az ajtó magától kinyílt, Feri ágyát mintha eléjük tolták volna. Az ágyon két lehunyt szemhéj fogadta őket - Feri tudomást sem vett róluk.

- Sikerült megmenteni - állt meg mögöttük egy fiatal ápolónő; a fontos dolgoknak kijáró lassúsággal megigazította homlokába fésült huncutkáját, s mielőtt magukra hagyta őket, megjegyezte: - Az agyrázkódás nem súlyos.

Agyrázkódás? - Ruskóné alatt az egész világ rendült meg. Romhalmazon állt, s ami megmaradt belőle (egy szék, egy ablak, benne valamilyen fa lombja), értelmet változtatott: nem maga volt többé, s nemcsak magáról beszélt, hanem arról is, aki a dolgok mögé rejtőzve figyelte őt. Isten, úgy rémlett neki, a megvalósult jövőben várt rá; olyan közel jött hozzá, hogy belül égette már, egyetlen lángbokor volt - nem látott tőle semmit.

S ekkor - könnyei okozták talán? - látta, hogy Feri szája megmozdul, szempillája fölrebben. Igen, vizet kért ... Ruskóné melléje térdelt, jobbát feje alá csúsztatva, s a pohár után nyúlt.

- Igyál, Ferikém! ...

Csak ide kellett jönnie, hogy fia fölérzessen, újra éljen! De Feri feje megbillent, s hirtelen nagyon nehéz lett a karján.

Az ügyeletes orvos belépett.

- Mit csinál? - kiáltott rá.

- Jaj, doktor úr, meghal a fiam! - rebegte Ruskóné.

Megőrült? Ki engedte ide? - ordított az orvos; nyakán kidagadtak az erek. - Nővér, miért nincs itt, nővér?

Ellökte Ruskónét, majd két ujjal felhúzta a beteg szemhéját: a reflexek akkor fejezték be működésüket. -

Ó - mondta, s meglepődve hátralepett. - Menjenek ki!

Később utánuk jött a folyosóra, s részvétét nyilvánította.

Az agyagváll megrándult. De mintha valaki felülről rászólt volna, nem mert hangosan sírni. Már nem akart tudni semmit, azon az egyen kívül, hogy Isten előre megsúgta neki Feri halálát.

Ruskó bárgyún vigyorgott.

- Nem gondoltuk, hogy ilyen súlyos...

Az orvos rádüllesztette szemét; megértette ez az ember, hogy a fia halálát közölte vele?

- Persze mi sem gondoltuk...

Ferit többé nem látták.

Útközben egymást okolták, hogy a folyosóról nem mentek vissza. Ruskóné nem emlékezett, hogyan jutottak haza. Otthon tört rá a zokogás. úgy üvöltött, mint a bezárt állat. Furcsán visszhangzottak fülében férje szavai: „Miért egyetlen?... Miért egyetlen?...” Majd halott nyugalom szállta meg; Ruskó már azt hitte, megzavarodott. De mintha csak erőt gyűjtött volna, magára zárta az ajtót, s újra felhangzott bűgó üvöltése. Egyedül akart gyászolni, egészen egyedül. Akár egy puszta farkas.

Aztán elképzelte a temetést. Azzal vigasztalta magát, hogy a nyitott koporsóban, a virágok közt úszó ravatalon Feri ismét az övé lesz.

Erre azonban öt napig kellett várniuk, mert a rendőrség is beleavatkozott, a biztosító pedig vizsgálatot rendelt el. Mikor Ruskóné megtudta, hogy Ferit az egyesület biztosította, s a maga halottjának tekinti, követelőzni kezdett.

- Hárompapos temetés legyen, öt koszorú és gyászbeszéd.

- Természetesen - mondta a sportegyesület titkára. - Magam fogom búcsúztatni.

- És a munkahelyéről? - kérdezte Ruskóné. - A főnöke nagyon szerette. Tavaly két hétre magával vitte a Balatonra. Fényképem is van róla.

A titkár komoly maradt.

- Majd intézkedünk, hogy ők is...

Ruskó röstelkedve a padlót nézte.

- Villamossal menjünk, vagy értünk jönnek? - kérdezte, s összehúzott szeme állta a titkár tekintetét.

- Jó, magukért jövünk.

- Ezen a kocsin? - mutatott Ruskó a szürke Moszkvicsra, mely a titkára várt.

- Ezen, fél kettőkor.

- Köszönjük, az jó lesz! - nyújtotta kezét Ruskó, és érezte, hogy megbecsülik.

A temetés napján Ruskóné főzött, de csak főtt marhahúst tett az asztalra krumplival, mártás nélkül. Ruskó megütközve nézett rá, aztán szó nélkül tányéjára hajolt, s minden falat után vizet ivott. Ruskóné is az

asztalhoz ült, de csak szipogott. Aztán váratlanul felsőhajtott:

- Van Isten... Megsúgta nekem.

Ruskó nem volt annyira bizonyos a dologban.

- Jól van, anyukám... El kell viselnünk.

- Megéreztem...

- Azé is megérezted - mondta Ruskó -, mikor tavaly karamboloztam. Pedig az kisebb volt, mint ez.

- Én mindent megérezek - nézett maga elé Ruskóné, majd öltözködni kezdett, s tizenkettőkor már kinn ült a konyhában, útrakészen.

Fél kettő előtt tíz perccel kijelentette, hogy már nem jönnek.

- Dehogynem jönnek - nyugtatta Ruskó. - Megígérték.

De Ruskóné taxi után küldte. Ruskó kiállt a ház elé, fogott egyet. Mikor az egyesület kocsija értük jött, ők már úton voltak a temető felé. Megleپődtek, milyen korán érkeztek. Megkérdezték az egyik feketébe bújtatott teremőrt, melyik ravatalozóba menjenek. Az őrt átkiáltott egyik társának:

- Melyik a Ruskó?

Ruskó csaknem a torkának ugrott. A teremőr észre sem vette, s másodszor is megismételte:

- Melyikben van a Ruskó?

Ruskó a neve után nézett, mely együtt szállt a levegőben a temető galambjaival.

Aztán ott álltak a ravatalozóban, s elakadt a lélegzetük - a koporsó le volt zárva. Feri arca örökre eltűnt a szemük elől. Ruskó kiment a ravatalozó elé, hogy valakin számon

kérje ezt a sértést, de nem talált senkit. Egy gyászhuszár később azt mondta, nem rá tartozik, valószínűleg a nagy hőség miatt zárták le előbb a koporsót, nehogy . . .

- Mit nehogy - hördült fel Ruskó, majd elcsöndesedve odaállt a felesége mellé.

Ruskóné a koporsóra borult, vinnyogva sírt, ujjai a deszkát kaparászták. Később, duzzadt, haragos szemmel méregette a három papot, mintha valami kivetnivalót keresne rajtuk. Aztán a koszorúkat vette sorra, s találgatta, melyiket ki küldte. Mikor a koporsót a gyászautóba csúsztatták, csodálkozott, hogy nem látja előtte a két fekete lovat. A sírnál ráfeledkezett Feri klubtársaira, s arra kellett gondolnia, hogy nem jó helyen állnak, akadályozzák a sírásók munkáját. Ő is rossz helyen állt, hantokon tipródott, rá kellett szólni, hogy lépjen hátrább, de alig tudott mozdulni. Az az anyag, amiből őt gyúrták, mintha már csak törni tudna.

Mikor a pap a Miatyánkba kezdett, nem mert bekapcsolódní - félt a saját hangjától. Hiszen olyan régen nem imádkozott már! Pedig jó lett volna. Ujjai sem kulcsolódtak össze . . . Attól tartott, hogy Isten kineveti, vagy lesújt rá, mert azt hinné, hogy gúnyolódik vele. Mert itt volt, kétségtelen, egészen közel, láthatatlanul, de elbújt a látható világ mögé. Ruskóné nem tudta, hová nézzen.

Szeme a fátyol alatt a szomszéd sírra esett: a kereszt tövében egy kőanya ült, ölében halott fia. Mind a két karja le volt törve. Talán a háború alatt a közelben esett le egy bomba, vagy a fagy és a hőség marta szét. Nézte egy ideig, aztán felcsuklott az eltemetett zokogástól. Köny-

neyei a fátyol alatt sem tudtak eleredni. Kétségbeesetten azt a másik anyát nézte, s míg Feri sírhantja fölött föl nem állították a keresztet, nem vette le róla a szemét. Azok a vállak, az a lehajtott fej!... – mintha azt mondanák: „Legyen...” Mintha beleolvadtak volna egy nagyobb akaratba...

Aztán a végén oda vonszolták a szürke Moszkvicshoz, besegítették, mert tagjai nem akartak engedelmeskedni. Mikor házuk előtt kiszállt, a karosszériát megsimogatta, akár egy jó lovat.

Otthon ágnak esett, s mikor napok múlva Ruskó látta, hogy nem mozdul, megkérdezte tőle:

– Mi bajod? Hívjak orvost?...

– Minek?... Úgysem támaszthatja fel őket! – válaszolta.

– Kiket?

– Akiket megöltem... – mondta. – Ferit és a többi...

A szomszédok azt hitték, már félrebeszél. De Ruskó tudta, mire gondol.

Az egyik asszony odalépett az ágyhoz, a paplan fölött összekulcsolta Ruskóné ujjait, s elkezdte csöndben az Üdvözlégyet. Ruskóné tehetetlenül tűrte, aztán ujjai sorra elengedték egymást. Mikor az asszony újra össze akarta kulcsolni őket, Ruskóné kiszabadította a kezét, s érthetően azt mondta:

– Nem!... Nem csapom be az Istent.

– Imádkozzál érettünk, bűnösökért... – morzsolták fennhangon az asszonyok, mintha ők jobban tudnák, kihez kell fordulni ilyenkor.

Egy idő múlva Ruskóné szája is mozogni kezdett, de nem együtt az asszonyokkal. Akkor sem hagyta abba, mikor ők befejezték. Motyogása egyre erősödött, torkából bugyborékkolt, betöltötte a szobát. Néhány értelmes szó után úgy rémlett, más nyelven beszél, de ők nem fogják fel, mert nem ismerik ezt a nyelvet.

- Mondd magyarul, anyukám! - kérte Ruskó. - Mi a te anyád nyelvét, tudod, ugye, nem értjük!

Ruskóné szája tovább mozgott. Kijött az orvos, s azt mondta, agyvérzés. Szállítsák kórházba. De Ruskó megmacsakolta magát. Még egy kórház itt nem lesz. Ruskóné is mondott valamit.

- A maga felelősségére! - búcsúzott az orvos.

Ruskó pénzt nyomott a kezébe, s elhatározta, hogy maga ápolja a feleségét. Szabadságot vesz ki, fizetésnélkülit is, és talpra állítja az asszonyt.

Másnap Ruskóné mintha jobban belesüppedt volna az ágyba.

- Csak nem hagyod el magad? - feddte a férje. - Éppen mikor már...

- Megyek Feri után, nem maradok itt tovább! - jelentette ki Ruskóné, aztán suttogóra fogta, úgyhogy Ruskó odadugta a fülét. - A biztosítási díjból... érted? Csináltasd meg a karját annak a... kőanyának, ott Feri sírje mellett, hogy...

Hosszú szünet következett. Már úgy tetszett, Ruskóné magával viszi a titkát.

- Mit hogy? - nógatta Ruskó.

- Hogy... hogy - kásásodott el váratlanul Ruskóné hangja. - I-má... má...

Szája tátva maradt, több szó nem jött ki rajta.

Élt még egy hétig ebben a némaságban, aztán ő is elment – ahogy mondani szokták – minden test útján.

De Ruskó a kőanyára, Feri sírja mellett, sosem talált rá.

A madzag

– Püha!

Amint belépek, előnt a meleg. Itt a postán alaposan fűtenek. Sok itt az ember, rám se rántanak. Mégis az az érzés kerülget, hogy minden mozdulatom figyelik. Két éve csak, hogy Pesten vagyok, az a rögeszmém, ha nem vigyázok, észreveszik, és kitessékelnek.

– Hé, téged meg honnét szalasztottak?

Ezt vágta hozzám első nap a kollégium folyosóján az egyik harmadéves. Hát tehetek arról, hogy Tolnából egyenest a Várba hozott a szél?

Fejem, mint a vörös répa; vaktában az egyik ablakhoz lépek:

– Kérek egy... egy szállítólevelet.

Rám sem néznek, egyből jön a válasz:

– A kettesnél.

A kettes ablaknál várnom kell, ezalatt megnyugszom. De mire rám kerül a sor, újfent dadogok:

– Egy... kérek egy... levelet... csomaghoz...

Ötven fillérrel fizetek. Tizenhét évemből még nem futotta, hogy az úrlapok árát megtanuljam. Egy női kéz, akár a szótlan gép, a pénzzel utánam kopog.

– Igen... persze, köszönöm...

Ránevetek a pénzre, mint ló az abrakra. Úgy látszik, bezsongtam. Vigyorgok az állványra is, mert a két palánkkal olyan az egész, mintha nekem készítenék oda. Hiába,

még nem szoktam meg, hogy mindig komoly legyek, s mutassam, mennyire unok mindent, mint a pestiek.

Előveszem golyóstollam; míg írok, a papír fölött kimondom nevünket, s zúgni kezd tőle a fejem, mint harangszótól a torony.

- Pá-lin-kás.

Tele van Pálinkással a falu. Pedig hosszú falu, három kilométer – egyetlen utca az egész.

- Madzag – mondta egyszer Mákos Bandi apja.

Bandit mi pesti srácnak csúfoltuk, apját pedig így: a pesti srác apja. Minket mind a három szó nevetésre ingerelt, ők azonban büszkék voltak rájuk.

A madzag más – erre nem lehet büszke senki.

- Madzag, amire fölfűzték a házakat – gúnyolódott Bandi is.

Azóta folyvást arra gondolok, hogy a mi házunkat is, apámat, anyámat udvarunkkal, kertünkkel... És kishúgom is, Julikát, s engem egész gyerekkorommal együtt.

Hát mik vagyunk mink?...

- Pálinkás – írom és dűnnyögöm másodszor, majd harmadszor is, ahogy a rovat kívánja. A fél falut szólítom vele, az egész falu jelenik meg előttem. Nálunk az a mondás járja, ha egy kutyára követ dobnak, az is Pálinkásra esik.

A falu kutyái... Hallom ugatásukat, mikor mi gyerekek megverjük botunkkal a kapukat: „Szabad-e betérni a betlehemeseknek?” Hallom őket nyári estéken, mikor a határtalan csöndben átveszik a szót az emberektől, a kerteken át izennek egymásnak... Eszembe jut Fickó, ügyetlen kiskutyánk, amint kirohant az útra, hogy

megugasson egy vontatót, s a hátsó kerék elgázolta... S Bogár is, a mostani, ahogy őrjöngve felém rohan, de ha meghallja hangom, akár két év után is, megszeiődül... Van ehhez hasonló Pesten? ... Julikát pedig, ha kapunk előtt fehér kis csizmájáról topogva rázza le a havat, Bogár már meg sem ugatja...

És leírom, erre a kis topogásra gondolva:

- Julika.

Ajándékot küldök neki nevenapjára: egy tábla mogyorós csokit (huszonhárom forint) s egy könnyű kis sálat műanyagból (negyvenötért) – első ízben életemben. Nem is tudom, mi lett. Anyámnak is csak lapot küldök Máriánpra, apámnak semmit, csak azt, hogy: csokol mindenkít Jani. Julika is meglepődik majd, de nálam jobban nem lepődhet meg.

Baktattam a Körúton a februári napsütésben. Tömeg mindenütt, az üzletek zsúfoltak. A kirakatokban még ott a műhó és a fenyőgally. Egyszeriben azt érzem, hogy nekem is tennem kell valamit. Egy édességboltban találok magam, majd egy trafikban – táskám sorra telik meg ezzel-azzal, végül egy tekercs ragasztószalaggal. A kendőt utoljára vettem itt a Nyugati mellett. Mire ideértem, nemcsak a pénzből fogytam ki, hanem valami lendületből is, ami idáig hozott.

Hát itt vagyok! ... Bámulom belülről a fénysütötte ablakokat; piszkosak, akár a lámpaüveg, de az öröm és a fény nem akar fogyni bennem. Ez az első meggondolatlan, önzetlen cselekedetem. Butaság, tudom, de ki kell próbálnom mindent, hogy végre jártas legyek a dolgokban – otthon érezzem magam.

De az ablakok újra messze visznek... Mire emlékeztetnek?... Hát persze, otthon ilyen hályogos a nap, a disznóölések reggelén. Nálunk a disznóölés napja olyan, akár az ünnep – nem kell iskolába menni. Az udvar végében füst száll, a konyháig ér a pörkölt sörte és bőr szaga; mire dél van, leolvad az égről a hó, a szabad ég alatt a katlanban zsírt sütnek...

Futni szeretnék, ha csak egy napra, egy órára is – haza. De aztán vissza. Mert otthon maradni?... Itt van már a helyem, ideköt jeles bizonyítványom, a műszaki iskola, a kollégium, sőt az a néhány hábé is, amire az osztálytársaim elcipeltek.

Hogy a példánál maradjak (ez egyik tanárunk dilije), rájöttem, hogy a házibuliban nincs semmi pláne. Igaz, előbb úgy mozgok a törékeny babák közt széles vállammal, csónadrágba dagadt lábszárammal, mint akit Göre Gábor históriáiból eresztettek, de egy csapásra megváltozik a kép, ha szóhoz jutok. Meg se lehet állítani. A lányok előbb fintorognak, aztán dőlnek a nevetéstől, s egyszerre benn vagyok a buliban. Pedig a tánc nekem semmi. Hogy csinálod? – kérdik. Márminthogy micsodát? – így én. Ki se nyitod a szád, röhöghetnékje van az embernek. Meg ehhez hasonló.

Most mégis pácban vagyok.

Mert szeretném látni azt a pesti őslakót, akinek a fia életében először ad fel csomagot, s jobban kiismeri itt magát. Ráadásul ha nem beszélhetek, úgy rémlik, imbolygó csónakba állítottak, de nem adtak kezembe evezőt.

Minden szem rajtam; a csomagoló papírral vesződöm. Tudhattam, hogy pár fillérért egész lepedőt adnak?...

Szétbontom, kitergetem; iszonyú a ropogás, csaknem megsiketülök tőle. De nem hagyhatom abba. A papír pedig egyre nő, nem bírok úrrá lenni rajta.

- Nem lehetne csendesebben? - társalgok vele fogaim közt.

Tisztára úgy viselkedik, mintha egymaga volna a teremben. Hajam csatakos, nyakam vízben úszik; hónom alatt is elindul egy alattomos kis ér, s mire derekamig jut, patakká dagad.

- Tyű, az áldóját! . . .

Igaz, hogy a fuldokló előtt utoljára megjelenik valami nyugodt kis sziget, rendszerint egy ház, egy kert, egy emlék, amint gyermekkorában anyja mézes kenyeret kent neki? . . . Elöttem lekváros kenyér jelenik meg, majd az otthoni kis postahivatal, ahol egy lélek se fordul meg ebben az órában; a postáslány kilép az eperfa árnyékából, Bogár ugat, anyám átveszi a postás kezéből . . .

Mit vesz át, ha föl se tudom adni? . . .

Fülemben - ki tudja miért - a tűzoltószertűzajtaja döng. Nincs tűz, dehogyan van! - csak mi rúgjuk neki a labdát. Mellette a templomtér görcsös ujjú gesztenyefái esengenek valamiért. Csak nem visszahívnak? Ugyan! - kinevet az egész falu. Onnan ma menekül minden épkézláb fiatal. S mit kezdenének ott már az én műszaki rajzaimmal, a szakkifejezésekkel, a gépek neveivel? . . .

- Na, végre!

Kész a csomag, de csupa papír. Az ajándék elvész benne, akár hazai lakodalmakon a menyasszonynak adott játékbölcső, cucli és baba az átkötözött selyempapírok halmazában. Így nem maradhat. Tépni kezdem a szélét,

vaktában, hogy minél előbb eltüntessem a fölösleget. Éktelenül hasogatom a levegőt. Hiába – a csomag hasa alatt akkora gombóc marad, hogy, ha leteszem, felfordul.

Ekkor jut eszembe a bicskám. Zsebembe nyúlok, gyorsabban a kelleténél. Nincs. Végigkutatom minden zsebem. Hiába.

– A keservit! ...

Újból kezdem, lassabban. Mintha otthon volnék. Annyira már ismerem magam, ha kapkodok, elbújnak előlem a dolgok. Ők is olyanok, mint az állatok, csak a nyugodt kéznek adják meg magukat.

– Gyere csak elő! – szólok hozzá az ő nyelvén. Mikor megfogom, menten megjelenik előttem az a Márton-napi búcsú, mikor először megláttam a sátorban fekete lapjával, dugóhúzóval, sörnyítőval.

Nagyapám mondta, hogy neki a faluvégről, a Nikszbrótból fölmenni a templomtérre, a búcsúba messzebb volt, mint nekem Pestre jönni. Akkor nem értettem, én a Nincsenyérre már nem emlékszem. De pedzem már, ha csak a bőrrömmel, borzongásommal is, miért van bennem ez az imbolygás. Mintha csónakba állítottak volna – igen, de már nemcsak az evezőkről van szó. Apám jár eszemben (fogatos a téeszben) s nagyapám meg a többiek, akiknek arcát már fényképről sem ismerem – ők borzonganak és imbolyognak bennem. Ők keresik csupasz lábbal az egyensúlyt a csónak alján. Ők csúsznak el, állnak térdre, majd talpra ismét ezen a pallón, mely síkos nekik.

Hideg verejtek lep el, aztán újra elönt a hőség. Közben jár kezemben a bicska. Néhányan körülállnak, jó szóra-

kozás vagyok nekik. Legszívesebben abbahagynám, de nem lehet. A ragasztás művelete következik. A ragasztószalagból egyenlő darabokat tépek, de mikor meg akarom nyálazni őket, rádöbbenek, hogy a nyelvem száraz.

– A kiskésit!

Hát persze, mindenhova nem juthat. De az ingem csavarni lehetne. Majd meg a papír tapad nedves ujjaimra, ott is, ahol nem kellene. Dühödten keresztül-kasul fonom szalaggal a csomagot, mint áldozatát a pók. Moccanni sem tud; túri, hogy megcímezzem, s túri azt is, hogy újfent az ablakhoz vigyem.

Az ablaknál feddő tekintet ér:

– Hátul balra!

Meglökik a könyököm. Felnézek, a falaktól kérek segítséget. Kinyúlik orrom előtt egy kéz, a terem sarkába mutat, vakon rábízom magam.

– Na, nem lát az orrától? – szisszen fel egy lány.

Úgy rémlik, bokán rúgtam.

– Nem akartam, bocsánat! – mondom, de sajnálkozás helyett ránevetek. Tiszta sor, megbuggyantam. De ez azért van, mert az a lány olyan, hogy órákig tudnám nézni szó nélkül. A nők ilyenkor, persze, azt hiszik, szemtelenek vagyunk. Ostobák! . . . Arra nem gondolnak, hogy a szépség közkinccs, mint, mondjuk, a zene?

Visszanézek, a lány szintén; szemünk találkozik, de másképp, mint előbb. Lehet, hogy egy lány érdeklődve nézzen az után, aki fájdalmat okozott neki? . . . Fölsejlik bennem valami, de nincs idő rá. Egy óriás mérleg előtt állok; mellette csirizedény, az edény mellett pocakos, macskabajuszos postás; háromszor is apám lehetne.

Eléje teszem a csomagot. A postás hozzá sem nyúl. Néz és vár.

- Így nem lehet, kérem! - mondja végre.
- De hát mért nem?
- Azért, fiam, mert át kell kötni madzaggal.
- Mad-zag-gal? . . .

Azt hiszem, ő is gúnyolódni akar, de nem enged.

- Ez a szabály - mondja, s rámhunyorított, mintha belém látna.

Lassúdadon érteni kezdem, miért vettem madzag helyett ragasztószalagot.

- Nincs nálam - mondom, s megsemmiülök.
- Sebaj, kérem! - s elém tesz egy gomolyaggal.

Előrántom bicskám, levágok belőle egy jókorát, s félrehúzódok vele, mint a konccal.

- Csak jó erősen, hogy le ne gyűjjön! - biztat az öreg, mivel nincs más dolga. Mikor pedig meglátja a címzést: - Maga is tolnai, fiam? Akkor földiek vagyunk.

Pirulok az örömtől. Vagy a szégyentől? . . . Loppal körülnézek, nincs-e itt az a lány. Alig hiszek a szememnek: még mindig ott áll, ahol hagytam. Rá van írva, hogy semmi dolga már, s leplezi ugyan, de vár valakit. Csak nem engem? . . . Őrületség - mikor megrúgtam, harisnyája kilyukadt, meg akarja fizettetni velem. Láttam már ilyet a villamoson; a nő mindenki szemeláltára lehúzza a kilyukadt harisnyát, a bűnös kezébe nyomja, s bevasal rajta hatvan forintot.

- Így már jó - mondja a postás, s kisdéd csomagom elvész az óriás mérlegen. - Mer tuggya, fiam, madzag nélkül nem megy.

Rábólintok valamire, amit csak ketten értünk, s húzom a csíkot kifelé. Szemem ég, könnyezik, mintha madzaggal belésuhintottak volna.

Lesunytt fejjel megyek el a lány mellett is, holott egy perccel ezelőtt még föltett szándékom volt, hogy – ha nyelvem kitörik is – mondok neki pár szót.

Ő szól utánam:

– Nem maga veszítette el?

Ujjai közt a golyóstollam, mint egy csoda, mely pár pillanatra összefűz bennünket.

– De ... igen ... – habogom, s halványra festett, lágy kis karmait nézem.

– Akkor tessék.

Hirtelen erőre kapok; látom – ő sem több tizenhétnél.

– Kösz – állok hanyagul bal lábamra. – És nem haragszol?

Falun így van. A házibuliból tudom, hogy így van Pesten is. Pedig itt értik az alakoskodást.

A lány meghökken, de nem fordul sarkon. Marad, s egy kis szünet után:

– Nem.

– Akkor jó. Hová valósi vagy?

Ismét szünet, mögötte némi küszködés.

– Mi közöd hozzá? Pesti.

– Én Tolnából jöttem fel két éve – mondom, s magam is meglepődöm, hangom milyen büszkére kerekedik. – Maradsz még?

– Maradok ... Különben ...

Együtt megyünk az ajtó felé.

– Csomagot adtam fel ... a húgomnak.

- Láttam - húzza el száját; szóval végignézte a csomagolást. - És persze, a húgodnak... Na, kopj le már!

Sarkon fordul, faképnél hagy, s megy vissza a terembe. De a teremből mára nekem elég volt.

Fő, hogy harap a kislány. Hogy begurult a húgomtól! Kár volt említenem. Sebaj! - majd megmagyarázom neki. Legföljebb újra lekoptat. Elmondok neki mindent a Nikszbrótról, a bicskámról, az anyámról (harminc libát nevel minden évben), meg Julikáról, ami csak érdekli. Elmondom neki a ragasztószalagot, meg a madzagot is, mindent... Hogy földim a postás ott a csomagfeladásnál, s hogy hiába: madzag nékűnn nem megy... Szóval...

Odakinn megvárom.

Apám utolsó karácsonya

Apám nem volt éppen templomjáró ember, de ha anyám egy-egy ritka ünnepen azt mondta neki: „Menj el, papa, gyónj meg!” – nem tiltakozott, elment, meggyónt. Ha viszont nem szólt neki senki, fejét nyaka közé húzta, s akár évekig megvolt gyónás nélkül. Nem hiányzott neki.

– Nincs semmi bűnöm – mondta. – Minek menjek?

– Dehogy nincs, papa! – tett rá ilyenkor az anyám, mert ő tartotta számon feslett ingein kívül a bűneit is. – Fekete a lelked, mint a tüdőöd attól a sok bűdös cigarettától. Iszol, káromkodol, eszed az életemet . . .

– Valamiben meg kell halni – mondta fölényesen az apám.

Csak akkor ijedt meg, mikor a halál két ajtón is kopogtatni kezdett. Az egyikén belülről, a másikon kívülről . . .

Mert ha rájött a roham, köhögése hasonlóná vált – nem a kopogáshoz – a dörömböléshez. Ilyenkor elsápadt, elfogyott előle a levegő, s azt hitte, menten megfullad.

Kívül pedig? – negyvennégy tele volt, s a decemberi ég falán egyre hangosabban kopogtak a lövedékek. Míg Pest körül be nem zárult a gyűrű, apám minden héten leutazott Miklósrá, s liszttel, babbal, krumplival megrakodva tért haza a Rottenbiller utcába.

– Nem megyek többet! – mondta végül. – Minden híd a Dunában van már . . . Csak az Erzsébet-híd áll, de mikor

átjöttem, akkora lukat láttam rajta, hogy egy regement is beleférne.

- Mi az a regement? - kérdezte egyik unokája, de nem kapott választ.

Apám lucskos haját törölgette, arca halottsápadt volt. Hiába mutatta, hogy ez a pár csomag meg sem kottyant neki, keze remegett, a vizespohár majdnem kiesett az ujjai közül.

- Papa, te beteg vagy - mondta az anyám. - Főzők neked egy jó hársfateát.

- Eriggy a hársfateáddal! - fakadt ki apám, s néhány szóval körülcifrázta.

Az ágyúszó azonban minden nappal közeledett. Egyre több lövedék fröccsent szét az utcák kövezetén és a házak falán. Apámat ilyenkor elfogta a nyugtalanság, fulladni kezdett, homlokát kiverte a víz.

S mégis, estefelé, ha jött egy csendes óra, felöltözött, sétára indult . . . Anyámnak sem mondta meg, hova megy. Ez, persze, elég volt ahhoz, hogy anyám szerint lelke ismét fekete legyen. Mert hová is caplathat egy ilyen vén ember este, felesége tudta és rendelkezése nélkül, egymaga? . . .

Pedig apám a templomba igyekezett. Maga sem tudta miért, minden áldott este a domonkosokhoz tévedt. Az a belső nyugalom, amire teste készült, mintha rokonságban állt volna az imakórus csengőjével, az énekkel és a harmónium bűgásával . . . A belövések miatt ugyanis a litániákat már nem a templomban tartották, hanem a szentély mögött, néhány gyertya fényénél.

Apám leült oldalt, kezét ölébe tette, de nem imádkozott. Szeme azonban mindent befogadott, mintha hályog

hullott volna le róla. Vagy inkább mintha buktatókat és torlaszokat takarítottak volna el előle... De hát ki halmozta fel őket az évek során?... Lehet, hogy ő maga is?... De jó most ez a lecke, ezek a dörömbölések a falon!... Mert ha ezek nem jönnek, jól tudta, megy minden tovább a régi úton, egy évig, kettőig, ötig talán, míg végül...

Egyik nap aztán, mikor a pap éppen áldásra emelte az oltáriszentséget, iszonyút csattant a fal, a repeszek betörték az ablakokat. A pap úgy megijedt, hogy áldás helyett a sekrestyébe indult a szentséggel. Csak később vették észre, hogy az első padban apám mellett egy lány ráborul a padra, s többé nem mozdul.

Apám megvárta, míg elszállítják. Az összeverődött kis csoportok szélén téblábolt, hogy elkapja pár mondat foszlányát, s kiegészítsen velük magában valamit, ami még csonkán állt.

- A maga húga volt? - kérdezték többen is egy síró lánytól. - Hogy mondja majd meg az anyjuknak?

- Az volt a vágya... - mondta a síró lány. - Ó, Istenem, mindig azt mondta, hogy az oltár előtt szeretne meghalni...

- Szegényke... meghallgatást nyert...

Apám szótlánul hunyorgott, mintha egy szűk résen át nézne valamire, s élesebben látna mindent, mint valaha. Azon tűnődött, mi történik, ha az a repesz őt éri. Érezte, hogy valaki feléje irányítja, majd letér róla, s megállapodott a kislányon... Hogy neki még legyen ideje valamire...

Nézte a lányt a folyosó kövén. Tizenhét éves lehetett talán... Ő pedig hatvanegy... Ki érti ezt?... Hátul a

lány hajából hiányzott valami... De az első riadalom után különös nyugalom szállta meg az embereket... Hiszen ezzel a kislánnyal csak azt történt, amit kért...

Akkor már napok óta járta a hír, hogy az Erzsébet-hidat is a levegőbe röptették.

– Ezek a fenevadak! – szitkozódott az apám. – Mert a belövéseket is nekik köszönhetjük... Azt is, hogy az a kislány...

– Miféle kislányról beszélsz megint? – mondta az anyám. – Pár nap múlva karácsony... Gyerünk, papa, hordj le mindent a pincébe!

Úgy döntöttek, hogy a szentestét még a lakásban töltik. Apám egész nap hordta le az ágyakat és a szalmazsákokat, elsötétítette az ablakokat, majd estefelé kimosdott a piszokból, fehér inget vett, s zihálva odaült unokái mellé a karácsonyfa fényébe.

*Mennyből az angyal
Lejött hozzátok,
Pásztorok, pásztorok...*

Anyám kezdte, a két menyük folytatta, a négy unokával együtt. Apám szeméből kigurult két könnycsepp, fiaira gondolt: az egyik eltűnt, a másik a fronton volt, a harmadik papnak készült valahol. A gyerekek viszont olyan ricsajt csaptak, hogy azt sem hallották volna meg, ha bomba csap a házba.

Kinn csend volt. Egyetlen gépfegyver sem ropogott. Ha a gyerekek egy percre elhallgattak, úgy rémlett, a

karácsonyfa gyatra díszei is erre a halál előtti csendre figyelnek.

Az asztalnál apám megelőzte az anyámat.

- Na, imádkozzatok!... - szólt rá a gyerekekre. - Miatyánk...

Később két pohárka bortól csillogni kezdett a szeme, s becsípve fütyürészett.

- Ezt mind én hoztam, utolsó erőmből... - mondta, s végigmutatott a terített asztalon. - Utolsó erőmből...

Kezében remegett a pohár, a miklósi vörösbor kilocsant a fehér terítőre.

- Ugyan, papa, miket beszélsz! - csitította anyám.

- Egyetek, igyatok! - mondta az apám. - A karácsonyfát is úgy csentem egy kertből... Ez is az utolsó...

Arcán nevetésre rándultak a ráncok, hogy ne sírjon. Belebámult a gyertyák fényébe, s úgy tetszett, lát is ott valamit, amit eddig nem látott. Majd fölemelte ujját, csöndet intett, s régi, legényes, rezegtető hangján rákezdte: „Hej, de mikor az a kislány... ráborult...”

Nem bírta tovább, torkát elfogta a sírás.

- Ej, papa, hát nem szégyelled magad! - szólt rá anyám. - Még szenteste is mulatni akarsz... - S templososan elénekelte magát: - „Békesség... mennyben az Istennek...”

- Nem így van, nagymama - javította ki egyik unokája. - Hanem így: „... Földön az embernek.”

- De így van! - pirult el anyám a nyilvánvaló tévedéstől. De aztán kivágta magát: - Mert nagyapád még szenteste sem hágy békét az Istennek.

Ettől fogva apám békét hagyott mindenkinek. Erőt vett rajta szótlanlansága, amely egész életén át elkísérte. Éjjél után a családdal együtt lement a pincébe, az ágyakat átengedte az asszonyoknak meg az unokáknak, ő maga meg engedelmesen elnyújtózott a szalmán, mely egész éjjel úgy zizegett és világított álmában alatta, mint a jászol szalmája.

Ez azonban már a tüdőgyulladás jele volt. Láza felszökött, de mivel megszokta már, hogy izzad és köhög, nem gondoltak orvosra. Mikor pedig már gondoltak rá, nem találtak egy orvost sem a környéken. A front akkor ment át fölöttük.

Az utolsó estén váratlanul kifakadt:

- Mikor lesz már vége?
- Minek, papa? - hajolt föléje anyám. - A háborúnak?...

Apám nem felelt.

- Ennek az egésznek - mondta végül, s ujjait a mellén összefűzte, mint a domonkosoknál attól a kislánytól látta. Mintha várna valamit.

- Mire vársz, papa? - kérdezte anyám.

- Arra - felelte kurtán apám.

Reggel aztán úgy találtak rá, ahogy elaludt, arcán kisimult mosollyal.

Feltámadás New Yorkban

Hihetetlen kép, akár egy film első kockája, melynek nem volna szabad elmozdulnia: indul a Keletiből a Wiener Walzer. Pár perc talán, vagy annyi sem. Az utasok már felszálltak, minden arc az ablakokban. Számszerint huszonnégy, valamennyi Péterpálról- ötvenhat novemberében mentek neki a határnak; nem volt nehéz (Péterpál határmenti falu), de nem volt könnyű sem. Mintha egy irgalmatlan szél egyszerre kapta volna fel őket, hogy átröpítse Amerikába.

Ez azonban nem volt olyan egyszerű. „Mister Józsi biztos már vár bennünket”, mondták, mintha Mister Józsi csak azt várná, mikor segítsen rajtuk. Így hívta az egész falu Mester Józsi bácsit, aki harminc éve vándorolt ki, s Péterpálon a csecsszopók is tudták, hogy odakinn igen nagyra vitte.

Csak hogy Mister Józsi nem tudott semmiről, arról sem, hogy a menekülteket Ausztriában lágerokban tartják, s nem egykönnyen engedik tovább. Írni kellett neki kétszer is; először azt válaszolta, hogy ebben a percben nem ér rá átjönni Európába, másodszor pedig, hogyha minden jól megy, tavasszal értük jön, s akkor húsvétra Amerikában lesznek. Állta a szavát, március végén csípőre tett kézzel, homlokára tolt szalmakalapban megállt köztük a lágerben, s megszólalt magyarul: „Tik vagytok magyarok Péterpálról?” „Azok volnánk”,

állták körül. „Na, mi újság otthol? Megvan Böske húgom?” „Én vagyok, Józsi bácsi, a Böske húga fia”, állt eléje egy szőke legény. „Hajnal Jani vagyok, én írtam a leveleket... Úgy vártuk Józsi bácsit, mint a Messiást”... „Na, csók ide”, mondta Mister Józsi: „Oké, minden rendben, gyerünk!” Repülőre rakta őket, s New Yorkban tette le, egyetlen utcában s csaknem ugyanannak a gyárnak az udvarán. Ennek már jó pár éve.

A Wiener Walzer hirtelen meglódul. „Jaj, mi ez?”, kiáltja valaki. Kibálás, integetés, sírás. Aztán semmi – a vonat újra áll. Mi történt? – mozdonypróba, vagy valami más? Kegyetlen tréfa. Mintha valaki azzal játszana, hogy reflexeiket mozgassa. „Van még három perc”, kiáltja egy férfi. Mintha az örökkévalóságot kapnák vissza három percre. „Aztán vigyázz magadra, Annuskám!” Ezt egy fejkendős falusi öregasszony rebegi föl az ablakba. Akinek szól, könnyein át bólint: „Vigyázok, édes mama!” Pedig tudja, itt mindenki tudja, hogy utoljára látják őt, szívalakú arcát, fekete haját, ibolyás szemét, melybe mintha mindent el akarna temetni. Mosolyog – hiszen ez az utolsó fénykép, s a beállítást rábízták, ő pedig nagyon szép képet akar hátrahagyni magáról: „Jó, igen, vigyázok... És köszönök mindent!... Maga is vigyázzon, édes mama!” „És kezeld magad, el ne hanyagold!” Ezt az öccse mondja, mintha a kezelés segítene, mintha csak a gondosságon vagy a hanyagságon múlnék, hogy hány hónapja van hátra.

„Rákom van...”, mondta ki magában hangosan, mikor fél évvel ezelőtt New Yorkban a műtőasztalra került. Hasonló volt ez ahhoz, mintha birtokolna valamit, s

különös – ez az érzés a műtét után sem tágitott mellőle. „Képzeld, Mrs. Hajnal, mondta neki az orvos, a műtét sikerült, már csak pihennie kell . . . Érti, ugye, sok sikert!”

Akkor érkezett meg az öccse levele Péterpálról: „Édes Annusunk, tudatom veletek, hogy augusztus 20-án, Szent Istvánkor lesz az esküvőnk. Balogh Ilonkát veszem el, akit te is jól ismersz a faluból, mert Bejci Baloghék lánya. Erre téged, mint legjobb Testvéremet, Ilussal meghívunk, Családokkal és minden Rokonnal együtt, akik ott kint vagytok Amerikában”. „Mehet nyugodtan, mondta az orvos, mikor megkérdezte tőle: „De ne hajón utazzon . . .”, tette hozzá, akár egy fölösleges figyelmeztetést. „Repülőt béreltünk, így olcsóbb”, felelte neki, s hallani vélte saját hangjában azt a parányi dicsekvést is, ahogy az a falusi kislány, aki ő volt valaha, ezeket a szavakat kimondta. „Oké! És jó utat! . . . De persze, ne feledje, mindent a saját felelősségére . . .” „Hát persze, természetesen”, mondta ő vidáman. Mert hát mi az, amit nem tulajdon felelősségére tesz az ember? Ha kilép a házból, ha jár az utcán, átmegy az úttesten – mindenütt vállalnia kell magát . . . Így hát ide is eljött: el kellett jönnie, mert az öccse nősült, az ő kisöccse, aki tízéves volt, mikor ő hazulról eljött, s attól tartott, talán már az arcvonásait sem fogja felismerni; jönnie kellett, mert minden rokon itt van, azok is, akik csak szegről-végről tartoznak a családhoz; mert az első tíz év riadt menekülése után, mikor még nem remélték, hogy valaha hazai földre tehetik lábukat, megnyílt számukra is a határ; és el kellett jönnie azért is, mert nem maradhatott helye

üresen a repülőgépen, s mert . . . mert minden azt súgta neki, hogy ez az utolsó alkalom.

A repülőt a burgenlandiak klubja bérelte bécsig, oda és vissza. Az út sima volt, de valami zavar miatt Bécs nem tudta fogadni őket. Mikor végre leszálltak, még nem érzett semmit, a buszban lett rosszul, de ez is csak múló szédülésnek tetszett, mintha a benzingőztől fordult volna fel a gyomra. Éjszaka kellett hozzá orvost hívni a szállodába, de csak egy injekciót kapott, mert azt mondta, jobban van. Az orvos kórházba akarta küldeni, s mintha összebeszélt volna a new yorki orvossal, ő is azt mondta: „Csak a maga felelősségére . . .” És lelkére kötötte, ha megérkezik, kezelte magát. „Ne félj, Annuska, úgy viszlek majd, hogy meg sem érzed!”, mondta itthon az öccse, s hetente kétszer motorkerékpáron maga vitte be az egerszegi kórházba.

Ha New Yorkba visszatér, ott is ez vár rá. Mosolyognak majd (ott kötelező a mosoly), az ő szeme pedig egyre nagyobbra tágul, hogy befogadja a láthatatlant. Mert a mosoly nem segít, sőt mintha részvétlenséget takarna . . . – az idegenek részvétlenségét, akik nem értik – hogyan is érthetnék? –, miért jött ide.

„Húsvétra New Yorkban leszünk”, fogta meg a kezét Hajnal Jani, mikor tizenhat éve Mister Józsi jóvoltából a gép a felhők fölé emelkedett velük. „Akarod, hogy kint is együtt maradjunk, Annuska?” Szeme akkor is tágranyílt, nem tudott mondani semmit. Egy hónapra rá összeházastak. De a kis Gézára még sokáig hiába vártak. Mikor végre évek múlva megszületett, Jani nem értette, miért nem az ő nevét kapta. „Hát nem érted?”, válaszolta neki:

„Ha Jánosra kereszteltetjük, akkor John lesz, de Géza angolul is Géza marad..” Így akart elégtételt venni a sorson – az ő sorsán, amely idehajszolta. És így akart válaszolni, ha késve is, Mister Józsinak. „Te még lány vagy!” – mondta Józsi bácsi még a repülőn: „De akkor miért jöttél ide? Otthol volna a helyed . . . Tanultam én is, ja, igen: ‘A haza minden előtt!’ Vagy már nem így van? Az más . . .” „De igen!”, akarta neki mondani, ehelyett azt kérdezte tőle: „Van New Yorkban is feltámadási körmenet?” Mister Józsi azt válaszolta: „Persze, hogy van, Amerikában minden van . . . föltámadás is, hogyne! Körmenet? Az is . . . Csak meg köll keresni . . . Miért, hát otthol már aztat is eltörölték? Én akkor láttam utoljára körmenetet, mikor voltam otthol, na ja, az már volt régóta!”

Gézuka itt áll mellette a vonat ablakában. „Nézd, Gézuka, Panni ott integet!”, mondja neki. Gézuka a leeresztett ablak fölé emeli kezét, úgy csinál, mintha integetne ő is, aztán szótlanul visszahúzza kezét; keskeny arca, anyja és apja közé szorulva, tanácstalan, akár egy kis állaté, amely nem tudja, miért hozták ide, s miért viszik el innen. „Gyere el jövőre is!” Ezt Panni kiáltja fel az ablakba, pedig tíz évével is tudja, hogy az út New Yorktól nem annyiba kerül, mint Péterpáltól Pestig. „Oké!”, szalad ki Gézuka száján, de olyan kurtán, hogy lehűl tőle a levegő.

Ilonka is itt van, de már nem Balogh Ilonkának, hanem Herceg Antalnénak hívják. „Köszönjük, Annuska, hogy eljöttetek!”, mondja kettőjük nevében, talán századszor is, mióta a vonat indulását várják; szeme úgy ragyog,

hogy nem lehet kibírni; Annuska elfordítja a fejét, ki is hajol egy kissé, mint aki már az indulást várja; aztán rádöbben, hogy félreérthetik, újra őket nézi, s ettől csaknem kiszalad a könnye.

„Tudod, mondta a lakodalomban Ilonkának, jó odakint, de nagyon meg kell dolgozni mindenért”. „Nagyon?”, nézett rá hitetlenkedve Ilonka. „Ezek mind filléres, vagyishogy centes dolgok”, mutatott végig magán Annuska. „De ott a cent is többet ér!”, hallotta a háta mögül, s akkor vette észre, hogy lesik minden szavát. Hát elmondta, mibe kerül New Yorkban a lakás, a közlekedés meg a fodrász. „Tudják, mibe kerül ott a fodrász?” nézett körül, s azt kezdte magyarázni, hogy Bécsben akarta megcsináltatni a haját, de rosszullete miatt nem lett belőle semmi. „Az már igaz, hogy itthol a legolcsóbb minden!”, kurjantott egy legény, s mintha ennek más jelentése is volna, együtt nevettek vele. Valaki azonban komolyra fordította: „Igen, mert olcsóbb a munkaerő is... Mi is bérmunkában dolgozunk a cipőgyárban Amerikának...” Más valaki azt mondta: „Akik egy havi fizetésükből repülőn tudnak hazajönni!” „Hiszen éppen ez az! Mert ott sokkal magasabbak az órabérek, ugye, Annuska!...”

Ő mély lélegzetet vett, hogy válaszoljon nekik. Akkor döbbsent rá, hogy azokat, akik elhagyták az országot, valami rejtett összeesküvés köti egymáshoz, s ez az ő száját is becsukja: nem ismerni be semmit, sem a megfutamodás csődjét, sem a képzelet kudarcát, sőt – többet mondani, adni és mutatni... Hiszen, gondolta, vendégei kedvéért is adósságba veri magát az ember! Itt pedig nem

Ő a vendég – mindenki azt várja, hogy ő vendégelje meg őket. S aztán: mi az, hogy szegénység és gazdagság? – ekkora távolságból az arányok megváltoznak, minden mérték felborul... Egészen másról van szó.

A Wiener Walzer ablakában egyetlen üresnél üresebb bizonyosság maradt benne: a halál idegenben. Mert nem tudja már elhessegetni azt a sötét madarat, amely azt károgja a fülébe, hogy betegsége, igen – már akkor kezdődött!... Rögeszméjévé vált, hogy ötvenhat novemberében, a menekülés láza, mely valahogy természete ellen tört rá, a megrázkódtatás, a sok huzavona, a féléves bizonytalanság, s a másik – a még nagyobb, mely a tenger fölött fogta el, majd odaát Amerikában, s úgy puffadt a jövő méhében, akár egy daganat – ez indította el sejtjeiben, pórusai közt ezt a folyamatot. De erről nem beszélhetett sem itt, sem odaát senkinek... Hiszen Amerika befogadta, s a hála is odaköti. Itthon pedig miért gyanakodjanak rá, miért mosolyogják ki, mintha mindenki a talpára esett volna, csak ő olyan élhetetlen, hogy halálra zúzza magát.

A lakodalom zajában, ahogy a cigánybanda nagybőgőjének brummogása átjárta a falakat, mégis mondott egymást a gyerekeknek és az öregeknek a sok felhőkarcólóról, az őrült rohanásról, majd arról, hogy Amerikában minden üzlet, a pénz az isten, s hogy részletre mindent lehet kapni, ezért aztán mindenki a részletfizetések hálójában vergődik. „És mi van, ha valaki a részletet nem tudja fizetni?”, kérdezték tőle. „Akkor elviszik tőle az árut...” „És a pénze?”, hitetlenkedtek körülötte. „Odaveszttt...”. Gyanakodva nevettek: „Talán csak a

te pénzed veszett oda...”. „Dehogy, felelte ijedten, mi pontosan fizetjük a részleteket”. S hirtelenében az jutott eszébe, vajon otthon feladták-e a csekkeket, mielőtt Európába jöttek. Végül kifakadt: „De ami itt remeg a gyomrom közepén, azt nem lehet elmondani!” Az egyik öreg elsimította bajuszát, s kimondta: „Akkor pedig maradjatok itthon!” S mintha ezt a lehetőséget mások is fölfedezték volna, többen megkérdezték: „Igaz is, Annuska, miért nem maradtok itthon!” Erre nem tudott válaszolni. Később körülnézett, s azt mondta: „Hiába, mi már nem tudnánk itthon élni!” S mikor rádöbbsent, hogy ezt fennhéjzásnak veszik, nevetve hozzátette: „Úgy van ez, tudják, mint mikor Péterpálról valaki Pestre költözik... Haza-haza vágyik, mégsem költözne vissza többé!”

Orrában még az újonnan meszelt falak szaga, szemében a két szoba fehér kockája, melyekből erre az alkalomra kihordták a bútorokat. Kicsiny korában hányszor játszott a gondolattal ő is, hogyan hordják ki majd innen a bútorokat, mikor eljön az ő lakodalma... S nagylány volt már, mikor egyszer a vasárnapi miséről hazaérve át akart öltözni – s ki tudja miért, egy villanásra látta üresen a szobát, közepén egy ravatal állt, de nem is sejtette, ki fekszik rajta... Talán ő maga?... Hát ő most már nem lesz itt felravatalozva soha... Aztán egy évre rá meghalt az apja.

Ordítania kellene, üvölteni, ha ez használhatna. Ha el tudná kergetni azt a láthatatlan fekete madarat, amely feje fölött köröz. Ha meg tudná állítani az időt, megfordíthatná a pusztulás rendjét... De ha az apja ravatalát

előre látta, ha így el van rendezve az ember élete – miért harcoljon ellene hiába? Rámosolyog hát az öccsére és Ilonkára: „Legyetek nagyon boldogok!...” Ők pedig fölnevetnek rá az ablakba: „Majd igyekszünk!...” Jani mellette áll, szeme zavarosan csillog, már jócskán felöntött; beleiszik egy sörösüvegbe, s mielőtt elindul a vonat, lenyújtja a bátyjának: „Te is, Ferikém, te is?...” kiáltja neki nedves szájjal, mintha már csak az üveg száján találkozhatnának.

A kép ekkor hirtelen elmozdul – a földindulás erejével löki egymás felé a kezeket és arcokat. A Wiener Walzer zöld kocsisora megindul, s csendesen, csaknem észrevétlen kicsúszik a Keleti üvegburája alól. Majd az opálos magyar ég alól is, s menetrend szerint megérkezik Bécsbe.

Másnap szálltak repülőre. Ettől fogva az idegen szavak úgy folyták körül őket, mintha más elembe merültek volna. Annuska ijedten nézte Gézukát, s örült, mikor magyarul szólalt meg. „Kik ezek?”, kérdezte, pedig hát idefelé is velük utazott. A burgenlandiak szájharmonikáztak és énekeltek, előbb osztrák dalokat, majd átcsaptak magyar csárdásokra. „Látod, ők is magyarok!...”, mondta Annuska. „Jól érzed magad?” – hajolt hozzá Jani: „Hosszú lesz az út...” Ő Gézuka kezét szorongatta, s aggódva nézett ki a kerek kis ablakon: „Tíz óra, vagy tizenkettő?...” Gézuka orra az ablakhoz tapadt: „Miért nem látok semmit?”, kérdezte. Ő végigsimította a fejét, s kibuggyantak a könnyei: „Látod, ezt

szépen mondtad!... Azért nem látsz semmit, mert hétezer méter magasan repülünk...” Jani kijavította: „Dehogyan hét! Tízezer méter magasan!” – s ez úgy hangzott, mintha neki köszönhetnék az egészet. Ebben volt is valami: ő beszélt rá Annuskát ötvenhatban, hogy szökjenek át a határon. Aztán Gézuka feje az ülés oldalának billent, szája elnyílt, elaludt. „Korán kelünk...”, magyarázta Jani, majd ő is oldalt fordult, s két perc múlva húzta a lóbórt.

Annuska kinézett az ablakon. A gép mintha a nappal együtt szállt volna az égen. Sosem volt még ilyen éber; a földöntúli ragyogásban elővette púderos dobozát, megnézte magát a tükörben, s hosszan, sokáig fésülgette a haját, figyelte szája nagy ívét, szeme izgatott csillogását. Ennél hiábavalóbb szépséget még nem látott; hiszen sokáig maga sem tudott róla, mire pedig élhetne vele, le kell tennie, akár valami ékszer... Elnézte a karcsú légikisasszonyt is, s eszébe jutott róla az a repülőszerecsénylenség, amelyről utazásuk előtt olvasott az újságban: negyvenöt halott, az egész személyzettel együtt; senki sem menekült meg... Dehát akkor minek ez a sok önáltatás, hiszen idő kérdése csupán, mikor zuhan le az emberrel az a gép, aminek élet a neve. azon a gépen is emberek ültek, olyanok, mint itt ők, és hamuvá vált minden, tüzes, majd kihűlt hamuvá... Zokogni kellene, leborulni hát egy végtelen hatalom előtt, megköszönni, hogy időt ad még – időt, hogy ékszereit önként tegye le az ember, mielőtt egy kemény kéz szakítja le róla... Jani keze után nyúlt: „Jó, hogy itt vagy mellettem!”, mondta neki, mert azt hitte, felébredt már, és őt

figyeli. De a férje szemhéja leragadt, szája széle lebiggyedt, mintha azt mondaná, ő aztán igazán nem tehet semmiről, magára kell hagynia, nem tudja őt tovább követni az úton...

Arra ocsúdott, hogy – ő is elszundított egy kisé? – mellét ezernyi tű szúrja; hasonlítottak az ablakon betörő napsugarakhoz, de élesebbek voltak, s magas emberi hangon énekeltek, szépen, fájdalmasan, ő pedig azt kívánta, hogy sose legyen vége ennek az éneknek. „Ha ilyen könnyű lenne a távozás is...” – tűnődött, de sejtette már, hogy nehéz lesz, nagyon nehéz... váratlanul megszólalt: „Feltámadásra, ugye, New Yorkban leszünk!” Erre Jani is felriadt, kábán nézett rá, majd az utasokra, s csak akkor nyugodott meg, mikor látta, hogy senki sem figyelt oda. „Pihenj csak, pihenj!... Persze, hogy New Yorkban leszünk...” Gézukát a karjába vette, s óvatosan, hogy föl ne ébredjen, áttette a maga helyére, ő pedig Annuska mellé telepedett, s megfogta a kezét. De Annuska felkiáltott: „Hol marad megint az a gyerek?...” Kinyitotta kezitáskáját, beletúr, golyóstollát kereste, mert tüstént levelet kellett írnia haza, Péterpálra, hogy vigyázzanak rá, amíg érte nem megy.

„Gézuca itt van”, mondta Jani; fölkelte a gyereket, anyja térde közé állította, s biztatta, szóljon hozzá, mondja meg neki, hogy nem maradt Péterpálon, vele jön New Yorkba, és most már mindig együtt maradnak. Gézuca ujjaival megérintette anyja arcát, s csak utolsó gondolatát mondta ki: „Anya, ne halj meg—...” „Úgy van, csak ezt az utat bírd ki, otthon már minden jó lesz...”, unszolta zavarában Jani is, mintha a szavaknak

erejük volna. „Jó lesz, jó lesz...”, motyogta ő, s mint éjszaka gyerekkorában a babát, Gézuka testét görcsösen szorította mellére.

New Yorkban tért magához. Láta egy percre a mentőkocsi belsejét, majd nagy messzeségből megérkezett vele az ágy is, s egy fehér kórteremben állapodott meg. Két héten át ezt a fehér kockát bámulta, a sarkokat és a szögleteket, a síkok találkozásait, s egy ideig nem tudta megkülönböztetni a fehérre meszelt hazai szobától, mert itt is tánc és kavargás vette körül. A vőlegényt kereste, tűvé tette érte az egész házat, de a tömegben nem találta, s valahogy senki sem segített neki, inkább akadályozta. Repülőre kellett szállnia, hogy utolérje, de gépüket New York nem fogadta. Az utasoknak azt mondták, semmi baj, árvíz van valahol, várni kell. Háromszor kanyarodtak vissza, látni lehetett Európa partjait; újra meg újra megpróbálkoztak, míg végre a felhőkarcolók közt szárazföldet értek. Akkor meg hiába kerestek egy bizonyos templomot, ahol nemrég kezdődött a feltámadási körmenet.

„Mikor érünk oda a feltámadásra?”, türelmetlenkedett: „Vigyenek oda, vigyenek!” Lakásuk falait már felismerte, s ráismert a részletre vásárolt bútorokra is, melyek elől szinte mindig futni szeretett volna. Ezután tiszta napok következtek, tágranyílt szemekkel... Nem kellett főznie, mosnia, s valahogy nem kérdeztek tőle semmit. Gézuka is hallgatott, s csöndben tűrte, ha magához vonta, s azt énekelte neki, amit ő is nagyanyjától tanult: „Árvalányhaj lengedez a hegytetőn...”. Máskor pedig a falu templomába képzelte magát, a

fehérruhás koszorúslányok közé, akik fehér párnán egy gyöngykoronát tartottak, s ő is velük együtt énekelte: „Menyegzős köntösbe öltözködjetek...”

Ha egyedül maradt, a szék támlájának szegezte a szorongás. Szemtől-szembe állt valamivel, ami olyan közel volt hozzá, hogy nem tudta jól megnézni; elveszett a részletekben, abban például, hogy a körmei alakja valahogy megváltozott, vagy hogy arca megduzzadt, s nem tudta eldönteni, a víztől van-e, vagy attól, hogy hízik, mert többet kellene mozognia, sétálnia a parkban, de arra még várnia kell. Félelem és vak remény közt ingadozott, s hol az élet mámorea fogta el, hol meg a zuhanásé, melynek nincs vége.

Ezekben a napokban levél jött hazulról, s levél ment az ő betűivel Péterpálra: „Mostan valamivel jobban vagyok, mindenki biztat, hogy ez a krízis, utána már jobb lesz...” A választ meg sem várta, újabb levelet írt: „Máma fájdalmaim vannak, erőtlen is vagyok, alig tudom tartani a tollat. Gézuka itt van mellettem, tegnap azt kérdezte, mi a magyar neve annak a kerek dolognak, amivel a félszer alatt játszott. Én karikát mondtam, de rázta a fejét. Aztán ő találta ki mégis. Rohant hozzám, és azt kiáltotta: gurgó, gurgó! Bizony jó lenne, ha küldenétek egy magyar ábécés könyvet!...”

Ekkor már morfiumozni kellett, egyre nagyobb adagokkal. Ő azonban két kábultság közt arról beszélt, hogy el kell hívni Pannikát, Gézuka hadd tanulja meg tőle a másnapi leckét. Aztán ő kezdte Gézukát versre tanítani, melyben ilyen sorok voltak: „És jőni fog, mert jőni kell – Egy jobb kor, mely után – Buzgó imádság epedez –

Százezrek ajakán...” Iskoláskorában ő volt az ünnepek szavalója, s akárcsak akkor, fölemelte most is a karját, szemét pedig a távolba fúrta. Majd váratlanul egy másikat folytatott: „Szerte nézett, s nem lelé honját a hazában”. Ő is szerte nézett maga körül a szobában, a bútorokon és az ablakon, mely egy házfalra nézett, aztán ismét kezdte: „Szerte nézett, s nem lelé... nem lelé...”

Iszonytató volt a mindenség tapintata, amely a pusztulást hol gyorsította, hogy a testet eltompítsa, hol meg egyenletesen osztotta szét az időben, s úgy adagolta, akár az orvosságot.

„Mikor lesz húsvét?” – kérdezte december elején. Senki sem tudta megmondani neki. Az ablakpárkányra verebek ültek, s nagyon izgatottnak látszottak, mert üzenetet hoztak, de nem tudták átadni. A levegőben mintha hópelyhek pilinkéztek volna, abbahagyták, aztán újra kezdték. Gyermekkora első hóeséseire emlékeztek, melyek hívták ki a szabadba. Fel akart kelni, menni akart újra, de a szék valahogy nem engedte. Majd azt mondta: „Lefekszem, úgy várom meg...” Mikor megkérdezték tőle, mit akar megvárni, csodálkozva nézett rájuk: „Hát a húsvétot!... Gyerekkoromban, emlékeztek? hóesésben mentünk egyszer feltámadásra...”

Jani elment a magyar paphoz, s elhozta magával. Annuska nem lepődött meg, tőle is azt kérdezte: „Emlékszik, káplán úr, arra a tavaszra?” Az öreg pap pedig bölcsen rábólintott: „Mikor hóesésben mentünk feltámadásra?” Otthonosan latin szavakat mormolt fölötte, s mielőtt megkente érzékszerveit olajjal, magyarrá fordította a szót, az ítéletről beszélt neki, a számadásról,

majd arról, hogy lesz boldog feltámadás. Az utolsó szavakat megismételte, akár egy imát: „Várom a holtak feltámadását! . . . És az örök életet! . . .”

Ő így felelt: „Várom”.

Arcát később a temetkezési vállalat emberei kifestették, hajába hullámokat raktak, körmeit rendbehozták, ujjai közé pedig egy fehér rózsaszálat helyeztek. Feje fodros selyempárnán pihent, mely hasonlított ahhoz a párnához, amin a koszorúslányok otthon a gyöngykoronát tartották. A ravatal is fehér volt, fekete színt nem láttak sehol. Ez kissé furcsán érintette őket, de tudomásul vették. A szertartás után mindenki bérelt autókba szállt: elől a pap kocsija, utána a halotté, majd a többi. New Yorkon keresztül másfél órán át tartott a vonulás. A temetőben – ez is meglepetés volt nekik – nem láttak sírhantot. A táblát, akárcsak előbb a ravatalt, lefényképezték, s elküldték Péterpálra. A fényképeket otthon megnézte az egész falu. A lapos sírra azt mondták: „Nem igazi! . . . Ezért kár volt Amerikába menni . . .” A nyitott koporsó viszont tetszett mindenkinek: „Ejha! – mondták. – Mintha élne . . . Várja az ember, hogy felül és megszólal”.

Csak az anyja mondta: „Igazi, bizony! . . . Hiszen rajta van a neve, ha nem is magyarul”. Zsebkendőjébe sírt, a fejét ingatta, s hozzátette: „Hiába várjátok, már nem támad fel! . . . Amíg én élek, legalábbis . . .”

Tartalom

Nyári napok	5
Az Úr kutyái	36
A lélek	42
A nyár hamuja	55
A korlát	63
Valse triste Annának	69
A harmadik nap	81
Magdolna	87
Három kiméra	93
Karácsonyi mese	109
Mise a Rókarántón	113
Madonnák	133
Juli néni	139
Két anya	151
Csúcsforgalom	158
Dzseki	164
Édes fiam	171
Káplánszoba	181
Vázlat Csilláról	187
Kirándulás Pompejibe	200
Sistina	206
Mese	218
Andantino grazioso	223
Campo dei Fiori	236
Torzó	246

A madzag	257
Apám utolsó karácsonya	267
Feltámadás New-Yorkban	273
Tartalom	289

Gerlei József a *Krakkói kávéház* című novelláskötete (Magvető, 1981) és a *Népszámlálás* című regénye (Magvető, 1983) után, most egy újabb, összegező novelláskötettel jelentkezik.

A szerző helyét – mivel maga is a domonkosrend tagja – a katolikus ihletésű irodalomban tulajdon soraival lehetne leginkább megvilágítani. Rómában, Fra Angelico sírjánál járva, egyik „noteszlapjában” ezt írja: „Tudunk művészekről, akik Fra Angelico példáján erősödtek meg hivatásukban. Papokról, akik művésznek születtek, de az alkotás és a lelkipásztorkodás dilemmájára nála találták meg a választ. Fra Angelico – mivel a prédikálórend tagja volt – az ecsettel prédikált, s prédikál ma is. Ez nem más, mint a direkt és az indirekt eszközök problémája. Neki is választania kellett a »cura animarum«, a lelkek gondozásának közvetlen, valamint a művészi alkotás közvetett, hosszan tartó hatása között. Igaz ugyan, hogy az »ars sacra«-t művelte, de észre kell vennünk, hogy elődeitől elütően új elemként jelenik meg képein a természet, az »édes olasz táj«, az emberi test szépsége. Nála jelenik meg első ízben az a kora reneszánsz gondolat, hogy a világ, a természet »szent«, mert be tudja fogadni a megváltást. Ha mi nem élünk ezzel a lehetőséggel, akkor leszűkítvén kiteszük magunkat annak a veszélynek, hogy a »világ nagyobb, mint mi magunk«. Ezért idegeinkben is át kell élnünk, hogy »mi vagyunk maga a világ«. Tágabb értelemben tehát nekünk is »ars sacra«-t kell művelnünk, akkor is, ha – az isteni Mester példájára – a legmélyebb szakadékba zuhant bárány után megyünk, vagy a messzire gurult drahma után kutatunk. Ez különbözteti meg próbálkozásainkat a »fehér«, csupán épületes irodalomtól, mely nem meri vállalni a teljes világ ábrázolását. Aki viszont vállalja, annál – reményünk szerint – a »profán szöve-ten« végül is átüt a »szent«.”